

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN ENTAGRASYONU VE
İSTİHDAM POLİTİKALARI**

Hıdır DÜZKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL YAPI VE SOSYAL ÇALIŞMA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

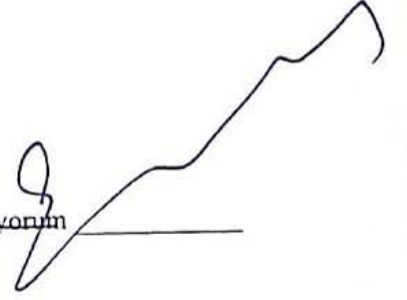
HAZİRAN, 2016

Hıdır Düzkaya tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyonu ve İstihdam Politikaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~ÖY~~ ~~ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında Sosyal Yapı ve Sosyal Çalışma Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Erdinç YAZICI

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Prof. Dr. Eyüp BEDİR

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Gazi Üniversitesi

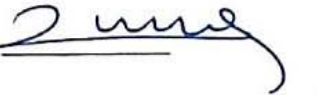
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Şenay GÖKBAYRAK

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi:

16 / 06 / 2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Suna BAŞAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hıdır Düzkaya
16/06/2016

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN ENTEGRASYONU VE İSTİHDAM POLİTİKALARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hıdır DÜZKAYA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2016

ÖZET

2010 yılının sonunda Tunus’ta başlayan Arap Baharı, baskıcı ve otoriter Ortadoğu yönetimlerine karşı bölgesel bir hareketi başlatmıştır. Bu hareket Suriye’ye 2011 Mart ayında yansımış ve zamanla Suriye’nin ülke içi bir çatışma ortamına sürüklenmesine neden olmuştur. Yaşanan çatışmalar sonucu günümüzde Suriye nüfusunun yarısından fazlası mülteci konumundadır. Türkiye, bu mülteci hareketliliğinden en fazla etkilenen ülkedir. 2016 yılı itibariyle, 2.7 milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yapmakta ve bu insanlara toplamda 8 milyar doların üzerinde insanı yardımı finanse etmektedir. Suriye iç savaşının devam etmesi ve Türkiye’de yaşayan sığınmacıların sayısının giderek artması bu insanlar için entegrasyon politikalarını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle kapsamlı bir entegrasyon politikasının üretilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, entegrasyon politikalarının üretilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle göç, göçmen, sığınmacı ve mülteci gibi kavramları ve entegrasyon ile istihdam politikaları arasındaki ilişki incelenmektedir. Kavramsal çerçeve kurulduktan sonra, kısa bir Suriye tarihi, Suriye’deki çatışmaların güncel durumu, Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların mevcut durumu ve bu insanların Türkiye’ye etkileri tartışılmaktadır. Bu bölümleri kamu, sivil toplum kuruluşları ve medya için entegrasyon politikaları izlemektedir. En son bölümde ise, entegrasyon politikalarının önemli bir argümanı olan istihdam politikaları üzerinde durulmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, Türkiye tarihinin karşılaştığı en büyük göç sorunudur. Bu sorunun aşılması için yeni politikaların üretilmesi oldukça önemlidir. Elinizdeki çalışma, bu kapsamda sorunların tespit edilmesine ve çözüm önerileri sunulmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bilim Kodu : 2.106
Anahtar Kelimeler : Suriyeli Sığınmacılar, entegrasyon, istihdam politikaları.
Sayfa Adedi : 156
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Erdinç YAZICI

INTEGRATION AND EMPLOYMENT POLICIES OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY

(M. Sc. Thesis)

Hıdır DÜZKAYA

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June 2016

ABSTRACT

Arab Spring began in Tunisia at the end of 2010, it has started a regional movement against the repressive and authoritarian Middle Eastern governments. This movement is reflected in Syria in March 2011 and caused to be dragged into Syria's domestic schedule conflict. The result of these clashes are today more than half of the population are refugees in Syria. Turkey is the most affected country in this refugee movement. As of 2016, it is home to more than 2.7 million refugees and humanitarian aid is to finance over \$ 8 billion in total to these people. The ongoing civil war in Syria and the increasing number of refugees living in Turkey requires the integration policy for these people. Therefore it is necessary to produce a comprehensive integration policy. This study aims to contribute to the production of integration policy. For this purpose, firstly examines immigration, immigrant, asylum seeker and refugees and the relationship between integration and employment policies. After establishing a conceptual framework, a brief history of Syria, the current situation of the conflict in Syria, the current situation of Syrian Refugees in Turkey and this impacts people in Turkey are discussed. After this sections follow integration policies for public, civil society and media. In the final section focuses on employment policies is an important argument for integration policy. Syrian refugees in Turkey is the largest migration issues faced by history. The production of new policies to overcome this problem is very important. Working in hand, to identify the problems in this context and aims to contribute to the solutions presented.

Science Code : 2.106
Key Words : Syrian refugees, integration, employment policies.
Page Number : 156
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Erdinç YAZICI

TEŞEKKÜR

2011 yılından bu yana gittikçe daha da ağırlaşan ve çok boyutlu bir toplumsal sorun haline gelen Suriyeli sığınmacılara uygulanacak entegrasyon politikalarına, istihdam sorununu merkeze alarak, yoğunlaşan elinizdeki çalışma hazırlanırken değerli katkılarını esirgemeyen ve tecrübeleri ile çalışmanın olgunlaşmasını sağlayan Doç. Dr. Erdinç Yazıcı'ya teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma esnasında her zaman yanımda olan ve varlıkları ile bana sonsuz bir destek veren aileme ve Serpil Kütahya'ya teşekkürlerimi borç bilirim.

Hıdır Düzkaya

16/06/2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ULUSAL VE ULUSLARARASI LİTERATÜRDE GÖÇ, ENTEGRASYON VE İSTİHDAM.....	5
1.1. GÖÇ	8
1.1.1. Göç ve Göçmen.....	8
1.1.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları	11
1.1.3. Türkiye Tarihinde Yaşanan Göçler ve Etkileri	13
1.2. MÜLTECİLİK VE SIĞINMACILIK.....	17
1.2.1. Mültecilik.....	23
1.2.2. Sığınmacılık ve Şartlı Mültecilik	25
1.2.3. İkincil Koruma	27
1.2.4. Geçici Koruma Statüsü	27
1.3. ENTEGRASYON VE İSTİHDAM	34
2. BÖLÜM: SURİYELİ SIĞINMACILAR.....	37
2.1. FRANSIZ MANDASINDAN ARAP BA HARINA: SURİYE ARAP CUMHURİYETİ.....	38
2.2. SURİYE’DEKİ ÇATIŞMALARIN GELİŞİMİ VE GÜNCEL DURUM	45
2.2.1. Suriye’deki Çatışmaların İnsani Boyutu	48
2.2.2. Siyasi ve Askeri Kanadıyla Suriye Muhalefeti	52
2.2.3. Suriye’nin Geleceğine Dair.....	57

2.3. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILAR.....	62
2.3.1. Kamplarda Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar ve Sorunları	68
2.3.2. Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar ve Sorunları.....	71
2.4. SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ.....	77
2.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Toplumsal Etkileri	78
2.4.2. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Ekonomik Etkileri	82
2.4.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Siyasi Etkileri.....	89
2.4.4. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Temel Hizmetler Üzerine Etkileri.....	94
3. BÖLÜM: SURİYELİ SIĞINMACILAR İÇİN ENTEGRASYON POLİTİKALARI	99
3.1. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA KAMUNUN ROLÜ	105
3.2. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ	116
3.3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA MEDYANIN ROLÜ	121
4. BÖLÜM: BİR ENTEGRASYON ARACI OLARAK İSTİHDAM, İSTİHDAM POLİTİKALARI VE ÇÖZÜME DÖNÜK TEMEL PERSPEKTİF	123
4.1. TÜRKİYE ÖZELİNDE EKONOMİK SORUNLAR VE FIRSATLAR.....	130
4.2. SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK İSTİHDAM POLİTİKALARI	136
4.3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TEMEL PERSPEKTİF	141
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	145
KAYNAKÇA.....	149
ÖZGEÇMİŞ	156

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 2.1. 2011, Mart – 2015, Mayıs dönemi kurbanların aylık istatistik raporu	49
Çizelge 2.2. Türkiye’de kamplarda ve kamp dışında bulunan Suriyelilerin illere göre dağılımı	63
Çizelge 2.3. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler .	69
Çizelge 2.4. 31.12.2015 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Faaliyette Bulunan Suriye Sermayeli Firmalar İş Koluna ve Sektöre Göre Dağılımı	85

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1.1 Türkiye'nin 1998-2014 yılları arasında karşılaştığı düzensiz göçler	10
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMEHS	: BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
EŞHİD	: Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
ESKHS	: Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GKKYCIY	: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
GÖÇ DER	: Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği
IAOKS	: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
IDP	: Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced Persons)
KUK	: Kürdistan Ulusal Konseyi
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MDN	: Middle East Development Network (Ortadoğu Kalkınma Ağı)
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PYD	: Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat)
SDMGUK	: Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SİBM	: Suriye İhlalleri Belgeleme Merkezi
SRMD	: Suriye Devrim Şehitleri Veritabanı
SRRP	: Suriye Bölgesel Müdahale Planı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
SURİYE	: Suriye Arap Cumhuriyeti

SURİYELİ	: Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
TOHAV	: Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı
TTB	: Türk Tabipler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü
UN	: United Nations
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
VB.	: Ve benzeri
YPG	: Halkçı Koruma Birlikleri (Yekineyen parastina gel)

GİRİŞ

Suriye, Arap Baharı'nın fiili etkilerinin hissedildiği 2011 yılının Mart ayında başlayan barışçıl protestolar ve bölgesel çatışmaların günümüzde iç savaşa dönüşmesi ile birlikte küresel bir çatışma alanı hüviyetini taşımaktadır. Çatışmaların kıvılcımını ateşleyen protesto hareketleri, 1963 yılından bu yana iktidarı elinde bulunduran Baas rejiminin demokratik talepler, temel insan hakları gereksinimleri ve daha fazla özgürlük isteğine kulaklarını tıkayarak askeri ve siyasi baskılarla iktidarı elinde tutma isteğine karşı verilen tepkilere dayanmaktadır. Baas rejiminin ülkedeki tüm ipleri elinde tuttuğu bu otoriter ve baskıcı ortam, rejim muhaliflerinin Suriye dışında başta Fransa ve Amerika olmak üzere birçok Batı ülkesinde etkin bir diaspora oluşturmaya neden olmuştur. Özellikle Hafız Esad sonrası demokratikleşme çabaları incelendiğinde, söz konusu diasporanın gücü ve kapasitesi daha iyi anlaşılabilir. Suriye'deki çatışmalar öncelikle bölge ülkelerini etkileyen, çok boyutlu ve aktörlü bölgesel bir savaşa dönüşme riski taşımaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre savaş öncesinde 22 milyonun biraz üzerinde bir nüfusa sahip olan Suriye, 2016 yılı başı itibariyle ülke içi ve dışında 12 milyonun üzerinde mültecinin kaynak ülkesidir. Bu mültecilerin 5 milyonuna yakını ülkesini terk ederek komşu ülkelere sığınmıştır. Bu insanların sayıları ve barınma süreleri arttıkça hem sığınmacılar, hem de yerel halk gittikçe artan sorunlarla karşılaşmakta ve uyum problemleri yaşamaktadır. 2014 yılından itibaren sığınmacıların Almanya ve İsveç başta olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerine sığınma girişimleri, söz konusu sorunu bölgesel olmaktan çıkarıp küreselleştirmektedir. Suriyelilerin Avrupa Birliği ülkelerine sığınma çabaları, savaşın sonlanacağı ve ülkelerinde gelecek planı yapabileceklerine dair inancı kaybettiklerini göstermektedir. Sığınmacıların birçok ülkeye dağılması ve çalışma hayatı başta olmak üzere ülkelerin toplumsal hayatının bir parçası haline gelmesi, entegrasyon problemlerine, yerel halkın tepkisine ve çatışma risklerine neden olmaktadır. Bu gerçek, entegrasyon alanında çözüm çabalarını oldukça önemli bir hale getirmektedir.

Günümüzde Türkiye'de yüzde doksanı kamp dışında yaşayan 2.7 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır (BMMYK, 2016). Bu insanlar göçün başladığı ilk yıllarda genellikle sınıra yakın şehirlerde yaşamasına rağmen, günümüzde büyükşehirler başta olmak üzere Türkiye'nin birçok şehrine yayılmış bulunmaktadır. Göç İdaresi Genel

Müdürlüğü'nün güncel verileri incelendiğinde en fazla sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan iller sırasıyla Şanlıurfa, İstanbul, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin ve Kilis'tir. Bu illerde yaşayan sığınmacı nüfusu yüz bin kişiden dört yüz bin kişiye kadar değişmektedir (GİGM, 2016). Sığınmacıların yüzde onunu oluşturan nüfusun barındığı kamplar ise sınıra yakın 10 ilde yer almaktadır. Günümüzde bu kapsamda toplamda yirmi altı adet barınma merkezi bulunmaktadır. Söz konusu insanlar demografik olarak incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yarısından fazlasının 18 yaş altındaki çocuklardan ve dörtte birinin kadınlardan oluştuğu görülmektedir (BMMYK, 2016).

Çalışma kapsamında Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar ile ilgili sınırlı bilgiler bir araya getirilerek niteliksel bir inceleme yapılmaktadır. Teorik bir çerçevenin kurulduğu bu çalışma, alanda yapılmış bilimsel literatürdeki çalışmaların eksikliğini doldurma amacı güderek Türkiye'de yaşayan bu insanların mevcut durumunu, sorunlarını ve Türkiye'ye etkilerini inceleyerek bu etkileşimin neden olduğu sorunları tespit etmekte ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmektedir. Tezin kapsamı ile ilgili temel varsayım, Suriyeli sığınmacıların tamamı olmasa da önemli bir kısmının Türkiye'de kalıcılığı üzerinde şekillenmektedir. Bu varsayımın kabul edilip edilmemesi çalışma esnasında sorgulanmış, Suriye'de yaşanan süreç açıklanarak Suriye'nin geleceğine dair kestirimler yapılmıştır. Bu kestirimler Suriyelilerin kalıcılığı yönünde değerli katkılar vermektedir. Bu insanların kalıcılığının neden olduğu sorunları çözecek entegrasyon politikalarının üretilmesinin bir zorunluluk olduğu kabulü altında çalışmada entegrasyon ve istihdam politikaları şekillendirilmektedir.

Çalışmanın yapılması esnasında önemli sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Sığınmacıların Türkiye'nin farklı şehirlerinde dağılmış olması ve bu insanlarla iletişim hususundaki sınırlılıklar saha çalışmasının yönünde önemli engeller oluşturmuştur. Ayrıca Türkiye'deki konu ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu nedenle çalışma öncelikle sığınmacılar özelinde teorik bir arka planı bilimsel bir katkı ile sunmayı amaçlamaktadır. Verilerin toplanması esnasında karşılaşılan diğer bir sınırlılık ise, Suriyeliler ile ilgili çalışmaları neredeyse tekel düzeyinde elinde tutan kamusal idarenin bilgi verme konusundaki isteksiz tutumudur. Bu insanların genel demografik özelliklerine ve hangi şehirde ne kadar sığınmacı yaşadığı bilgisine bile son birkaç içerisinde ulaşılabildiği göz önüne alınırsa, söz konusu sorunun büyüklüğü daha iyi anlaşılabilir.

Türkiye’deki sığınmacıların sorunlarına ve bu sorunlara çözüm getiren bütüncül bir entegrasyon politikasına yoğunlaşan elinizdeki çalışma, entegrasyon politikaları özelinde önerilerin derlendiği temel bir perspektifle son bulmaktadır. Bu amaçla çalışma içerisinde sırasıyla kavramsal çerçeve, sığınmacıların genel durumu, çok boyutlu entegrasyon politikaları ve entegrasyonun önemli araçlarından biri olan istihdam politikalarına yönelik temel bir perspektifin yer aldığı bölümler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, göç ve göçmen kavramlarının üzerinde durulmakta, göçün nedenleri ve sonuçları değerlendirilmekte ve Türkiye Cumhuriyeti’nin karşılaştığı göçler ve bu göçler için uygulanan politikalar incelenmektedir. Bu kısımları takiben ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde mülteci, sığınmacı/şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri tanımlanmaktadır. Bu bölümün son başlığı altında ise, istihdam ve entegrasyon kavramları açıklanmakta ve bu iki kavram arasındaki yakın ilişki ifade edilmektedir.

Suriye Arap Cumhuriyeti’nin tarihini kısaca özetleyen bir alt bölümle başlayan ikinci bölüm, Suriye’deki çatışmaların gelişimi, Türkiye’deki Sığınmacılar ve Sığınmacıların Türkiye’ye etkileri başlıklı alt bölümleri içermektedir. Suriye’nin Fransız manda yönetiminden kurtulduğu ve bağımsızlığını ilan ettiği 1946 yılından 2011 yılına kadar tarihsel bir arka planın özetlendiği ilk kısım, özellikle Baas Partisi ve Esad ailesinin ülke yönetimindeki konumuna vurgu yapmaktadır. Suriye’deki çatışmaların gelişim sürecine ve çatışmaların tarafı olan silahlı örgütlerin yapısına değinilen ikinci bölümde, çatışmaların insani boyutu, siyasi ve askeri kanadıyla Suriye muhalefeti gibi alt başlıklar bulunmakta ve bu değerlendirmelerden faydalanarak Suriye’nin geleceğine dair bir kestirim yapılmaktadır. Bu bölümü takip eden alt bölümde, Türkiye’deki sığınmacıların durumu incelenmekte ve sorunları tespit edilmektedir. Suriyelilerin Türkiye’ye etkilerinin açıklandığı son bölümde, bu etkiler toplumsal, ekonomik, siyasi/güvenlik ve temel hizmetler açısından değerlendirilmektedir.

Suriyeliler ile Türkiye toplumu arasında ortaya çıkan sorunları ve temel insan hakları problemlerini aşabilmek ve iki toplum arasında bir yaşama kültürü geliştirebilmek için önerilen entegrasyon politikaları üçüncü bölümde yer almaktadır. Entegrasyon politikalarının geliştirilmesinde kamunun göz ardı edilemez ve öncü rolüne vurgu yapılmakla birlikte, sorunun kapsamı nedeniyle aslında zorunlu olan bir sorumluluk

paylaşımı üzerinden sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın üzerine düşen görevler de alt bölümler halinde ayrıntılarıyla irdelenmektedir.

Elinizdeki çalışmanın dördüncü ve son bölümü ise, sığınmacıların entegrasyon sürecinde öne çıkan istihdam politikalarına yoğunlaşmakta ve sorunun çözümüne yönelik temel bir perspektif önermektedir. Suriyelilerin Türkiye'deki mevcut istihdam durumu ve politik müdahalelerin sahadaki yansımalarının aktarıldığı ilk kısımdan sonra, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirler başta olmak üzere Türkiye ekonomisine etkileri sorunlar ve fırsatlar çerçevesinde incelenmektedir. Bu etkilerin değerlendirilmesi sonucu kurgulanan istihdam politikaları ile ilgili önerilerin yer aldığı ikinci alt bölümü takiben, çalışmanın sonucu ve genel bir özeti olarak da tanımlanabilecek Suriyelilerin entegrasyonunda dikkate alınması gereken temel perspektif sunulmaktadır.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların mevcut statüsünü de içeren göç ile ilgili kavramların incelendiği bir sonraki bölüm, istihdam ve entegrasyon politikaları arasındaki yakın ilişkiyi de genel çerçevede ifade etmeye çalışmaktadır. Türkiye'de yaşayan sığınmacıların kamplarda ve kamp dışında yaşadığı sorunlar ve bu insanların Türkiye'ye etkilerinin incelendiği ikinci bölüm, geliştirilmesi önerilen politikalar için temel verileri içermektedir. Bu insanlara yönelik politik öneriler bu çerçeve doğrultusunda sığınmacıların kalıcılığının kabulü, kayıtlama, iletişim sorunlarının çözülmesi, temel hak ve sorumlulukların hem yerel halk hem de Suriyeli sığınmacılar tarafından bilinmesi, barınma başta olmak üzere eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunulması ve istihdam politikalarına yoğunlaşmaktadır.

1. BÖLÜM: ULUSAL VE ULUSLARARASI LİTERATÜRDE GÖÇ, ENTEGRASYON VE İSTİHDAM

Tarihi şekillendiren aktörlerden biri olarak göç, insanoğlunun tarih sahnesine çıktığı günden bu yana birçok farklı nedene dayanan ve sıklıkla karşılaşılan bir olgudur. Geçmişten günümüze göçler dini baskıların neden olduğu hicretlerden, ekonomik ihtiyaçların tetiklediği şehirleşmeye ve savaşların doğal sonucu olan zorunlu göçlere kadar geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır. Göç genellikle ekonomik nedenlere dayanan bireysel veya toplu nüfus hareketleri olsa da, sömürgeciliğin ve kapitalizmin etkisi ile modern dönemde bu hareketlilik muhtevasını önemli ölçüde değiştirmiştir.

Göçün nedenleri ve sonuçları farklı sınıflandırmalara konu olsa da, söz konusu nedenler arasında devletlerarası çatışmalar, ülke içi kimliksel farklılaşma, sivil çatışma, doğal afetler ve otoriter yönetimlerin baskıları ön plana çıkmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün 2013 yılı resmi rakamlarına göre, dünya üzerinde toplam göçmen sayısı 214 milyon üzerindedir. Bu insanların önemli bir kısmı, dünyanın görece olarak doğu ve güney bölgelerindeki az gelişmiş ülkelerdendir (Toplu, 2014:9). İsteğe bağlı gerçekleşen göçlerin nedenleri arasında kaynak ülkede eğitim ve sağlık politikalarındaki aksaklıklar, özelleştirmeler, sağlıksız kentleşme ve nüfusun önemli bir kısmının şehir kültüründe ötekileşmesi, uluslararası şirketlerin ucuz emek arayışı içerisinde sermayesin farklı bölgelere taşınması ve yerel üreticilerin rekabete karşı koyamaması gibi sebepler bulunmaktadır.

Elinizdeki çalışma savaşların neden olduğu zorunlu göç kavramına, yani Suriye'de yaşanan çatışmalardan etkilenen sığınmacıların statüsüne, yoğunlaşmaktadır. Dünya genelinde savaşlar nedeniyle yaşam alanını terk etmek zorunda kalan toplam mülteci sayısı 2012 yılı itibarıyla 43 milyon civarındadır. Bu insanların 33.9 milyonu acil yardıma ihtiyaç duymaktadır (BMMYK, 2015). Yalnızca 2012 yılı içerisinde çoğunluğunu Afganistan, Somali, Irak, Suriye ve Sudan gibi iç savaşın ve çatışmaların yaşandığı ülkelerden kaçanların oluşturduğu 7.6 milyon insan, söz konusu durumu daha da ağırlaştırmaktadır (AFAD, 2014:13).

Göç hareketleri hangi nedene dayanırsa dayansın beraberinde ciddi problemleri de getirmektedir. Göç alan bölgede sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlik gibi birçok alanda uyum problemleri ile karşılaşmakta, bu sorunlara uygun müdahale araçları tasarlanmadığı takdirde yeni çatışmalara kapı aralanmaktadır.

Göçün neden olduğu sorunların uluslararası zeminde ilk olarak I. Dünya Savaşı sonrası ele alınmıştır. Savaş sonrası karşılaşılan ciddi sorunlardan birisi olan sınırlar arası insan hareketliliğinin neden olduğu problemleri ele alan Milletler Cemiyeti, soruna taraf olan ülkelerin karşılıklı işbirliği ile çözüm üretmesi gerektiğine karar vermiştir. II. Dünya Savaşı boyunca yaklaşık 20 milyon insanın daha güvenli yerlerde yaşamak ümidiyle mülteci konumuna düşmesi, zorunlu göçlerin sonuçlarını taraf ülkelere yükleyen uluslararası anlayışın değişmesine neden olmuştur. Daha iyi koşullarda ve temel ihtiyaçların karşılandığı bir ortamda yaşamının *temel insan hakkı* olduğu değerlendirilmesi ile bütünleşen bu uluslararası mülteci hukuku, 1951 yılında Cenevre’de *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair BM Sözleşmesi* ile günümüzde de kabul edilen temel normlarını kazanmıştır. Bu sözleşme günümüzde de iltica/mülteci hukuku alanında temel belge niteliğindedir (Toplu, 2014:10).

Bu yıllarda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) kurulması ve iltica hukukuna dair uluslararası ilk metinlerin kabulü oldukça önemli gelişmelerdir. Bu ilk metinlere göre mülteci; “*Irkı, dini, tabiiyeti belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, yada söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve her tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs*”tır. Bu ifade ilk tanımlandığında 1951 öncesi Avrupa’da gerçekleşen olayların neden olduğu nüfus hareketlerini kapsadığı için zaman ve mekânla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamalar 1967 yılında New York’ta gerçekleştirilen BM toplantısında yeniden ele alınmış ve bazı ülkelerin çekinceleri saklı kalmak kaydıyla kaldırılmıştır.

Kavramsal çerçevenin oluşturulmaya çalışıldığı bu bölümde öncelikle çalışmada yer alan temel kavramlar tanımlarıyla birlikte açıklanmaktadır. Göç ve göçmen gibi temel kavramların açıklandığı ilk alt bölümde, göçün nedenleri ve sonuçları sınıflandırılmakta ve

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan göç olaylarına değinilmektedir. Mülteci ve sığınmacı kavramlarına ilişkin ulusal ve uluslararası tanımlara yoğunlaşan ikinci alt bölüm, çalışma içerisinde sıklıkla kullanılan bu kavramları ayrıntılarıyla açıklamaktadır. Mültecilerin yaşadıkları yeni topluma uyum sağlaması sürecinde karşılaşılan problemlere çözüm bulma çabasının odaklandığı entegrasyon politikaları ve istihdam arasındaki yakın ilişki ile söz konusu bölüm sonlandırılmaktadır.

1.1. GÖÇ

1.1.1. Göç ve Göçmen

Hemen hemen her sosyal bilim kavramı gibi göç kavramı da birçok tanımlamaya sahip olmasına rağmen, genel olarak belirli kişi veya grupların sembolik, idari veya coğrafi bir sınırın ötesine geçerek yeni bir yerleşim alanında yeni toplumsal ilişkilere doğru hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, göç alan ve veren toplumlarda insanlar arasındaki ilişkiyi değiştirme potansiyeline sahiptir. Nitelik ve nicelik olarak homojen olmayan göç, toplumların yaşam biçimlerini değiştiren en önemli olgulardan birisidir. Nedenleri ve sonuçlarının çeşitliliği, göç kavramının birçok farklı biçimde sınıflandırılabilmesini sağlamaktadır.

Bu çerçevede göç kavramı gerçekleşme biçimine, göç edilen yere, zamana, iradeye bağımlılığa, büyüklüğüne ve yasal olup/olmamasına bağlı olarak sınıflandırılabilir. Bir ülkenin sınırları dahilinde yaşanan göçler *iç göç*, ülkeler arasındaki sınırları aşan göçler ise *dış göç*tür. Zamana bağlı göçler, *uzun ve kısa zamanlı* göçler olarak tanımlanmaktadır. İradenin kullanımına bağlı göçler ise, genellikle ekonomik nedenlere bağlı *gönüllü (isteğe bağlı)* ve savaş veya doğal afetler gibi bireysel iradeden bağımsız nedenlere bağlı *zorunlu göç* kategorilerinde incelenmektedir. Büyüklüklerine göre, bir kişi, bir grup veya bir kitlenin göçü söz konudur. Yasal sınırlar dahilinde *düzenli* göçlerle karşılaşılabilirdiği gibi, kayıt dışı yollarla veya kitlesel olarak herhangi bir yasal işlem yapılmadan sınırların geçildiği *düzensiz* göçler de bulunmaktadır (Özkarlı, 2014:7-8). Bu sınıflandırma çerçevesinde, Suriyeli sığınmacılar düzenli ve düzensiz uzun zamanlı kitlesel zorunlu dış göç sınıfına girmektedir.

Zorunlu nedenlerle ülke içinde veya ülke dışına göç eden mültecilerin aksine, göçmenler genellikle ekonomik nedenlerle daha iyi hayat standartlarında yaşamak için göç eden insanları kapsamaktadır. Düzenli veya düzensiz göç yoluyla menşe ülkesinden ayrılan bu insanlar mensup oldukları ülke vatandaşlığını korumakla birlikte, daha iyi şartlarda yaşamak amacıyla hedef ülkeye de entegre olabilmek için elinden gelen çabayı göstermektedir. BM verilerine göre 2013 yılı itibarıyla 214 milyon olan göçmen sayısı, dünya nüfusunun yaklaşık %3'üdür. 1990 yılında toplam göçmen nüfusunun 154 milyon

olduğuna dikkat edilirse, göçmen nüfusundaki bu hızlı artışın küresel ölçekte yarattığı sorunlar ve fırsatların büyüklüğü daha iyi anlaşılabilir.

Göçmen akışı genellikle ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile bağlantılıdır. Klasik modernleşme çağında hammadde ticaretine ve yeraltı kaynaklarının sömürüsüne dayanan bağımlılık ilişkisi, günümüzde insan, bilgi ve emeği de kapsayacak biçimde genişlemekte ve yeni bir göç dalgasını karşımıza çıkarmaktadır. Sadece ekonomik nedenlerle kendi istekleri çerçevesinde göç eden bu insanlar, zorunlu nedenlerle kaynak ülkesinden ayrılan ve mülteci hukukuna tabii olan insanlarla aynı kategoride değildir.

Uluslararası mevzuatta göçmen kavramı zorunlu olmayan nedenlerle isteğe bağlı olarak göç eden tüm insanları kapsamasına rağmen, Türkiye göç mevzuatında bu statüye sahip olan insanlar milliyet mefhumu ile sınırlandırılmaktadır. 5543 sayılı İskân Kanunu’nun 3/d maddesine göre göçmen; *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun maddesince kabul olunanlardır.”* (İskân Kanunu, 2006, m.3/d). 5901 sayılı Türk vatandaşlığı Kanunu’nun 12. maddesinin (c) bendine göre, *göçmen olarak yurda kabul edilen kişiler milli güvenlik ve kamu düzeni açısından bir engel teşkil etmiyorsa İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu’nun kararıyla Türk vatandaşlığını alabilmektedir* (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009:m.12/d). Mevzuatta yer alan etnik kısıtlamanın ana nedeni, doğu ile batı ülkeleri arasında önemli göç güzergâhlarından birisinin üzerinde olan Türkiye’nin altyapı ve toplumsal olarak kaldıramayacağı bir göç baskısına maruz kalma ihtimalidir. Yasal çerçevede göç kavramı düzenli ve düzensiz olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirilmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre göç,

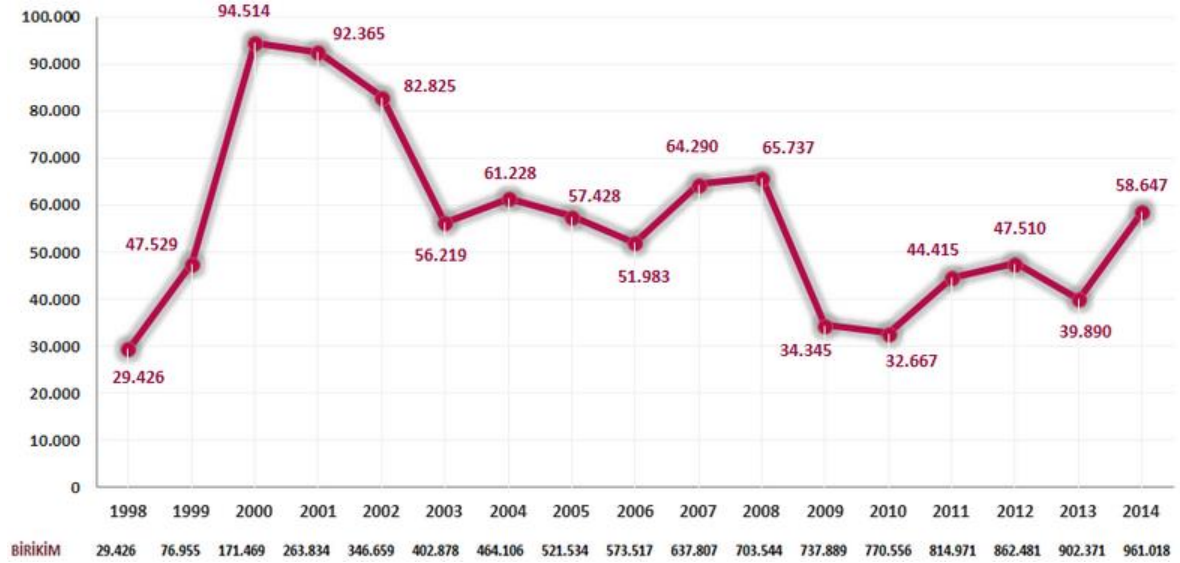
“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollara Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade etmektedir (YUKK, 2013:m. 3).

Düzensiz göç kavramı çoğu durumda yasadışı göç ile eş anlamlı kullanılsa da, düzensiz göçün öznesi konumundaki insanlar kendi iradeleri ile başka bir ülkede yaşamayı tercih

etmektedir. Bu nedenle, insan ticareti veya göçmen kaçakçılığı gibi yasadışı göç kapsamındaki olaylar, düzensiz göç kapsamında yer almamaktadır.

Türkiye'nin düzensiz göç kavramıyla ve dolayısıyla bu statüdeki insanlarla tanışması, Soğuk Savaş yıllarının sona erdiği ve serbest piyasa ekonomisine geçme çabalarının yoğunlaştığı 1990'lı yıllara rastlamaktadır. Özellikle Afganistan, Mezopotamya ve Afrika'da yaşanan iç ve ülkeler arası çatışmalar nedeniyle mülteci durumuna düşen insanlar, Türkiye'yi gittikçe artan sayılarla transit ve hedef ülke olarak kullanmaktadır. Düzensiz göçler arasında Türkiye'de sürekli yaşayan söz konusu gruplar dışında, belirli aralıklarla Türkiye'ye girip/çıkan ama çalışma hukuku ve ülkede kalma süresi gibi yasal mevzuata riayet etmediği için düzensiz göçmen konumuna düşen Sovyet bloku ülkeleri vatandaşları başta olmak üzere birçok ülkeden göçmenler de bulunmaktadır. Türkiye'nin karşılaştığı düzensiz göçler, 1998-2014 yılları arasında toplamda 961.480 kişidir.

Şekil 1.1 Türkiye'nin 1998-2014 yılları arasında karşılaştığı düzensiz göçler

Kaynak: Özkarlı, 2014:12-14; GİGM,2015.

Göçmen kavramı dışında mülteci hukukunun diğer statüleri çalışmanın izleyen alt bölümlerinde açıklanmaktadır. Göç ve göçmen kavramlarının tanımlandığı bu bölüm, genellikle ekonomik nedenlere dayanan göç olgusuna yoğunlaşmaktadır. İzleyen kısımda göçün nedenleri ve sonuçları, sığınmacıların Türkiye'ye etkilerinin daha iyi anlaşılması amacıyla, incelenmektedir.

1.1.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları

Dünya üzerinde göçmen durumunda bulunan insanların önemli bir kısmı ekonomik nedenlerle göç etmektedir. Bu ana nedenin dışında otoriter yönetim biçimlerinden iç çatışmalara kadar geniş bir perspektifte göç sebepleri sıralanabilmektedir. Göçün sebepleri ve sonuçları üzerinde ayrıntılarıyla duran bu bölüm, Suriyelilerin potansiyel etkilerinin tartışılabilmesi için önemli ipuçları sunmaktadır.

Göç ile ilgili ilk bilimsel çalışmaları yapan Ravenstein, 1889'da yayınladığı makalesinde göçün ekonomik nedenlerine vurgu yaptıktan sonra diğer nedenleri arasında kötü ve baskıcı yönetimleri, ağır vergileri, kötü doğa koşullarını ve benzeri durumları sıralamaktadır (Özkarslı, 2014:8-9). Daha sonraki yıllarda bu alanda önemli çalışmalar yapan Weigner'in *Mülteci Akımının Nedenleri* tipolojisini ve diğer belli başlı kaynakları kullanarak göçün sebeplerini sınıflandıran Türkoğlu'na göre, mülteci akımının ekonomik nedenler dışında başlıca sebepleri arasında devletlerarası çatışmalar, kimliksel (etnik, mezhepsel, kültürel) çatışmalar, sivil çatışmalar, baskıcı ve otoriter yönetimler ve doğal afetlerin neden olduğu çevresel problemler bulunmaktadır. Weigner'in tipolojisine bağlı kalmak kaydıyla 1969, 1982 ve 1992 yıllarında tutulan istatistiklere göre, devletlerarası ve kimliksel çatışmaların sonucu olarak 34 milyonu aşkın zorunlu göçmen ortaya çıkmıştır (Yüksel vd., 2014:4-5).

Göç hareketleri oluşum nedeninden bağımsız olarak, hedef ülkenin göç politikasının mevcudiyetine ve göçe maruz kalan toplumun uyumuna bağlı olarak da şekillenmektedir. Göç hareketlerine yön veren bu etkiler, Suriye'deki çatışmalardan kaçarak ülkesini terk eden sığınmacıların göç güzergâhları incelendiğinde daha rahat anlaşılabilir. Örneğin, aynı dili konuşan ve ortak kültürel değerleri daha baskın olan insanlar bir araya gelmeye çabalamaktadır. Arapça konuşan ve Sünni mezhebine bağlı insanlar daha çok Şanlıurfa ve ilçelerine, ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan Kürt ve Süryaniler genellikle Mardin ve ilçelerine, Arapça konuşan Arap Alevi'si nüfus ise Hatay'a yerleşmeyi tercih etmektedir.

Doğal afetlerin etkisi ile yaşanan göçleri bir kenara bırakırsak, zorunlu göçler genellikle ülke içi veya ülke dışı çatışmaların sonucudur. Savaşın ortaya çıkardığı güvensiz ortam ekonomik faaliyetleri ve alışlagelmiş yaşam standartlarını parçalamakta, söz konusu

göçler ile toplumsal yapı çözüldüğü için birbirini tetikleyen bu süreç sonucu temel ihtiyaçlarının karşılanamadığı yerleşim birimleri ve dolayısıyla ülkeler ortaya çıkmaktadır.

Türkoğlu'nun sınıflandırmasına bağlı nedenlerle ortaya çıkan zorunlu mülteci hareketleri ulusal veya bölgesel hareketleri aşan önemli etkilere sahiptir. Düzenli veya düzensiz göçlere hedef olan veya transit ülke konumunda bulunan ülkelere ekonomik refahın bozulması, sosyal veya kültürel çatışmaların ortaya çıkması gibi uyum problemleri yaşanmaktadır. Karşılaşılan söz konusu problemlerin entegrasyon politikaları vasıtasıyla çözümlenememesi, göçmenlerin oluşturduğu grupların yeni bir öteki kültürü yaratmasına ve dolayısıyla ciddi güvenlik sorunlarına neden olabilmektedir. Hedef ülkenin kısa vadede kitlesel göçlere maruz kalması, bu ülkelerin bölgesel ve küresel politik ilişkilerini etkilemekte ve çoğu durumda ciddi bir soruna dönüşmektedir. Çoğu durumda göçe muhatap olmayan ülkeler tarafından istatistiklerin bir parçası olarak değerlendirilen mültecilerin birer sayıdan ibaret olmadığının anlaşılması bu aşamada değerlidir. Temel insan haklarından mahrum kalan bu insanlar, yeterli duyarlılık gösterilmediğinde her türlü eylemi gerçekleştirebilecek toplumsal aktörlere dönüşmektedir.

Çatışmalar, düzenli veya düzensiz göçlerin aniden büyümesine, göç alan hedef veya transit ülkede yasadışı faaliyetlerin artmasına, toplumsal çatışmalara, işgücü piyasası şartlarının kötüleşmesine ve çalışma hayatında enformel sektörün büyümesine neden olmaktadır. Göç veren kaynak ülke ise, ekonomik ve toplumsal altyapısını kaybederek başarısız bir ülke konumuna düşme tehlikesi altındadır. Bu ülkeler sahip olduğu insan kaynağını kaybetmekte, emek ve bilgi sermayesini göçe maruz kalan ülkelere kaptırmaktadır.

İsteğe bağlı veya zorunlu düzensiz göçlerle yeni bir toplumda yaşama tutunmaya çalışan göçmenler, yedek sanayi ordusunun yaratılmasına ve dolayısıyla kriz dönemlerinde sermaye birikimin oluşmasına katkıda bulunmaktadır Yerli ve yabancı işçi arasında yaşanan rekabet üretim maliyetlerinin düşmesine, emeğin ucuzlamasına ve temel çalışma haklarının esnetilmesine neden olmaktadır. Göçmenler arasındaki mesleki yetersizlik yerel toplumla iletişime geçme sorunuyla birleştiğinde ağır şartlarda, karın tokluğuna ve fiziksel sömürüye dayalı bir iş piyasasının öznesi haline gelmeleri kaçınılmazdır (TTB, 2016:16-17).

BMMYK verilerine göre, 2014 yılı başı itibarıyla yerinden edilmiş 51 milyon insan bulunmaktadır. Bu insanların 26 milyonunu kendi ülkesi içerisinde yerinden edilmiş insanlar¹, 13 milyonunu mülteciler ve 3.5 milyonunu vatansızlar oluşturmaktadır (BMMYK, 2015). Beşinci yılına yaklaşan Suriye'deki iç savaşın insani açıdan sonuçları incelendiğinde, ülke nüfusunun yarısından fazlasının (2016 yılı Mayıs ayı rakamlarına göre, yaklaşık 12 milyon insanın) yerinden edilmiş olduğu görülmektedir. Resmi rakamlara göre, yaklaşık 4.8 milyon Suriyeli çevre ülkelerde yaşam mücadelesi verirken, 6.6 milyon insan ise ülke içerisinde daha güvenli bir yerde yaşama ümidiyle yer değiştirmiştir. Bu tablo, modern insanlık tarihinin karşılaştığı en büyük insanlık dramları arasında gösterilen Ruanda ve Bosna Hersek iç savaşlarındaki acı durumun bile ötesine geçmektedir. Suriye iç savaşı ile ilgili veriler, her ay yaklaşık beş bin insanın hayatını kaybettiğini ve her gün ortalama altı bin insanın ülkesini terk etmek zorunda kaldığını göstermektedir (TTB, 2014:8).

Göç hareketlerinin bir diğer önemli sonucu ise dezavantajlı gruplar arasında gösterilen kadın ve çocukların yaşam şartlarını daha da kötüleştirmesidir. Bu gruptaki insanlar, istismara ve potansiyel tehditlere açık hale gelmektedir. Savaş esnasında ve sonrasında kadın istismarlarının ve sistematik tacizlerin yaşandığına birçok kaynakta değinilmektedir. Çalışma çağına girmiş çocuklar yasadışı çalışmanın öznesi haline gelirken, daha küçük yaştaki çocuklar ise yeterli beslenememe ve koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanamama gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

1.1.3. Türkiye Tarihinde Yaşanan Göçler ve Etkileri

Anadolu, insanoğlunun tarih sahnesine çıktığı günden bu yana Doğu ve Batı toplumları arasında önemli bir köprü görevi görmektedir. Teknolojik devrimin modern ulaşım araçlarına uygulanmasından önceki tüm eski ve orta çağ tarihi, doğunun zenginliklerini Anadolu'daki büyük ticari merkezler ve ticaret yollarıyla batıya aktararak zenginleşen bölge ülkelerinin yönetimleriyle şekillenmiştir. Geniş hâkimiyet sahalarında âdem-i merkeziyetçi büyük imparatorlukların kurulduğu bu coğrafya, zenginliğin doğal sonucu olarak büyük savaşlara ve göç hareketlerine de tarihin başından beri şahitlik etmektedir.

¹ Internally Displaced Person (IDP), https://en.wikipedia.org/wiki/Internally_displaced_person.

Türkiye’yi etkileyen göç hareketleri incelendiğinde, Osmanlı’nın duraklama ve gerileme döneminde yaşanan savaşların ve toprak kayıplarının yoğun etkisi hissedilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun iskân politikası gereği fetihler sonrası Balkanlar başta olmak üzere yeni ülke topraklarına yerleştirilen göçmenler, toprak kayıplarının yarattığı sosyal baskı ve bağımsızlıklarını kazanan ülkelerde karşılaştıkları ikinci sınıf vatandaş muamelesi nedeniyle Anadolu’ya geri dönmek zorunda kalmış ve günümüzde de dönmeye devam etmektedir. Bu zorunlu göçler, yönetim biçiminin değiştiği ciddi politik tartışmaların ortasında gerçekleşmesine rağmen, toplumsal ve siyasal açıdan hüsnü kabul görmüştür. Ekonomik ve siyasal açıdan oldukça zor şartlarda gerçekleşen bu büyük çaplı göç hareketlerinin herhangi bir toplumsal çatışmaya fırsat vermeden uyuma dönüşmesinde, Türk kültürü ile birleşen İslam geleneğinin temellendirdiği misafirperverlik önemli bir rol oynamaktadır.

Genellikle Türk ve Müslüman tebaaya karşı gösterilen bu misafirperverliğin, diğer toplumları kapsayabildiği 1919-1920 yılları arasında İstanbul’da yaşanmış bir örnekle kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Rusya İmparatorluğu’ndaki yönetim değişikliği ve Bolşevik İhtilali’nin sonucunda tüm Rus topraklarında yaşanan kızıl/beyaz çatışmasının sürüklediği yaklaşık yüz elli bin Beyaz Rus, bu tarihler arasında, İstanbul’da misafir edilmiştir. 1925 yılında uluslararası yardım kuruluşlarının organizasyonları ile dünyanın farklı bölgelerine dağıtılana kadar İstanbul, Çatalca ve Gelibolu’da yaşamlarını sürdüren bu insanlara, günümüzde sözleşmelerle düzenlenen ve uygulanmaya çalışılan eğitim imkânları başta olmak üzere her türlü hizmet sunulmuştur (Seydi, 2014:269).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan ilk büyük göç hareketi, Lozan Antlaşmasına bağlı olarak, 1923’de Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen ve 384 bin mülteciyi kapsayan zorunlu nüfus mübadelesi’dir. Bu anlaşma ile Yunanistan’da yaşayan Türk azınlığın hakları bir nebze korunabilmiştir. İmparatorluğun Balkan topraklarındaki diğer mirasçılarındaki yaşayan Türk azınlıklar ile ilgili sorunlar ise hala devam etmektedir. Bu bölgede yaşanan baskılar neticesinde 1923-1945 yılları arasında yaklaşık 800 bin insanı kapsayan ikinci bir göç dalgası ile karşılaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi Nazi hareketinin Almanya’da siyasi gücünü gittikçe arttırması ve Yahudiler başta olmak üzere farklı etnisiteler üzerine baskı kurulması, yaklaşık 800 bilim insanının Almanya’yı terk ederek Türkiye’ye yerleşmesine neden olmuştur. Bu insanların temel bilimler başta olmak üzere birçok alanda Türk akademik kimliğinin temellerini oluşturduğu şüphe götürmez bir

gerçektir. Soğuk Savaş yılları boyunca Batı bloku yanında siyaset geliştiren Türkiye, Sovyet Bloku ülkeleri ile bağlantılarını minimum seviyede tutmuş ve büyük çaplı nüfus hareketlerine karşı sınırlarını kapatmıştır.

Soğuk Savaş yıllarının son bulduğu, Türkiye'nin liberal ekonomi modelini benimseme çalıştığı 1980'lerin sonları itibariyle yeni göç hareketleri ile karşılaşmıştır. 1980/1988 yılları arasında Irak/İran Savaşı'ndan etkilenen Irak'ın kuzeyindeki bölge halkından 50 bin kişi, Irak yönetiminin Halepçe'de kimyasal silah kullanması ile tetiklenen süreç sonrası Türkiye'ye sığınmıştır. Sovyet rejiminin yıkılması ve birliği oluşturan ülkelerin bağımsızlığını bir anda kazanması, siyasi ve ekonomik karışıklıklara neden olduğundan Bulgaristan'dan 1989 yılında 345 bin kişi Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalmıştır. Bu tarihlerde karşılaşılan üçüncü büyük göç hareketi, 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan kaçan 467 bin kişinin Türkiye'ye gelmesidir. Bu sığınmacılar çoğunlukla Kürtlerden oluşmaktadır. Yugoslavya'nın dağılması ile başlayan çatışmalar, 1992-2001 yılları arasında yaklaşık 20 bin Bosnalı, 18 bin Kosovalı ve 10 bin Makedon'un Türkiye'ye mülteci olarak gelmesine sebep olmuştur (Toplu, 2014:11; Özkarslı, 2014:10). Türkiye'nin 1922 yılından bu yana aldığı toplam göç, bu ramalar ışığında incelendiğinde, yaklaşık olarak 2.5 milyon kişi seviyesindedir. Suriye'deki çatışmalar neticesinde Türkiye'ye sığınan sığınmacıların resmi rakamlara göre 2.5milyon kişiyi aşması, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu sorunun büyüklüğünü daha iyi göstermektedir.

Türkiye tarihinde yaşanan göreceli olarak düzenli bu göçlerin dışında, 1980'li yıllarda başlayan ve günümüzde de birçok coğrafyada etkisini gösteren çatışmalar veya iç savaşların bir sonucu olan düzensiz göçler de gün geçtikçe büyümektedir. 1951 yılında BM ülkeleri tarafından imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde bölgesel çekincesini koruyan Türkiye, Avrupa'da yaşanan olayların sebep olduğu göçler dışında muhatap olduğu göçlerle ülkeye giren insanları şartlı mülteci veya geçici koruma statülerinden birisine göre değerlendirmektedir. Bu insanlar, mülteci hukukundan kaynaklanan haklardan yararlanamamakta ve sadece BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de misafir edilmektedir.

1995 yılından bu yana Türkiye'ye bireysel sığınma başvurusu yapan kitle incelendiğinde Afganistan'dan Zimbabve'ye kadar birçok ülke vatandaşı olmasına rağmen, bu insanların çoğunluğunu Irak ve İran vatandaşları oluşturmaktadır. 2013 yılı itibariyle, başvuru

aşamasında toplamda 118 binden fazla sığınmacı bulunmaktadır (Kirişçi, 2014:15). Geçici olarak Türkiye’de yaşayan ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen bu sığınmacılar için, uydu kentler kurulmuştur (Toplu, 2014:7). Bu uydu kentlerde yaşayan sığınmacılar ile ilgili bilgiler kamuoyu ile paylaşılmadığı için oldukça sınırlı düzeydedir.

Bulunduğu konum, siyasi istikrarı ve büyüyen ekonomisi ile bölge içerisinde gittikçe güçlenen Türkiye, göçmenler için gün geçtikçe olma konumunu yitirerek hedef ülkeye doğru dönüşmektedir. Suriye’de yaşanan çatışmalar, düzensiz göç akınını ciddi boyutlara çıkarmıştır. Bireysel sığınma rakamlarına göre 2010 yılında dünya sıralamasında onbeşinci sırada kendisine yer bulan Türkiye, sadece 2013 yılında yapılan 43 bin başvuru ile beşinci sıraya kadar yükselmiştir. Suriye iç savaşı öncesinde düzensiz göçler ile Türkiye’de yaşamaya başlayan sığınmacılarla görüşebilmek için 2-3 ay sonrasına kayıt ve mülakat tarihi veren BMMYK Türkiye Temsilciliği’nin söz konusu akın karşısında nasıl bir çözüm yolu üreteceği oldukça şüphelidir. Türkiye ise, bu göç akınını daha iyi kontrol edebilmek amacıyla YUKK kapsamında tanımlanan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü (GİGM) kurmuştur. Düzenli ve düzensiz göçlerin boyutları dikkate alındığında, bu kurumun işlevsel önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

1.2. MÜLTECİLİK VE SIĞINMACILIK

21. yüzyıla kadar ülkeler arasındaki savaşlar, daha çok orduların karşı karşıya geldiği, yerel halkın savaşın sonucundan etkilenmediği, altyapının ve ekonomik düzenin korunduğu kısmen kısa süreli ve sınırlı bir bölgede gerçekleşen çatışmalardı. Fakat modern üretim teknolojilerinin savaş sanayisini etkilemesi ile birlikte ortaya çıkan yeni savaş araçları, savaşlarda insan gücünün belirleyici hâkimiyetine son vermekle birlikte yeni savaş taktiklerini de gözler önüne sermiştir. Yerleşim birimlerinin, üretim tesislerinin, ikmal noktalarının ve savaşa katılmayan insanların da hedef haline gelebildiği bu çatışmalara küresel çapta ilk örnek I. Dünya Savaşı'dır. Bu savaş ile birlikte ulusal veya uluslararası düzlemde yaşanan her savaş boyutuna bağlı olarak savaşa müdahil ülke halkının tamamını tehdit etmektedir. Bu nedenle, savaşın başlaması ile birlikte can güvenliği olmayan ve her an birden çok tehditle karşı karşıya olan insanlar savaşın olmadığı bölgelere veya ülkelere doğru göç etmektedir. Söz konusu zorunlu göçlerin artan boyutu ve ülkeler arasında bu soruna çözüm üretilmemesi BM çatısı altında bir organizasyonun (BMMYK) ve dolayısıyla bir mülteci hukukunun doğmasını zorunlu kılmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası ülkelerdeki yıkımın, altyapı problemlerinin ve savaştan etkilenen nüfusun yarattığı sorunları aşabilmek için kurulan Milletler Cemiyeti, sığınmacı problemini ilk aşamada göç alan ve veren ülkeler arasında ikili bir sorun olarak görmüştür. Sığınmacı sorununa çözüm bulmak amacıyla savaştan sonra yapılan çalışmalar sonucu 1921 yılında “Mülteciler Yüksek Komiserliği” ve devam eden süreçte de bu Komiserliğe yardım etmek üzere “Nansen Uluslararası Mülteciler Ofisi” (1931-1938), “Almanya’dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik” (1933-1938), “Mülteciler İçin Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği” (1939-1946) ve “Hükümetler arası Mülteciler Komitesi” (1938-1947) gibi organizasyonlar kurulmuştur (Kaya ve Eren, 2015:12).

İltica hukukuna dair ilk çalışma, 1933 yılında dokuz ülke tarafından kabul edilen “Mültecilerin Uluslararası Statülerine Dair Konvansiyon”dur. Bu belge daha sonra Birleşmiş Milletler çatısı altında kabul edilecek mültecilerle ilgili Cenevre ve New York Protokollerine öncülük etmesi bakımından önemlidir. Fransa ve İngiltere’nin de içerisinde bulunduğu ülkeler tarafından imzalanan söz konusu konvansiyonun 3. maddesine göre, mülteci göçüne maruz kalan ülke ulusal güvenlik ve kamu düzeni çekincelerini saklı

tutmakla birlikte sınırına iltica talebi ile gelen insanları polis gücü ile engellemeyecek yahut sınır dışı etmeyecektir. Daha sonraki metinlerde geri göndermeme ilkesi olarak tanımlanan bu ilke, mülteci hukukuna dair en önemli ve sarsılmaz hak olarak karşımıza çıkmaktadır. I. Dünya Savaşı'nın neden olduğu sığınmacı problemini aşmak amacıyla organize edilen Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ilgili konvansiyon, II. Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak 1944-1951 yılları arasında ortaya çıkan 20 milyon mülteci için hukuki bir zemin oluşturmuştur. Fakat savaşların neden olduğu bu zorunlu göçlerle büyüyen rakamlar ve göç alan ülkelerin mülteciler nedeniyle yaşadığı sorunlar giderek toplumsal, ekonomik ve güvenlik problemlerine dönüşmüştür. Bu nedenle, mülteci sorununun daha katılımcı ve uluslararası bir platformda değerlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ülkeler arasında ve ülke içerisinde yaşanan çatışmaların bir neticesi olan zorunlu göç olgusu tarihin başından beri görülmesine rağmen, ilticanın 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesi ile birlikte hukuki bir meşruiyet kazanmıştır. Bu beyannamenin 14. maddesinin I. fıkrasına göre; “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” (UNICEF, 2015). İltica etme hakkının temel bir insanlık hakkı olarak tanımlanması, uluslararası zeminde hak ve yükümlülükler çerçevesinde bir iltica hukukunun tanımlanmasını gerekli kılmıştır.

Birincinin acı dolu izleri silinmeden yaşanan II. Dünya Savaşı neticesi ortaya çıkan milyonlarca yeni mültecinin neden olduğu sorunlar ve sığınma hakkının temel insan haklarından biri olarak tanımlanması BM nezdinde yeni bir düzenlemenin yapılmasına ön ayak olmuştur. 28 Temmuz 1951’de İsviçre’nin Cenevre kentinde bir araya gelen 26 ülke temsilcisi mültecilerin sorunlarını ve temel insan haklarını göz önüne alarak, “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”yi imzaladı. Bu sözleşme ile uluslararası bir “mülteci” tanımı ilk defa yapıldığı gibi, bunun yanı sıra mültecilerin hakları ve göç alan ülkenin üzerine düşen yükümlülükler de ayrıntılarıyla tanımlandı.

Sözleşmenin II. Dünya Savaşı sonrası imzalanması ve savaş nedeniyle yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalan insanları hedeflemesi, tarihi ve coğrafi bir sınırlamayı ortaya çıkardır. Söz konusu metinde mülteci tanımının yapıldığı giriş bölümünde, “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” şeklinde ifade edilen bu sınırlamaların, evrensel bir insan hakkını kısıtladığı için yeniden ele alınması gerekti. Bu bağlamda,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1967’de, “1951 Sözleşmesine Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol”ü New York’ta kabul etti. 1967 Protokolü veya New York Protokolü olarak adlandırılan 4 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren Protokol’ün 12. maddesine göre, Sözleşme’deki tanımdan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri çıkarıldı ve Sözleşme’nin zaman bakımından getirdiği kısıtlama ortadan kaldırıldı. Ancak coğrafi sınırlama, Türkiye’nin de içerisinde bulunduğu bazı ülkeler tarafından hala saklı tutulmaktadır (Kaya ve Eren, 2015:13).

Birleşmiş Milletler çatısı altında kabul edilen Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü Türkiye tarafından sırasıyla 1961 ve 1967 yılında kabul edildi. New York Protokolü ile uluslararası metinden çıkarılan tarihi ve coğrafi kısıtlama arasından tarihe bağlı olanı 1967’deki düzenleme ile Türk mevzuatından çıkarılsa da, Türkiye’nin bölgesel konumundan kaynaklanan çekinceler nedeniyle coğrafi kısıtlama uygulamasına devam edilmektedir. Bu kısıtlamanın kaldırılmaması hususunda temel çekince, Türkiye’nin bulunduğu coğrafi konum nedeniyle sürekli ve yoğun bir göç dalgasına maruz kalma ihtimalidir. Sovyetlerin zayıfladığı ve Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1980’lerden itibaren tarihi kronolojiye bağlı kalarak sıralanabilecek İran Devrimi, İran-İrak Savaşı, Yugoslavya’nın bölünmesi, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sınır dışı edilmesi, Körfez Krizi ve Kosova’da yaşanan çatışmalar bu çekincenin haklılığını daha yakından ispatlamaktadır. Bu krizlerin birçoğunda transit veya hedef ülke olarak Türkiye’nin öncelikli olarak tercih edilmesi, mülteci olarak tanınmaları durumunda yaklaşık 1 milyon sığınmacının temel insani haklarını tek başına sağlama zorunluluğu ile Türkiye’yi karşı karşıya bırakacaktı. Coğrafi kısıtlamanın kaldırılması hususunda defalarca iyi niyetini ifade eden Türkiye, ancak uluslararası camianın desteği ve sorumluluk paylaşımı ile bu sınırlamayı kaldırabilir.

Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü’nü coğrafi kısıtlama ile kabul eden Türkiye, İran-İrak Savaşı ve Afganistan’daki iç çatışmalar neticesinde yaklaşık 500 bin insanın doğu sınırından ülkeye sığınması ile 1990’lı yıllarda yeni bir krizle karşı karşıya kaldı. Bu insanlar, Türkiye iltica mevzuatına göre mülteci olarak tanımlanamadıkları ve BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye mülteci olarak gönderilinceye kadar geçici bir süreyle misafir edildikleri için sığınmacı statüsüne sahip olabilmektedir. Fakat söz konusu göçün yoğunluğu ve üçüncü ülkelerin bu insanları kabulde gösterdiği çekinceler, Türkiye’de geçici koruma

rejimine bağılı olarak yaşıyan bu insanların haklarının ve sorumluluklarının daha ayrıntılı tanımlanmasını gerektirmiştir. Bu amaçla 1994 yılında, “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” çıkarılmıştır (Bakanlar Kurulu, 1994). Bu yönetmeliğı desteklemek ve eksikliklerini gidermek amacıyla 2006 yılında “Uygulama Talimatı” düzenlenmiştir (Mazlumder, 2014:20-21). 1994 Yönetmeliğı, hem bireysel hem de toplu sığınma durumunda devletin üreteceğı politikaları ve sığınmacılara sağlanacak hakları düzenlemektedir. Bu yönetmelik, sığınma olaylarına ilişki doğrudan düzenleyici ilk belge niteliğinde olmasına rağmen, dayandığı herhangi bir kanun hükmü bulunmamaktadır (Kaya ve Eren, 2015:22).

Suriye’de yaşanan çatışmalardan kaçan insanların bireysel ve kitlesel göçlerle Türkiye’ye sığınması 1994 Yönetmeliğı’nin belirlediğı sınırları aşılmasına ve bu yönetmeliğın tanımladığı hak/sorumluluk çerçevesinin yetersiz kalması yeni bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu çerçevede 30 Mart 2012 tarihli, 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” Bakanlar Kurulu tarafından düzenlenmiştir. Bu yönerge ile Suriyelilerin “geçici koruma” altında oldukları kabul edilmiştir. Hâlihazırda geçici koruma statüsü devam etmektedir. Asgari uluslararası standartlarla uyumlu olan bu rejim, açık kapı politikası, geri dönmeye zorlamama, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, kamplarda barınma ve temel hizmetlerin sunulması gibi ilkeleri içermektedir (Orhan, 2014b:11).

1994 Yönetmeliğı geçici bir çözüm niteliğinde olsa da, 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Türk ekonomisinde yaşanan dönüşüm ve Avrupa Birliğı ile geliştirilen ilişkiler, Türkiye’ye sığınan insanların hukuki durumlarını düzenleyecek bir kanuna duyulan ihtiyacın hem ülke içerisinde hem de ülke dışarısında sıklıkla dile getirilmesine neden olmuştur. Bu amaçla temel insan haklarını önceleyen, sivil toplum örgütlerinin aktif görev alabildiğı ve güvenlikçi politikalardan kısmen vaz geçilmiş bir kanun metni Suriye’de yaşananlarının da etkisi ile 4 Nisan 2013’te yasalaşmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu olarak adlandırılan kanun, 2014 yılının Nisan ayında yürürlüğe girerek iltica hukuku alanındaki boşluğu önemli ölçüde doldurmuştur. Yasanın çıktığı tarihe kadar birçok farklı kurum tarafından yönetilmeye çalışılan mülteci politikası, İçişleri

Bakanlığı'na bağlı kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü çatısı altında toplanmıştır. Kanun metni, Türkiye'nin mülteciler için sadece transit bir ülke olarak değil, aynı zamanda kitlesel göçlerin “hedef” ülkesi haline gelmesi gerçeğine göre de düzenlenmiştir (Erdoğan, 2014:17).

Suriyelilerin tabi olduğu yürürlükteki kanun metni olması hasebiyle, YUKK'un daha yakından incelenmesi gerekmektedir. 1. maddeye göre kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esas olan ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemektir (YUKK, 2013:m.1). Suriye'de yaşananlar ve bölge ülkelerindeki belirsizlik nedeniyle “coğrafi kısıtlama” bu kanun metninde de korunmuştur. Avrupa'da gerçekleşen olaylar dışında Türkiye'ye iltica edenler için kullanılan sığınmacı statüsü yerini şartlı mülteci statüsüne bırakmaktadır. Şartlı mülteciler, üçüncü bir ülkeye BMMYK tarafından yeniden yerleştirilinceye kadar Türkiye'de geçici olarak kalabilmekte ve bu insanların geri gönderilmemesi uluslararası insan hakları normları ile uyumlu olarak garanti altında alınmaktadır. Bu ilkenin yer aldığı kanun metnine göre; “Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez” (YUKK, 2013:m.4(1)).

YUKK kapsamında uluslararası koruma bireysel düzlemde “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” statüleri, toplu iltica durumunda ise bu üç statüye ek olarak “geçici koruma” statüsü ile tanımlanmaktadır. Ayrıntıları ve uygulama alanları bu bölümü izleyen alt bölümlerde açıklanacağı için bu aşamada sadece ilgili statülerin tanımının yapılması yeterli görülmektedir. Buna göre;

- Mülteci; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (YUKK, 2013,m.61/1).

- Şartlı Mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (YUKK, 2013,m.62/1).
- İkincil Koruma: Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak veya uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK, 2013,m.63/1).
- Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara sağlanabilecek korumadır (YUKK, 2013:91/1).

İltica talebinde bulunan mültecilerin temel insani haklarını düzenleyen mevzuat sadece “Cenevre Sözleşme”si ve “New York Protokolü” ile sınırlı değildir. Türkiye’nin taraf olduğu Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS), Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (IAOKS), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (BMEHS) gibi birçok sözleşme, mülteci veya iltica gibi tanımları içermese de insanların yaşam haklarının doğal sonucu olarak taşıdıkları temel haklara vurgu yapmaktadır. Anayasa’nın 90. maddesinin D fıkrası gereğince uluslararası sözleşmeler ile kanunlar arasında uyumsuzluk bulunması halinde, temel insan haklarına dair hükümlerde uluslararası sözleşmelere bağlı kalarak karar verilmelidir. Bu kanun metni çerçevesinde YUKK’a bağlı olarak mültecilerin

hak ve sorumluluklarını düzenlemek amacıyla çıkarılacak yönetmelik ve genelgeler, uluslararası sözleşmeler dikkate alınarak çıkartılmalıdır.

1.2.1. Mültecilik

Yukarıda da ifade edildiği gibi Cenevre Sözleşmesi iltica hukuku alanında tanımları, mültecilerin sahip olduğu temel insani hakları ve sözleşme tarafı ülkelerin konu ile ilgili sorumluluklarını tanımlayan ilk metindir. Mültecilerle ilgili tüm dünyada kabul gören geri göndermeme ilkesi, bu sözleşme ile uluslararası mülteci hukukunun temel maddesi haline gelmiştir. Eğer mültecilerin veya mültecileri kabul eden ülkelerin özel durumları nedeniyle sığınmacıların ülkeden çıkarılması gerekiyorsa, bu durumda menşe ülkeye geri gönderilmemesi gerekmektedir.

Cenevre Sözleşmesi'nin 1. madde (a) bendi gereğince mülteci; 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ve (1) ırkı, (2) dini, (3) tabiiyeti, (4) belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya (5) siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanan statüdür. Bir yabancıya mülteci statüsünün tanınması için yukarıda sayılan bu beş unsurun herhangi birisine ilişkin bir tehdidin bulunması, zulme uğrayacağından korkması, zulüm korkusunun haklı olması ve ülkesinin dışında bulunması gerekmektedir.

Öte yandan sayılan bu özellikleri taşımasına rağmen, mülteci statüsü verilemeyecek, dolayısıyla uluslararası hukuki korumadan faydalanamayacak kişiler de bulunmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (f) bendinde mülteci statüsü verilemeyecek kişiler üç gruba ayrılmaktadır:

- i. Barışa karşı suç işleyenler veya savaş suçu işleyenler veya uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde insanlığa karşı suç işleyenler,
- ii. Politik olmayan önemli bir suçu mülteci başvurusunun yapıldığı ülke dışında işleyenler,

- iii. Birleşmiş Milletler'in ilkelerine ve amaçlarına aykırı eylemlerde bulunanlar (Kaya ve Eren, 2015:18).

1951 tarihli “Cenevre Sözleşmesi” üçlü bir koruma rejimi öngörmektedir. Bu rejime göre mültecilerin hakları iltica ettiği ülkedeki yurttaşlarla eşit muamele gördüğü, diğer göçmenlere göre öncelikli (çalışma hakkı gibi) ve eşit haklara sahip olduğu üç ana statü altında incelenmektedir. Buna göre;

- A. Mülteciler aşağıdaki konularda yurttaşlarla eşit muamele görme hakkına sahiptir:
 - i. Dinsel ibadet ve çocuklarının dinsel eğitimi;
 - ii. Düşünsel ve endüstriyel mülkiyet (m. 14);
 - iii. Yargı organları önünde taraf olarak bulunma (m. 16);
 - iv. İlköğretimden yararlanma (m. 22/1);
 - v. Sosyal yardımlar (m. 23);
 - vi. Çalışma koşulları ve sosyal güvenlik (m. 24).
- B. Ücretli bir meslekte çalışma ile sendika ve dernek hakları konularında, mülteciler, göçmenler arasında en çok gözetilen ulus ilkesinden yararlanma hakkına sahiptir (mad. 15 ve 17).
- C. Mülteciler aşağıdaki konularda ise, en az diğer göçmenlere tanınan haklar seviyesinde haklara sahip olmalıdır:
 - i. Meslek sahibi olma (m. 18 ve 19);
 - ii. Mesken;
 - iii. Orta ve yükseköğrenimden yararlanma (m. 22/2);
 - iv. Gezi serbestliği (m. 26);
 - v. Mali yükümlülükler (m. 29);
 - vi. Taşınır ve taşınmaz mülkiyet (m. 13) (Toplu, 2014:13).

Sözleşmeye göre mülteci konumundaki insanlar ilke olarak ikamet ettiği ülkenin yasalarına tabidir (m. 12/1). Ama mültecinin herhangi bir ikametgâhı yoksa, bu durumda bulunduğu ülkenin yasalarına göre statüsü belirlenmektedir. Kişinin iltica etmeden sahip olduğu statülere sözleşme tarafı olan ülkelerin tamamının saygı göstermesi gerekmektedir (m. 12/2).

Mülteci hukukuna dair temel metin niteliğinde olan Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlanan hak/sorumluluk genel olarak yukarıdaki gibidir. Mülteci hukukuna dair söz konusu

sözleşmelerin kabul edildiği 1961 yılına kadar Türk mevzuatı incelendiğinde, ilk düzenlemelerin 1934 tarihi İskan Kanunu ve 1950’de kabul edilen Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun olduğu görülmektedir. 2510 sayılı İskan Kanunu’na göre, mülteci statüsü verilebilecek kişiler için “Türk soy ve kültürüne mensubiyet” temel kriter olarak kabul edilmektedir. Bu kriter, parçalanan çok kültürlü Osmanlı coğrafyasından homojen bir ulus devlete dönüşme çabasının tezahürüdür (Toplu, 2014:14). 5862 Sayılı Pasaport Kanunu’na göre, mülteciler ve diğer sığınmacılar ile ilgili izinleri verme yetkisi İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Aynı tarihli 563 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun da benzer şekilde yabancıların ikameti ile ilgili izinleri İçişleri Bakanlığı’na bırakmaktadır.

Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü Türkiye tarafından 1960’lı yıllarda coğrafi çekince korunarak kabul edilmesine rağmen, 1980’li yılların sonuna kadar sınırları aşan ciddi bir insanı hareketliliğin olmaması mülteciler ile ilgili Türk mevzuatında herhangi bir düzenlemenin yapılmamasına neden olmuştur. 1990’lı yıllara gelindiğinde hem Ortadoğu hem de Balkanlarda ortaya çıkan belirsizlikler ve insan hareketliliği, 1994 yılında yukarıda da ifade edilen İltica/Sığınma Yönetmeliği’nin Bakanlar Kurulu tarafından kabulüne zemin hazırlamıştır. Bu yönetmelik, uluslararası mevzuatta kullanılan mülteci tanımının ulusal mevzuata da girmesini sağlamıştır. Bu Yönetmeliğin 3. Maddesine göre, mülteci, Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir. 1961 tarihli 359 sayılı kanunla yürürlüğe giren, 1994 Yönetmeliği ile geçerliliğini devam ettiren bu mülteci tanımı, 2013’te yasalaşan 6458 sayılı YUKK’da da mevcudiyetini korumaktadır.

1.2.2. Sığınmacılık ve Şartlı Mültecilik

Uluslararası literatürde sığınmacı statüsü, mülteci statüsü almaya yönelik şartlara haiz ve bu statünün resmen tanınması için yaptığı başvuruya cevap bekleyen bireylerin geçici durumunu ifade etmektedir. Bu kişiler de, tıpkı mülteciler gibi, geri-göndermeme başta olmak üzere temel insan haklarına sahiptir ve insanca yaşayabilmek için asgari

standartlarda hizmet sunulmasını talep edebilmektedir. Geçici bir durumu ifade eden bu statü, başvuruyu yapan bireyin uluslararası normlara göre mülteci olarak kabul edilmesini engelleyen herhangi bir suçu yoksa mülteci statüsüne eşdeğer niteliktedir.

Türkiye’de sığınmacı statüsü, Avrupa dışında gerçekleşen olaylar nedeniyle 1990’lı yıllar boyunca iltica talebinde bulunan insanlar için yoğun olarak kullanılmıştır. İltica/Sığınmacı Yönetmeliği’ne göre sığınmacı terimi: “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı (İSY, 1994:m.3)” olarak tanımlanmaktadır.

1994 Yönetmeliği’nin “İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar” başlıklı 7’nci maddesinde, başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılara (Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelen başvuru sahiplerine) ilişkin işlemler ile barınma, iae, nakil, üçüncü ülkelere kabul, gönüllü geri dönüş, pasaport ve vize temini gibi hususlarda, diğer bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü (ÜGÖ) gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunulacağı ifade edilmektedir. Sığınmacı statüsü tanınan kişilere Türkiye’de geçici olarak ikamet izni verilerek BMMYK ile temasa geçilmekte ve bu kişilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesi sağlanmaktadır (Toplu, 2014:16).

2011 yılının ikinci yarısından itibaren Suriye’den gelen mültecilerin gittikçe yoğunlaşması ve BMMYK’nın bu insanları üçüncü ülkelere yerleştirme konusunda başarılı bir performans sergileyememesi, sığınmacı statüsünün yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu çerçevede, 2013 yılında yasalaşan ve 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK’a göre sığınmacı statüsü mevzuattan kaldırılmış ve yerine bireysel iltica talepleri için “şartlı mülteci” statüsü ihdas edilmiştir. Şartlı mülteci tanımında da coğrafi kısıtlama korunmuş, bu insanlara sadece üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalma izin verilmiştir. Söz konusu statüdeki mültecilerin işlemleri, YUKK’a bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. İlgili işlemlerin kanun metni yürürlüğe girmeden önce Emniyet Genel Müdürlüğü uhdesinde

gerçekleştirildiğine dikkat edilirse, mültecileri salt bir güvenlik problemi olarak gören paradigmanın değiştiği açıkça görülmektedir.

1.2.3. İkincil Koruma

2013 öncesi mevzuatta düzenlenmemiş olan bu statü, 6458 sayılı kanunun getirdiği yeni bir düzenlemedir. Bu kanun metninin 63. maddesi 1. fıkrasında yer alan tanıma göre, “mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilmektedir.”

1.2.4. Geçici Koruma Statüsü

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde tanımlanan yukarıdaki bireysel statülere ek olarak, olağanüstü hal ve şiddetin sonucunda gerekli bireysel düzenlemeye fırsat vermeyecek kadar yoğun bir iltica talebi ile karşılaşılması durumunda söz konusu insanlar “geçici koruma statüsü” kapsamında toplu olarak değerlendirilmektedir. Suriye’deki çatışmaların neticesinde Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşı olsun/olmasın tüm sığınmacılar bu kapsamda ele alınmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin hukuksal durumunu daha iyi anlayabilmek için uluslararası mevzuatta oldukça yeni olan bu statüyü ortaya çıkaran sebepler incelenmekte, tanımı ve bu tanımın bireylere/ülkelere yüklediği sorumluluklar tartışılmakta ve Türkiye’deki güncel durumu gözler önüne serilmektedir.

Diğer iltica hukuku terimlerine göre oldukça yeni olan bu statü, iç/dış çatışma veya doğal afetler gibi öngörülemeyen ve akut gelişen durumların bir sonucu kitlesel olarak göç etmek zorunda kalan insanlar için kullanılmaktadır. Geçici koruma statüsüne tabi insanlar, geri-göndermeme ve insani ihtiyaçların giderilmesi gibi temel iltica hukuku normlarına sahiptir. Diğer koruma statüleri ile arasındaki en büyük fark, akut gelişen yoğun nüfus hareketlerine cevap verebilmek için bireysel değerlendirme yapmak yerine toplu bir şekilde ilticaya izin

vermesidir. Akut gelişen bu tarz durumlarda, bireysel değerlendirme yapmak ve bireylere iltica edebilme hakkını buna bağlı olarak verebilmek mümkün değildir. Geçici koruma statüsü bu anlamda, iltica edenlere kalıcı bir çözüm bulunana kadar uygulanabilecek geçici bir çözümdür.

İlk uygulama örneklerine 1970’li yıllarda Asya’da rastlanan bu statü, Yugoslavya’nın parçalanması ve Kosova’da yaşanan çatışmalar sonucu ülkelerini terk eden yaklaşık 1 milyon insanın Avrupa ülkeleri tarafından kabul edilmesi sürecinde uluslararası literatürün bir parçası haline gelmiştir. Avrupa’nın derinden hissettiği bu göç krizi ile hemen hemen aynı dönemde, Irak’ta yaşanan iç karışıklıkların sonucu olarak, Türkiye’ye sığınan yaklaşık 500 bin insanın iltica talebinde bulunması söz konusu statüyü ülke içerisinde de daha ayrıntılı tartışılır hale getirmiştir.

Kısmen yeni bir kavram olması sebebiyle uluslararası mevzuatta statüden kaynaklanan hak ve sorumlulukların oldukça müphem olması nedeniyle, ciddi mülteci akınları ile karşı karşıya kalan ülkeler bu statüyü daha sık kullanmaktadır (Kaya ve Eren, 2015:33-34). Her ülke kendi kısıtlılıkları çerçevesinde haklar tanıma eğiliminde olsa da, geri göndermeme başta olmak üzere sağlık hizmetlerinden faydalanma, çalışma, ailelerin birleşmesi ve eğitim hakkı gibi temel insan hakları bu statüde de sunulmak zorundadır. İltica hukuku açısında söz konusu belirsizlikleri ortadan kaldırmak ve kitlesel sığınma talebinde bulunan geçici koruma rejimine tabi olan insanlar için, 20 Temmuz 2001 tarihinde AB nezdinde “Yerinden Edilmiş Kişilerin Kitlesel Akını Halinde Sağlanacak Geçici Korumanın Asgari Standartları ve Bu Kişilerin Kabul Edilmesi ve Kabulün Sonuçlarının Üstlenilmesi Konusunda Üye Devletler Arasında Bir Gayret Dengesinin Sağlanmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yönerge” (Geçici Koruma Yönergesi-Temporary Protection Directive) kabul edilmiştir (Ay vd., 2005:130-145).

Geçici Koruma Yönergesi’ne göre, bu statüden silahlı çatışma ve yaygın şiddetten kaçan, sistematik ve genel insan hakları ihlallerinin mağduru, ciddi risk altında yaşayan kişiler yararlanabilmektedir. Bu yönergeyi imzalayan ülkeler, Cenevre Sözleşmesi başta olmak üzere iltica hukukuna ait mevzuatlarla ortaya çıkan temel hak ve sorumlulukları geçici koruma statüsündeki insanlar için de sunacakları taahhüdünü vermektedir. Bu statüdeki insanlar istedikleri zaman sığınma talebinde bulunabilmesine rağmen, değerlendirme yapılması için herhangi bir zaman kısıtlaması bulunmamaktadır. Yönerge kapsamında

geçici koruma süresi 1 yıl ile sınırlandırılmakta, eğer ihtiyaç duyulursa bu süre 6 aylık periyotlarla iki defa uzatılabilmektedir. İlgili sürenin son bulması ve iltica nedenlerinin ortadan kalması durumunda bu insanların menşe ülkesine geri dönmesi istenmekte, geri dönmedikleri takdirde sınır dışı seçeneğinin de içerisinde bulunduğu bazı yaptırımlar uygulanabilmektedir (Kaya ve Eren, 2015:43). Geçici koruma süresinin bitmesini takiben gönüllü veya zorunlu geri dönüşler, yönergenin 22. ve 23. maddelerine göre düzenlenmektedir. Zorla geri gönderilemeyecek sığınmacılar arasında sağlık tedavisi süren bireyler ve çocuklarının eğitimi devam eden aileler bulunmaktadır.

Geçici Koruma statüsünün en önemli ön koşulu olan kitlesel sığınmanın hangi şartlarda gerçekleştiği, 2002’de BM çatısı altında alınan “Kitlesel Akın Hallerinde Uluslararası İşbirliği ve Yük ve Sorumluluk Paylaşımı Konusunda BMMYK İcra Komitesi Tarafından Verilen 2004 Tarihli Karar” ile belirlenmiştir. İlgili karara göre kitlesel sığınma için gerekli koşullar; iltica talep ederek sınıra ulaşan insan sayısının çokluğu, bu insanların bireysel sığınma usullerine bağlı kalarak iltica talebinin değerlendirilmesi için yeterli zaman ve imkânın olmaması, iltica talebinin çok hızlı ve yoğun olması ve ev sahibi ülkenin söz konusu boyutta bir mülteci yoğunluğunu taşıma potansiyelinin bulunmamasıdır.

Suriye’de yaşanan olaylardan kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin kitlesel göçü, bireysel iltica mevzuatının işletilmesine izin vermediği için mecburen geçici koruma rejimine başvurulmuştur. Bu tablonun bir sonucu olarak, 30 Mart 2012’de İçişleri Bakanlığı tarafından kitlesel sığınma talebinde bulunan Suriyeliler için “geçici koruma” tanıyan ve barınacakları kamplarda yönetime ilişkin düzenlemeleri içeren, 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti’nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına Dair Yönerge” yayınlanmıştır. Fakat bu yönergenin kamuoyu ile paylaşılması ulusal ve uluslararası toplum nezdinde ciddi eleştiri almıştır. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu raporuna göre, geçici koruma; “ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai nitelikte bir prosedür” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, geçici koruma kapsamında Türkiye’ye kabul edilen Suriyeliler, mülteci olarak kabul edilmemekte ve misafir olarak görülmektedir (Yılmaz, 2014:21).

Türkiye’ye sığınan Suriyeliler ile ilgili krizin boyutunun ağırlaşması ve iltica hukukuna ilişkin eksikliklerin tamamlanması ihtiyacının doğurduğu baskı sonucu 2013 yılında kanunlaşan 6458 sayılı YUKK, bireysel iltica statülerini ve bu statülerin sahip olduğu hak ve sorumlulukları tanımladığı gibi, kitlesel göç hareketleri sonucu iltica edenlerin tabi olduğu geçici koruma rejimi ile ilgili çerçeveyi de çizmektedir. Bu metne göre, geçici koruma rejimi; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar”a uygulanmaktadır (YUKK, 2013:m.91/1). Bu statü Suriye vatandaşlarını kapsadığı gibi, iç savaş öncesinde Suriye’de yaşayan Irak ve Afganistan başta olmak üzere diğer ülkelerin vatandaşlarını da kapsamaktadır.

Sığınmacıların geçici koruma kapsamında kabul edilmesi için kitlesel olarak ülkeden ayrılmaya zorlanmış olmaları, ayrıldıkları ülkeye geri dönememeleri ve acil koruma ihtiyacı içerisinde olmaları gerekmektedir. 6458 sayılı kanunda genel çerçevesi çizilen geçici koruma statüsü, yasada da belirtildiği üzere daha sonra yapılan bir düzenleme ile ayrıntılı bir şekilde 20 Ekim 2014’te “Geçici Koruma Yönetmeliği” adı altında yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile birlikte, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin hukuki statüleri ile birlikte hak/sorumlulukları da ayrıntıları ile belirlenmiştir (Kaya ve Eren, 2015:47-48).

Geçici koruma statüsünden yararlanamayacakların tanımlandığı Yönetmeliği’n 8. maddesine göre; savaş suçu, barışa karşı veya insanlığa karşı suç işleyenler, BM’nin genel ilkeleriyle bağdaşmayacak suçları işleyenler veya bu suçlara iştirak edenler, ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olup da bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar, terör eylemlerinde bulunan veya bu eylemlere iştirak edenler, ciddi bir suçtan mahkûm olan ve durumları toplum açısından tehdit oluşturanlar, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturanlar, hapis cezası gerektiren bir suçu ülkesinde işleyip de bu suçun cezasını çekmemek için bulunduğu ülkeyi terk edenler ve devlet güvenliği aleyhine suç işleyenler geçici koruma statüsünden faydalanamamaktadır.

Geçici Koruma statüsü temelde açık kapı ve geri-göndermeme politikaları üzerinde geçici süreli bir koruma rejimi olarak şekillenmesine rağmen, 2014 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile sağlık, eğitim ve çalışma hakkı başta olmak üzere birçok temel insani

hakkın tanımlanması ile daha bütüncül bir iltica statüsüne dönüşmüştür. İkinci halka hizmetler arasında sağlık hizmetine özellikle yoğunlaşmakta ve yönerge kapsamında ayrıntılı bir şekilde sorumluluk paylaşılmaktadır. AB'nin Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki 13. maddeye benzer olarak, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. maddesinin muhtevasını oluşturan sağlık hizmetleri, hem geçici barınma merkezleri (kamplar) hem de kamp dışında Sağlık Bakanlığı'nın kontrolünde yapılmaktadır. Sağlık hizmetlerini düzenleyen bu maddenin (b) bendine göre, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaç giderlerinden hasta katılım payı alınmamaktadır. Bu kapsam dışındaki sağlık hizmetlerinden ise, SGK tarafından genel sağlık sigortasına sahip Türk vatandaşları için belirlenen bedelden daha fazlası alınmamakta ve bu bedel AFAD tarafından karşılanmaktadır.

Temel insan hakları arasında her zaman öncelikli yerini alan eğitim hizmetleri ise, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesi ile düzenlenmektedir. Bu maddede yer alan eğitim hizmetleri kapsamı itibarıyla, AB Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 14. maddesi ile uyumludur. Bu maddeye göre, hem barınma merkezlerinde hem de kamp dışında yaşayan Suriyelilere sunulacak eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülecektir. Eğitim hizmetleri öncelik durumuna göre iki farklı kategoride değerlendirilmektedir. İlk ve ortaöğretim seviyesindeki çocuklara verilecek temel eğitimin verilmesi bir zorunluluk olarak kabul edilirken, okul öncesi veya mesleki eğitim gibi ikinci dereceden önem taşıyan eğitim hizmetlerinin verilip/verilmemesi Milli Eğitim Bakanlığı'nın inisiyatifine ve talebe matuf bırakılmaktadır.

Geçici Koruma statüsündeki kişilerin çalışma hakkına ilişkin düzenlemeler hala tartışma konusu olmaktadır. YUKK'a göre; mülteci ve ikinci koruma statüsündeki kişiler statünün alınmasından itibaren bağımlı ve bağımsız olarak çalışabilmekte, şartlı mülteciler ise uluslararası koruma başvurusundan altı ay sonra çalışma izni için yetkili kurumlara başvurabilmektedir. Geçici koruma statüsündeki kişiler için YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği'ne bağlı olarak düzenleme yapma yetkisi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde Bakanlar Kurulu'na bırakılmıştı. Toplumsal tepkiler, seçimler ve işsizlik oranlarında artış gibi nedenlerle bu hakkın yasal sınırlarının çizilmesi oldukça gecikmiş ve ancak 2016 yılı başında "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma Hakkına Dair Yönetmelik" ile belirlenebilmiştir. Bu yönetmelik ile ayrıntılı bir değerlendirme dördüncü bölümde yapılmaktadır.

Geçici Koruma statüsündeki insanların Türkiye’de kalıcılığına yönelik tartışmalar da gün geçtikçe artan bir yoğunlukla devam etmektedir. AB Geçici Koruma Yönetmeliği’nde belirlenen 2 yıllık azami süre, Türk mevzuatında bulunmamaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Suriye vatandaşları iç savaş ve can güvenliğine dair tehditler devam ettiği müddetçe Türkiye topraklarında ikamet etme hakkına sahiptir (Orhan ve Gündoğar, 2015:13). Geçici korumanın başlangıç ve bitişinin ne zaman olacağı, hangi bölgelerde ve kimleri kapsadığına ilişkin karar verme yetkisi Bakanlar Kurulu’ndadır. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 22. Maddesi uyarınca sığınmacılara, ikamet izni yerine geçmeyen bir geçici koruma kimlik belgesi verilmektedir. Bu kimlik kartının sadece yasal ve sosyal işlerin yürütülmesi amacıyla verildiği, kamplarda ve kamp dışında sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişimi düzenlenmesini sağladığı yönetmelikte dile getirilmektedir. Sığınmacıların Türk vatandaşlığına geçebilmesi için yabancı ülke vatandaşlarına uygulanan prosedür uygulanmaktadır. Buna göre, Türk vatandaşlığına geçebilmek için en az 3 yıl bir Türk vatandaşıyla evli kalma, çocukluk çağındaki sığınmacıların bir Türk ailesi tarafından evlat edinilmesi veya Türkiye’de doğması ve başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanamaması koşullarından birisi sağlanmalıdır. Tüm bu şartlar sağlanmış olsa bile, vatandaşlık verilmesi konusunda idare tam bir takdir hakkına sahiptir. Başvurular geçici korunanlara mutlak bir hak sağlamamaktadır (Kaya ve Eren, 2015:64).

Geçici koruma statüsüne neden olan haller ortadan kalktığında, yani iç savaş durumu sona erdiğinde, şiddetten kaçan kişilerin geçici koruma statüleri BMMYK’nin de onayı ile sona erdirilebilmektedir. Türkiye’deki iltica hukukuna göre, geçici koruma statüsü devam ettiği müddetçe diğer uluslararası koruma statülerine başvurulamadığı için korumanın ortadan kalkması durumunda diğer statülere yoğun başvuruların olması beklenmektedir. Bu durum dikkate alınarak iltica sistemine gelebilecek ek yükler hesaplanmalı ve şimdiden önlemler alınmalıdır.

Türkiye’de yaşayan Suriyelileri yukarıda ifade edilen haklar çerçevesinde tanımlayan geçici koruma statüsü, yaygın olarak misafirlik kavramı ile eş tutulmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Suriyeliler için geçici koruma statüsü altındaki bireyler yerine, kalıcılığa doğru sürüklenen mülteciliği ve uluslararası normlara daha uygun olduğu düşünülen sığınmacı kavramı kullanılmaktadır. Bu konuda literatür incelendiğinde misafir,

mülteci, sığınmacı, geçici koruma kapsamındaki kişiler gibi birçok farklı tanım kullanılmasına rağmen, genel olarak sığınmacı teriminin kullanıldığına şahit olunmaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015:7; Orhan ve Gündoğar, 2015:13).

Suriye iç savaşının beşinci yılına girdiği ve giderek hem siyasi hem de ekonomik olarak içinden çıkılmaz bir kaosa doğru sürüklendiği bu günlerde, geçici koruma statüsü çerçevesinde yaklaşık 2.7 milyon insanın ne kadar daha yaşamaya devam edebileceğini tartışmak gerekmektedir. Misafirlik hukuku yerine, entegrasyon politikalarına kapı aralayabilecek bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3. ENTEGRASYON VE İSTİHDAM

İnsanoğlunun kendi iradesi veya zorunlu sebeplerle yerleşim yerini terk ederek yeni bir yerde yaşamasını tanımlayan göç, beraberinde taşıdığı ekonomik, siyasi ve kültürel sorunlarla tarihe yön veren en önemli kavramlardan birisidir. Bu kavramın genel çerçevesi, sebepleri ve sonuçları üzerine daha önceki bölümlerde ayrıntılarıyla durulmuştur. Bu bölüm içerisinde göç kavramının genel bir özeti yapılmakta, göç ile entegrasyon ve istihdam politikaları arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Göç kavramı daha iyi ekonomik şartlarda yaşama, iç ve dış savaşlardan kaçma, doğal afetlerin yıkıcı etkileri, kimliksel çatışmalar veya otoriter eğilimler gibi birçok nedene dayanarak bireysel veya kitlesel olarak insanoğlunun yaşadığı alanı terk ederek yeni bir coğrafyada yaşamasını ifade etmektedir. Göçe sebep olan bu nedenleri iki başlık altında toplamak bu aşamada faydalı olacaktır. Kişilerin kendi iradesine bağlı olarak, daha iyi ekonomik koşullar veya yaşam standartlarında hayatlarını devam ettirmek için göç etmeleri ilk gruba girmekte ve bu şekilde göç eden insanlar göçmen olarak adlandırılmaktadır. İkinci gruba giren kişiler ise, savaşılar veya doğal afetler gibi akut gelişen sorunlar karşısında temel insani ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve ciddi güvenlik sorunları yaşadıkları için ikinci bir ülkeye sığınmak zorunda kalanlardır. Bu insanlar, mülteci veya sığınmacı olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu zorunlu göç hareketi, kitlesel olması durumunda hedef ülkenin kapasitesini aşabildiği için son dönemde bu statülere geçici koruma statüsü de eklenmiştir. Tüm bu statülerin ortak özellikleri incelendiğinde, geri-göndermeme ilkesinin yanı sıra en fazla üzerinde durulan husus sığınmacı durumundaki insanların temel insani ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğidir.

Söz konusu ihtiyaçların karşılanması ve temel hizmetlerin verilmesi, göçe maruz kalan ülkelerin bütüncül bir entegrasyon politikası belirlemesini zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, yerel halk ile sığınmacılar arasındaki kültürel, ekonomik ve siyasi farklılaşma öncelikle gerginliğe, çözüm bulunmaması durumunda ise çatışmaya dönüşebilmektedir.

Bu aşamada, göç ile ilgili bazı örneklerin verilmesi, başarılı entegrasyon politikalarının toplumları nasıl değiştirdiğini anlamak için yararlı olacaktır. Ekonomik nedenlerle yaşanan göçlerin sonucu ortaya çıkan entegrasyon süreçleri arasında Amerikan toplumunun oluşması ve 20. yüzyılın ortalarından itibaren Almanya başta olmak üzere tüm Avrupa'ya

yerleşen gurbetçilerin uyumu başarılı örnekler arasında gösterilebilmektedir. Zorunlu göçler sonucu ortaya çıkan entegrasyon süreçleri arasında ise II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki uyum, Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerden kaçarak Avrupa ve Amerika başta olmak üzere farklı coğrafyalara yerleşenler ve Bosna Savaşı'ndan kaçarak Avrupa'nın yayılan Bosnalılar bulunmaktadır.

Göçmenler ile yerel halk arasındaki sorunların aşılması ve çok kültürlü bir birlikte yaşama geleneğinin ortaya konulabilmesi için entegrasyon politikaları eğitim ve istihdam politikalarına yoğunlaşmalıdır. Göç eden insanların yeni yaşam koşullarına ayak uydurabilmesi, yaşadığı toplumla ortak bir iletişim dili geliştirebilmesi ve göç sonrası yeni topraklarda yetişen çocukların kayıp bir nesle dönüşmemesi için eğitim politikalarının geliştirilmesi oldukça önemlidir. İstihdam politikaları ise, bireylerin temel insani ihtiyaçlarını kendileri karşılaması ve ekonomik sistemin bir parçası olarak üretime katkıda bulunmasını sağlamaktadır. İstihdam politikalarında başarısız olunması durumunda sığınmacıların yaşam standartlarının gittikçe düşmesi ve toplumun en alt katmanına doğru itilmesi, enformel sektörün giderek büyümesi ve yerel vasıfsız işgücü piyasasının gittikçe daralması gibi etkiler karşımıza çıkmaktadır.

Enformel istihdam piyasasının büyümesi bir yandan düşük ücretlerle, sosyal güvence olmaksızın aşırı çalışma sürelerini tetiklerken, diğer taraftan yerel halkın istihdam fırsatlarını haksız bir rekabetle elinden aldığı için toplumsal gerginliği de arttırmaktadır. Enformel çalışma kavramını kullanan ilk isimlerden biri olan Keith Hart'ın (Özkarslı, 2014:15) tespitlerine göre; enformel sektör, toplumsal sorunlar açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur, insanların ağır koşullarda, düşük ücretlerle çalıştıkları istikrarsız, düzensiz ve güvencesiz bir çalışma biçimidir. Kişiler bir yandan kötü şartlarda, güvencesiz bir şekilde çalışırken, diğer taraftan vergi kaybı, haksız rekabet, kültürel geri kalma ve çarpık yapılaşma gibi toplumsal sorunlarında ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu sektörde çalışanlar, toplumun en alt katmanında çalışmaya devam ettikleri için yoksulluğun toplumsal etkilerini ve maliyetini açıkça yapısında taşımaktadır.

Entegrasyon süreçlerinde istihdam politikalarında başarısız olunması durumunda enformel sektörün ortaya çıkması, sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ve ekonomik dışlanma ile birleşen toplumsal dışlanma gibi tehditler ortaya çıkmaktadır. Başarısız istihdam politikalarının söz konusu sonuçları dikkate alındığında, entegrasyon politikaları

tasarlanırken ne kadar büyük öneme sahip olduğu açıkça görölmektedir. Bu politikaların göçmenlerin yetenekleri ve göç alan ölkelerin ihtiyaçları çerçevesinde düzenlenmesi, göçmenlerin ve sığınmacıların birlikte uyum içerisinde bir yaşam kültürü geliştirmesini sağlayabilmektedir.

2. BÖLÜM: SURİYELİ SIĞINMACILAR

Suriyeli sığınmacıların güncel durumunu birçok açıdan ele alan söz konusu bölüm, mevcut durumu daha iyi anlayabilmek için Suriye’de yaşanan süreçlerin tarihsel arka planını kısaca inceleyen bir bölümle başlamaktadır. Suriye’nin bağımsız olduğu II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Baas rejiminin etkin olduğu döneme yoğunlaşan bu bölümü takiben, Suriye’de yaşanan çatışma ortamının gelişimi, hem insani hem de askeri/siyasi boyutlarıyla temel düzeyde açıklanmaya çalışılmakta ve Suriye’nin geleceğine dair bir kestirim ile sonuçlandırılmaktadır. Suriye içerisinde yaşanan durumun temel düzeyde anlatıldığı bu bölümleri takiben, öncelikle Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yaşam alanlarına göre karşılaştıkları sorunlar tartışılmakta ve son aşamada sığınmacıların Türkiye’ye toplumsal, ekonomik, siyasi/güvenlik ve temel hizmetler açısından etkileri değerlendirilmektedir.

Suriye’de iç savaşın başlamasına neden olan olaylar, 17 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Bouazizi’nin kendini yakmasıyla Tunus’ta başlayan ve kısa sürede diğer Arap ülkelerine de yayılan Arap Baharı tarafında tetiklenmiştir. Tunus’ta olayların başlaması üzerinden bir ay geçmeden 1987’den bu yana ülkeyi yöneten Zeynel Abidin bin Ali’nin iktidarı bırakması, gösterilerin Mısır, Libya, Yemen, Ürdün ve Bahreyn başta olmak üzere diğer Arap ülkelerine de yayılmasına neden olmuştur. Bu ülkeler birçok açıdan farklı yönetim pratiğine sahip olmasına rağmen, rejimler genellikle ekonomik adaletsizlik ve fırsat eşitsizliklerinin farklı toplumsal katmanlar oluşturduğu anti-demokratik otoriter eğilimli sistemlerdir. Çoğunlukla II. Dünya Savaşı sonrası manda yönetimlerinden kurtularak bağımsızlıklarını kazanan bu ülkeler, ulusal bir bilinç ve bu bilinci sürdürebilecek demokratik bir gelenek geliştirme konusunda oldukça başarısız dönemler geçirmiştir. İsrail ile yapılan savaşlarda alınan mağlubiyetler ve siyasi tartışmalar arasında iktidar erkinin sürekli el değiştirdiği ilk yılları takiben, genellikle askeri güce sahip görevlilerin ülke yönetimlerini ele geçirmesi ve iktidar gücünü silahlı kuvvetler vasıtasıyla sağlamlaştırması bu otoriter rejimleri doğurmuştur. Katılımcı siyasetin gelişmesi ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması gibi net taleplerin şekillendirdiği Arap Baharı; Tunus, Mısır, Libya ve Yemen’de iktidarın değişmesi, Ürdün ve Bahreyn’de küçük çaplı gösteriler ve Suriye’de içinden çıkılmaz bir savaşla sonuçlanmıştır.

2.1. FRANSIZ MANDASINDAN ARAP BAHARINA: SURİYE ARAP CUMHURİYETİ

Suriye’de çatışma ortamının sebeplerini anlayabilmek için, ülkenin yönetim biçimi ve Fransa mandası sonrası yaşanan olaylar anlaşılmalıdır. Bu tarihsel süreç irdelendiğinde, Baas rejiminin ve dolayısıyla Esad ailesinin etkisi çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ülke içerisindeki iktidar gücünü sağlamlaştırmak adına baskıcı ve otoriter uygulamaları tercih eden bu yönetim biçimi, ülke içi ve dışı muhalefetin eleştirilerine maruz kalmasına rağmen, bildiğini okumaya devam ederek, günümüzde yaşanan krizin en önemli sorumlusu olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Ortadoğu ve Arap Yarımadası’nda iktidarının çözüldüğü I. Dünya Savaşı sonrasında Fransa manda yönetimi altında kurulan Suriye, II. Dünya Savaşı’nın bitimine kadar bu yönetim biçimiyle idare edilmiştir. Bu tarihte bağımsızlığını kazanan ülke, yeterli siyasal bilincin olmaması ve kimliksel çekişmeler nedeniyle 1958 yılına kadar darbeler ve iktidar mücadelelerinin eksik olmadığı çalkantılı bir dönem yaşamıştır. Söz konusu dönemde İsrail Devleti’nin kurulması bölgesel ittifakları güçlendirmiş, 1956 yılında Süveyş Kanalı’nın millileştirilmesi ile siyasi karizmasını güçlendiren Nasır’ın politikalarının da etkisiyle Suriye ve Mısır 1958-1961 yılları arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti çatısı altında birleşmiştir. Bu birlik, Mısır’ın siyasi hegemonya kurma istekleri ve Suriye’de yaşanan iktidar mücadeleleri neticesinde 1961 yılında dağılmıştır. Soğuk Savaş yıllarının etkisinin tüm Arap coğrafyasında hissedildiği bu yıllarda, sosyalist Arap milliyetçiliği çerçevesinde birleşen Baas Partisi ile İslami geleneğin yeniden yorumlanması gerektiğini savunan İhvan’ı Müslimin (Müslüman Kardeşler) arasındaki çatışmalar gittikçe daha belirgin olarak su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu mücadeleden 1963 yılında yapılan seçimler neticesinde başarı ile çıkan Baas Partisi, aynı yıl içinde Müslüman Kardeşlerin ve diğer muhalefet hareketlerinin tüm siyasi faaliyetlerini yasaklayan olağanüstü hal yasasını çıkararak günümüze kadar uzanan otoriter yönetimin temellerini atmıştır (Cleveland, 2015: 360-363, 440-452; Yavuz, 2005: 335-339, 360-372).

1963 yılında iktidarı ele geçiren Baas Partisi’ndeki iç çekişmeler arasından sıyrılan Hafız Esad, 1970’te yaptığı darbe ile Baas Partisi’nin ve dolayısıyla Suriye’nin yönetimini ele geçirmiştir. 1970 yılında başlayan bu iktidarını öldüğü yıl olan 2000’e kadar sürdüren Esad, iktidarını sağlamlaştırmak için Arap milliyetçiliği ve sol akımları destekleyen

partileri Ulusal İlerici Cephe (El-Cephetu'l Vatanıyetu't-Takaddumiye) adı altında Baas Partisinin liderliğinde birleştirmiş ve Baas'ın himayesinde hareket etmek istemeyen grupları baskıyla ortadan kaldırmıştır (Gençtürk, 2014:21-22). Partilerin seçime katılma izni devlet başkanı tarafından verildiği için, seçimler formalite niteliğindedir. Esad ailesine yakın isimlerin kontrolünde olan Baas Partisi üst yönetimi, genellikle Nusayri ve Arap milliyetçiliği taraftarı Sünnilerden oluşmaktadır.

Suriye ve Irak gibi ülkeler tarihsel olarak coğrafi adları dışında herhangi bir devlet geleneğini taşımadığı için sömürge yönetimlerinin coğrafyaya hediye ettiği yapay organizasyonların ötesine uzun yıllar geçememiştir. Suriye bağımsız bir devlet olarak II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıksa bile, bir devlet kimliğini yaratan ismin Hafız Esad olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yönetim süresi içerisinde Suriye'yi mevcut sınırlarının ötesinde tarihi mirasının da bir sonucu olarak Lübnan, Filistin ve Ürdün gibi bölge ülkeleri ile birlikte telakki eden Esad, bütüncül bir Suriye inşa etmeyi başaran ilk siyaset adamıdır (ORSAM, 2013a:7).

Baas Partisi ülke yönetimindeki gücünü, 1963 yılında yürürlüğe giren ve 2011 yılında çatışmaların şiddetini azaltmak için kaldırılan ama filli olarak yürürlükte kalmaya devam eden Olağanüstü Hal Yasası ve farklı amaçlarla örgütlenen dört büyük istihbarat teşkilatını kontrol eden Ulusal Güvenlik Konseyi'nden (el-Muhaberat) almaktadır. Olağanüstü Hal Yasası hükümete örgütlenme, seyahat etme ve ifade özgürlüğünü kısıtlama gibi yetkilerin yanı sıra keyfi gözaltı ve tutuklamalar konusunda neredeyse sınırsız bir yetki vermektedir. Yasanın yürürlükte olduğu dönem zarfında birçok insan hukuksal destek alamadan ve aileleri ile görüşme hakkı verilmeden insan haklarına aykırı biçimde gözaltına alınmış ve keyfi muamelelere maruz kalmıştır. Esad ailesinin kontrolündeki Ulusal Güvenlik Konseyi'ne bağlı toplam on beş farklı güvenlik biriminde, yaklaşık 50 bin insanın çalıştığı tahmin edilmektedir. Ordu mensupları ve Baas Partisi üyeleri de hesaba katıldığında, her 240 kişiden biri rejim ile doğrudan bağlantılı olarak çalışmaktadır (Gençtürk, 2014:24). İstihbarat teşkilatı ve Baas Partisi en küçük yerleşim birimine kadar yayılarak, rejimin devamı için denetim ve örgütlenme görevlerini yoğun olarak gerçekleştirmektedir.

İktidar erkini destekleyen ve bu iktidarın sunduğu imkânlardan faydalanan söz konusu resmi organizasyonların yanı sıra, 1970'li yılların ortasından itibaren Nusayri nüfusun yoğun olarak yaşadığı Akdeniz kıyılarına yakın şehirlerde rejim ile irtibatlı gayri resmi

milis güçleri de kurulmuştur. Resmi güvenlik birimlerine paralel yapılanan ve *Şebbiha* olarak adlandırılan söz konusu silahlı örgüt; kaçakçılık, muhaliflerin tehdit edilmesi ve silah kaçakçılığı gibi birçok kanunsuz organizasyonu kontrol etmektedir.

Baas Partisi'nin merkezde olduğu baskıcı ve otoriter siyasi ortam, rejim muhalif siyasi grupları ya ülke dışında ya da ülke içinde yer altı örgütlenmeleri halinde çalışmak zorunda bırakmıştır. Söz konusu baskı ortamından en çok etkilenen siyasi hareket kuşkusuz Müslüman Kardeşler'dir. 1963 yılında iktidarı ele geçiren Baas Partisi, aynı yıl içerisinde Müslüman Kardeşler'in siyasi faaliyetlerini yasaklamış ve günümüze kadar zaman zaman alevlenen bir yeraltı mücadelesinin önünü açmıştır. Müslüman Kardeşler ve rejim arasında yaşanan mücadelenin temel argümanı Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesi ile birlikte ortaya çıkan iktidar boşluğunu kimin dolduracağı problemidir. Daha çok şehirli burjuva kesiminin entelektüel temellerini attığı ve İslami değerlere bağlı kalarak bireysel teşebbüsü savunan İhvan'ı Müslimin'e karşı, Baas Partisi fikri temellerini sosyalist gelenekten aldığı devletçiliği ön plana çıkarmıştır (NTV, 7 Aralık 2011). Bu iki siyasi gelenek arasındaki siyasi mücadele, günümüzde de izleri görülen ve çatışmalarla beslenen bir ayrışmayı tetiklemiştir.

1980'de siyasi partilerin faaliyetlerinin serbest bırakılarak daha katılımcı bir siyasi sistemin kurulması talebi ile Cisru's-Şuğur, Semede ve Kinsafrak'da yapılan gösteriler, rejimin sert tepkisi ile karşılaşmış ve yürütülen operasyonlarda yüzlerce kişi ölmüştür. Aynı yıl içinde, Hafız Esad'a karşı yapılan başarısız suikast girişimi sonrası Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad komutasında Şam'ın yaklaşık 200 km doğusunda bulunan Tadmur Cezaevi'ne operasyon yapılmış ve içerisinde Müslüman Kardeşler üyelerinin de bulunduğu yaklaşık bin muhalif öldürülmüştür (Gençtürk, 2014:24-25). Muhalefete yönelik baskılar, 1982 yılında Hama'da Baas rejimine karşı silahlı mücadele yürüten bir milis grubuna karşı başlatılan askeri operasyonun kente yayılması ile büyük bir katliama da neden olmuştur. Rıfat Esad komutasındaki birlikler tarafından karadan ve havadan 27 gün boyunca bombalanan şehirdeki kayıp sayısı ilgili muhalif rakamlar olmasına rağmen, saldırıyı komuta eden Rıfat Esad'ın ifadelerine göre 20-25 bin kişi arasında değişmektedir. Basın/yayın organlarının siyasi iktidarın kontrolünde olması ve haber alma yollarının kısıtlılığı nedeniyle uluslararası kamuoyu söz konusu katliamdan on altı ay geçtikten sonra haberdar olabilmıştır.

Hafız Esad, rejime tehdit olabilecek Müslüman kardeşler başta olmak üzere diğer muhalif hareketlerin de etkinliğini kırabilmek için sadece silahlı mücadeleye önem vermemiş, Sünni din adamları ile de ilişkilerini geliştirmiştir. Sünni Araplar ve Kürtler üzerinde etkisi olan Şam ve Halep ulemasının desteğini alacak şekilde; Şeyh Ahmed Kuftaro ve Şeyh Ramazan el Buti gibi isimlerin önünü açmış ve bu isimlerle işbirliği yapmıştır. Bu amaçla, Şam ve Halep'te dini eğitim veren kurumlar açılmış ve bu kurumlarda rejimle uyumlu bir dindarlık anlayışının gelişmesi sağlanmıştır (Ulutaş ve Bölme, 2012:8).

Hafız Esad'ın 2000 yılında beklenilmeyen ani ölümü sonrası, yerine geçen oğlu Beşar Esad'dan reform yönünde ciddi beklentiler olsa da zamanla bu beklentiler Baas Partisi'nin baskıları ve muhalefetin parçalı yapısı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Beşar Esad'ın iktidarının ilk günlerinde siyasi mahkûmları serbest bırakması ve değişim yönünde verdiği demeçler, olağanüstü hal yasası başta olmak üzere siyasi temsilin önündeki engellerin kaldırılmasını savunan 99'lar ve 1000'ler bildirgelerinin imzalanmasının önünü açtı. Şam Baharı olarak da adlandırılan bu dönem oldukça kısa sürmüş, 2001 Şubat'ında siyasi reform talep eden bağımsız milletvekilleri Riyad Seyf ve Me'mun Humsi'nin de aralarında bulunduğu on muhalif lider “yasadışı olarak Anayasa'yı değiştirmeye teşebbüs suçu”ndan hapse atılmıştır (Gençtürk, 2014:26). Şam Baharı sonrası yaşanan hayal kırıklığına rağmen, reform talepleri 2005 yılında birçok muhalif kesimin katılımı ile Ulusal Demokratik Değişim için Şam Bildirgesi'ne dönüşmüş ama bu bildirgenin akıbeti de öncekilere benzeyerek, muhalefet üzerindeki baskıyı arttırma dışında etkin bir sonuca ulaşamamıştır.

Beşar Esad'ın iktidara gelmesinden sonra muhalif hareketin ilk girişimi 27 Eylül 2000'de yayınlanan 99'lar Bildirgesi'dir. Bu bildirgede yer alan talepler arasında; 1963 yılından bu yana yürürlükte olan sıkıyönetim ve olağanüstü hal yasalarının kaldırılması, bütün siyasi tutuklulara ve siyasi düşünceleri nedeniyle yargılananlara af çıkarılması ve sürgün edilmiş kişilerin ülkeye geri dönüşünün sağlanması, hukuk devletinin kurulması, siyasal özgürlüklerin verilmesi, siyasal ve entelektüel çeşitliliğin, toplantı, basın ve ifade özgürlüğünün tanınması ve toplumun kısıtlayıcı yasalardan, sınırlamalardan ve uygulanan çeşitli sansürlerden arındırılması, böylece vatandaşların her birinin ülkenin kalkınması ve refahına katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde toplumsal uyum, barışçıl rekabet ve kurumsal bir yapı çerçevesinde farklı fikirlerini ifade etmesine izin verilmesi bulunmaktadır (Ulutaş ve Bölme, 2012:150).

Temel insan hakları taleplerinin yer aldığı bu bildiriye 9 Ocak 2001’de ülke içindeki ve dışındaki muhaliflerin oluşturduğu toplam bin kişi tarafından imzalanan 1000’ler Bildirgesi takip etmiştir. Bu bildirgede yer alan ve siyasi reformun gerçekleşmesi için gerekli talepler: yürürlükte olan olağanüstü hal yasasının ve bununla ilişkili hukuki mevzuatın kaldırılması, yıllarca bu yasa nedeniyle zarar gören muhalif siyasi hareketlerin zararlarının tazmin edilerek genel bir af çıkarılması, düşünce ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere siyasi özgürlüklere izin verilmesi, basın özgürlüğünü garanti altına alan basın kanunun yeniden yürürlüğe konulması, toplumun bütün kesimlerinin adil bir şekilde temsil edilmesini sağlayacak şekilde her kademedeki seçimleri düzenleyecek demokratik bir seçim kanunu çıkarılması ve seçimlerin bu kanun çerçevesinde bağımsız bir yargı organı tarafından kontrol edilmesi, yargının yönetenlere ve yönetilenlere eşit davranması, ekonomik paylaşımın adil bir şekilde yapılması ve ekonomik gelişmeyi sağlayacak reformların yapılması, Ulusal İleri Cephe kullanılarak iktidarın parti/devlet ilişkisinin dışarısına çıkarılması ve kadınların hem siyasi hem de toplumsal alanda daha etkin hareket etmesinin sağlanmasıdır (Ulutaş ve Bölme, 2012:151-156).

99’lar ve 1000’ler bildirgelerine imza atan muhaliflere yönelik gözaltına almalar ve baskılar olmasına rağmen, yukarıdaki talepler doğrultusunda bir araya gelen muhalif gruplar 16 Ekim 2005’te Ulusal Demokratik Değişim için Şam Bildirgesi’ni açıklamıştır. Şam Baharı’nı andıran bu süreç, Lübnan Başbakanı Refik Hariri’nin öldürülmesinin ardından Suriye’nin Lübnan’dan çekilmesiyle başlamıştır. 2005 baharında muhalif Arap ve Kürtler bir araya gelerek Temel Hak ve Özgürlükleri Savunmak için Ulusal Koordinasyon Komitesi’ni kurmuş, Suriye sivil toplumunun farklı kesimleri arasında diyalog başlatmışlardır. Aynı yılın Nisan ayında Sivil Toplumunu Canlandırma Komitesi Müslüman Kardeşler dâhil muhalefetin bütün gruplarına diyalog çağrısı yapan bir belge yayınlamıştır. Bu çağrı Ekim 2005’de çoğulculuk, pasif direniş, muhalifler arasında birlik ve demokratik değişim ilkeleri üzerine inşa edilen Şam Deklarasyonu’nun yayınlanması ile sonuçlanmıştır.

Şam Deklarasyonu’na göre reform süreci, belirli koşulların gerçekleşmesi ile organize edilebilecektir. Bu koşullar:

- Toplumun sosyal, siyasi ve ekonomik gruplarını temsil eden kesimler arasında her alanda kapsamlı ve adil ulusal bir diyalog kurulmalıdır.

- Suriyelilerin siyasetle ilgilenmesi sağlamalı, kamu meselelere olan ilgisi artırılmalı ve sivil toplumu harekete geçirmek için girişimlerde bulunulmalıdır.
- Değişim için gerekli adımları ve geleceğin demokratik Suriye'sinin özelliklerini gösteren ortak ve bağımsız bir muhalif güçler programı konusunda kapsamlı ulusal bir uzlaşma sağlanmalıdır.
- Baas Partisi içerisinde dahi olsa değişimi arzulayan bütün güçlerin, kapsamlı ve demokratik bir ulusal koalisyon temeline dayanan ve bu bildirgede bahsedilen uzlaşmaları temel alan demokratik ulusal bir rejim kurmaya katkıda bulunabileceği ulusal bir konferans düzenlenmelidir.
- Dolandırıcıları ve aşırıları engelleyen, güçler ayrımını güvence altına alan, yargının bağımsızlığını koruyan ve vatandaşlık ilkesini güçlendirerek ulusal bütünlüğü amaçlayan yeni bir anayasa hazırlayacak bir Kurucu Meclisin seçimi konusunda çağrıda bulunulmalıdır.
- Siyasi çoğunluğun görüşünü ve bu çoğunluğun geliştirdiği programı temel alan, yürürlükteki kanunlara ve Anayasa'ya uygun olarak ülkeyi yöneten tamamen yasal ve ulusal bir rejim ortaya çıkaracak özgür ve güvenilir bir parlamento seçimi düzenlenmelidir (Ulutaş ve Bölme, 2012:158-159).

Beş siyasi parti ve dokuz öncü entelektüel tarafından imzalanan deklarasyon İslami gruplardan, liberallerden, Kürtlerden, Araplardan ve Aşurilerden geniş destek bulmuştur. Bu deklarasyonda imzası bulunan yaklaşık 250'nin üzerindeki muhalif, rejimi “otoriter, totaliter ve hizipçi” olarak nitelendirmiş; ırk, din, etnisite, mezhep ya da aşiretlere dayanmayan, hukukun üstünlüğü çerçevesinde örgütlenmiş bireylerin eşit hak ve yükümlülüklerle sahip oldukları yeni bir anayasa talep etmiştir. Fakat rejim bu istekleri görmezden gelerek, daha önceki örneklerde görüldüğü gibi, muhalif talepte bulunanları cezalandırma yoluna gitmiştir. 2008'de sonlanan yargılama sonucu söz konusu deklarasyonda imzası bulunan muhaliflerin bir kısmı tutuklanırken, bir kısmı da ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Gençtürk, 2014:27).

Esad ailesinin önderliğinde kırk yılı geçen tek parti iktidarı dönemi boyunca, muhalif oluşumlar üzerine sürekli baskı ve şiddet uygulanmaktadır. İnsan hakları örgütleri tarafından da sıklıkla dile getirilen bu ihlaller, Suriye yönetimin taraf olduğu uluslararası insan hakları örgütlerinde dosyaların kabarılaşmasına rağmen ortadan kaldırılamamıştır.

Baas Partisi ve Esad ailesi ile özdeşleştirilen olağanüstü hal yasası ve bunun yarattığı kanunsuz uygulamalar, 2011 yılında kaldırılmasına rağmen iç savaşın doğal bir sonucu olarak günümüzde de devam etmektedir. Beşar Esad'ın iktidar uygulamaları incelendiğinde Hafız Esad'ın ve dolayısıyla Baas Partisi'nin politikalarında pek bir değişiklik olmadığı kolayca söylenebilir. Amerika'nın Irak'a müdahalesi ile taşların oynadığı bölgede, Arap Baharı'nın etkisi ile ülke içerisinde bir iç savaşın yaşanması Hafız Esad'ın İran ve Rusya gibi müttefikleri ile kurduğu eşitler arasındaki ilişkiyi zedelemiştir (ORSAM, 2013a:10). Suriye gün geçtikçe bölgesel mücadelenin araç ülkesi konumunda, başarısız devlet senaryosuna sürüklenmektedir.

Suriye rejimine karşı muhaliflerin genel istekleri olağanüstü halin kaldırılması, siyasi tutuklu ve hükümlülere af çıkarılması, sürgünlerin geri dönmesine izin verilmesi, hukuk devletinin kurulması, basın, toplantı ve ifade özgürlüklerinin verilmesi gibi başlıklar altında toplanmasına rağmen demokratik yollarla herhangi bir çözüm yolu bulunamamıştır. Şam Baharı ile başlayan süreçte kendisini kullanılmış ve rejime bağlılığı test edilmiş olarak gören bu insanlar, Arap Baharı'nın bölgesel etkilerini değişim için bir fırsat olarak görmüştür. Arap Baharı'nın Suriye içerisinde geniş tabanlı bir destek bulmasının arkasında kırk yıldan uzun süredir bastırılan siyasi muhalefetin insan hakları temelinde karşımıza çıkan özgürlük talepleri bulunmaktadır.

2.2. SURİYE'DEKİ ÇATIŞMALARIN GELİŞİMİ VE GÜNCEL DURUM

Birçok farklı kültüre yüzyıllardan beri ev sahipliği yapan Suriye, bu kültürler arasında gelişen önemli bir zenginliğe sahip olmakla birlikte, çatışmalar ile daha açık bir şekilde görüldüğü gibi ciddi bir bölünme potansiyelini de içerisinde taşımaktadır. Bu bölüm yaşanan çatışmaların gelişim süreci ve güncel durumu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Suriye'de yaşanan çatışmaların gelişim sürecinin istatistiki verilerle tanımlanmaya çalışıldığı bu giriş bölümünü izleyen bölümlerde öncelikle Suriye'deki çatışmaların insani boyutu ele alınmaktadır. Rejim güçleri ve örgütlenme yapısı bir önceki bölümde ana hatları ile ifade edildiği için, izleyen bölümlerde tekrar buna vurgu yapılmadan siyasi ve askeri kanadıyla Suriye muhalefeti hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Suriye'deki çatışmaların incelendiği bu bölüm, Suriye'nin geleceğine dair bir kestirim ile son bulmaktadır. Bu kestirimin amacı, Suriyelilerin Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelerde kalacakları süreye dair ortalama bir tahminde bulunmak ve entegrasyon politikalarının çerçevesini belirlemektir.

2011 yılının Mart ayında Deraa'da barışçıl gösterilerin başlaması ve değişim yönünde taleplerin ifade edilmesi, rejim tarafından ciddi bir tehdit olarak algılanmış ve günümüze kadar uzanan çatışmaların ilk adımı atılmıştır. Modern insanlık tarihinde karşılaşılan en büyük insanlık krizlerinden birisine dönüşen Suriye'deki iç savaş sonucu güncel verilere göre, nüfusun yarısından fazlası yardıma muhtaçtır. Bu insanların neredeyse dörtte biri Suriye'yi çevreleyen ülkelerde oldukça zor şartlarda yaşam mücadelesi vermektedir. İnsani yardıma muhtaç olanların yaklaşık %80'ini kadın ve çocukların oluşturduğu düşünülürse, savaşın boyutları ve etkileri daha net anlaşılabilecektir.

Tarihsel önemi, jeopolitik konumu ve muhtemel bölgesel etkileri nedeniyle Suriye'de yaşananlar, çatışmaların ilk gününden itibaren sadece ulusal bir sorun olarak görülmemiş, uluslararası aktörlerin etkin müdahalesi ile şekillenmiştir. Arap Baharı'nın yaşandığı diğer ülkeler ile kıyaslandığında gösterilerin çatışmaya ve günümüzde de bir iç savaşa dönüşmesinin arkasında yatan en önemli sebeplerden birisi, uluslararası kamuoyundaki bu bölünmüşlük ve ülkesel çıkarları önceleyen müdahalelerdir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta yaşadığı başarısızlık ve Libya müdahalesi sonrasında ülkede istikrarlı bir yönetimin günümüzde dahi kurulamamış olması, çatışmaları durduracak sertlikte ve kararlılıkta bir koalisyonun oluşmasını engellemektedir. BM nezdinde çözüm arayışlarının ise Rusya ve

Çin'in aksi görüşleri ile güvenlik konseyine takılması çözüm ümitlerini gittikçe azaltmakta ve içinden çıkılmaz bir vekâlet savaşına doğru Suriye'yi sürüklemektedir.

Suriye'de çatışmalar, Ürdün sınırına yakın Dera'a kentinde rejim karşıtı slogan yazan bir grup gencin gözaltına alınması ve bu esnada işkence gördükleri ortaya çıkmasına rağmen herhangi bir görevlinin ceza almaması nedeniyle yapılan protestolara rejimin verdiği sert müdahale ile başlamıştır. Halkın tepkisinin artması ve gösterilerin Hama ve Humus başta olmak üzere diğer şehirlere de yayılarak rejim muhalifi bir nitelik kazanması Esad yönetimini harekete geçirmiş, 7 Mart ve 31 Mayıs 2011 tarihlerinde iki defa siyasi mahkûmları da kapsayan af kararı alınmış, 1963 yılından beri yürürlükte olan Olağanüstü Hal Yasası 19 Nisan 2011'de kaldırmış ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni ilga eden bir yasayı kabul etmiştir. Bu reform girişimlerine rağmen, Tunus ve Mısır'da yönetim değişimi ile sonuçlanan gösteri hareketlerinin büyümesine kapılan muhalifler, kabul edilebilir tek çözümün Baas Partisi ve Esad ailesinin tekelinin yıkılması olduğunu savunarak gösterilere devam etmiştir.

Protestoların karşılıklı çatışmalara dönüşmesi, Arap Birliği ve Türkiye başta olmak üzere birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından çözüme yönelik çaba sarf edilmesine rağmen, mevcut iktidarın varlığını devam ettirme isteği ve daha katılımcı bir siyaset öngören düzenlemelerden kaçınması nedeniyle son bulmamıştır. Tabi ki, söz konusu dönemde İran ve Rusya gibi Soğuk Savaş yılları boyunca Baas Partisi ve Esad ailesi ile müttefiklik çerçevesinde hareket eden ülkelerin rejime verdikleri desteğin gücü de azımsanmamalıdır.

Rejim yanlısı ülkelerin desteği sadece politik veya ekonomik zeminde olmakla kalmayıp, gösterilerin iç savaşa dönüşmesi ile birlikte sahada fiili askeri müdahalelerde de bu yapılara sıklıkla rastlanmaktadır. Tüm Lübnan sınırı boyunca rejimle birlikte hareket eden Hizbullah'ın desteğinin yanı sıra, İran Devrim Muhafızları'nın sahada etkin bir şekilde savaştıkları birçok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Şii toplumu için kutsal sayılan Seyyide Zeynep Türbesi başta olmak üzere birçok dini yapıyı koruma iddiasıyla sahada bulunan söz konusu gruplar, Şam ve çevresinde önemli güçlerden birisini teşkil etmektedir (Orhan, 2015b:2; Orhan, 2015c:11). Esad rejiminin muhalifler karşısında ciddi sorunlar yaşadığı 2014 yılı içerisinde Rusya'nın savaşın bir tarafı olarak sahada etkinliğini arttırması ise bu ülkeler tarafından verilen desteğin bir diğer göstergesidir.

Çatışmaların başlamasından sonra, yoğun çatışmaların olduğu bölgelerde yaşayan Suriyeliler, ülke içinde çatışmanın olmadığı bölgelere veya çevre ülkelere sığınırken, ekonomik durumu iyi olmayan ya da evlerini terk edemeyen binlerce insan ise tüm üretim fırsatlarının kaybolduğu bir savaş toplumunda yardıma muhtaç hale geldi. İç savaş nedeniyle ticaretin durduğu ülkede, şehir merkezlerine tarımsal ürün gelmemekte, ısınma ve beslenme için gerekli temel ihtiyaç maddelerinin temininde sıkıntı yaşanmakta, elektriğe ve suya kısıtlı olarak erişilmekte ve birçok bölgede rejim yanlısı ve karşıtı olarak kendisini ifade eden çeteler bulunmaktadır. İthale dayalı Suriye ekonomisi savaş nedeniyle bölgeler arasındaki ulaşımın kopması ve ambargolar neticesinde ciddi bir enflasyon tehdidi altında kıvrınmaktadır. Temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatları hemen hemen bütün ürünlerde %100'ün üzerinde artmıştır (Orhan, 2013:25). Ülkeden ayrılmak zorunda kalan mültecilerin ifadesiyle, kaçış güzergahlarında satılan ürünlerin fiyatları savaş öncesi fiyatlarla karşılaştırıldığında 10 kata kadar çıkabilmektedir (ORSAM, 2013b:20).

İç savaş nedeniyle sağlık ve eğitim sistemi gibi temel hizmetler de artık yürütülememektedir. Mevcut hastanelerinin yüzde 37'sinin yıkıldığı, yüzde 20'sinin ise ciddi hasar gördüğü ülkede 469 sağlık çalışanının cezaevinde olduğu, yaklaşık 15 bin doktorun ise ülkeyi terk ettiği ifade edilmektedir (Gençtürk, 2014:78-79). Birçok eğitim ve sağlık kuruluşu savaş esnasında askeri üst olarak kullanılmış ve aldıkları hasarlar nedeniyle kullanılamaz hale gelmiştir.

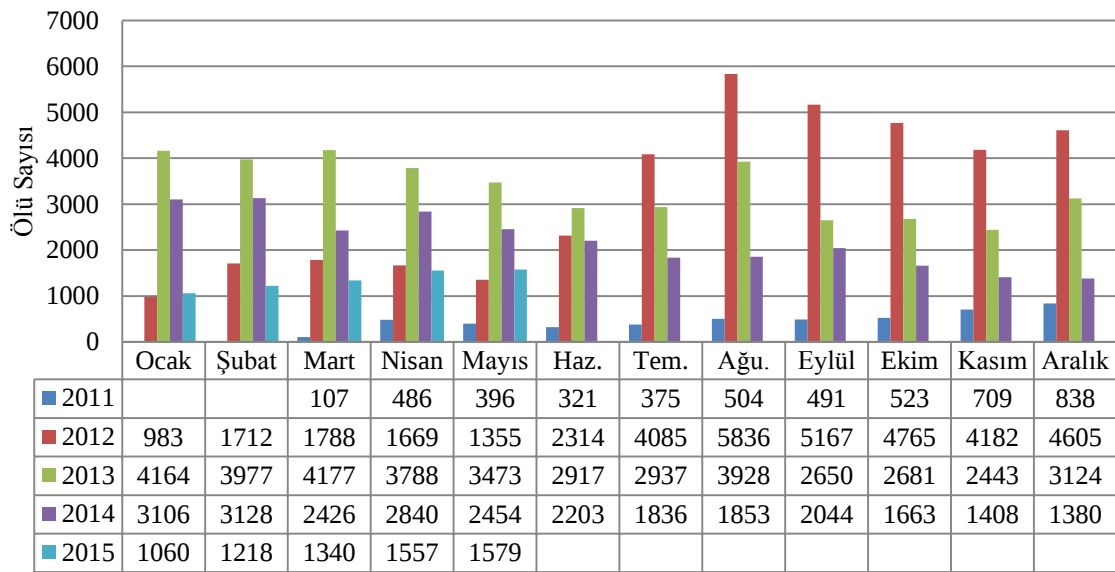
Savaşın başlarında muhalefeti temsilen askeri operasyonları yürüten Özgür Suriye Ordusu, homojen ve hiyerarşik bir yapı kuramadığı için yıllar geçtikçe birbirinden farklı pek çok muhalif grup ortaya çıktı. Savaşın getirdiği sorunlar ve Batı blokunun daha çok gözlemci olarak davranma eğilimi ılımlı muhalefetin savaşın ilerleyen aşamasında yavaş yavaş yok olarak daha radikal (selefi, küresel cihatçı...) muhalif yapılanmaların sahada etkinliğinin artmasını sağladı. İran, Rusya ve Hizbullah gibi rejim yanlısı kesimlerin de sahaya inmesi ile iç savaş gittikçe daha da içinden çıkılmaz bir hale geldi. DEAŞ ve el-Nusra gibi selefi yapıların sahadaki gücünü arttırması ve rejim yanlısı güçlerin de daha çok Nusayrilerin ve azınlıkların bulunduğu bölgelerde güçlenmesi ayrılıkçı dinamiklerin güçlenmesine neden olmaktadır.

2.2.1. Suriye'deki Çatışmaların İnsani Boyutu

Savaş öncesi yaklaşık olarak 22 milyon nüfusa sahip olan ülkede, güncel veriler ışığında başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'da toplam 4.8 milyon mülteci bulunmaktadır. Bu nüfusun yanı sıra ülke içerisinde yerinden edilmiş ve acil insani yardıma ihtiyaç duyan insanların sayısı da BM'in verilerine göre 8 milyon sınırına ulaşmıştır. Sığınmacıların demografik özelliklerine göre, sığınmacı nüfusunun neredeyse yarısını kadınlar ve yüzde 30'unu da 18 yaş altı erkek çocuklar oluşturmaktadır. 2016 yılı Mart itibarıyla Avrupa ülkelerine kayıt dışı yollarla giderek sığınma talep eden mültecilerin sayısı da 1 milyonun üzerindedir.

Yaşanan iç savaşın bir diğer ağır bilançosu, yaşamını kaybeden insanlar açısından dır. Suriye muhalefeti tarafından organize edilen Suriye Devrim Şehitleri Veritabanı (SRMD - The Syrian Revolution Martyr Database) adlı internet sitesine göre; 30 Kasım 2015 tarihi itibarıyla 16.225'i kadın, 12.446'sı çocuk ve 109.865 sivil olmak üzere toplamda 142.771 kişi hayatını kaybetmiştir (SRMD, 2015). Bu istatistikler arasında hükümete bağlı güçlerin kayıpları bulunmamaktadır. Rejim yanlısı güçlerden kayıplar da eklendiğinde bu sayı 220 bini geçmektedir (Pirinççi, 2015:3). Ölenler çatışma bölgeleri özelinde incelendiğinde Halep, İdlip, Hama, Humus, Dera'a, Şam ve Şam kırsalında yoğunlaşmaktadır. Özellikle Halep ve İdlip'te yaşanan çatışmalar, Türkiye'ye yönelik göç akınını tetikleyen en önemli sebeplerden birisidir. Suriye'deki iç savaşa ilişkin istatistikleri toplayan bir diğer kurum Suriye İhlalleri Belgeleme Merkezi'dir (The Centre of Violations Documentation in Syria). Bu merkezin verilerine göre 25.12.2015 tarihi itibarıyla 10.532'si erkek, 4.968'i kız çocuk, 9.687'si kadın ve 91.114'ü sivil olmak üzere iç çatışmalar sonucunda toplamda 128.094 kişi hayatını kaybetmiştir (SİBM, 2015). Suriye Devrim Şehitleri Veritabanı'nın savaşın başladığı günden 2015 yılının Mayıs ayına kadar tuttuğu aylık verilere göre, 2011 yılının Mart ayından itibaren 10kişi/gün olan ölüm oranı, çatışmaların yoğunlaştığı 2012 yılının Haziran ayından itibaren 150-200kişi/gün seviyesine çıkmıştır. İç ve dış zorunlu göçler ile şehirlerin nüfusunun azalması ile birlikte, 2014'ün ikinci yarısı, sivil kayıpların sayısı gittikçe azalmış ve ölüm oranı 50kişi/gün bandına oturmuştur.

Çizelge 2.1. 2011, Mart – 2015, Mayıs dönemi kurbanların aylık istatistik raporu

Kaynak: SRMD, 2015.

Suriye muhalefetine savaş öncesi en büyük sorunlarından biri olan hukuki olmayan gözaltına almalar, sistematik içkence ve yıldırma politikaları birçok yerel ve uluslararası insan hakları organizasyonunun da tespitleri ile devam etmektedir. Suriye Yerel Koordinasyon Komiteleri tarafından 16 Nisan 2013'te yapılan açıklamada, savaşın başlamasından bu yana toplamda 2029 kişinin rejim güçleri tarafından gözaltında işkence sonucu öldürüldüğü bildirilmiştir (Gençtürk, 2014:53). Bu ölümlerden sorumlu olan yetkililere herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. 1968 yılında kurulan askeri mahkemeler, savaş durumunda askeri yetkililerle birlikte sivilleri de yargılama yetkisine sahiptir ve kararları bir üst mahkeme tarafından temyiz edilememektedir. Hafız Esad döneminden beri “devletin güvenliğine tehdit” gerekçesiyle açılan davalarda sivilleri yargılayan bu mahkemeler, Suriye Ceza Kanunu'nda belirtilen ilkelere ve prosedürden bağımsız hareket etmektedir. Örneğin, duruşmalar halka açık yapılmamakta, avukat tutma hakkı, adli tıp tarafından muayene edilme hakkı, gözaltında bulunan kişinin avukatı ya da yakınlarıyla iletişime geçebilmesi hakkı, gözaltına alındıktan sonraki 24 saat içinde sorgunun başlatılması zorunluluğu gibi haklar uygulanmamaktadır (Gençtürk, 2014:59-60).

Suriye'nin demografik ve hukuki temelde yaşadığı bu sorunların yanı sıra, iç savaşın ciddi etkilerinden bazıları da ekonomi sektöründe gözlemlenmektedir. 2011 öncesinde tarım, turizm ve petrol sektörlerinin ön plana çıktığı ekonomik sistem, yeteneklerini ve sahip

olduğu alt yapıyı kaybetmiştir. Nüfusun yarısından fazlasının ülke içerisinde veya ülke dışında sığınmacı konumuna düştüğü bu ortamda ekonomi üretimindeki düşüş, Suriye Lirasının hızla değer kaybetmesine, yüksek enflasyon ve işsizlik oranlarına neden olmuştur. Savaş öncesi 17 milyar dolar seviyesinde olan Suriye Merkez Bankası rezervi, askeri harcamalar ve ekonomik alt yapının bozulması nedeniyle 3 milyar dolar seviyesine inmiştir.

Suriye ekonomisine 9 milyar dolar seviyesinde katkı yapan turizm sektörü, savaş ile tüm etkinliğini kaybetmesinin yanı sıra, turistik tesislere verilen zararlar ve birçok tarihi eserin onarılmaz seviyede tahrip edilmesi gibi nedenlerle savaş bitse dahi toparlanabilecek gibi durmamaktadır. Suriye GSMH'da yaklaşık olarak %20 payı olan tarım sektörü de savaştan önemli oranda etkilenmiştir. Savaş öncesi kırsal kesimde çalışanların yüzde 50'si tarımla uğraşmakta, bu sektörde çalışanlar da iş gücü kapasitesinin %20'sini oluşturmaktaydı (Bakeer, 2013:22). Özellikle Halep, İdlip, Hama ve Humus gibi sulama kanalları ile beslenen ve tarımsal üretimin önemli bir kısmının yapıldığı, insan yoğunluğu yüksek olan şehirler rejim ve muhalefet başta olmak üzere birçok grubun baskısı altında boşalmak zorunda kalmıştır. 2011 öncesi devlet gelirlerinin en az üçte birini, kamu bütçesinin yaklaşık dörtte birini ve Suriye'nin toplam ihracatının yaklaşık %40'ını petrol sektörü oluşturmaktaydı. Suriye'nin petrol ihracatı 2010 yılında yaklaşık 5 milyar dolara ulaşmış ve aynı yıl Avrupa Birliği ülkeleri de yaklaşık 4 milyar dolarlık petrol ithalatını Suriye'den yapmıştı (Bakeer, 2013:23). Petrol sahalarının bulunduğu ülkenin doğusunun, savaşın ilk yıllarında el-Nusra daha sonra da DEAŞ terör örgütlerinin eline geçmesi petrol ihracatını ortadan kaldırmıştır. Bu sahaların çatışmalardan etkilendiği ve DEAŞ bölgeden çıkarılsa bile, söz konusu örgüt tarafından yapılan tahribat nedeniyle kısa vadede kullanılamayacağı da açıkça görülmektedir (Şen, 2015:91).

Savaş bir diğer önemli etkisi; barınma, eğitim ve sağlık başta olmak üzere temel hizmetler altyapısını ciddi orada tahrip etmesidir. Savaş nedeniyle sağlıklı istatistiklere ulaşılamamakla birlikte, 2012 yılında yapılan bir araştırma bu konuda fikir sahibi olmamıza yardımcı olabilecektir. Bu araştırmaya göre, 2012 yılının Eylül ayı itibarıyla Suriye'de yıkılan toplam bina sayısı 3 milyona yaklaşmıştır. Bunların %15'i tamamen, %85'i ise neredeyse tamamen ya da kısmen yıkılarak kullanılamaz hale gelmiştir. Bu yerleşim birimlerinin yeniden imarı için toplamda 35 milyar dolar gerektiği tahmin edilmektedir (Bakeer, 2013:8). Bu rakamın savaşın başlamasını izleyen ilk yıl içerisinde

olduğuna dikkat edilirse, barınma altyapısının günümüzdeki durumu hakkında daha rahat bir tahmin yapılabilir.

International Medical Crops'un belirttiği rakamlara göre ÷lkedeki hastanelerin yaklaşık %35'i ciddi bir yıkıma maruz kalmıştır. Sağlık merkezlerinin yaklaşık %10'u zarar görmüş, ÷lkedeki toplam ambulans araçlarının yaklaşık %40'ı hasara uğramıştır. Eczanelerdeki ilaç eksikliği ise %40'ın üzerine çıkmıştır. Suriye'deki devlet okullarının da yaklaşık %10'u hasar görmüştür. Bununla birlikte 2012 yılı Kasım ayı rakamlarına göre, ÷lke içindeki sığınmacılar, Suriye'nin çeşitli bölgelerinde rejimin askeri operasyonlarına karşı sığındıkları 1956 okulu mesken olarak kullanmaya başlamıştır (Bakeer, 2013:9).

Suriye'de savaştan en kötü etkilenen grup içerisinde çocuklar ve kadınlar, yani dezavantajlı bireyler girmektedir. Savaşın başlamasından bu yana yaklaşık olarak 6.000 kadının tecavüze uğradığı tahmin edilmektedir. DEAŞ'ın hakimiyetinde olan bölgelerde kadınların ve çocuk yaşındaki kızların pazarlarda satıldığı ve zorla evlendirildiğine dair birçok haber basına yansımaya devam etmektedir. Kadınlarda çatışma olan bölgelerde şiddet, taciz ve/veya cinsel şiddete maruz kalma durumu %30'un üzerinde olduğu rapor edilmektedir. Ayrıca, buralarda kadınların birden çok şiddet türüne uğradığı bildirilmiştir (TTB, 2016:57-58).

2014 yılı itibariyle ılımlı muhaliflerin sahadaki gücünün azalması, ve küresel cihatçı selefi yapıların savaşın önemli bir tarafı haline gelmesi ile birlikte Suriye'den zorunlu göçler artmıştır. Bu insanlar savaşın kısa sürede biteceğine dair inancı yitirdikleri için Türkiye başta olmak üzere bölge ÷lkeleri üzerinden Avrupa'ya sığınmaya çalışmaktadır. Sağlıksız koşullarda ve yetersiz araçlarla Ege Denizi'ni aşmaya çalışan bu insanlardan en az 100.000 sığınmacının boğulduğu tahmin edilmektedir (TTB, 2016:10). AB ile Türkiye arasında imzalanan Geri-Kabul Anlaşması ile bu akış durdurulmaya çalışılsa da sorunun tam anlamıyla çözüldüğüne dair bir veri bulunmamaktadır.

Suriye'nin toplumsal, ekonomik ve altyapı hizmetleri açısında çözülen söz konusu yapısı, Suriyelileri daha iyi hizmet alabilecekleri bölgelere doğru zorunlu olarak sürüklemektedir. Temel ihtiyaçların karşılanması için yapılan bu göçler, ÷lke içerisinde veya ÷lke dışına doğru olabilmektedir. Bu zorunlu göç hareketlerinin en iyi alternatiflerinden birini sunan Türkiye, gittikçe daha fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmak zorunda kalmaktadır.

2.2.2. Siyasi ve Askeri Kanadıyla Suriye Muhalefeti

Rejim karşıtı hareketleri yönlendirmek ve belirli bir hedef etrafında toparlamak amacıyla resmi veya gayri resmî birçok farklı örgütlenmeyi bir araya getiren Suriye muhalefетinin yapısının anlaşılması, geleceğe yönelik tespitlerin ortaya konulabilmesi açısından oldukça önemlidir. Baas Partisi çevresinde yapılan rejim güçleri ile ilgili temel bilgiler bu bölümün ilk kısmında sunulduğu için mükerrer ifadeler kullanmak yerine sadece muhalefetin yapısını incelenmektedir. Muhalefet içerisindeki siyasi ve askeri kanadın sırasıyla değerlendirileceği bu bölüm, muhalif yapıların sayısı dikkate alındığında sadece genel bir çerçeve sunmaya özen göstermektedir.

Suriye’de çatışmaların başlaması muhalif hareketin önce siyasi, daha sonrasında askeri bir çatı altında toplanmasını gerektirmiştir. Bu amaçla, ilk siyasi muhalif örgütlenme 20 Ağustos 2011’de İstanbul’da kurulan Suriye Ulusal Konseyi’dir. Bu yapı; 99’lar, 1000’ler Bildirisi ve Şam Deklarasyonu’nu imzalayan kesimin önderliğinde örgütlenmiştir. Özellikle beş siyasi parti (Suriye Ulusal Demokratik Gruplaşması, Suriye Kürt Demokratik İttifakı, Sivil Toplumunu Canlandırma Komiteleri, Suriye Kürt Demokratik Cephesi ve Gelecek Hareketi) ve dokuz önemli muhalif figürün (Riyad Seyf, Cevdet Said, Abdurrezzak İd, Semir Neşşar, Fida Horan, Adil Zakkar, Abdulkерim el-Dahhak, Heysem el-Malih ve Nayyif Kaysiye) 2005 yılında imzaladığı Şam Deklarasyonu, totaliter Baas rejimini yıkarak demokratik bir rejimin kurulması amacıyla muhalifleri bir araya getirdiği için, söz konusu siyasal hareketin fiziksel ve düşünsel olarak temelini teşkil etmektedir. Bu yapı yıllar içerisinde yeni katılımlarla güçlendiği gibi, başta Kürt grupları olmak üzere bazı kopuşlar da yaşamıştır (Ulutaş ve Bölme, 2012:81).

Suriye Ulusal Konseyi (SUK) kuruluşunu takiben hızla genişleyerek 310 üyeye ulaşmıştır. Bu üyeler arasında pek çok farklı fraksiyondan muhalif hareket bulunmaktadır: Suriyeli Müslüman Kardeşler, Ulusal Demokratik Değişim için Şam Deklarasyonu Hareketi, Aşuriler, bazı Kürt, seküler ve bağımsız muhalifler ile yerel koordinasyon komiteleri. Konsey’in ilk başkanı olan ve Paris’te yaşayan Suriyeli akademisyen Burhan Galyun, daha sonra uzatılabilecek üç aylık bir süre için, seçilmiştir. SUK’un Genel Kurul, Sekreterlik ve İcra Kurulu olarak üç temel organı bulunmaktadır.

SUK'un içerisindeki muhalif gruplar, ülke içinde ve dışında birbirinden bağımsız davrandığı için daha koordineli çalışabilmesi amacıyla 8-11 Kasım 2012'de, Katar'da toplanan muhalif gruplar, 60 kişiden oluşan yeni ve daha kapsayıcı bir liderlik konseyi kurulmasını kararlaştırmıştır. Suriye içinden ve dışından üyeleri olan Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu (SDMGUK) adlı Konsey'in başkanlığına 6 Temmuz 2013 tarihinde Ahmed el-Cerba getirildi. SDMGUK'un yanı sıra, gösterilerin başlamasıyla kurulan Yerel Koordinasyon Komiteleri en etkin muhalif gruplar arasında yer almaktadır. Farklı şehirlerde direniş hareketini örgütleyen bu komiteler, daha etkili olabilmek amacıyla ülke çapında bir araya gelerek örgütlenmiştir. Bunların yanı sıra, Ulusal Demokratik Değişim İçin Şam Deklarasyonu, Demokratik Aşurî Organizasyonu, Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komitesi, Adalet ve Kalkınma Hareketi ve Kurtuluş ve Bina Oluşumu gibi oluşumlar da Suriye'de etkin faaliyet gösteren örgütler arasında bulunmaktadır (Gençtürk, 2014:61).

Suriye muhalefetini daha geniş bir tabanda bir araya getiren SDMGUK, 12 Kasım 2012'de Körfez İşbirliği Konseyi'ne üye Arap ülkeleri (Suudi Arabistan Krallığı, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Umman) tarafından Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanındı. Körfez İşbirliği Konseyi üyelerinden sonra, Arap Birliği ülkeleri de Koalisyonu resmi muhatap olarak tanıdıklarını ilan etmiştir. Bu ülkeleri takiben, Fransa ve İtalya ile başlayan Türkiye ve Birleşik Krallık ile devam eden tanıma açıklamaları peş peşe gelmiştir. 12 Aralık 2012 tarihinde Fas'ta gerçekleştirilen ve 130'u aşkın ülkenin katıldığı Suriye'nin Dostları toplantısında ise Koalisyon Suriye halkının tek ve meşru temsilcisi olarak kabul edilmiştir (Bakeer, 2013:17-18). Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu toprak bütünlüğünün korunması, ulusal egemenliğin sağlanması, rejimin tüm sembolleri ve temel bileşenleri ile düşürülmesi, mevcut rejim ile herhangi bir müzakere veya diyaloga girilmeksizin mücadeleye devam edilmesi ve ulusal egemenliğin kurulmasından sonra sivil, çoğulcu ve demokratik bir Suriye'nin oluşturulması ilkeleri çerçevesinde askeri devrim konseyleri ve Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) komutasının birleştirilmesi, uluslararası koordinasyon ve Suriye halkını destekleyen fonun oluşturulması, ulusal bir hukuk komitesinin teşkil edilmesi ve geçici hükümetin kurulması hedeflerine odaklanmıştır.

Suriye muhalefetini ülke içinde koordine eden yapılar ise, gösterilerin başlaması ile birlikte yerel olarak örgütlenmeye başlayan sivil koordinasyon komiteleridir. Bu hareket,

organizatörü, düzenleyicisi ve siyasi yönlendiricisi olmadan rejim politikalarından mağdur olan geniş kesimlerin iştirak ettiği gelişi güzel yapılanan gösterileri ve eylemleri düzenleme, organize etme ve yönlendirme ihtiyacı ışığında ortaya çıkmıştır (Kuş, 2014:5). Bu komitelerin ülke genelinde ortak hareket edebilmesi amacıyla sırasıyla 60 üyeli Suriye Devrimi Koordinasyonlar Birliği, 400 üyeli Suriye Devrimi Genel Komitesi ve son olarak da Suriye Devrimi Yüksek Komuta Konseyi kurulmuştur.

Suriye’de yaşanan olaylar muhalefeti oluşturan siyasi organizasyonlara onurlu ve özgür yaşam taleplerini ve isteklerini gerçekleştirmek üzere, devrimin sancaktarlığını yapmak, güçleri ve imkanları birleştirmek, mesai harcayan tüm kesimleri tek bir meclis ya da koalisyon altında toplamak ve sahada faaliyet gösteren aktivistlerle temas kurmak gibi görev ve sorumluluklar vermiştir (Kuş, 2014:8). Fakat uzun yıllar boyunca örgütlenme hakkının kısıtlandığı ve ülke içerisinde politika üretemedikleri için bu sorumluluk maalesef yerine getirilememiştir. Suriye muhalefetini başarısızlığa sürükleyen nedenler arasında; Siyasi politika geliştirmek yerine sürekli mağduriyetlere vurgu yapılması, uluslararası siyasi zeminde ortak hareket edilememesi, Körfez ülkelerinin yaşanan olayları statükonun devamına yönelik tehdit olarak algılaması, yıllardır süren siyasi baskıların neden olduğu atalet ve teşkilatlanma eksikliği, değişime yönelik siyasi bir programın olmaması ve yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı eleştirilerle muhalefet içi dinamiklerin parçalanması gösterilebilmektedir (Kuş, 2014:15).

Suriye muhalefeti içerisindeki mevcudiyeti hususunda ciddi tartışmalar olsa da, Suriye’nin kuzeyindeki gücünü gün geçtikçe arttıran ve ülkenin geleceğinde siyasi/askeri bir karar verici olma potansiyeli taşıyan PYD siyasi ve askeri kanadıyla Suriye içerisindeki önemli bir aktördür. İç savaş öncesi Suriye’de Kürtleri temsil eden 14 parti bulunmaktaydı. Bu partilerin çoğu 1957’de kurulan ve 1970’de üçe ayrılan Kürt Demokratik Partisi’nin içinden çıkmıştır (Erkmen, 2012:10). Söz konusu partilerin genel istekleri bağımsızlıktan ziyade, Kürt vatandaşların haklarının verildiği, daha demokratik, katılımcı ve toprak bütünlüğünün korunduğu bir Suriye demokrasisinin kurulmasıydı. İç savaşın başlaması ile birlikte, Salih Müslüm Muhammed’in 2010 yılından bu yana liderliğini yürüttüğü Demokratik Birlik Partisi (PYD) ön plana çıkmış, diğer partileri tasfiye ederek bölgedeki güç boşluğunu doldurmuştur. Halkların Demokratik Partisi (HDP) ile aynı siyasi gelenekten gelen söz konusu yapı, toprak bütünlüğünün korunduğu federal ve konfederal bir yönetim biçime karşı çıkmakta ve demokratik özerklik talep etmektedir. PKK’nın

askeri kolu olarak örgütlenen YPG güçlerini içerisinde barındıran parti, Esad yönetimi ile yapılan de-facto bir çatışmasızlık anlaşması ile Afrin, Kobani ve Cezire kantonlarında 2014 yılının Ocak ayında bağımsızlık ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanı Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunan muhalifler tarafından sert tepki görmüş, yaşanan çatışmalara daha sonrasında DEAŞ'da katılmış ve parti Kobani kantonunu kaybetme noktasına kadar gelinmiştir. Fakat söz konusu dönemde ABD başta olmak üzere koalisyon güçleri ve Irak KDP'sinin desteği ile elde ettiği kazanımı korumayı başaran parti, 2015 yılı sonunda Tel-Abyad'ı ele geçirerek Kobani ve Cezire kantonlarını birleştirmiştir. İlimli muhalif yapıların tasfiye edildiği ve muhalefetin gittikçe marjinalleştiği Suriye'de, vekâlet savaşı yürüten ABD ve Rusya gibi güçlerin sahada kullandığı önemli yapılardan birisine dönüşen PYD, bu gücünü kullanarak Kobani ve Afrin kantonlarını da birleştirmeyi amaçlamasına rağmen Türkiye'nin tepkileri neticesinde bu hedefine ulaşamamıştır.

PKK ile ideolojik ve fiili bağlantısını gizlemeyen söz konusu yapının lideri Salih Müslim, savaşın başladığı dönemde verdiği bir demeçle bugün gelinen süreçte amaçlarına ne kadar yaklaştıklarını açıkça ifade etmektedir: *“Bizim partimiz Baas rejimi yıkıldığında kontrolü ele geçirecek kapasiteye sahip olacak şekilde organizasyonlar ve komiteler kurmakla meşgul”* (Wilgenburg, Tanır ve Hossino, 2012:11). İç savaş boyunca “üçüncü yol” olarak ifade ettikleri yöntemi takip eden PYD, ne muhaliflerle ne de rejim yanlısı gruplarla doğrudan işbirliği veya çatışmaya girmemekte, konjonktüre bağlı olarak hareket etmektedir (Orhan, 2015:2). PYD'nin özerklik ilan edildiği kantonlar arasındaki coğrafi bağlantıyı sağlamak için karşısına çıkan fırsatlar arasında DEAŞ'ın Musul'u ele geçirmesi ve bölge ülkeleri için tehdit oluşturması, mevcut rejimin yerine DEAŞ'ın koalisyon tarafından öncelikli hedef olarak algılanması ve Kobani saldırıları sonrası uluslararası meşruiyet kazanması bulunmaktadır (Orhan, 2015:3).

Suriye muhalefeti içerisindeki bir diğer önemli grup ise Suriye Türkmenleri'dir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi öncesinde Türkistan coğrafyasından göçlerin güney kolunun ardılı olarak bu topraklarda kalan Türkmenler, yaklaşık bin yıllık bir tarihi mirası yaşadıkları coğrafyada barındırmaktadır. 1906 yılında yayınlanan Halep Vilayeti Salnamesine göre çoğunluğu Halep, Lazkiye, Golan ve Telkere bölgelerinde yaşayan toplam 1 milyon Suriyeli Türkmen nüfusu bulunmaktaydı (Öztürkmen, Duman ve Orhan, 2011:8). Baas rejiminin sert yapısı nedeniyle daha önce örgütlenemeyen Türkmenler, savaşın çıkması ile muhalefet saflarında yer almak amacıyla kendi siyasi organizasyonlarını kurmaya

başlamıştır. 2011 yılında Ali Öztürkmen tarafından kurulan Suriye Türkmen Kitleleri'ni daha sonra 2012 yılında Suriye Demokratik Türkmen Hareketi ve 2013'te kurulan Suriye Türkmen Meclisi izlemiştir (Mustafa, 2015:3;Orhan, 2013:9). Bu siyasi örgütlenmeler günümüzde Suriye muhalefetine önemli bir parçası olarak hareket etmektedir.

Suriye'de barışçı gösterilerin çatışmalara ve savaşa dönüşmesi ile birlikte muhalif yapılar, siyasi güçlerinden daha ziyade sahadaki askeri örgütlenmelerinin başarısı ile Suriye denkleminin bir parçası olabilmektedir. Ulusal ve uluslararası karmaşık ilişkilerin neticesinde vekâlet savaşına dönüşen söz konusu sahada Hizbullah'tan Şebbiha'ya, İslami Cephe'den Ahraru's-Şam'a, Nusra'dan İŞİD'e, YPG'den Suriye Devrimciler Cephesi'ne onlarca farklı askeri yapı bulunmaktadır. Bu örgütlenmeler sürekli yeniden organize olduğundan, sahadaki askeri grupların sayısını takip etmek bile imkânsızdır.

Rejime karşı silahlı mücadeleye başlayan ilk grup, Suriye askeri kuvvetlerinden ayrılan subay ve astsubayların oluşturduğu Özgür Suriye Ordusu'ydu. Çatışmaların ilk iki yılında Halep ve İdlip başta olmak üzere sahadada oldukça etkin olan bu yapı, zamanla gücünü yitirmiş ve selefi/küresel cihatçı muhalif yapı karşısında tutunamamıştır. Çatışmaların başladığı dönemde oldukça dağınık, kontrol mekanizması zayıf ve plansız bir yapı şeklinde ortaya çıkan örgütlenmelerin eksine, bugün sahadada görece daha etkin ve organize gruplar ön plana çıkmaktadır. Söz konusu yapılar arasında DEAŞ ve YPG haricinde, Nusra Cephesi ve İslami Cephe başı çekmektedir. Mevcut eğilimin devam etmesi durumunda, bu grupların Suriye muhalefeti içerisinde daha da güçlenmesi beklenebilir. Gerek uluslararası topluma karşı duyulan güvensizlik ve hayal kırıklığı, gerekse ülke içinde ve bölge genelinde yaşanan sekteryen gerilim, muhalefet hareketini cihatçı ve İslamcı gruplara daha da yakınlaştırmaktadır. Bu süreçte ılımlı muhalefet olarak tanımlanan ÖSO ve Batı yanlısı gruplar, sahadan çekilmek zorunda kalmıştır (Ulutaş vd., 2015:12). Nusra, İslami Cephe ve Ahraru's-Şam gibi örgütlerin koalisyon güçlerini oluşturan ülkeler tarafından terörist siyasi gruplar arasında görülmesi, Suriye muhalefetine daha da yalnızlaştırmakta ve daha da sekteryen hale dönüşmelerine neden olan birbirini tetikleyen bir sürece doğru sürüklemektedir. Ötekileşen bu topluluklar varlıklarını devam ettirebilmek için, uluslararası kamuoyunu hedef alan saldırılar planlamaktadır. Türkiye'de son bir yılda içinde gerçekleşen Suruç, İstanbul ve iki Ankara saldırısı, Paris'te 2015 Kasım'ında gerçekleştirilen bir dizi saldırının bu çerçevede değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

Muhalef grup içerisinde tanımlanamamasına rağmen, sahada önemli örgütlenmelerden bir diğeri de DEAŞ'dır. Irak merkezli örgüt, Saddam Hüseyin'in iktidardan indirilmesi sonrası Irak'taki siyasi belirsizliği ve iktidar güçlerini yitiren Baasçıları kullanarak Şii-Sünni gerilimi üzerine oturan bir yaşam alanında var olmuştur. 2014 yılında Nusra'nın sahip olduğu askeri ve silahlı gücün yaklaşık olarak yüzde 60'ını bünyesine katarak Suriye coğrafyasına giren örgüt, Rakka ve Deyru'z-Zûr başta olmak üzere Suriye'nin önemli bir kısmını kontrolü altında tutmaktadır. Deyru'z-Zûr ve çevresindeki petrol kaynaklarını ve çatışmalarda elde ettikleri kazanımları kullanarak gittikçe güçlenen bu yapı, Suriye'deki çatışmaların seyrini değiştirecek kadar güçlenmiştir. ABD başta olmak üzere çatışmaların başladığı dönemde şiddetli bir şekilde Esad karşıtı politika üreten ülkelerin neredeyse tamamı, söz konusu küresel cihatçı/selefi geleneğin kazanımları karşısında konumunu değiştirerek, bu örgütlerin yok edilmesini önceleyen yeni bir politika geliştirmektedir.

Suriye'nin geleceğine dair aranabilecek her çözüm, söz konusu küresel cihatçı yapıları ve bu yapıları doğuran nedenleri anlayabilmekle mümkündür. ABD başta olmak üzere koalisyon güçlerinin, Esad'a karşı muhalefetin başarı kazanması ihtimalinin ortadan kalktığına dair söylemleri muhalefeti yalnızlaştırmakta ve Esad rejimi ile birlikte Batı ülkelerini de şer blokunun bir parçası olarak görmelerine neden olmaktadır. Muhalefetin küresel cihatçı/selefi örgütlere yakınlaşması, bir yandan rejim diğer yandan da DEAŞ'ın baskısı altında yok olmama arayışının bir sonucudur.

Suriye muhalefetindeki bu bölünmüş yapı, her örgütün kendi hâkimiyet alanını tahkim etmesine ve de-facto olarak bölünmüş bir ülkeye doğru Suriye'yi sürüklemektedir. Çözümün tarafı olabilecek demokratik, insan hakları ve ülkenin toprak bütünlüğüne saygılı askeri veya sivil güçlü bir muhalefetin olmaması, Esad yönetimin iktidarı elinde tutmasını kolaylaştırmaktadır.

2.2.3. Suriye'nin Geleceğine Dair

Suriye'deki iç savaş giderek bölgesel bir krize doğru dönüşürken savaşın tarafı olan gruplar, bölgesel ve küresel destekleri ile pozisyonlarını gittikçe daha da keskinleştirmektedir. Gösterilerin başladığı dönemde sadece rejim ve muhalif gruplar ülkenin belirli bölgelerinde mücadele etse de, günümüzde bu denklemin içerisine Hizbullah, İran, Nusra, YPG, DEAŞ gibi birçok örgüt ve ülke de dahil olmuştur. Söz

konusu aktörlerin savaş meydanına inmesi ile birlikte Suriye sorunu, siyasi ve askeri açıdan çok boyutlu bir probleme dönüşmüştür.

Çatışmaların başladığı günden bu yana Arap Birliği, BM, Türkiye gibi birçok ülke ve kuruluş sorunun siyaset zemininde çözümü yönünde girişimlerde bulunsa da, Esad ailesi ve Baas Partisi'nin iktidarı elinden bırakmak istememesi çözüm yollarının tıkanmasına neden olmaktadır. İktidar paylaşımı sorunu, rejim yanlısı ve karşıtı iki bloğun oluşması ile sonuçlanmıştır. Suriye rejimine siyasi ve askeri destek verenler arasında Rusya, Çin, İran, Hizbullah ve Irak bulunmaktadır. Muhalefeti destekleyen blok ise, Suriye'nin Dostları platformu altında toplanan 130'u aşkın ülkeden oluşmaktadır. Fakat bu ülkeler Suriye muhalefetine askeri destek vermekten çoğu zaman kaçınmakta, sadece siyasi değişim taleplerini dile getirmektedir. Muhalifleri sahada destekleyen ülkeler arasında Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve ABD'nin lider ülke olduğu koalisyon bulunmaktadır.

Suriye'de yaşanan iç savaş, tarafların sürekli değişen hamleleri ve muhalif grupların sürekli yeniden organize olması nedeniyle oldukça dinamik bir süreçtir. Rejim güçleri ile muhalefeti temsil eden ÖSO ve Yerel Koordinasyon Güçleri arasındaki çatışmalar, 2012 yılı sonu itibariyle selefi Nusra Cephesi'nin sahaya girmesi ve gücünü bu tarihten sonra gün geçtikçe arttırması ile yeni bir boyut kazanmıştır. Rejime karşı savaşın bir tarafı olmalarına rağmen, küresel cihatçı ve el-Kaide bağlantılı söz konusu grubun varlığı Amerika başta olmak üzere Suriye'de değişimi savunan Batı koalisyonunun görüşlerinin değişmesine sebep olmuştur. Askeri operasyon yapılmaması yönündeki bu eğilim, Suriye'nin 2013 yılında elindeki kimyasal silahların BM vasıtasıyla imha edilmesine izin vermesi ve DEAŞ'ın 2014 yılı Ocak ayından itibaren önce ülkenin doğusunu işgal etmesi ve Rakka merkezli bir devlet kurduğunu ilan etmesi ile birlikte daha da pekişmiştir. Selefi grupların sahadaki etkinliğine karşı rejim karşıtı koalisyon güçlerinin muhalefeti destekleme konusundaki çekingenliği ve eylemsizlik kararı, söz konusu selefi grupların daha da güçlenmesini sağlayan bir paradoksa dönüşmüştür (Orhan, 2014:7).

Muhalif gruplar arasında seküler ve demokratik kesimlerin gittikçe zayıflaması ve İslami Cephe, Ahraru'-ş-Şam gibi İslami geleneğe bağlılığını ifade eden yapıların sahadaki hâkimiyeti de, Esad sonrası dönem ile ilgili Batı kamuoyunda ciddi şüphelere neden olmuştur. Uluslararası Koalisyon ve ABD'nin askeri bir operasyon hususunda çekingen

davranması nedenlerinden bir diğeri de, Libya ve Irak gibi ÷lkelerde yapılan müdahalelerin başarısızlığıdır.

Suriye’de yaşanan savaşın sonlandırılması ve yeni bir çözüm bulunması amacıyla Cenevre Barış görüşmeleri ve BM çatısı altında birçok toplantı yapılmasına rağmen, barış sürecinde yönetimin nasıl şekilleneceğı ile ilişkili tartışma hala belirsizliğini korumaktadır. DAEŞ, Nusra ve irili/ufaklı birçok selefi yapılanmanın muhalefet kesimi içerisinde temsil edilmemesi, söz konusu grupların sahadaki güçleri dikkate alındığında, çözümün önündeki ciddi engellerden birisidir. Önemli sorunlardan bir diğeri PYD hâkimiyetindeki toprakların statüsünün ne olacağıdır. Özerkliği savunan ve Rusya/ABD arasında politik hamlelerle ciddi kazanım elde eden PYD’nin savaş sonrası merkezi hükümetin bir parçası olmak isteyip istemeyeceğı ciddi bir tartışma konusudur. Daha da çoğaltılabilecek bu gibi belirsizlikler, Suriye’de kalıcı bir barışın önündeki ciddi engellerdir.

Rejim ve muhalif grupların hâkimiyetinde olan bölgeler incelendiğinde, Suriye’de parçalanmış bir ÷lke coğrafyasıyla karşılaşılmaktadır. Rejim yanlısı grupların desteklendiğı ve çatışmaların düşük yoğunlukta yaşandığı sahil bölgelerinde daha çok Nusayriler (Arap Alevileri) yaşamaktadır. Bu bölgede soğuk savaş döneminden bu yana devam eden Rus askeri varlığı da dikkate alındığında, rejim için en önemli destek noktaları Şam’dan başlayarak Tartus ve Lazkiye’ye uzanan bu hat üzerindedir.

Suriye’de yaşanan iç savaşın yapısı incelendiğinde çatışmalar iki merkezde toplandığı gör÷lmektedir. Kuzey cephesi Hama, Humus, Halep ve İdlip’i kapsarken; güney cephesi Dera’a ve Şam’da yoğunlaşmaktadır. Çatışmalardan ciddi ölçüde etkilenen bu şehirler, birçok farklı muhalif grup tarafından kontrol edilme çabasıdadır. Rusya’nın rejim ile birlikte başlattığı askeri harekât sonrası bu iki cephe arasındaki bağlantı koptuğı gibi, kuzey cephesinde muhalifler aleyhine ciddi kayıpların olduğuna da şahit olunmaktadır. DEAS, YPG ve rejim güçleri arasında kalan söz konusu yapılar, muhalefete verilen uluslararası desteğin de ortadan kalkması ile birlikte gittikçe daha sekteryen bir yapıya dönüşerek selefi geleneğe yaklaşmaktadır.

Muhalif kesimin içerisinde olmamakla birlikte Suriye önemli bir coğrafyayı kontrol eden DEAS, Irak’taki yerel güçlerinin aksine Suriye’de daha çok küresel cihat anlayışı ile savaşa katılan yabancıları kullanmaktadır. Koalisyon güçlerinin hedefinde YPG ile çatıştığı

birçok bölgeden çekilmek zorunda kalan bu yapının, bir kara harekâtı olmadan ortadan kaldırılması mümkün değildir. Birçok farklı ülkeden savaşçı devşirebilme yeteneğine sahip olmanın yanı sıra Irak ve Suriye’de yaşananların etkisi ile savaşmak isteyen marjinalleşmiş bireyleri kolaylıkla yapısına katabildiği için, söz konusu yapıyla askeri mücadele ancak ve ancak güçlü merkezi yapılarla başarılı sonuçlar verebilir. Fakat mevcut durumda rejim zayıfladıkça milisleşme artmakta ve siyasi çözüm de milisleşmeye bağlı olarak zorlaşmaktadır (Orhan, 2015b:4).

PYD’nin kuzey bölgesindeki saha hâkimiyeti de dikkate alındığında, Suriye’nin dört bölgeye bölündüğü rahatlıkla görülmektedir. Savaşın beşinci yılına girdiğimiz bu günlerde, bu dört gruptan herhangi birisinin ülkenin tamamına hükmedemeyeceği açıktır. Suriye’de yaşanan bu çatışmalar sonrası ülke Baas rejimi tarafından yönetilemez hale gelmiş, katliamlar ve sürgünlerin yaşandığı, komşu ülkelere yaşanan mülteci akını ile nüfusunun yarısını kaybetmiş uluslararası bir güvenlik tehdidine dönüşmüştür. Bu siyasi ve insani fatura, demokrasinin ve halk hareketlerinin istikrara feda edilebileceği düşüncesini öne çıkarmaktadır (Ulutaş ve Hoca, 2014:9).

Yerel halkın önemli bir kısmının çatışmalar nedeniyle yaşadığı yerleşim birimini terk etmek zorunda kaldığı ülkede, hem rejim güçleri hem de diğer yapılar tarafından sistematik bir etnik temizlik de uygulanmaktadır. Bu hareketlerin arkasındaki en önemli sebep, savaş sonrası ortaya çıkacak muhtemel bölgesel yapıların içerisinde taşıdığı farklı unsurları mümkün olduğu kadar uzaklaştırma çabasıdır. Örneğin; Mayıs 2013’te Suriye’nin kıyı bölgesinde bulunan Tartus şehrinin Banyas ilçesine bağlı Beyda köyünde ve Banyas merkezde yüzlerce sivil öldürüldü. Suriye Yerel Koordinasyon Komitesi, saldırıların Esed yönetimine bağlı güçlerce, kıyı bölgesinde Sünnilere yönelik olarak etnik temizlik stratejisi çerçevesinde gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Gençtürk, 2014:44). Bir diğer örnek, PYD’nin DEAŞ’ın elinden aldığı Tel Abyad bölgesinde yaşanmıştır. Çatışmalar sırasında yaklaşık 20 bin insanın Türkiye’ye sığındığı bölgede, bazı köylerin ABD uçakları ve YPG tarafından bilinçli bir şekilde tahrip edilme görüntüleri basına yansımıştır. Yine saha araştırmalarında görüşülen mültecilerin anlatımları YPG güçleri tarafından zoraki bir göçe tabi tutuldukları, geride bıraktıkları evleri, eşyaları ve ekinlerine el konulduğu gibi savaş suçlarını içermektedir. DEAŞ’ın ciddi bir direniş göstermeden bölgeden çekilmesinden sonra dahi Akçakale sınır kapısının kontrolünü elinde bulunduran YPG güçlerinin Arap ve Türkmenlerin geri dönüşlerine tam olarak izin vermemesi, Suriye Muhalif ve Devrimci

Güçler Ulusal Koalisyonu'nun gözlem yapmak için oluşturulduğu heyetin girişinin engellenmesi, YPG'nin demografik mühendislik yaptığına yönelik ciddi soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir (Acun, 2015:2). PYD'nin hakimiyet sahası altındaki bölgelerde “federal bir sistem” kurduğunu duyurması, parçalanma ihtimalinin bir diğer göstergesidir (Hürriyet, 17 Mart 2016).

Siyasi ve askeri boyutuyla yarattığı sorunların yanı sıra, Suriye’de yaşanan çatışmalar ile birlikte ciddi bir insani dram da ortaya çıkmıştır. Yerinden edilen veya her türlü olumsuz koşula rağmen vatanlarını terk etmeyen Suriyeliler, temel insani ihtiyaçlarını karşılamakta sorunlar yaşamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişemeyen, temel eğitim de dâhil olmak üzere eğitim faaliyetlerinden faydalanamayan, yeterli beslenme ve sağlıklı barınma koşullarından mahrum bu insanların yaşam kalitesini önceleyen çözüm yollarının üretilmesi gerekmektedir. AB ülkelerinin Türkiye’ye yaptığı, “Doğu sınırını açın, batı sınırını kapatın!” çağrısı ile sorun çözülemeyecektir (Erdoğan, 2014:16). Suriye’nin demografik kimlikler nezdinde ayrışmasının önüne geçilmesi için çaba gösterilmeli, mezhepler ve aidiyetler üzerinden siyaset üretmek yerine Suriye’nin toprak bütünlüğünün mümkün mertebe korunmaya çalışıldığı bir sistem kurulmalıdır. Aksi takdirde, yakın tarihte Afganistan ve Irak’ta yaşadığımız acı tecrübenin tekrarlanması dışında bir seçenek görünmemektedir.

Suriye’de uzayan bu kriz, ülkeyi *başarısız devlet* olmaya doğru hızlıca sürüklemektedir. Suriye ekonomisini oluşturan temel kalemler başta olmak üzere tüm üretim ve hizmet endüstrisi çalışamaz hale gelmiştir. Ekonomik sistemin bozulması yüksek enflasyona, paranın aşırı değer kaybetmesine ve birçok yerleşim biriminde temel ihtiyaç malzemelerinin temin edilememesine neden olmaktadır. 4.8 milyon insanın ülke dışında, 6.6 milyon insanın da ülke içerisinde mülteci konumuna düştüğü Suriye; suçluların, çetelerin, fanatik grupların, kaçakçılık şebekelerinin, paralı askerlerin, dış güçler için çalışan terörist grupların kısılcacında toplumsal düzeni parçalanan bir süreci yaşamaktadır. Suriye sorununa yönelik ekonomik, siyasi ve insani çözüm önerilerini bütüncül bir şekilde savaşın tüm tarafları kabul etmediği müddetçe çatışmalar, Afganistanlaşan bir ülkeyi karşımıza çıkarma potansiyeli taşımaktadır.

2.3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR

Türkiye ilk sığınma talebinin yaşandığı 2011 yılının Nisan ayından bu yana, sığınmacıları misafir etmeye devam etmektedir. İlk sığınmacı gruplar kamplarda misafir edilmeye çalışılmış ve bu çerçevede Hatay'da Yayladığı ve Altınözü kampları kurulmuştur. Günümüzde BMMYK'nin verilerine göre, 2.7 milyonu aşan Suriyeli Türkiye topraklarında yaşamaktadır. Bu insanlar arasında yoğunlukla Suriye vatandaşları bulunmasına rağmen, iç savaş öncesi Suriye'de yaşayan Afganistan ve Irak vatandaşı mülteciler de savaş sonrası Türkiye'ye sığınmayı tercih etmiştir. Türkiye'nin farklı şehirlerine yayılmış, çoğunlukla sınıra komşu illerdeki, toplam 21 çadır kent ve 6 konteyner kentte yaşayan 270 binin üzerinde Suriyeli bulunmaktadır. Toplam sığınmacı nüfusunun %90'ını oluşturan geriye kalan sığınmacı nüfus ise, bölgedeki şehirler ve metropoller başta olmak üzere Türkiye'nin tamamına yayılmıştır. BMMYK verilerine göre, Türkiye'de yaşayan mültecilerin %54'ünden fazlasını 18 yaşının altındaki genç ve çocuklar, %73'ten fazlasını ise özel koruma ihtiyacı kapsamındaki çocuk ve kadınlar oluşturmaktadır. Kayıtlı toplam sığınmacı nüfusu, Türkiye nüfusunun neredeyse %4'üne karşılık gelmektedir (UNHCR, 2016).

Sığınmacıların Suriye'de yaşadığı şehirlere göre toplam sığınmacı nüfusu içerisindeki oranları sırasıyla Halep %35.7, İdlib %20.9, Rakka %10.9, Lazkiye %9.2, Hama %7.5, Hasiçi %5.4'tür. Bu rakamlar Türkiye'ye sığınan insanların genellikle kuzey cephesindeki şehirlerden geldiğini, sığınma akınında coğrafi yakınlığın önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. AFAD'ın kadınlar üzerinde yaptığı bir diğer çalışma ise, sığınmacıların neden Türkiye'yi seçtiklerine yönelik fikir vermesi açısından değerlidir. Suriyeli kadınlara bu amaçla sorulan soruya verilen cevapların %15'i "*Türkiye'ye güvendiğim...*" ve "*Şartların daha iyi olduğuna inandığım...*" için seçeneklerini içermektedir (AFAD, 2014:34).

Çatışmaların ilk döneminde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin önemli bir kısmını Sünni Araplar oluştururken, IŞİD başta olmak üzere selefi örgütlerin sahadaki gücünü arttırmamasından sonra sığınmacı nüfusunun etnik ve dini yapısı önemli ölçüde çeşitlenmiştir. Ezidiler, Ermeniler ve Kürtler gibi pek çok "Sünni Arap" olmayan Suriyelinin Türkiye'ye gelmesi, hem Türkiye'nin açık kapı politikasındaki samimiyetini doğrulamış, hem de başta Kürtler olmak üzere bölgede huzursuz olan ve Sünni Arapların gelişini bir politik tavır olarak görenlerin tedirginliği azalmıştır (Erdoğan, 2014:15).

Çizelge 2.2. Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı

TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI					
Şehir	Suriyeli Sayısı	Şehir	Suriyeli Sayısı	Şehir	Suriyeli Sayısı
Şanlıurfa	398.333	Manisa	5.672	Kırşehir	564
İstanbul	390.842	Tekirdağ	5.299	Bitlis	552
Hatay	381.157	Nevşehir	4.929	Rize	541
Gaziantep	322.231	Elazığ	4.621	Bilecik	474
Adana	150.507	Çanakkale	3.358	Karaman	465
Mersin	138.884	Samsun	3.234	Kırıkkale	461
Kilis	127.254	Afyon	3.224	Düzce	455
Bursa	97.020	Siirt	2.835	Erzurum	441
Mardin	96.615	Yozgat	2.759	Zonguldak	287
İzmir	91.381	Niğde	2.676	Kütahya	277
Kahramanmaraş	84.214	Yalova	2.436	Karabük	272
Konya	68.728	Kırklareli	2.070	Çankırı	269
Ankara	59.636	Trabzon	1.686	Amasya	170
Kayseri	50.477	Eskişehir	1.677	Antalya	167
Osmaniye	40.393	Balıkesir	1.668	Erzincan	166
Diyarbakır	29.113	Van	1.518	Giresun	135
Adıyaman	24.303	Sivas	1.436	Kars	124
Kocaeli	23.295	Çorum	1.304	Tunceli	96
Malatya	18.205	Uşak	1.063	Iğdır	80
Batman	18.037	Aksaray	969	Sinop	70
Şırnak	14.677	Hakkâri	943	Gümüşhane	59
Muğla	8.212	Bolu	894	Ardahan	52
Burdur	7.822	Ağrı	821	Artvin	42
Aydın	6.533	Muş	730	Bartın	24
Edirne	6.499	Bingöl	689	Bayburt	23
Denizli	6.331	Tokat	654	Toplam	2.738.326
Isparta	6.135	Ordu	600		
Sakarya	5.865	Kastamonu	594		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün güncel verilerine göre Suriyelilerin Türkiye’de en fazla yaşadığı şehirler sırasıyla Şanlıurfa, İstanbul, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Kilis, Bursa, Mardin ve İzmir’dir. Türkiye’de yaşayan geçici koruma statüsüne tabi Suriyelilerin şehirlere göre dağılımı Çizelge 2.2’deki gibidir.

Sığınmacıların Suriye’den ayrılmasının temel sebebi, güvenlik problemidir. Bu problemi bölgeden bölgeye değişen önceliklerle siyasi/politik, ekonomik ve sağlık hizmetleri gibi sorunlar takip etmektedir. Suriyeliler Türkiye’de YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde kayıt altına alınmaktadır. Türkiye’ye pasaportu ile bir gümrük kapısından

düzenli giriş yapan ve yabancı statüsünü hak kazanan sığınmacılar, yabancılar yasası çerçevesinde oturma ve çalışma izni alabilmektedir. Fakat bu statü ile Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sayısı 80 bin kişiyi geçmemektedir. Toplam sığınmacı nüfusunun 2.7 milyon olduğu dikkate alınırsa, bu rakam ihmal edilebilecek düzeydedir. Yabancı statüsü dışındaki Suriye vatandaşlarının hak ve sorumlulukları geçici koruma rejimine bağlı olarak belirlenmektedir. Resmi yollarla Türkiye'ye giremeyen veya çatışmalar nedeniyle apar topar sınırı geçmek zorunda kalan düzensiz göçler, kamp dışında yaşanan en ciddi problemi yani kayıt sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Sığınmacılar açısından karşılaşılan en önemli sorun sağlıklı bir kayıtlama prosedürünün sunulamamış olmasıdır. Sığınacı göçünü geçici bir durum olarak gören Türkiye, 2013 yılının Ocak ayına kadar bu konuda herhangi bir işlem uygulamamıştır. Fakat savaşın devam etmesi ve kampların sığınmacı göçünü karşılamaktan uzak kalması neticesinde BMMYK ile ortak bir çalışma gerçekleştirilmiş ve gezici birimler vasıtasıyla kayıt çalışmaları başlamıştır. Parmak izi ve fotoğrafın yer aldığı biyometrik kayıtlama sistemi günümüzde GİGM tarafından yönetilen GÖÇ-NET yazılımı üzerinden gerçekleştirilmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015:29-30). Çalışmanın daha ileri aşamasında değinilecek birçok sorunun kaynağı olmasına rağmen, bu konudaki çabaların oldukça değerli sonuçlar verdiğini ifade etmek gerekmektedir.

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin hukuki statüsü hakkındaki karmaşa, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve bu kanuna bağlı 2014 Ekim tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile ortadan kaldırılmıştır. Bu yasal düzenlemeler öncesi Suriyelilerin hakları, 1994 yılında Irak'tan gelen kitlesel göç ile karşılaşılan sorunları çözmek için yürürlüğe giren yönetmelik ile düzenlenmekteydi. Bu kanun sayesinde mülteci hukukunun vaz geçilmez temel kavramları olan *geri göndermeme* ve *açık kapı* politikaları yasallaşmıştır. Bu hakların yanı sıra, uluslararası normlara da uygun biçimde, eğitim, sağlık ve çalışma hakkı gibi temel insan hakları düzenlemeleri de kanun metnine girmiştir.

Türkiye'nin süreci yönetme konusunda organizasyon şeması oldukça karmaşıktır. Bu çerçevede YUKK kapsamında kurulan GİGM, sığınmacılar ile ilgili yetkileri elinde bulundurması bakımından olumlu bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Sığınmacı sorunu Başbakanlığa bağlı Başbakan Yardımcısı ve Başbakanlık Göç Koordinatörlüğü

tarafından organize edilmektedir. Söz konusu Başbakan Yardımcısı 2011-2014 yılları arasında Beşir Atalay ve 2014 Kasım'ından bu yana Numan Kurtulmuş'tur. Bu isimlere bağlı olarak doğrudan konu ile ilgili çalışan kurumlar GİGM ve AFAD'dır. Ayrıca Suriyeliler ile beş farklı bakanlık da süreç içerisinde etkin olarak görev almaktadır. Bunlar; Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'dır. Bu merkezi kurumlar dışında hiyerarşik yapılanma içerisinde valilikler/kaymakamlıklar ile belediyeler de sürecin önemli parçaları olarak çalışmaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015:25-26).

Suriyeli sığınmacılar arasında erkek nüfusun %14.4'ü okuryazar değil, %6.7'sinin okuryazar, %33.8'inin İlkokul, %22.6'sının Ortaokul, %12'sinin Lise ve %10.5'inin Üniversite ve üzeri mezunlardan oluşurken; kadınlarda bu oranlar okur yazar olmayanlar %20.9, okuryazarlar %7.9, İlkokul %35.1, Ortaokul %19.8, Lise %10, Üniversite ve üzeri ise %6.2 seviyesindedir (AFAD, 2014:25). Türkiye'de yaşayan sığınmacıların bu rakamlarla da görülebildiği gibi eğitim seviyesi, dolayısıyla mesleki yeterlilikleri oldukça düşüktür. Titiz bir çalışma yapılmamakla birlikte, eldeki verilen toplam sığınmacı nüfus içerisinde üniversite mezunu olanlarının sayısının 35 bin civarında olduğunu göstermektedir. Nitelikli nüfus olarak tanımlanabilecek bu insanların karşılaştıkları mevzuat sorunlarının çözülmesi ve Türkiye'de kalmaya ikna edilmesi entegrasyon süreci için hayati önem taşımaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015:86).

Türkiye'de yaşayan sığınmacılar aldıkları sağlık hizmetlerine göre, geçici barınma merkezlerinde yani kamplarda günlük poliklinik sayısı 12 binin üzerindedir, 2015 yılının Aralık ayı verilerine göre toplam poliklinik sayısı ise yaklaşık 5 milyon vakaya tekabül etmektedir. Bu sağlık merkezlerinde tedavi edilemeyen ve daha donanımlı bir hastaneye sevk edilen insan sayısı ise 900 bini aşmaktadır. Kampların dışında verilen sağlık hizmetlerinde ise, toplam poliklinik sayısının 6 milyon vakaya yaklaştığı, hastanede yatan insanların 450 bini geçtiği ve 300 binden fazla ameliyat yapıldığı görülmektedir. İç savaşın başlaması ile ülkemize yerleşen sığınmacıların doğum verileri incelendiğinde, dört yılı aşan süre içerisinde toplamda 150 binin üzerinde yeni Suriyeli dünyaya gelmiştir (AFAD, 2015). Sağlık hizmetlerinde karşımıza çıkan bu devasa rakamlara rağmen, sığınmacıların memnuniyetsizliği devam etmektedir. Özellikle dezavantajlı bireyler arasındaki kadınların hamilelik sürecinde ve daha sonrasında çocuklarının rutin kontrollerinde herhangi bir takip sisteminin kurulamamış olması bu sorunu tetiklemektedir (Yavcan, 2015:18).

Yavcan'ın yaptığı araştırmaya göre (2015:16), Suriyelilerin %60'ı savaşta en az bir yakınını kaybetmiş ve söz konusu kayıpların %90'ını bu insanların birinci dereceden akrabaları arasındadır. Araştırmanın öznesi olan bu insanların %0'ı Suriye'de oldukları dönem içerisinde bir çatışmaya şahit olduklarını, %11'i ise bu çatışmaların bir tarafı olduğunu ifade etmiştir. Bu travmalar neticesinde katılımcıların %60'ı kendilerinin ve çocuklarının psikolojik sorunlar ve travmalar yaşadığını dile getirmiştir. Söz konusu sonuçlar temel sağlık hizmetlerinin yanı sıra, psikolojik destek hizmetlerinin yoğun bir şekilde verilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Açık kapı politikasının izlenmesi, sınır güvenliğinde ciddi sorunların ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. 2013 yılından itibaren önce YPG-ÖSO ve daha sonra da YPG-DEAŞ/Nusra arasındaki çatışmalar sebebiyle Kobane (Arapça adıyla Ayn al-Arab)/Suruç, Tel Abyad/Akçakale, Ras al-Ayn (Kürtçe adıyla Serêkanîye)/Ceylanpınar ve Kamışlı/Nusaybin yakınlarında bulunan resmi sınır geçiş noktaları sığınmacılara belirli periyotlarla kapatılmış ve bunun sonucu olarak düzensiz göçler ortaya çıkmıştır (UAÖ, 2014:9). Bu durumda savaş nedeniyle zor durumda kalan veya çatışmalara birebir muhatap olan sığınmacılar gayri resmi yollarla Türkiye'ye girmeyi denemekte, bunun sonucu olarak sınır güvenliğinde sorunlar yaşandığı gibi ilgili sığınmacıların kayıtları tutulamadığı için bu insanlara sunulması gereken temel insan hakları aksamaktadır (Kirişçi, 2014:21-22). Sığınmacıların kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulamaması yeni politikaların geliştirilmesi önündeki en önemli engeldir. Bu nedenle Türkiye'ye sığınmak isteyen Suriyelilerin sığınma talebi Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmeli ve kayıtlama çalışmalarına öncelik verilmelidir.

Türkiye'nin taşıma potansiyelini çoktan aşan sığınmacı sorununun yerelde çözümü için, Suriye sınırı içerisinde güvenli bölge oluşturma gayreti uluslararası kamuoyunun vurdumduymaz tavrı nedeniyle akamete uğramaktadır. Güvenli bölge girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması, sınır boyunca uzanan ve sığınmacıların Türkiye'ye girmek için beklediği Atma, Bab el-Hava ve Bab es-Selame gibi yarı-kalıcı merkezleri oldukça güvensiz hale getirmektedir. Kuzey cephesinde çatışmaların gittikçe şiddetlendiği son dönemde, bu kamplarda yaşayan insanlar açısından tehlike gittikçe daha da derinleşmektedir. Bu kamplarda yaşayan insanlar rejim yanlıları, muhalefet, YPG, DEAŞ, Rusya ve koalisyon güçleri arasındaki çatışmalardan ciddi şekilde etkilenmektedir.

Örneğin, 26 Haziran 2013 tarihinde Suriye hava kuvvetlerine ait savaş uçakları Türkiye sınırındaki Bab-al Salam mülteci kampını bombalamıştır (Yılmaz, 2014:5).

Türkiye içerisindeki sığınmacı sayısının resmi rakamlara göre 2.7 milyon kişiyi aştığı gerçeği göz önünde bulundurulursa, bu soruna sadece kamplar ile çözüm bulunmayacağı apaçık ortadadır. Her bir kampta ortalama 10 bin sığınmacıya hizmet verildiği düşünülürse, tüm sığınmacılara kamplarda yaşam ortamı sunulabilmesi için yaklaşık 200 kampın daha açılması gerekmektedir ki, bu mümkün ve mantıklı görünmemektedir (Dinçer vd., 2013:41).

Türkiye'nin sığınmacılar için yaptığı yardımlar 2016 Mart itibariyle 8 milyar dolar seviyesine yükselmiştir, bu rakam içerisinde uluslararası yardımların toplamı 455 milyon dolar gibi oldukça düşük bir seviyededir. Türkiye ilk sığınmacı hareketleri yaşandığında sorunu geçici bir misafirlik olarak algıladığı için, BM çatısı altında örgütlenen Suriye Bölgesel Müdahale Planı'na (SRRP) dâhil olmamayı tercih etmiştir. Bu dönemde BMMYK ile sadece mültecilere kamplarda barınma imkânı sağlamayı garanti etmek ve mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini denetlemek hususlarında işbirliği yapılmıştır. Fakat 2012'nin ikinci yarısından itibaren kampların kapasitesini aşan yoğun kitlesel sığınmacı göçü sonrası uluslararası yardım için çağrıda bulunulmuştur. Bu tarihten itibaren, başta BM temsilcileri ile olmak üzere uluslararası yardım kuruluşları ile yerel organizasyonlar arasındaki işbirliği artmış ve yoğunlaşmıştır. Kamplarda yaşayan mültecilerin temel beslenme ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Dünya Gıda Programı'nın (WFP) katkıları ile bir elektronik kart geliştirilmiştir. Bu kartın, mülteci kamplarının yönetimi üzerinde ciddi olumlu etkisi olmuştur. WFP, Kızılay ve AFAD arasındaki bu işbirliği, mülteci kampında yaşayanlara yiyecek sağlanması hususunda kritik önemdedir (Kirişçi, 2014:45).

Türkiye, Kobani olaylarının yaşandığı Eylül 2014'te yalnızca üç gün içerisinde 130 bin civarında sığınmacıyı kabul etmiştir (UAÖ, 2014:5). Bu rakam, tüm Avrupa'nın savaşın başladığı tarihten itibaren 2015 yılı başına kadar kabul ettiği sığınmacı sayısından fazladır. BM acil müdahale planı çerçevesinde yapılan uluslararası yardımların boyutu düşünüldüğünde, sığınmacılar ile ilgili yükün yoğunlukla bölge ülkelerine yüklendiği görülmektedir. Fakat taşıma kapasitesinin aşılması ve sığınmacılara temel hizmetlerin dahi sunulamaması, sığınmacıları daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için üçüncü ülkelere düzenli veya düzensiz göç yoluyla gitmeye zorlamaktadır. 2014 yılından itibaren Türkiye

başta olmak üzere farklı güzergâhlar üzerinden Avrupa ülkelerine düzensiz göç eden insanların sayısının 900 bin kişiye yaklaştığı gerçeği, bu sorunun sadece bir ülke veya bölgenin sorumluluğunda olmadığını açık bir şekilde kanıtlamaktadır.

2.3.1. Kamplarda Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar ve Sorunları

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların barınması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2011 yılının ortalarından itibaren kurduğu kamplarda günümüzde toplam 270 bin kişinin üzerinde insan yaşamaktadır (AFAD, 2016). Sınıra komşu veya yakın 10 ilde bulunan bu kamplardan 21 tanesi çadır kent, 6 tanesi de konteyner kent statüsündedir. Kamplarda en fazla sığınmacıyı misafir eden şehirler sırasıyla Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis'tir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin barınma merkezlerine ilişkin veriler Çizelge 2.3'de görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların yaşadığı bu kamplar, verilen hizmetler açısından oldukça yüksek standarttır. Bu özellikleri ile uluslararası birçok kurum tarafından takdir edilmektedir. Örneğin, Uluslararası Kriz Grubu 2013 yılında yayımladığı raporda kamplar için “şimdiye kadar görülen en iyi mülteci kampları” (the best ever refugee camps) tabirini kullanmıştır (Kaya ve Eren, 2015:68). The New York Times gazetesinde 13 Şubat 2014'te yayımlanan “Nasıl Mükemmel Bir Mülteci Kampı İnşa Edilir?” başlıklı haberde ise, başlığundan da anlaşılacağı gibi, Kilis Öncüpınar'daki yerleşkeye övgüler yağdırıyordu. 2053 adet konteynirdan oluşan bu kamp, dünyanın diğer yerlerindeki mülteci kamplarının aksine “temiz” olarak nitelendirilmektedir. Haberde görüşüne yer verilen kamp sakinlerinin hepsi de Türk yetkililere teşekkürlerini iletliyordu. Böyle bir kampı inşa etmenin aylık masrafının 2 milyon dolar olduğu haberde belirtilen bir diğer husustur (Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2015). AFAD verilerine göre, Suriyeli sığınmacılara yapılan toplam insani yardım tutarı 8 milyar dolar seviyesindedir. Bu yardımın önemli bir kısmı kamplarda verilen hizmetlere ayrıldığı için, Türkiye'de yaşayan tüm Suriyelilerin temel ihtiyaçlarına ulaşabilmelerini sağlayacak yeni bir dağıtım modeli tasarlanmalıdır.

Çizelge 2.3. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler

Şehir	Geçici Barınma Merkezi	Açılış Tarihi	GBM Mevcudu	Kamp Nüfusu	Toplam Mevcut
Hatay	Altınözü 1 Çadırkenti	09.06.2011	263 bölme	1.351	18.258
	Altınözü 2 Çadırkenti	10.06.2011	622 çadır	3.077	
	Yayladağı 1 Çadırkenti	01.05.2011	236 çadır 310 bölme	2.761	
	Yayladağı 2 Çadırkenti	12.07.2011	510 çadır	3.292	
	Apaydın Konteynerkenti	09.10.2011	1.181 konteyner	5.193	
	Güveççi Çadırkenti	29.01.2016	1.000 çadır	2.584	
Gaziantep	İslahiye 1 Çadırkenti	24.03.2012	1.898 çadır	8.230	50.064
	İslahiye 2 Çadırkenti	24.03.2012	2.364 bölme	19.110	
	Karkamış Çadırkenti	08.08.2012	1.686 çadır	7.249	
	Nizip 1 Çadırkenti	02.10.2012	1.858 çadır	10.549	
	Nizip 2 Konteynerkenti	11.02.2013	938 konteyner	4.926	
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadırkenti	26.04.2012	4.711 çadır	21.727	111.268
	Akçakale Çadırkenti	06.08.2012	5.000 çadır	29.861	
	Harran Konteynerkenti	13.01.2013	2.000 konteyner	13.907	
	Viranşehir Çadırkenti	07.12.2013	4.100 çadır	18.068	
	Suruç Çadırkenti	25.01.2015	7.000 çadır	27.675	
Kilis	Öncüpınar Konteynerkenti	17.03.2012	2.063 konteyner	10.401	33.538
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	03.06.2013	3.592 konteyner	23.137	
Mardin	Midyat Çadırkenti	19.06.2013	1.300 çadır	4.087	13.057
	Nusaybin Çadırkenti	---	3.270 bölme	0	
	Derik Çadırkenti	03.02.2015	2.100 bölme	8.970	
Kahramanmaraş	Merkez Çadırkenti	01.09.2012	3.684 çadır	18.357	18.357
Osmaniye	Cevdetiye Çadırkenti	09.09.2012	2.012 çadır	9.537	9.537
Adıyaman	Merkez Çadırkenti	22.09.2012	2.292 çadır	10.076	10.076
Adana	Sarıçam Çadırkenti	10.02.2013	2.162 çadır	10.639	10.639
Malatya	Beydağı Konteynerkenti	12.06.2013	2.083 konteyner	7.987	7.987
Genel Toplam					272.820

Kaynak: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD; 7 Mart 2016)

Kamplar, Suriyeli sığınmacılara sunduğu fırsatların yanı sıra bazı dezavantajlara da sahiptir. Bu aşamada geçici barınma merkezleri öncelikle sunulan hizmetler açısından değerlendirilmektedir. Suriyeli sığınmacıların kamplarda yaşamak istemesinin nedenleri arasında ekonomik, güvenlik, barınma ve sağlık hizmetleri bulunmaktadır. Sivil toplum

kuruluşlarının yaptığı yardımlar da bu kamplara yoğunlaşmaktadır. Kamplarda yaşayan insanlar arasında herhangi bir STK'dan yardım alanların oranı %40 seviyelerindeyken, bu oran kamp dışında yaşayanlar için sadece %15 ile sınırlıdır. Kamplarda verilen hizmetler değerlendirildiğinde, genel olarak bir memnuniyetle karşılaşılmaktadır. Özellikle din hizmetleri, güvenlik, eğitim, sağlık, sosyal olanaklar, personel muamelesi ve yemekler gibi başlıklarda sığınması memnuniyeti %50'lerin üzerine çıkmaktadır (AFAD, 2014:45-49).

Kamplarda ve kamp dışında yaşayan mülteci çocukların eğitim hizmetlerine açısından ciddi bir fark görülmektedir. Kamp dışı alanlarda bireylerin güvenlik ve gıda temini gibi daha büyük öncelikleri olması ve ilgili öğrenciler için sağlıklı bir eğitim programının Türk eğitim sistemine entegre edilememesi nedeniyle sorun her geçen gün büyümektedir. Kamplarda yaşayan gençlere ve yetişkinlere dönük kurs faaliyetlerinde ise Kuran-ı Kerim, Türkçe okuma/yazma, biçki ve dikiş-nakış ve kuaförlük gibi kurslar yoğun talep görmektedir. Kurslar, sosyalleşmenin yanı sıra Suriyelilerin ileride meslek sahibi olmasına katkı sağlamaktadır. İngilizce, Türkçe, Arapça, bilgisayar, kuaförlük, dikiş-nakış ve halıcılık gibi kurslardan 35 bin civarında Suriyeli faydalanmıştır (Orhan, 2014b:12).

Kampların ulusal ve uluslararası gözleme kapalı olması Türkiye'nin eleştirildiği hususlardan birisi olarak dikkat çekmektedir. BMMYK ve bazı STK'lar dışında UAÖ, siyasi parti temsilcileri, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Göç İltica ve Nüfus Komitesi ve uluslararası STK temsilcilerinin kamplara girişlerine izin verilmemektedir (GÖÇ DER ve EŞHİD, 2013:8; Dinçer vd., 2013:20). Bu kısıtlama sığınmacıların özel hayatının teşhir edilmemesi ve güvenlik gibi gerekçelere dayanmakla birlikte, söz konusu yapıların verebileceği desteğin artması ve sağlıklı bir sorumluluk paylaşımı için daha şeffaf bir politikanın izlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla kampların, sivil ve bağımsız bir denetime açılması da değerlendirilmesi gereken seçenekler arasında bulunmaktadır.

Kamplar yukarıda da değinildiği gibi dünyada örnek gösterilebilecek kadar yüksek standartlara sahip olmasına rağmen, Suriyelilerin birçoğu tarafından son tercih olarak görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri; kamplardaki yüksek disiplin, çalışma hayatına katılma imkanının olmaması, muhafazakar ailelerin kamp yaşantısını kız çocukları için uygun görmemesi, izole edilme ve dolayısıyla dışlanma hissi yaratması, giriş/çıkış ve ziyaretçi kabullerinde yaşanan aksaklıklar, kamp içi market fiyatlarının pahalılığı, alışveriş kartlarının yetersizliği, yemeklerin kalitesi ile ilgili yaşanan sorunlar, sağlık

hizmetlerindeki problemler, iklim/havalandırma sorunları, böcek/haşarat sorunları ve hijyen problemlerdir (AFAD, 2015:45-49; Erdoğan, 2014:19-20). Sığınmacıların kamplarda yaşamak istememe sebepleri arasında, giriş/çıkışların sıkı kontrol altında tutulması ve bunun için izin alınması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Sığınmacıların hareket özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelen bu uygulama, kampta yaşayan sığınmacıların çalışmasını engellemekte ve toplumun diğer kesimleri ile izole bir kültür geliştirmesine neden olmaktadır (Yılmaz, 2014:9).

Sığınmacıların kamplarda yaşamak istememesinin diğer nedenleri arasında; Türkiye'ye kayıt dışı giriş yapan ve herhangi bir yere kaydolmak istemeyen sığınmacıların varlığı, maddi durumu iyi olan bireylerin kişisel ya da özel nedenlerle kamp dışında yaşamak istemesi ve akrabalık ilişkileri nedeniyle sığınmacıların akrabalarıyla birlikte kalmayı tercih etmesi bulunmaktadır (Orhan, 2014b:15).

Bu eleştirilere rağmen, kamp dışında yaşayan sığınmacıların yaşam standartları ile karşılaştırıldığında kamp içinde yaşayan insanlar çok daha şanslıdır. Özellikle kamp ortamında sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler konusunda ciddi fırsatlar sunulmaktadır. Barınma ve temel ihtiyaç malzemelerinin ücretsiz karşılanması da bir diğer avantajdır. Fakat Türkiye'de yaşayan sığınmacıların sayısı göz önüne alındığında, kampların çok küçük bir kesimin sorunlarını çözebildiği açıkça görülmektedir. Bu sorunun aşılması için yeni kampların inşa edilmesi mevcut sığınmacı sayısı ve kamp maliyetleri dikkate alındığında olası görülmemektedir.

2.3.2. Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar ve Sorunları

Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin birçoğu barınma da dâhil olmak üzere temel insani ihtiyaçlarını karşılayamayacak konumda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Bu insanların yaşadığı sorunları öncelik sıralamasına göre sayacak olursak; kayıt altına alınma, barınma, beslenme, mutfak malzemelerine ulaşma, sağlık ve eğitim hizmetine ulaşma gibi temel insani ihtiyaçlarla karşılaşmaktadır.

2015 yılının başına kadar önemli bir problem olan, Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınma sorunu, BMMYK'nin desteğiyle satın alınan 23 tane mobil kayıt merkezi ile biyometrik fotoğraf ve parmak izinin alındığı kayıtlar sayesinde gün geçtikçe daha da azalmaktadır. Fakat sığınmacıların bazılarının kayıt yaptırmaktan çekinmesi ve Suriye iç

savaşının Türkiye sınırına yakın bölgelerde yoğunlaşan çatışmalarla devam etmesi nedeniyle kayıt altına alma sorunları hala yaşanmaya devam etmektedir (Yüksel vd., 2014:9). AFAD'ın kayıtların alınmasına yönelik çalışmaları illere göre de farklılık göstermektedir. İstanbul ve Mardin gibi yoğun sığınmacı nüfusun yaşadığı büyükşehirlerde kayıt altına alma sorunu, nüfusun da hareketliliği nedeniyle, hala devam etmektedir. Örneğin TTB'nin araştırması kapsamında, İstanbul'da görüşme gerçekleştirdiği 28 aileden sadece ikisi kayıtlı, geriye kalan 26 aile ise kayıtsızdır. Sığınmacıların pasaportsuz giriş yaptıkları ya da sınır kapılarında herhangi bir işleme tabi tutulmadıkları öğrenilmiştir (TTB, 2014:34). Kayıtların yetkililer tarafından daha aktif olarak alındığı illerde ise, hem mülteciler hem de STK'lar kayıtların tamamlanmasında sıklıkla aylar süren gecikmelerin yaşandığını ifade etmektedir (UAÖ, 2014:22).

Sığınmacıların kayıt yaptırmama nedenleri arasında; kayıt altına alınmaları durumunda üçüncü bir ülkeye, genellikle Avrupa Birliği ülkeleri, geçmeleri durumunda Türkiye'ye geri gönderilecekleri yönündeki yanlış bilgi, kayıt altına alınan bireylerin bilgilerinin rejime iletileceği ve gelecekte Suriye'ye dönmeleri durumunda can güvenliklerinin tehlikede olacağı (Kutlu, 2015:6) yönündeki kaygı ve kayıt altına alınmaları durumunda daha iyi barınma ve çalışma imkânı bulsalar dahi başka bir şehre yerleşmeleri yönündeki kısıtlama bulunmaktadır. Kayıtlama probleminin çok boyutlu bu yapısı, kitlesel göçün yoğunluğu ve uluslararası yardımların yetersizliği ile birleşmesine rağmen Türkiye oldukça başarılı bir sınav vermektedir.

Kayıt altına alınma esnasında karşılaşılan sorunlar arasında; kayıt altına alınmayan nüfusun büyüklüğü, söz konusu nüfusun oldukça hareketli olması, çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde kontrolsüz geçişlerin artması, herhangi bir ikametgâhı olmayan nüfusun varlığı, sığınmacı nüfusunun tespiti ile ilgili sorumluluğun sadece muhtarlarda olması, özellikle büyükşehirlerde kayıt işlemlerinin sığınmacının başvurusuna bırakılması, kayıt işlemlerinde farklı prosedürlerin bulunması, bazı kamu kuruluşlarının kayıt altına alınmayan sığınmacılara da hizmet vermesi, geçici ikametgah belgesi alabilmek için Suriye kimliğinin ön şart olarak konulması ve bu prosedür esnasında yolsuzluk iddiaları ile birlikte ikametgah alma sürelerinin uzaması bulunmaktadır (TTB, 2014:32).

Sığınmacı nüfusun kayıt altına alınamaması önemli sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, barınma gereksinimi bilinemediği için hijyen, ısınma, mutfak, banyo, halı, battaniye,

meskenlerde yaşadığını belirtenlerin oranı %10 ve kamp dışında olmasına rağmen çadırlarda yaşadığını ifade edenlerin oranı da %1'dir. Apartman veya müstakil evlerde yaşayan sığınmacıların yaşam koşulları incelendiğinde ise, meskenlerde ortalama 2 oda bulunduğu ve bu odalarda ortalama 8 kişinin birlikte yaşadığı, yaklaşık olarak %30'unda 2 veya daha fazla ailenin birlikte yaşam mücadelesi verdiği görülmektedir (AFAD, 2014:42; AFAD, 2013:34-35). Sığınmacılar genellikle şehirlerin kenar mahallerine doğru itilmiştir. Türkiye'nin 1980 sonrası yaşadığı iç göçün terk ettiği kenar mahallere sığınan bu insanlar, kendisinden önceki sığınmacıların bıraktığı fiziksel açıdan kötü müstakil evlerde veya eskiden işyeri veya han olarak kullanılan yerlerin bölünerek oda haline getirildiği yapılarda yaşamaktadır. Aşırı göç alan sınır illerinde, bodrumlar bile fahiş ücretlerle kiralanmaktadır.

Sığınmacıların söz konusu barınma ortamlarında çoğu zaman banyo ve mutfak bulunmamaktadır. Bu insanlar, derme çatma odalara fahiş kiralar ödeyerek yaşam mücadelesi vermektedir. Ekonomik koşulları nedeniyle su ve elektriğe ulaşmakta sorun yaşayan Suriyeliler, önleyici sağlık hizmetlerinden de yararlanmakta sorun yaşadığı için salgın hastalıklara açık konuma gelmektedir.

Türkiye'de kamp dışında yaşayan Suriyelilerin barınma hususundaki sorunlarını özetlemek gerekirse; bu yerlerinin küçüklüğü, hukuki bir güvenceye sahip olmadıkları için çok yüksek kira bedellerini ödemek zorunda kalmaları, hijyen koşullarının yeterli seviyede olmaması, derme çatma yapılar olduğu için uç hava koşullarına uygun ve güvenli olmamasıdır. Kira bedellerinin yüksekliği sorunu sığınmacıların istihdama katılması için yeterli bir yasal düzenlemenin olmaması ile birleştiğinde, bu insanları dilenciliğe veya güvencesiz çalışmaya doğru itmektedir.

Barınma yerlerinin bulunması hususundaki bu sorunların yanı sıra temel ihtiyaçların temini konusunda da ciddi eksiklikler göze çarpmaktadır. Bu eksiklikler arasında uyku malzemelerinin yetersizliği, çoğu evde mutfak araç/gereçlerinin bulunmaması veya çok az bulunması, ısınma ve yakıt masraflarının karşılanamaması, besleme malzemelerinin yetersizliği, giyecek kıyafetlerin az ve mevsim şartlarına uygun olmaması (AFAD, 2013:36-37), ev eşyalarının yetersizliği ve hijyen malzemelerine ulaşamama gibi uzun bir liste bulunmaktadır. Beslenme imkanlarına ulaşım konusundaki eksiklik, korumaya muhtaç grup açısından daha da acı sonuçlara neden olmaktadır. Kültürleri gereği her ailede

ortalama 4-5 çocuğun olması ve bu çocukların yetersiz beslenmeye maruz kalması, salgın hastalıklara davetiye çıkardığı gibi gelişimi önünde de ciddi engeller yaratmaktadır.

Kamplarda sunulan yemekler sığınmacılar tarafından yeterli görülmesine de, kamp dışında yaşayanlar için beslenme sorunu çok daha ciddi düzeydedir. Bu insanlar günde bir veya iki öğün yemek yiyebilmekte ve menülerinde ekmek ve sebze gibi besin değeri düşük yiyecekler bulunmaktadır. TTB'nin yaptığı bir araştırmaya (2016:11) göre; 15-49 yaş aralığında yapılan çalışmada kadınların %50'sinde demir eksikliği, %46'sında B12 vitamini eksikliği saptanmıştır. Bebeklere mama bulmakta zorlandıkları ve yetersiz beslenme nedeniyle sütleri kesildiği için çocuklar büyüme sorunları yaşamaktadır. Bu durum pnömoni, diyare gibi basit hastalıklardan dolayı yaşanan ölümlere kadar gitmektedir.

Kamp dışında yaşayan sığınmacıların eğitim hizmetlerinden yararlanma hususunda ciddi sorunların olduğu açıktır. Türkiye'de yaşayan ve resmi rakamlara göre 2.7 milyon üzerindeki sığınmacının %50'sinden fazlasını 18 yaş altındaki Suriyeli çocuk ve gençler oluşturmaktadır (UNHCR, 2016). Bu hedef kitleye temel zorunlu eğitim çerçevesinde sunulan eğitim kamplarda %80 seviyelerinde olmasına rağmen, kamp dışında yaşayan nüfus içerisinde bu oran %15'lerde kalmaktadır (Kirişçi, 2014:31; Kutlu, 2015:9). Türkiye'de dünyaya gelen 150 bin çocuğun da birkaç sene içerisinde eğitim çağına geleceği dikkate alınırsa, temel eğitim hususundaki düzenlemelerin acil bir şekilde pratiğe dökülmesi bir zorunluluğa dönüşmektedir. Savaşın başlamasından bu yana yaklaşık 5 yıldır eğitim hayatından uzak kalan sığınmacı çocuklar, kayıp bir nesle dönüşme riski taşımaktadır.

Temel eğitimin yanı sıra Türkiye'de yaşayan insanların toplumsal hayata daha rahat katılmalarını sağlayabilmek için dil probleminin çözülmesi gerekmektedir. AFAD'ın kadın sığınmacıları kapsayan çalışmasına göre kamp içerisinde yaşayan kadın sığınmacıların %76'sı, kamp dışındakilerin de %93'ü Türkçe öğrenmek istemektedir (AFAD, 2014:66). Eğitim verilecek insanların sayısı dikkate alındığında bu organizasyonu tek başına kamunun idare etmesi zor görünmektedir. Bu nedenle, sığınmacılar veya eğitim konularında çalışan sivil toplum örgütleri ve uluslararası yardım örgütlerinin de eğitim altyapısının güçlendirilmesi ve hizmet verilmesi yönündeki destekleri oldukça değerlidir.

Bu ortak sorumluluğun sahada gerçekleştirilmiş örnekleri bulunmasına rağmen (Seydi, 2014:294), bu örnekler ihtiyaç duyulan düzeyin çok altındadır.

Kamp dışında yaşayan sığınmacıların Türkiye’de memnun olduğu konular arasında güvenlik, ücretsiz faydalanabildikleri hizmetler, insani yardımlar, yerli halkın misafirperverliği, hükümetin ve mülki idarenin tutumu ve yerli halk ile kültürel yakınlık bulunmaktadır. Şikayetçi oldukları konular arasında ise mülteci hukuku yerine misafirlik hukukuna tabi olmaları, kiraların yüksekliği ve kiraların yıllık talep edilmesi, yardımların dağıtımındaki adaletsizlik, iş imkanlarının azlığı nedeniyle herhangi bir sosyal koruma olmaksızın uzun saatler boyunca düşük ücretli işlerde güvencesiz çalışmaları, Türkçe bilmedikleri için iletişim kuramama, çocukların temel eğitim alamaması, nitelikli bireylerin kendi mesleklerini icra edememeleri ve kadınların cinsel bir meta halinde görülmesi sıralanabilmektedir (Yavcan, 2015:11).

Barınma merkezleri dışında kalan Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam koşullarının ciddi sorunları içerisinde barındırdığı açıkça görülmektedir. Türkiye tarafından ücretsiz sunulan temel sağlık hizmetleri dışında, diğer temel insani ihtiyaçların karşılanması hususunda etkin bir organizasyon yürürlüğe konulamamıştır. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde, çalışma ve eğitim hakkı ile ilgili genel düzenlemeler yapılmasına rağmen, Suriyeliler arasındaki resmi çalışma ve temel eğitime katılma yüzdeleri günümüzde hala çok düşük seviyededir. Bu sorunlara barınma ve temel ihtiyaç malzemelerine ulaşım konusundaki sorunlar da eklendiğinde, entegrasyon politikalarının temel gövdesini teşkil edecek sorunlar yumağı elde edilmektedir.

2.4. SURIYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Suriyelilerin Türkiye'ye etkilerini inceleyen bu bölüm, karşılıklı etkileşimin Türkiye açısından toplumsal, ekonomik, siyasi/güvenlik ve temel hizmetler alanlarında ne gibi sonuçlar doğurduğunu araştırmaktadır. Türkiye nüfusunun neredeyse %4'ün teşkil eden sığınmacıların söz konusu etkileri, sınıra yakın olan ve yerel nüfusla kıyaslandığında oldukça fazla sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin gibi şehirlerde daha derin biçimde hissedilmektedir.

Sığınmacıların Türkiye'ye toplumsal etkileri farklı bir kültürün kitlesel göçle, hızlı ve yoğun bir biçimde hayatımıza girmesinin sancılarını yansıtmaktadır. Türkiye tarihindeki göçler dikkate alındığında, Cumhuriyet'in kurulduğu günden bu yana ilk defa Arap toplumdan insanlarla bu kadar yoğun bir şekilde karşı karşıya gelinmektedir. Suriyeliler arasında kültürel olarak doğal olan ve yaygın olarak karşılaşılan çok eşliliğin bölge şehirlerinde yaygınlaşması, kadın istismarı vakalarının ortaya çıkması, yerel nüfus arasında boşanma oranlarındaki artış, farklı kültürler arasındaki gerginlikler ve yüksek oranda olmamakla birlikte karşılaşılan bazı asayiş problemleri söz konusu etkilerden sadece bazılarıdır.

Suriyelilerin ekonomik etkileri hususunda tartışmalar ise günümüzde dahi devam etmektedir. İşgücü piyasasını hem olumlu hem de olumsuz yönden etkileyen bu insanların söz konusu etkileri ayrıntılı çalışmalarla irdelenmeli, geliştirilecek yeni politikalar bu çalışmalar dikkate alınarak düzenlenmelidir. Sığınmacıların ekonomiye olumlu etkileri arasında Mersin ve Gaziantep gibi bölgenin önemli şehirlerinde yanlarında getirdikleri sermaye ile yeni şirketler kurmaları, küçük ve orta büyüklükteki şirketler için daha az maliyetli vasıfsız işçi potansiyeli taşımaları ve temel ihtiyaç malzemelerinin temin edildiği iç piyasanın canlanması gösterilebilmektedir. Olumsuz etkileri arasında ise insan kaçakçılığının da içerisinde bulunduğu geniş boyutlu kaçakçılık, kayıt dışı vasıfsız işgücü piyasasının büyümesi, resmi prosedürlere tabi olmadan açılan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ve temel ihtiyaç malzemelerine artan talebin bölge içerisinde enflasyonu arttırması bulunmaktadır.

Suriye'de yaşanan olaylar, Türkiye'nin komşularla iyi geçinme temelinde kurguladığı 11 Eylül sonrası bölge siyasetini ciddi ölçüde etkilemektedir. Rusya, İran ve mevcut Suriye

rejimi ile ilişkileri kopma noktasına gelen Türkiye, 1950 sonrası NATO çatısı altında ortak politikalar yürüttüğü Batı bloku ile yeniden yakınlaşmak zorunda kalmaktadır. Kitlemel göç nedeniyle zorunlu olarak izlenen *açık kapı* politikası ciddi güvenlik sorunları ile karşılaşılmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin son bir yıl içerisinde Suruç, İstanbul ve Ankara'da yaşadığı saldırılar bu güvenlik sorununu çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirlerde sunulan temel hizmetlerin kalitesi, savaş öncesi koşullarla kıyaslandığında ciddi ölçüde düşmüştür. Yetersiz şehir altyapıları nedeniyle belediye hizmetleri aksamakta, birçok il ve ilçede çöplerin toplanması hususunda bile sıkıntı yaşanmaktadır. Ayrıca sağlık ve eğitim hizmetleri de, kapasite aşımı problemi ile karşı karşıyadır. Kendisine sunulan hizmetlerin kalitesinin düştüğüne inanan yerel halk arasında rahatsızlık ise gittikçe daha çok göze çarpmaktadır.

2.4.1. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Toplumsal Etkileri

Suriyelilerin Türkiye'ye toplumsal etkilerini demografik yapının bozulması, çokeşlilik, aile içi problemler, cinsel istismar ve dil problemi gibi birçok başlık altında toplamak mümkündür. Bu bölümde ilgili başlıklar altında tanımlanan sorunlar özelinde örnekler sunulmakta, entegrasyon politikalarının geliştirilmesi için sorunlara yönelik çözümler de önerilmektedir.

Erdoğan ve Ünver'in yaptığı araştırmaya (2015:67-68) göre karşılaşılan toplumsal sorunlar ve kaygılar arasında sığınmacıların içerisinde bulundukları durumdan ötürü adli suçlara yönelme ihtimalleri, bu insanlar arasında teröristlerin ve farklı örgütlere ait militanların bulunması, oldukça fazla olan genç nüfusun radikalleşme ihtimali, alt gelir düzeyindeki insanlar başta olmak üzere toplumun tamamında sığınmacılara yönelik ırkçı eğilimlerin artması, sığınmacılar arasında fuhuş ve mafyalaşmanın başlaması, kültürel farklılıklar ve temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan eğitimsiz insanların dini cemaatler veya yeraltı örgütlenmeleri tarafından devşirilmesi bulunmaktadır.

Suriye'deki çatışmaların doğal sonucu olarak bölgede her geçen gün daha da artan sığınmacı nüfusu, sınıra komşu olan birçok ilde demografik yapının bozulmasına neden olmaktadır. Özellikle nüfusunun büyük bir bölümünü Türkmenlerin oluşturduğu Kilis'te, şehir nüfusunu geçen sayıda sığınmacının ikamet etmesi şehrin demografik yapısını

değiştirdiği gibi ciddi toplumsal tepkileri de beraberinde getirmektedir (Orhan ve Gündoğan, 2015:24). Bu tepkiler karşılaşılan herhangi bir olumsuzluk sonrası toplumsal linçe dönüşme riski taşımaktadır. Kilis'in net göç hızı en yüksek illerden biri olması söz konusu durumun sonucudur (Lordoğlu, 2015:424).

2013 Mayıs'ı öncesinde benzer bir demografiye sahip olan Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde gerçekleştirilen saldırı sonrası sığınmacı nüfus ya başka bir yerleşim birimine yerleşmek ya da Suriye'ye geri dönmek zorunda kalmıştır. Suriye'den alınan göçler genellikle komşu coğrafyaların benzer kültürel altyapıları nedeniyle misafirlik ekseninde görülse de, Sünni Arapların göçünden rahatsızlık duyan ve kimliklerinin tehdit edildiğini düşünen Hatay'daki Arap Alevileri duydukları rahatsızlığı sürekli ifade etmektedir.

Bölgedeki birçok şehirde yıllardan beri gerçekleşen terör olaylarının da etkisi ile hassaslaşan dengeler, yoğun kitlesel göç nedeniyle bozulma eğilimi göstermekte ve toplumsal çatışma risklerini beraberinde taşımaktadır. Gaziantep ve Kilis halkı genel olarak Sünni ve Türk iken, Şanlıurfa ve Mardin'de Kürt ve Arap nüfus arasında hassas bir denge söz konusudur. Bu dengenin bozulması, bölgede etnik kökenli çatışmaları ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Göç dalgasının demografik açıdan diğer aktörlerini ise Hristiyan ve Türkmen azınlıklar oluşturmaktadır. Her iki topluluk için de sırasıyla Mardin ve Hatay'da kamplar kurulmasına rağmen, Türkmenler daha çok kamp dışında, Süryaniler ise bağlı bulundukları kilisenin imkanları çerçevesinde yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmektedir (Kirişçi, 2014:38-40).

Suriyeliler ile yerel halk arasında yaşanan kültürel ve toplumsal sorunlar, Reyhanlı saldırısı sonrası yaşanan olaylarda kendini açıkça göstermiştir. Bir diğer örnek, 2014 Temmuz'da Kahramanmaraş'ta yaşanan olaylardır. Bu olaylar şehirdeki sosyal alanların sığınmacıların yaşam alanına dönüşmesi, trafik başta olmak üzere hayatın birçok alanında dilencilerle karşı karşıya gelinmesi ve şehrin geleneksel kültürüne uygun olmayan bir şekilde farklı dil ve yaşam unsurlarının yaygınlaşması gibi nedenlere dayanmaktadır. Bu olaylar sonrası sığınmacılar ile yerel halkın bir araya geldiği ortak kullanım alanlarının sayısı azaltıldığı gibi, bu insanların kamplara veya başka şehirlere taşınması ile gerginliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Orhan ve Gündoğan, 2015:30-31). 2014 yılının Ağustos'unda Gaziantep'te yaşayan bir Suriyelinin ev sahibini öldürmesi ile başlayan diğer bir gerginlik ise, karşılaşılan tüm sığınmacılara saldırılması ve bu insanlara ait küçük işyerlerinin tahrip

edilmesi ile küçük çaplı bir linçe dönüşmüştür. Bu olay sonrası yaşadıkları korku nedeniyle evlerinden çıkamayan Suriyeliler, kamu görevlilerinin de telkinleri ile başka bir şehre göç etmeye zorlanmıştır (Çelik vd., 2014:6).

Suriye’de savaşın başladığı günlerde akrabalık ve bazı kültürel öğeler üzerinden şekillenen misafirlik algısının gittikçe daha çok zarar gördüğü bir gerçektir. Dışlanmaya doğru sürüklenen bu davranış değişikliği birden fazla nedene dayanmaktadır. Özellikle, kira artışları başta olmak üzere bölgedeki şehirlerde artan enflasyon oranları ve yaşamlarına devam edebilmek için sığınmacıların vasıfsız işgücü piyasasındaki standartları düşürmesi gibi ekonomik sebepler toplumsal ayrışmanın merkezinde konumlanmaktadır. Hâkim kimliğin azınlık kimliği ile sorun yaşadığı söz konusu ortamda, azınlık kimliği lehine verilen tavizler bölge içerisindeki kutuplaştırmayı da arttırmaktadır.

Sığınmacılar ile yerel halk arasında yaşanan gerginliklerin diğer nedenleri arasında dilencilik, adli suçlarda görülen artış ve asayiş problemleri yer almaktadır. Suriyeli sığınmacıların adi suçlara bulaştığı ve toplumsal huzuru bozduğu algısı, suç istatistikleri tarafından doğrulanamasa da ciddi düzeyde bir toplumsal kabule sahiptir. Erdoğan’ın araştırmasında (2014:34) yer alan “Suriyeli sığınmacılar bulundukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır” önermesinin sonuçlarına göre, Türk toplumunun %62.3’ü önermeyi onaylamaktadır. Bu önermeye desteğin, yaş aralığı arttıkça kültürel farklılık da arttığı için daha büyük bir toplumsal desteğe sahip olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2014:24). Suriye plakalı araçlara kaza anında herhangi bir cezai müeyyide uygulanmaması da, yerel halk ve asayiş görevlilerinin dile getirdiği bir diğer sorundur (Dinçer vd., 2013:35) .

Suriye’de yaşanan çatışma ortamının beşinci yılına girdiği bu günlerde, Türk ve Suriyeli toplum arasındaki ilişki misafirlik anlayışını çoktan aşmıştır. Açık kapı politikası çerçevesinde kitlesel göçlerin kamplarla sınırlanamaması, bu insanların Türkiye’nin birçok şehrine yayılması ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kayıt dışı da olsa çalışma hayatına katılmalarını sağlamıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde vasıfsız işgücü piyasasının bu insanlar tarafından çok daha düşük ücretlerle ve taleplerle doldurulması, ev kiralari başta olmak üzere yiyecek ve giyim gibi temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatlarındaki artış düşük gelirli aileler üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Şehrin kenar mahallerinde gecekonduarda yaşam mücadelesi veren bu yerel halk, söz

konusu nedenlerle sığınmacıları tehdit olarak görmeye başlamış ve gerginlikler ortaya çıkmıştır (Yavcan, 2015:22). Gerginliklerin bir diğer boyutu da güvenlik sorunları ile karşılaşan halkın, bu konuda yaşadığı tedirginliği tüm Suriyelilere yansıtma eğiliminde olmasıdır. Özellikle sınır şehirlerinde adam kaçıрма ve fidye isteme gibi olaylarla karşılaşmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015:24). Bu endişe iki toplum arasındaki iletişimi azaltmakta ve zamanla birbirine yabancılaşan ayrılmış gruplara neden olmaktadır.

Suriye yasalarına göre herhangi bir cezai yaptırım olmayan çokeşlilik, göç sonrası sınır bölgesinde yaygın olarak karşılaşılan diğer bir toplumsal sorundur. Bu uygulama Türk hukukuna uygun olmadığı için, çözüm bulabilmek için imam nikâhına başvurulmaktadır. Savaş öncesi dönemde de akrabalık ilişkilerinin etkisi ile görülen söz konusu uygulama, savaş sonrasında tabiri caizse bir sektöre dönüşmüştür. Çocuk yaştaki Suriyeli kızlar, fotoğraf ve fiziksel özelliklerinin bulunduğu “katalog”lar vasıtasıyla ücret karşılığı sıklıkla kendisinden yaşça oldukça büyük insanlarla evlendirilmektedir (Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2015). Bu evliliklerden komisyon alan aracılar, genellikle 15-20 yaş aralığındaki kız çocuklarını belirli bir başlık parası ve daha iyi yaşayacakları vaadi karşılığında ailelerinden koparmaktadır. Başlık parası kızların yaşı ve fiziksel özelliğine bağlı olarak 2-10 bin TL arasında değişmektedir. Bu başlık parasını vermeyi kabul eden erkek, komisyoncunun da ücretini ödedikten sonra, bu kızları çoğu zaman ikinci veya üçüncü eş olarak almaktadır (Mazlumder, 2014:32).

Küçük yaştaki sığınmacı kızların belirli bir ücret, başlık parası, karşılığında ailelerinden koparılması kızların ticari istismarına dönüştüğü gibi, bu evlilikler nedeniyle yerel halk nezdinde ortaya çıkan ailevi sorunlar boşanma oranlarının artmasına neden olmaktadır. Orhan ve Gündoğar’ın (2015:16) yaptığı araştırmaya göre, Kilis’te boşanmaların %20’si Suriyeliler nedeniyle gerçekleşmiştir. Çokeşlilik aile yapısının dışında, hem göç etmesi hem de yaşı itibarıyla dezavantajlı grup içerisinde yer alan Suriyeli kızları da oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Bu evliliklerden doğan çocukların resmi kayıtları yapılamadığı için hangi ülke vatandaşı olacağına yönelik tartışmalar ortaya çıkmakta, bu çocukların da muhtemel istismarı meşrulaşmaktadır. Ayrıca, resmi kayıt olmadığı için evlilikten kaynaklanan Türk vatandaşlığına geçme hakkından faydalanamayan bu insanlara yerel halk arasında, özellikle de kadınlar açısından, kötü gözle bakılmakta ve aşağılanmaktadır.

Çokeşlilik ve çocuk evliliklerinin yanı sıra zor durumda olan Suriyeli ailelerden belirli bir başlık parası ve imam nikahı yaptırılarak alınan kızlardan bazılarının sınır şehirlerinde fuhuş yaptırmaya zorlandığı da şahit olunmaktadır (Mazlumder, 2014:37-38).

Suriye’de yaşanan savaş öncesi kültürel olarak ikinci sınıf insan olarak görülen kadınlar, savaş sonrası ailelerin parçalanması ve maddi yetersizlikler gibi sebeplerle daha da zor şartlarda yaşamak durumunda kalmıştır. Savaş esnasında toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulme, geleneklerin sonucu olan bedensel ve ruhsal sağlıklarına zarar veren uygulamalara, cinsel istismara, cinsel ve aile içi şiddete sırf kadın olmaları nedeniyle maruz kalan bu insanlar başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalmaktadır (AFAD, 2014:13). Bu gibi nedenlerle Türkiye’ye sığınan kadınların karşılaştıkları sorunlar, hem kendi durumlarını daha da kötüleştirmekte hem de göç alan bölgedeki ahlaki ve toplumsal yapıyı ciddi şekilde erozyona uğratmaktadır.

Sığınmacıların yoğun olarak yerleştikleri sınır bölgelerinde kullanılan Arapça ve Kürtçe gibi diller, bu insanların iletişim kurmasında oldukça yararlı olmuştur. Ama bölgedeki ekonomik sorunlar ve yoğun Suriyeli nüfusunun yarattığı problemler nedeniyle İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin farklı şehirlerine yayılmak zorunda kalan bu insanlar, toplumun geriye kalanı ile iletişim kuramamaktadır. Kendilerini ifade edemedikleri gibi, statülerinden kaynaklanan hakları da talep edemeyen bu insanlarla yerel halk arasında iletişim kurulamaması, toplumsal ötekileşmeyi daha da tetiklemektedir.

2.4.2. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Ekonomik Etkileri

Sığınmacıların Türkiye’ye ekonomik etkileri, risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tabloyu karşımıza çıkarmaktadır. Suriyelilerin ekonomiye katılması sonucu ortaya çıkan riskler arasında bu insanların yerleşim yoğunluklarına bağlı olarak kiralar ve enflasyondaki artışlar, kayıt dışı işçilerin istihdamı ve firmalar arasında işçi ücretlerinin farklılaşmasından kaynaklanan haksız rekabet gösterilmektedir. Fırsat arasında ise yerel halkın çalışmaktan kaçındığı vasıfsız işgücü piyasasındaki işgücü açığının kapatılması, işgücü masraflarının düşmesi nedeniyle yatırımcıların rahatlaması, temel insani ihtiyaçların bölgeden temin edilmesi nedeniyle bu sektördeki firmaların (gıda ve tekstil gibi) büyümesi, Suriyeli yatırımcıların bölgedeki sanayi şehirlerinde orta ve büyük ölçekli yatırımlar yapması ve

kayıt dışı olmasına rağmen Suriyelileri istihdam eden küçük ölçekli işletmelerin çalışma hayatına girmesi bulunmaktadır.

Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik ilişkiler, 1998 yılında iki ülke arasında imzalanan Adana Anlaşması sonrasında gittikçe gelişmiş ve savaş öncesi 2.3 milyar dolarlık hacimle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu rakam savaşın etkilerinin görüldüğü 2012’de yarım milyar dolar seviyesine düşmesine rağmen, temel insani ihtiyaç malzemelerinin Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelerden temin edilmesi nedeniyle ticarete toparlanma eğilimi göze çarpmaktadır. Örneğin, 2014 yılı Ocak-Temmuz dönemi ihracatı 2013 yılının aynı dönemi ile kıyaslandığında %21’lik artış göstermiştir. Savaşın öncesi rakamlar ile karşılaştırıldığın birçok bölge şehrinin ihracat rakamları eski seviyesine ulaşamamasına rağmen, ciddi bir toparlanma yaşandığı görülmektedir. Özellikle Halep gibi şehirlerde ticari hayatın bir parçası olan girişimcilerin, Gaziantep ve Mersin gibi illerde yeni şirketler kurması ve bağlantıları sayesinde bölgesel ticareti geliştirme potansiyeli bulunmaktadır.

Söz konusu ekonomik dalgalanmadan en çok etkilenen şehirler, şüphesiz Suriye ile sınır komşusu olan bölge şehirleridir. Bu şehirler turizm gelirleri başta olmak üzere ticari ilişkilerini ilk aşamada kaybetse bile, savaşın ilerleyen yıllarında Suriyeli yatırımcıların yeni şirketler kurarak Türkiye’de ekonomik hayata katılmaları ve sığınmacıları için temel ihtiyaç malzemelerinin temini için yeni bir endüstrinin ortaya çıkması ile birlikte ciddi bir toparlanma sürecine girmiştir. Suriyeli yatırımcılar Gaziantep, Mersin ve Hatay gibi endüstrisi gelişmiş bölge şehirlerinin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, Suriyelilerin ilgili bölge şehirlerinde 2013 yılının ilk 7 ayında açtığı şirket sayısı 122’dir. Suriye’den Türkiye’ye giren toplam sermayenin 2013 yılı itibarıyla 39 milyon TL seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Suriyelilerin kitlesel göçünün doğal neticesi olan bu sermaye akışının yanı sıra mal ve hizmet sektörüne yönelik talep artışı da bölgedeki ekonomiyi canlandırmaktadır (Dinçer vd., 2013:33-34)

Suriye’deki çatışmalar nedeniyle, üretimlerini Türkiye’ye taşıyan Suriyeli yatırımcılar Gaziantep, Mersin, Hatay ve İstanbul gibi büyükşehirlerin ekonomisine kurdukları yeni firmalarla katkıda bulunmaktadır. Sığınmacı akınından kaynaklanan bu ekonomik fayda, aynı zamanda bölgedeki ticareti canlandıran mal ve hizmetlere yönelik talep artışını da içermektedir (Dinçer vd., 2013:33-34). Orhan ve Gündoğar’ın (2015:32) çalışmasına göre; Mersin’de faaliyet gösteren Suriye menşeli firma sayısı 2009’da 25 iken, 2014’te 279’a

yükselmiştir. Bu firmaların, Mersin’de faaliyet gösteren toplam firmalar içerisindeki payı 2009’da sadece %6.3 iken, 2014 yılı itibariyle bu oran %31.2 olmuştur. Suriyelilerin kurduğu bu şirketler bölge illerinde ekonomik gelişmeye katkıda bulunmanın yanı sıra, bu illerin Arap ülkeleri başta olmak üzere diğer ülkelerle ticaretinin de gelişmesini sağlamıştır. Örneğin, 2010 yılında Mersin’in Suriye’ye ihracatı 19 milyon dolar seviyesindeyken, 2013 yılı sonunda 75 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Bölgenin bir diğer büyükşehri Gaziantep için söz konusu rakamlar, 2011 yılında 133 milyon dolardan 2013 yılında 278 milyon dolar seviyesine çıkmıştır.

2015 yılı sonu itibariyle T.C. Ekonomi Bakanlığı verilerine göre; Türkiye’de faaliyet gösteren Suriye sermayeli şirketlerin iş koluna ve sektöre göre dağılım Çizelge 2.4’de görülmektedir. Tarım sektöründe faaliyet gösteren herhangi bir firmanın olmadığı bu dağılımda, sığınmacıların yoğun olarak hizmet sektöründe iş kurmayı tercih ettikleri rahatlıkla görülmektedir. Firmaların yaklaşık üçte birini motorlu taşıtlar ve motosikletler dışında kalan toptan ticaret ve ticaret komisyonculuğu iş kolundaki firmalar oluştururken, bu iş kolunu perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri, destekleyici ve yardımcı ulaştırma, seyahat acenteleri, gayrimenkul ve inşaat gibi iş kollarında faaliyet yürüten firmalar izlemektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren toplam yabancı menşeli firma sayısı ile karşılaştırıldığında, Suriyelilerin 2015 yılı sonu itibariyle kurdukları toplam firma sayısı yaklaşık olarak %10 seviyesine tekabül etmektedir.

Sığınmacıların Türkiye ekonomisine olumsuz etkileri arasında kamplar başta olmak üzere, bu insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için yapılan sürdürülemez yardımların büyüklüğü, kaçakçılık kayıt dışı ekonomiyi büyütmesi ve maliyenin gelir kalemlerini azaltması, kayıt dışı işgücü piyasasının ortaya çıkması, küçük ve orta büyüklükteki kayıt dışı şirketlerin neden olduğu haksız rekabet, kira fiyatları başta olmak üzere temel tüketim malzemeleri enflasyonunu arttırması, karayolu ile gerçekleşen bölgesel transit taşımacılığın ve turizm faaliyetlerinin çatışmaların sonucu olarak durma noktasına gelmesi bulunmaktadır.

Çizelge 2.4. 31.12.2015 Tarihi İtibariyle Türkiye'de Faaliyette Bulunan Suriye Sermayeli Firmalar İş Koluna ve Sektöre Göre Dağılımı

SEKTÖR	İŞ KOLU	ŞİRKET SAYISI	
TARIM	---	-	-
SANAYİ	Mobilya İmalatı; B.Y.S. Diğer İmalat	53	345 (%9.4)
	Tekstil Ürünleri İmalatı	52	
	Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	35	
	Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	32	
	B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı	28	
	Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	23	
	Diğer Hizmet Faaliyetleri	18	
	Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	15	
	Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	15	
	Derinin Tabaklanması, İşlenmesi; Bavul, El Çantası, Saraçlık, Koşum Takımı ve Ayakkabı İmalatı	13	
	Diğer	49	
HİZMET	Motorlu Taşıtlar ve Motosikletler Dışında Kalan Toptan Ticaret ve Ticaret Komisyonculuğu	1224	3224 (%87.6)
	Motorlu Taşıtlar Ve Motosikletlerin Dışında Kalan Perakende Ticaret, Kişisel ve Ev Eşyalarının Tamiri	788	
	İnşaat	325	
	Destekleyici ve Yardımcı Ulaştırma Faaliyetleri; Seyahat Acentelerinin Faaliyetleri	227	
	Gayrimenkul Faaliyetleri	211	
	Oteller ve Lokantalar	90	
	Kara Taşımacılığı Ve Boru Hattıyla Taşımacılık	75	
	Bilgisayar Ve İlgili Faaliyetler	49	
	Motorlu Taşıtlar Ve Motosikletlerin Satışı, Bakımı Ve Onarımı; Motorlu Taşıt Yakıtının Perakende Sat	46	
	Sağlık İşleri Ve Sosyal Hizmetler	31	
	Tarım, Avcılık Ve İlgili Hizmet Faaliyetleri	25	
	Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	24	
	Eğitim Hizmetleri	22	
	Posta ve Telekomünikasyon	22	
	Basım ve Yayımlar; Plak, Kaset v.b. Kayıtlı Medyanın Çoğaltılması	20	
	Su Yolu Taşımacılığı	16	
	Eğlence, Dinlenme, Kültür Ve Sporla İlgili Faaliyetler	13	
	Diğer	16	
DİĞER	Diğer İş Faaliyetleri	110	111 (%3)
	Yeniden Değerlendirme	1	
TOPLAM			3680

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri, 31.12.2015 Tarihi İtibariyle Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi (Mart, 2016). TCEB.

Web: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/uluslararasiYatirim/uluslararasi-dogrudan-yatirim?_adf.ctrl-state=uay7h1gzp_55&_afLoop=1223691086681843&_afWindowMode=0&_afWindowId=uay7h1gzp_52#! adresinden 14.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Türkiye'nin Suriyeliler için yaptığı toplam yardım 2016 yılı verilerine göre 8 milyar doları aşmıştır (AFAD, 2016). Bu rakam içerisinde uluslararası yardımların toplam miktarı yarım milyar dolar seviyesine bile ulaşmamaktadır. Türkiye'nin sığınmacılar için yaptığı yardımlar ile karşılaştırıldığında uluslararası yardımlar sadece %5 gibi düşük bir değerde kalmaktadır. Sığınmacı sayısının büyüklüğü ve her geçen gün artan ihtiyaç listesi ile kıyaslandığında, ABD'nin ve AB ülkelerinin yaptığı yardımlar sorunu çözmekten çok uzaktır (Kirişçi, 2014:48). Türkiye'nin *açık kapı* ve *geri-göndermeme* ilkelerini tavizsiz bir şekilde uygulamaya devam etmesi birçok ülke tarafından takdirle karşılanırsa da, uluslararası toplumun sorumluluk paylaşımından uzak durması Türkiye ekonomisi üzerine ciddi bir yük getirmekte ve karşılıklı güven duygusunu zedelemektedir.

Türkiye ile Suriye arasındaki resmi ekonomik ilişkilerin savaş nedeniyle kesilmesi ve sınır güvenliğinde yaşanan sorunlar, kaçakçılığın bölgede yeniden yaygınlaşmasına yol açmıştır. Savaş öncesi Suriye'nin ekonomik faaliyet ve nüfus açısından en büyük şehri olan Halep ile olan bu bağlantı Azez, Düden, Kefergani ve Havar gibi ilçeler üzerinden devam etmektedir. Petrol ürünleri başta olmak üzere altın, elektronik eşya ve çeşitli gıda ürünleri kayıt dışı sınır ticaretinin en önemli argümanları arasındadır. Sınır güvenliğinde yaşanan sorunlar ve Suriye'de yaşanan iç savaşın yarattığı kaos ortamı silah ve uyuşturucu kaçakçılığının da artmasına neden olmuştur (Mazlumder, 2014:37-38).

Savaş öncesi Kilis, Gaziantep, Hatay ve Mardin gibi iller için ticari hareketliliğin önemli argümanlarından biri olan sınır ticareti neredeyse durma noktasına gelmiştir. Suriye ile bu ticari faaliyetin boyutu tam olarak tespit edilemese de Hatay ve Gaziantep gibi bölgenin önemli şehirlerinde sınır ticareti rakamlarının savaş öncesinde 1 milyar dolar seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Sınır ticaretinin savaş nedeniyle yapılamaması, bu ticari faaliyet ile geçimini sağlayan binlerce ailenin de ekonomik sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Ayhan vd., 2012:6).

Suriye'de iş yapan Türk firmaları da savaştan ciddi ölçüde etkilenmiştir. Kriz öncesi dönemde hızlı bir şekilde artan ticari ilişkiler sonucu Şam Ticaret Müşavirliği'nin verilerine göre, Suriye'de resmi olarak yaklaşık 300 milyon dolar tutarında Türk yatırımı bulunmaktadır. Suriye menşeli şirketlerle ortak yürütülen projeler de dikkate alınırsa bu yatırımın 1 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu yatırımlar arasında Rakka'da Güriş tarafından kurulan çimento fabrikası ve Asi nehri üzerine

kurulacak 280 milyon dolarlık yatırım, Türklerin Şam ve Halep'te işlettikleri oteller ve El-Şeyh Nacar Sanayi Bölgesi'nde Gaziantep merkezli firmalar gösterilebilmektedir (Ayhan vd., 2015:6).

Türkiye ile Suriye arasında kriz öncesi en önemli ticari etkileşimlerden birisi de turizm faaliyetleridir. Sınırın böldüğü ama hem akrabalık hem de gelenekleri ile aynı kültürü paylaşan bu iki topluluk arasındaki turizm faaliyete savaş öncesinde yıllık düzeyde 2.5 milyon kişiyi bulmaktaydı. Türkiye'den Suriye'ye giden insanların sayısı 1.6 milyonken, Türkiye'yi ziyaret eden Suriyelilerin seviyesi 900 bin civarındaydı. Turizm faaliyetinin artması nedeniyle bölge şehirlerinde oteller başta olmak üzere kurulan birçok turistik tesis ve küçük ölçekli şirket ekonomik problemler yaşamaktadır.

2003 yılında Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesi ve Irak'ta yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle bölgesel ticarete transit ulaşım için ana güzergah olarak tercih edilen Suriye, savaş nedeniyle 2012 yılından itibaren kullanılamaz hale gelmiştir. İstanbul'dan sonra Türkiye'nin ikinci en büyük ticari ulaşım filosuna sahip Hatay, söz konusu durumdan en çok etkilenen ilimizdir. Her yıl ortalama 450 bin seferin yapıldığı ve bu seferler esnasında 10 bin ticari aracın kullanıldığı dikkate alınırsa, bu etkinin büyüklüğü daha iyi anlaşılabilecektir. Transit ulaşım sektöründe çalışan ve kazançlarını bu yolla elde eden insanların işsiz kalması, sığınmacı akını ile birleştiğinde bölgesel tepkiyi daha da arttırmaktadır. Bu sorunun diğer bir ayağı da bu ulaşım yolunu kullanarak Ortadoğu coğrafyasında ticaret yapmaya çalışan şirketlerin taşıma maliyetlerinin artmasıdır. Karayolu taşımacılığının güvensizliği nedeniyle Ro-Ro seferlerini kullanmak zorunda kalan bu şirketler, ortalama 1.500-2.500 dolar seviyesindeki ulaşım bedeli yerine 6.000-8.000 dolar seviyesinde bir ulaşım bedeli ödeyerek ve yaklaşık bir hafta gecikmeyle ürünlerini teslim ettikleri için oldukça zor durumda kalmışlardır. Bu şartlarda artan maliyetlerin ürünlere yansması ve dolayısıyla rekabet gücünün düşmesi kaçınılmazdır (Ayhan vd., 2012:43).

Sığınmacıların Türkiye ekonomisine katılması yönünde toplumsal olarak yapılan en ciddi eleştiriler, bu insanların işgücü piyasasına kayıt dışı olarak katılmaları ve vasıfsız işgücü piyasasını daraltarak düşük gelirli insanların yaşam koşullarını daha da zorlaştırmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Çelik, 2014:23; Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2015). Geçici Koruma Statüsü kapsamında Suriyelilerin çalışma hayatına katılması yönünde temel

düzenlemeler yapılmasına rağmen, hangi iş kollarında ve hangi bölgelerde çalışabileceklerine yönelik yan düzenlemeler yapılmadığı için yasal zeminde çalışma imkânı hala bulunmamaktadır. Kamp dışında yaşayan ve temel insani ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan bu insanlar, yasalara uygun bir şekilde çalışamadıkları ve hayatlarına devam etmek zorunda oldukları için kayıt dışı işgücü piyasasının öznesi haline gelmektedir. Öztürkler ve Göksel'in (2015:26-32) araştırmasına göre, sığınmacılar arasındaki çalışma oranı Gaziantep'te %57, Hatay'da %53 ve Şanlıurfa'da %24 seviyesindedir. Sığınmacıların kayıt dışı işgücü olarak piyasaya katılımı bölgesel istihdam fırsatlarını azaltmaktadır. Gaziantep'te yaşayan insanların yaklaşık %60'ı yeni iş bulma konusunda sorun yaşadığını ifade etmektedir (MDN, 2015:20). Bu durumun bir diğer sonucu ise, kadın istihdamının azalmasıdır (Erdoğan ve Ünver, 2015:49).

Kayıt dışı işgücü piyasasının oluşması işgücü maliyetlerinin azalması nedeniyle işverenleri rahatlatmasına rağmen, ciddi bir kayıt dışı ekonomiye sebep olmaktadır. Tarım sektörü başta olmak üzere hizmet ve imalat sektöründe aktif olarak kullanılan söz konusu insanlar sadece barınma ve temel insani ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde ücretle çalıştıkları için, bu sektörlerde çalışan vasıfsız yerel işgücünü zor durumda bırakmaktadır. Birçok farklı çalışmada alınan ücretlerin günlük ortalama 20-25 TL aralığında değiştiğine şahit olunmaktadır (ORSAM, 2013b:11-32).

Sığınmacıların neden olduğu bir diğer kayıt dışı ekonomi alanı, küçük ölçekli kayıt dışı işletmelerdir. Suriyelilerim yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, belirli bir sermayesi ve mesleği olan sığınmacılar, Suriye vatandaşlarını hedef alan küçük işletmeler kurmaktadır. Bu işletmeler arasında fırın, terzi, ayakkabıcı ve bakkal gibi ticarethaneler bulunmaktadır. Kayıt dışı çalışma hayatına katılan söz konusu işletmelerin, Suriyelilerin hassas durumu nedeniyle, herhangi bir yasal takibata uğramaması, işgücü piyasasına katılmayan yerel halkın tepkisini çekmektedir. Yerel halk ile sığınmacılar arasında yaşanan herhangi bir gerginlik anında, Gaziantep ve Reyhanlı örneklerinde görüldüğü gibi, bu işletmeler hedef olarak seçilmektedir.

Yoğun kitlesel göçün doğal sonuçlarında birisi de barınma ve temel ihtiyaç malzemelerine doğan yoğun talebin ortaya çıkardığı enflasyon baskısıdır. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı birçok yerde ev kiralari 3-4 katına çıkmıştır. Mazlumder tarafından Kilis'te yapılan görüşmelerde, kriz öncesi 200-250 TL civarında olan ev kiralariinin 750 TL'ye

kadar çıktığı gözlemlenmiştir (Mazlumder, 2014:41). Kira fiyatlarındaki bu artış doğal olarak konut fiyatlarını da yükseltmektedir. Türkiye genelinde konut fiyatları açısından en yüksek enflasyon oranı sığınmacı nüfusuna yoğun olarak maruz kalan bölgede çıkmaktadır. Konut fiyatlarındaki artış 2014 yılı itibariyle Türkiye genelinde %5.69 seviyesindeyken, Gaziantep, Adıyaman ve Kilis bölgesinde %7.1, Şanlıurfa ve Diyarbakır bölgesinde ise %7.3 seviyesindedir (TÜİK, 2016).

Barınma giderlerindeki söz konusu artış sadece sınıra komşu şehirlerle sınırlı değildir. Suriyelilerin bölge dışında yoğun olarak yaşadıkları İstanbul ve Mersin gibi büyükşehirlerde de ciddi kira ve konut artışları ile karşılaşmaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün (2014:30) yaptığı bir saha araştırmasına göre, İstanbul'da yaşayan Suriyeli bir kadın aynı durumdaki iki kadın ile paylaştığı küçük bir oda için aylık 500TL (250\$) ödemektedir. İstanbul'un Fatih ilçesinde yaşayan bir diğer Suriyeli kadın, 2012 yılında ilçedeki iki yada üç odalı bir daire için istenen en yüksek aylık kiranın 600TL (300\$) olduğunu, ancak şimdi kiraların 1500TL'ye (750\$) kadar yükseldiğini söylemiştir. İstanbul'daki Zeytinburnu ilçesinde yaşayan bir aile de, yaşadıkları dairenin kirasının 2014 yılında üç kat artarak 500TL'den 1500TL'ye çıktığını ifade etmiştir.

Sığınmacıların Türk ekonomisine etkileri üzerinde durulan bu bölüm, söz konusu etkileri olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırmakta ve sınıflandırılan bu etkileri saha verileri ile açıklamaya çalışmaktadır. Suriyelilerin olumlu ekonomik etkileri sınırlı ve bölgesel düzeyde kalmaktadır. Sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, kayıt dışı ekonomi ve Ortadoğu coğrafyası ile kesilen ekonomik ilişkiler çerçevesinde bakıldığında bu insanların Türk ekonomisine katılımı ve yasal olarak çalışma haklarının ayrıntılı tanımlanması gerekmektedir.

2.4.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Siyasi Etkileri

Suriye'de yaşanan çatışma ortamı, Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasını derinden etkilemektedir. Sığınmacı sayısının her geçen gün artması ve bu insanların büyüyen entegrasyon problemleri, halkta olduğu gibi siyasiler arasında da rahatsızlığa neden olmaktadır. Türkiye ile Suriye arasındaki sınırın uzunluğu ve *açık kapı* ilkesinin doğal sonucu olarak ortaya çıkan sınır güvenliği sorunu Reyhanlı, Suruç, İstanbul ve Ankara saldırıları gibi Türkiye tarihinin en büyük terör eylemlerine yol açmıştır. Suriye'nin kuzeyinde Afrin, Kobani ve Cezire kantonlarını kuran ve daha sonrasında Kobani ile

Cezire kantonlarını bir araya getirerek baskıcı bir parti/devlet yönetimi kuran PKK terör örgütünün Suriye kolu olan PYD ile Türkiye arasındaki ilişkiler çözüm sürecini de etkilemiş, 7 Haziran seçimleri sonrası Türkiye’de yaşanan terör saldırılarının ana nedeni konumuna gelmiştir. Savaş ile birlikte, Türkiye’nin dış politikasındaki önceliklerin de değiştiğine şahit olunmaktadır. 2000’li yılların başından bu yana komşularla yürütülen sıfır sorun politikası çerçevesinde geliştirilen politikalar, Irak ve Suriye’de yaşanan çatışma ortamının bölgesel ve küresel aktörleri kutuplaşmaya ve sık sık politika değiştirmeye zorladığı için geçerliliğini yitirmiştir. Çatışmaların birçok cephede mezhepsel bir vekâlet savaşına dönüşmesi, çözüm için geliştirilebilecek yeni politikaları sınırlamakta ve sonuç alınmasına izin vermemektedir.

Çatışmalar Türkiye iç siyasetini birçok açıdan derinden etkilemektedir. Kitlemel göç ile Türkiye’ye gelen Suriyeliler bölgedeki birçok şehirde demografik yapıyı değiştirmekte ve yerel kimliklerin tepki vermesine neden olmaktadır. Hatay’da, İdlip ve Halep başta olmak üzere Sünni Arap bölgelerinden alınan yoğun göç şehrin Arap Alevi yoğunluklu bölgelerinde tepkiyle karşılanmaktadır. Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde, sığınmacıların neden olduğu ekonomik ve toplumsal sorunlar milliyetçi eğilimleri tetiklemektedir.

Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi ile kurulan iyi ilişkilere rağmen, Suriye’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgede öncelikle KDP bağlantılı Kürt Ulusal Konseyi’ne bağlı partileri sindiren sonrasında da ele geçirdiği yerlerde etnik temizlik yaparak Arap ve Türkmenleri uzaklaştıran Demokratik Birlik Partisi (PYD) yönetimi Türkiye’yi ciddi oranda rahatsız etmektedir. Türkiye’nin bu rahatsızlığının arka planında PYD’nin Suriye toprak bütünlüğüne saygı duymaması, bölgede etnik temizlik yapma girişimleri ve PKK ile arasındaki fikri ve organik bağ bulunmaktadır.

Suriye’nin kuzey hattı boyunca özerk yönetimlerle totaliter bir şekilde gücü elinde bulunduran PYD yapısının PKK ile arasındaki organik bağ Türkiye’nin güvenlik politikalarını tetiklemekte ve bu de-facto duruma karşı oldukça tepkisel yaklaşmasına neden olmaktadır. Türkiye’nin yaklaşık 30 yıldır mücadele ettiği PKK terör örgütü, Irak coğrafyasında hiçbir zaman birinci güç olarak yer bulamamıştır. Buna rağmen Türkiye’ye verdiği zararın boyutları azımsanamayacak ölçüdedir. Türkiye’nin en uzun karasal sınır komşusu olan Suriye ile aradaki sınırın PKK ile ilişkili bir örgüt tarafında yaklaşık 700

km'sinin kontrol altında tutulması kabul edilebilir bir durum değildir. Nitekim son dönemde gerçekleşen terör eylemlerinin arkasında Suriye'den geldiği tespit edilen teröristlerin sayısındaki artış bu güvenlik perspektifini doğrular niteliktedir (Erkmen, 2012:15).

Suriye savaşının uzaması ile bölge içerisinde yaşanan kutuplaşma, Türkiye'deki çözüm sürecini de olumsuz yönde etkilemiş ve terör eylemleri yeniden aktif hale gelmiştir. 2014 yılının ikinci yarısında PYD'nin askeri kanadı YPG ile DEAŞ arasında Ayn'el-Arap (Kobani) merkezli tırmanan çatışmalar esnasında, Türkiye'nin tarafsız tavrı PKK bağlantılı grupların öncelikle iç siyaset yollarını tüketmesine ve daha sonra da terör eylemlerine başvurmasına neden olmuştur. Günümüzde Türkiye içerisinde yaşanan terör eylemleri ve 2016'nın Şubat ve Mart aylarında Ankara'da gerçekleşen saldırıların arkasında PKK/PYD ittifakının çıkması, ilişkileri geri dönülemez bir noktaya getirmektedir.

Suriye'de yaşanan çatışmalarda ılımlı muhalefetin giderek ortadan kalkması ve selefi örgütlerin rejim ile mücadele etmeye başlaması ile birlikte ülkenin petrol kaynaklarına sahip doğu bölgesini hâkimiyeti altında tutan DEAŞ, bölgesel ve uluslararası zeminde önemli bir soruna dönüşmüştür. Bu örgüt Kobani çatışmalarının yaşandığı dönemde Türkiye'nin Musul konsoloslugu çalışanlarını rehin alarak, Türkiye'nin siyasi ve askeri hareket alanını kısıtlamıştır. Bu süreçte müdahale konusunda yetersiz kalmakla eleştirilen Türkiye, iç ve dış politik zeminde DEAŞ yanlısı bir siyaset izlediği algısını yıkmak için uzun süre mücadele etmiştir.

Türkiye'de yaşanan birçok terör eyleminin sorumlu olan söz konusu terör örgütü, 2015 yılı ile birlikte Türkiye'yi hedef almaya başlamıştır. Ankara Gar saldırı ve İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde gerçekleşen saldırılar gibi birçok terör eylemine imza atan örgüte karşı Türkiye koalisyon güçleri ile mücadele etmeye devam etmektedir. Suriye'nin kuzeyinde Cerablus-Azez hattında bazı mevzilere konuşlanmış olan DEAŞ, 2016 yılı itibariyle Katyuşa tipi kısa menzilli roketatarlar kullanarak Kilis'i hedef almakta ve şehirdeki huzur ortamının bozulmasına neden olmaktadır (Hürriyet, 19 Nisan 2016).

Çatışmalar boyunca, Suriye ile Türkiye arasındaki 877 km'lik sınır hattı boyunca yer alan sınır kapılarının her biri defalarca el değiştirmiştir. Arap Baharı öncesi Suriye başta olmak üzere birçok ülkeyle vize ve pasaport muafiyetiyle sınır güvenliği politikaların

hafifletildiği ve bölgesel ilişkilerin geliştirildiği düzenlemeler, çatışmalar ile birlikte terk edilmek zorunda kalmış ve sınırların yeniden güvenli hale getirilmesi gereken sınır rejimi politikasına geri dönmüştür. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Türkiye, Güneydoğu sınırlarında askeri varlığını artırmak zorunda kalmıştır. Bu askeri varlığa ek olarak, Türkiye bir dizi güvenlik teknolojisi kullanarak sınır güvenliğini arttırmayı denemiş ve liberal sınır politikası yerine daha çok askeri güvenlik amacına matuf sıfır tolerans politikasına geçiş yapmıştır (Yeşiltaş, 2015:18).

Türkiye'nin sınır güvenliği politikasının bir diğer ayağını da, 2014 yılından bu yana Suriye sınırında alınan fiziki tedbirler oluşturmaktadır. Buna göre, sınır güvenliğini geliştirmek amacıyla 317 sınır karakolunun tek bir merkezi komutanlık altında toplanması ve üçüncü bir *Hudut Özel Hareket Komando Taburu* oluşturulması planlanmaktadır. Kara Kuvvetleri, Emniyet, Jandarma ve diğer kamu kurumlarının eşgüdümü ile hudut illerinde sınır güvenliği ve kaçakçılıkla mücadeleye yönelik ilave önlemler almaktadır. DEAŞ'ın Suriye sınırı boyunca ilerlemesinin doğuracağı tehditlere karşı 2014 yılında 333 km hendek kazılmış, 60 km toprak set yapılmış, 160 km jiletli tel çekilmiş, 13 km duvar örülmüş ve 267 km'lik bir alan da aydınlatılmıştır. Sınır bölgesinde en zayıf olan noktalara duvar inşa edilmektedir. Buna ek olarak sınırlar, gece görüş sistemleri ve termal kameralarla sürekli kontrol edilmektedir (Yeşiltaş, 2015:32-33).

Bu önlemlere rağmen, çatışmaların yoğunlaşması ve günbegün artan kitlesel göçler *açık kapı* politikası ile de birleştiğinde ciddi bir sınır güvenliği sorununa dönüşmektedir. Bu sorunu çözebilmek amacıyla 2012 yılından bu yana *güvenli ve uçuşa yasak bölge* oluşturulmasına yönelik talepler uluslararası camia tarafından görmezden gelinmekte ve bunun sonucu olarak mülteci sorunuyla Türkiye tek başına ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Sınır güvenliği problemi, kaçakçılığın yanı sıra insan kaçakçılığı ve sınır bölgesindeki çatışma ihtimallerini de arttırmaktadır.

Türkiye-Suriye hududunda meydana gelen hudut olayları incelendiğinde, 2011 yılında birkaç yüz kişi seviyesinde olan insan kaçakçılığının 2015 yılının ilk beş ayında 6000 kişiye ulaştığı görülmektedir. Bu geçişler aynı zamanda ekonomik bir sektöre dönüşmüştür. Dinçer vd.'e göre (2013:11); bugün, Suriye'den Türkiye'ye geçmek 15 ila 30, Türkiye'den Suriye'ye geçmek ise 30 ila 100 TL arasında değişen bir fiyat skalasında mümkündür. Sınır güvenliğinin neden olduğu bir diğer sorun ise sınıra komşu yerleşim

birimlerindeki insanların can güvenliği problemidir. Nisan 2014 tarihi itibarıyla 75'ten fazla Türkiye vatandaşı havan topları, bomba yüklü araçlar ve Türkiye topraklarında yaşanan çatışmalar neticesinde hayatını kaybetti (UAÖ, 2014:10).

Güvenlik probleminin sadece sınıra komşu yerleşim birimleri ile sınırlı kalmadığı da ayrı bir gerçektir. Türkiye sınırının ötesindeki çatışmaların doğal sonucu olarak ülke içerisinde ciddi terör saldırılarına da maruz kalmaktadır. Bu saldırılar farklı terör örgütleri tarafından üstlenilmesine rağmen, Suriye'de yaşanan iç karışıklılığın ve sınır güvenliği probleminin önemli tetikleyiciler olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bunlardan bazıları; 11 Şubat 2013'te Cilvegözü sınır kapısına yapılan bombalı araç saldırısı ve bu olay ile bağlantılı bir şekilde 11 Mayıs 2013'te 50'den fazla insanın öldüğü Reyhanlı saldırısı, IŞİD militanları tarafından Niğde'de bir kontrol noktasında güvenlik güçlerine yönelik gerçekleştirilen saldırı, 10 Eylül 2015'te Ankara'da 102 insanımızın hayatını kaybettiği Türkiye tarihinin en büyük terör saldırısı, 17 Şubat 2016'da yine Ankara'da gerçekleşen ve 27 insanın öldüğü saldırı ve 13 Şubat 2016 günü 35 insanımızı kaybettiğimiz yine Ankara'da gerçekleşen saldırı bulunmaktadır. Yerel halkı tedirgin eden bu terör saldırılarının Suriyelilerin Türkiye'deki yaşam koşullarını daha da kötüleştirilmesi ihtimali azımsanmayacak ölçüde büyüktür. Bu nedenle, sınır güvenliği başta olmak üzere terör eylemleri ile ilgili gerekli tahkikatların yapılması, önleyici politikaların yürürlüğe konulması ve sığınmacılar ile bu olayların ilişkilendirilmemesine özen gösterilmesi gerekmektedir.

Suriye sorunu Türkiye'nin sadece Ortadoğu politikasını etkilememektedir. 2014 yılında başlayan ve 2015 yılı ile birlikte Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan bu yana karşılaştığı en büyük kitlesel göç halini alan sığınmacıların Avrupa'ya doğru kayıt dışı göçleri, Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri de etkilemekte ve bir eksen kayması riskini beraberinde taşımaktadır. Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde yeni fasılların açılmasını sığınmacılara uygulanacak politikalara bağlamak her iki yapı arasındaki güven ilişkisini zedeleyeceği gibi, insan hakları açısından da kabul edilebilir bir uygulama değildir. Ayrıca *Geri Kabul Anlaşması* ve bu süreçte AB'nin tavrı Türkiye'yi bir "aday ülke" olarak görmek yerine "sınır ülke" olarak tanımlamak eğilimindedir (Kutlay ve Akcalı, 2015:9). Bu nedenle sığınmacılar ile ilgili uluslararası zeminde yapılacak anlaşmalarda, ülke çıkarlarını korumakla birlikte sığınmacıların bir pazarlık malzemesi haline getirilmemesine özen gösterilmelidir.

2.4.4. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Temel Hizmetler Üzerine Etkileri

Suriyeliler Türkiye yaşadıkları bölgedeki yoğunluklarına bağlı olarak sağlık, eğitim, belediye ve altyapı gibi temel hizmetler üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Kapasite aşımı olarak karşılaşılan bu baskı, birçok belediyenin artık çalışamaz duruma gelmesine, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalitesinin bozulmasına ve altyapı hizmetlerinin sunulamamasına neden olmaktadır.

Yerleşim birimlerinde yaşayan sığınmacı sayısının artması ile çöp toplama, şehir temizliği, toplu taşıma, su temini ve dağıtımı, zabıta işleri ve denetleme gibi konularda ciddi aksaklıklarla karşılaşılmaktadır. Merkezi bütçeden belediyelere aktarılan tutarlar sığınmacıların sayısını dikkate almadığı için, belediyeler hizmet verebilmek için borçlanmak zorunda kalmakta ve sorunlar giderek büyümektedir. Sığınmacıların barınma ihtiyaçlarının karşılanamaması, yerleşim birimleri çevresinde yeni çarpık yapılaşmalara yol açmakta ve söz konusu insanların durumu nedeniyle müdahale edilememesi altyapı problemlerini de doğurmaktadır.

Gaziantep Kent Konseyi’nin Gaziantep ili özelinde yaşanan sorunlarla ilgili tespitlerini bu aşamada ifade etmek, bölgesel düzeyde yaşanan sorunların örneklenmesi açısından faydalı olacaktır:

Mülteci göçünün kent üzerinde, sağlık, temiz içme suyuna erişim, atık suların toplanması, katı atıkların bertarafı vb. alanlarda ciddi bir baskı yaratmaktadır. Örneğin; Gaziantep’in 2025 yılı projeksiyonlarında, mevcut su rezervlerinin yeteceği öngörülmüşse de, göçle gelen yaklaşık 300.000 Suriyeli misafirin -ki bu sayı Türkiye’de ve dünyada metropol kentlerin dışında kalan ortalama bir kent nüfusundan fazladır- Gaziantep’te ikamesi ile bugün kentte içme suyu sıkıntısı yaşanmaktadır. Bu örneği, atık suların toplanması ve bertarafı, katı atıklar –ki çoğu inorganik atıklardır- için de çoğaltabiliriz (Gaziantep Kent Konseyi, 2014:15).

Sığınmacılar temel hizmetler üzerine etkileri, en ciddi düzeyde sağlık hizmetlerinde görülmektedir. Türkiye’nin de tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin bir sonucu olarak her insanın temel sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı Geçici Koruma Yönetmeliği ile

ayrıntılı bir şekilde sığınmacılar için de düzenlenmiştir. Fakat bu durum, sığınmacıların sayıları da dikkate alındığında sınır bölgesinde sağlık hizmetlerinin yaklaşık %30-40'ının sığınmacılara sunulması sonucunu doğurmaktadır.

Sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanmasına yönelik ilk düzenleme, kayıt altına alınmış olsun veya olmasın sınıra yakın 11 ilde yaşayan tüm Suriyelilerin Türk vatandaşlarına uygulanan kriterler üzerinden sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerine dair 18 Ocak 2013 tarihli genelgedir. Bu genelge, daha sonra AFAD'ın girişimleri ile Türkiye'nin tamamına genişletildi. Sağlık hizmetleri ile ilgili bu düzenleme YUKK ve GKY kapsamında yasal bir zemine oturtulmuştur. Sağlık hizmetleri ile ilgili yasal prosedür ilk bölüm içerisinde geçici koruma statüsü alt bölümünde ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır.

Sağlık hizmetlerindeki sorun kapasite aşımının ortaya çıkardığı problemlerdir. Bunlar arasında sağlık hizmetlerini sunabilecek yeterli personelin ve altyapının bulunmaması öne çıkmaktadır. Söz konusu yetersizlikler temel sağlık hizmetleri dışında kronik hastalıkları da kapsayan üçüncü basamak sağlık hizmetleri ile çocuk ve annelerin izlenmesi hususunda yeterli hizmetler verilememektedir. Çocuk ve anne sağlığının izlenememesi, yetersiz beslenme ve sağlıksız barınma koşulları ile birleştiğinde salgın hastalık riski ön plana çıkmaktadır.

Sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları sınır bölgesinde araştırma yapan TBB'ye göre (2014:63); Gaziantep dışında ziyaret edilen tüm illerde kişi başına düşen hekim, ebe ve sağlık kurumu altyapısı Türkiye ortalamasının altındadır. Diyarbakır, Batman ve Şanlıurfa'daki mahallelerde bebek izlemi düzenli ve yeterli yapılmış tek bir sığınmacı bile bulunmamaktadır. Yetersiz sağlık personeli nedeniyle hastanelerde doğan bebeklerin bile yeterli sağlık izlenimleri yapılamamakta ve aşılarının eksik olduğu gözlemlenmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim hususunda problemlerden birisi de sığınmacılar ile sağlık personeli arasındaki dil problemidir. Suriyeliler aynı dili konuşmadığı için sağlık hizmetleri ve tedavi hususunda yeterli bilgi alamamakta ve verilen sağlık hizmetlerinin standardı da hizmeti veren personelin özverisine kalmaktadır. Birçok sığınmacı sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabileceğini bilmemekte ve bu nedenle sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşamaktadır. Sağlık personeli kapasitesinin üzerinde çalıştığı ve bu durumun doğal sonucu olarak bitkin düştüğü için, yeterli sağlık hizmetlerini vermekte

sorunlar yaşamaktadır. Sağlık personelinin karşılaştığı kapasite aşımı, dil sorunu ve altyapının yetersiz olması gibi sorunlar personelin bölgede çalışmak istememesine ve kalifiye bir sağlık ekibinin bulunmamasına neden olmaktadır (Dinçer vd., 2013:24-25).

Yetersiz sağlık hizmetleri, kötü barınma koşulları ve beslenme problemleri ile birleştiğinde salgınlara davetiye çıkarmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın verilerine göre, gözlemlenen toplam kızamık vakası 2012 yılında 349 iken, bu rakam 2013 yılında 4 binin üzerine çıkmıştır.

Şanlıurfa'da 2013 yılı içerisinde toplam 1800 şark çıbanı vakasına rastlanılmıştır. Bu rakam üzerine harekete geçen yetkililerin girişimleri sonucu şark çıbanı ekibi kurulmuş, bu ekip tarafından haftada en az bir kez kamplar ziyaret edilerek tanı ve tedavi faaliyetleri yapılmıştır. Gaziantep Ticaret Odası'nın girişimleri ile konu gündeme taşınmış ve Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Leishmania polikliniği kurulmuştur. Bu şark çıbanı polikliniğine ayda ortalama 35 hasta yönlendirilmekte ve tedavileri yapılabilmektedir (TTB, 2014:55).

Türkiye'de 25 yıldır görülmeyen çocuk felci hastalığı da, Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, 2013 yılı Ekim-Kasım döneminde Suriye'de toplamda 22 vakada görülmüştür. Bu sonuçlar üzerine Sağlık Bakanlığı risk grubundaki ailelerin yaşadığı bölgelere gezici ekipler göndererek, kapı kapı aşılama kampanyası başlatmıştır. Çocuk felci ile ilgili aşılama kampanyası tüm sınır illerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Herhangi bir salgın hastalık sığınmacıların yanı sıra yerel halkı da tehdit edeceği için, gezici ekipler kurularak sağlık hizmetlerinin verilmesi, sığınmacıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve hijyen malzemelerinin bazı durumlarda ücretsiz sunulması gerekmektedir (Çelik vd., 2014:27-28).

Kamp dışında yaşayan sığınmacıların tedavi süreçleri giderek büyüyen bir soruna dönüşmektedir. Yasalar ile sığınmacıların tüm kamu hastanelerinden ücretsiz faydalanabilmesine izin verilmesine rağmen, bu insanların sahip olduğu hakları bilmemesi ve bu konuda ayrıntılı bir bilgilendirmenin yapılmaması, sınıra komşu birçok ilde sağlık hizmetleri altyapısının talebi karşılayamaması, sürekli tedavi almak zorunda olan hastalar için hizmet verme altyapısının yetersiz olması ve dil problemi sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde verilmesine engel olmaktadır. Son dönemde tedavi için ihtiyaç duyulan ilaçların

ekonomik sorunlar nedeniyle karşılanamaması da, sığınmacıların sayısı dikkate alındığında ciddi bir sorun yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Suriyeli sığınmacıların eğitim hizmetlerine etkisi, bölgedeki bazı şehirler dışında ciddi bir sorun olarak görülmemektedir. GKY ile bu konudaki düzenlemeleri yapma ve temel eğitim ile ilgili planlamayı gerçekleştirme görevi Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmesine rağmen, savaşın beşinci yılına girdiği günümüzde dahi, bu konuda tatmin edici bir düzenleme yapıldığını söylemek oldukça zordur. Türkiye'de yaşayan sığınmacıların yarısından fazlasını 18 yaşın altındaki gençler ve çocuklar oluşturduğu düşünülürse, MEB'in önünde duran sorunun büyüklüğü daha iyi anlaşılabilir. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar arasında okullaşma oranı şu anda %14 seviyelerindedir ve bu rakam sadece 100 bin öğrencinin eğitim alabildiği anlamına gelmektedir. Eğitim hizmetleri verilirken sınıf mevcutlarının arttırılması veya ek sınıflar açılması ile sorun geçici olarak çözülmeye çalışılsa da, eğitim alması muhtemelen nüfusun büyüklüğü ciddi bir planlamayı zorunlu kılmaktadır.

3. BÖLÜM: SURİYELİ SİĞİNMACILAR İÇİN ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Suriye’deki iç savaşın sonucu olarak hem ülke içerisinde hem de ülke dışında mülteci konumuna gelen Suriyelilerin gelecekleri ile ilgili belirsizlik devam etmektedir. Cenevre görüşmeleri ve Birleşmiş Milletler nezdinde yapılan çalışmalar, çatışmanın taraflarının her geçen gün artması ve bu tarafların bir nevi uluslararası bir vekâlet savaşının argümanları haline gelmesi nedeniyle içinden çıkılmaz bir boyut almaktadır. Suriye’nin geleceğine yönelik en iyimser tahminler bile, çatışmaları sonlandıracak geçici bir seçim hükümetinin oluşturulması ve istikrarlı bir siyasi ortamın kurulması için en az on sekiz aya ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Söz konusu barış süreci gerçekleşse bile, ılımlı muhalefet içerisinde yer almayan DEAŞ ve Nusra gibi küresel cihatçı selefi örgütlerin veya Esad ailesinin konumları ve yeni Suriye’de alacakları roller tartışma konusudur.

İç çatışmalar bu siyasi belirsizliklerin yanı sıra, ekonomik düzeni ve ülkenin temel altyapısını da ciddi ölçüde yok etmiştir. Ülkenin ekonomisinin lokomotifi niteliğinde olan tarım, turizm ve petrokimya sektörleri savaş ile birlikte temel altyapısını kaybetmiştir. Bu sektörlerin savaş sona erse bile, uzun süre toparlanamayacağını tahmin etmek zor değildir. Halep başta olmak üzere ülkenin sanayi üretiminin toplandığı merkezler savaş sonrası boşalmış, yatırımcılar sanayi altyapısını da taşıyarak komşu ülkelerde yeniden üretim yapma çabasına girmiştir. Halep, Lazkiye ve İdlip gibi tarımın yoğunlaştığı ve toprakların sulanabildiği şehirlerde rejim ile muhalifler arasında çatışmaların devam etmesi, tarımsal üretimin azalmasına ve temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatlarında artışlara neden olmuştur.

Savaş öncesi ülkenin en önemli gelir kaynaklarından birisi olan turizm sektörü durma noktasına gelmiştir. Dünya kültür mirası listesinde yer alan birçok tarihi yapı çatışmalar veya DEAŞ’ın selefi inancına dayanarak yaptığı tahribatlar sonucu bir daha eski ihtişamına kavuşamayacak ölçüde zarar görmüştür. Tahrip edilen bu eserler arasında Palmira antik kenti, Humus’taki Haçlı Kalesi, Şam Kalesi, Emevi Camii, Halep tarihi çarşısı ve Helep’teki Ulu Camii gibi oldukça kıymetli tarihi yapılar bulunmaktadır (Darke, 2014).

2011 yılı verilerine göre ülkenin milli gelirine yaklaşık 4 milyar dolarlık katkı yapan petrokimya sanayisi de, ülkenin doğusunda yer alan petrol kuyularının 2013 yılında Nusra’nın, daha sonra da DEAŞ’ın eline geçmesiyle işletilememektedir. Koalisyon güçleri

başta olmak üzere bölgedeki birçok siyasi ve askeri gücün hedefinde ilk sırada olan DEAŞ, bu kaynaklardan yararlanabildiği sürece kullanmaya devam edecek, çekilmek zorunda kalırsa da muhtemelen bu kaynakları tahrip edecektir.

Suriye’de yaşanan çatışmalar neticesinde Akdeniz kıyısındaki rejim yanlısı birkaç şehri dışarıda tutarsak, ülkenin neredeyse tamamının altyapısı kullanılamaz hale gelmiştir. AFAD 2013 yılında yaptığı kapsamlı araştırmanın öznesi olan sığınmacılar arasında, Suriye’deki yaşanan savaş sonrası evi tamamıyla yıkılan veya ağır hasar gören insanların oranı %40-%50 aralığında değişmektedir. Sığınmacıların %20’si de evlerinin durumu hakkında herhangi bir fikre sahip değildir (AFAD, 2013:33). Araştırmanın üzerinden geçen süre dikkate alındığında, bu oranların çok daha arttığını tahmin etmek mantıksız değildir. Çatışmalar esnasında bir silah olarak kullanılan elektrik, su ve enerji nakil hatlarındaki tahribat da ciddi düzeydedir.

Fiziki altyapının yukarıda ana hatları ile ifade edilmeye çalışılan sorunlarının yanı sıra, ülkede insani altyapı da ciddi ölçüde kaybedilmiştir. Yatırımcı, doktor, akademisyen ve mühendis gibi üst sınıfa mensup birçok kişi savaşın getirdiği sorunlar nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca çatışmalarda hayatını kaybeden insanların sayısı dikkate alınırsa, ülkenin kaybettiği insani zenginliğin boyutu daha kolay anlaşılabilir. Bir önceki paragrafta ifade edilen araştırmada sığınmacılara sorulan aileden herhangi bir yakını kaybedip kaybetmediği yönündeki soruya bu insanların %30’u evet demek zorunda kalmıştır (AFAD, 2013:33).

Suriye’de yaşanan siyasi, ekonomik ve altyapı problemleri çerçevesinde sığınmacıların durumu değerlendirildiğinde, bu insanların ülkelerine geri dönme şanslarının yakın gelecekte olası olmadığı görülmektedir. Ülkedeki parçalanmış ve ayrılıkçı siyasi ortam, etnisitelerin ön plana çıkması, ekonominin kendini toparlama süresinin tahmin edilememesi, barınma ve enflasyon gibi sayısı kolaylıkla daha da arttırılabilecek sorunlar sığınmacıların geri dönme kararını menfi yönde etkileyecektir. Uluslararası mülteci hukukunun önemli kavramlarından birisi olan *geri göndermeme* ilkesi ve medeniyetimizin getirdiği sorumluluk çerçevesinde bu insanların zorla geri gönderilemeyeceği gerçeği, sığınmacıların daha iyi bir seçenek bulmadıkları sürece Türkiye’de yaşamaya devam edecekleri anlamına gelmektedir.

Savaşın uzaması ile birlikte, Türkiye’yi transit ülke olarak kullanarak Avrupa ülkelerinden birisine yerleşmek isteyen sığınmacıların ancak %10-15’inin bunu başarması ve geriye kalan insanların Türkiye’de kalması beklenmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015:73). Başbakan Yardımcılığı görevi çerçevesinde sığınmacı sorununun birinci dereceden muhatabı Numan Kurtulmuş’un bu insanların Türkiye’de kalıcılıkları ile ilgili tespiti oldukça değerlidir: *“Geldiler ve giderler diye düşünülen kitlenin, büyük bir kısmının burada kalması mukadder olarak görünüyor. 2 milyon 200 bine yakın sığınmacı belki uzun yıllar Türkiye’de kalıcı* (Hürriyet, 23 Eylül 2015)”.

Suriye’de yaşanan olayların taraflarının gittikçe daha da artması ve çatışmaların doğal sonucu olarak sığınmacıların sayısındaki artış, Türkiye’yi sürekli artan yoğunlukta bir dizi sorunlarla yüz yüze getirmektedir. Bu sorunları çözebilmek için politika yapıcılardan sivil toplum örgütlerine, yerel yöneticilerden medyaya birçok kesimin ortak çabasıyla entegrasyon politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Çatışmaların başlaması ile birlikte kurulan kampların mevcut kapasitesi Türkiye’deki sığınmacıların ancak %10’unu karşılayabilmektedir. Sorunun çözümü olarak bu kampların sayısının artırılması ekonomik ve idari olanaksızlıklar nedeniyle mümkün değildir. Bu nedenle kamp dışında yerel halk ile birlikte yaşayan bu insanlara odaklanılması gereken entegrasyon politikaları, her iki topluluğun da daha güvenli, istikrarlı ve mutlu yaşayabilmesi için elzemdir.

Bu politikalar sığınmacıların kayıt altına alınması, temel ihtiyaç analizinin yapılması, yerel halkın ekonomik, sosyal ve siyasal olarak karşılaştığı sorunları aşmak için kısa vadeli çözüm önerilerinin daha genel bir yaklaşımla değiştirilmesi ve uluslararası örgütlerle sivil toplum kuruluşlarının sahada daha etkin çalışabilmesi gibi temel başlıklara yoğunlaşmaktadır.

Türkiye’de sığınmacılara yönelik olumlu ve olumsuz düşünceler bir arada bulunmaktadır. Bu düşüncelerin odaklandığı nokta, ilk sığınmacı göçünden bu yana vurgulanan misafirlik, yani geçicilik, olgusudur. Bu çerçevede, toplumda sığınmacılara yönelik misafirperverlik, acıma ve çok kültürlülük söylemlerinden beslenen olumlu, milliyetçi ve ekonomik sebeplere dayanan söylemlerle gelişen olumsuz bakış açıları bulunmaktadır (Mazlumder, 2014:12).

Türkiye’deki Suriyeli algısı irdelendiğinde, “korumaya, yardıma muhtaç” düşüncesi çerçevesinde temellenen bir misafirperverlik olgusu karşımıza çıkmaktadır. Erdoğan’ın (2014:28-30) Suriyeli sığınmacıların Türkiye toplumundaki algısına yönelik çalışması bu önermeyi desteklediği gibi, Suriyeliler için önerilecek entegrasyon politikaları açısından da önemli istatistikler sunmaktadır. Bu çalışmaya göre; Suriyelilerin Türkiye’ye kabulünü insani bir görev olarak görenler %65 seviyesindedir. Sığınmacıları savaş sona ermesine bile zorla geri göndermeyi savunanların oranı ise sadece %30.6’dır. Suriyelileri zulümden kaçan insanlar, misafirlerimiz ve din kardeşlerimiz olarak tanımlayanların oranı %72.2’dir. Sığınmacıları bize yük olan insanlar veya asalak/dilenci olarak görenlerin oranı ise %26’dır. Sığınmacıları misafir statüsünde gören ve bu insanların kabulünü insani bir sorumluluk olarak kabul eden insanların oranlarının birbirine yakın olması sığınmacılara verilen desteğin onaylandığını göstermektedir.

Fakat bu misafirlik algısının sığınmacıların kaldığı süre arttıkça toplumsal bir rahatsızlığa dönüştüğü de bir gerçektir. Savaşın başladığı dönemde Türkiye’ye gelen Suriyeli akrabalarını büyük bir memnuniyetle ve hoşgörü ile ağırlayan bölge halkı, istihdam imkanlarının daralması ve uzayan misafirlik süreleri nedeniyle sığınmacıların iş bulabilmeleri için aracı olarak farklı şehirlere yerleşmelerine yardımcı olmaktadır. Bu şekilde Türkiye’nin farklı şehirlerine yayılan sığınmacılar genellikle mevsimlik tarım ve inşaat işlerinde çalışabilmektedir (Orhan, 2014b:17).

Suriyelilerin Türkiye toplumuna yararı olup olmadığına yönelik önermeye %70.8 oranında menfi cevap gelmektedir. Sığınmacıların Türk ekonomisine zarar verdiğini düşünen insanların oranı da bir önceki önerme ile hemen hemen aynı düzeydedir. Bu insanların istihdam piyasasına kayıt dışı katılımı ile ilgili toplumsal endişe Türkiye genelinde %56.1, bölgede %68.9’dur. Bölge illerinde bu oranın daha yüksek olmasının sebebi, istihdam piyasasına giren Suriyeliler nedeniyle işlerini kaybettiğini düşünen insanların çoğunluğudur. Türkiye’de yoksullar varken Suriyelilere yardım yapılmasına itiraz edenlerin oranı %61.2’dir (Erdoğan, 2014 39-41).

Bu sonuçların yer aldığı çalışmanın temel sorunsalı olan sığınmacıların Türk vatandaşlığına alınıp alınmaması yönündeki soruya, toplumun sadece %10.8’i olumlu cevap vermektedir. Bu önermeye farklı siyasi partilere oy veren seçmen kitlesi açısından

bakıldığında, benzer dağılımlarla karşılaşmaktadır. Fakat buna rağmen, Suriye’de savaş bittikten sonra bu insanların anavatanlarına geri döneceklerine olan inanç sadece %45.1’dir (Erdoğan, 2014:41-44). Bu oran sığınmacıların kalıcılığına yönelik toplumsal bir kabul olmasa bile, savaş sonrasında Suriyelilerin hiç olmazsa bir kısmının Türkiye’de kalacağına yönelik bir beklenti olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de yaşayan sığınmacıların varlığı misafirperverlik ve zor şartlarda kalan insanlara yardım ekseninde zorunlu da olsa bir kabullenilmiş olmakla birlikte, siyasi organizasyonlar başta olmak üzere toplumun hiçbir kesiminde entegrasyon yönünde ortak bir strateji belirleyecek irade bulunmamaktadır. Bu irade eksikliği kamu kurum ve kuruluşlarının alandaki olağanüstü çabalarının etkinliklerini azaltmakta, motivasyonlarını kırmakta ve bazı durumlarda emek israfına yol açabilmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015:8-9). Entegrasyon sürecine karşı gösterilen toplumsal tepkiyi savaş sonrası gelişen olaylarla açıklamak yeterli değildir. Bu tepkinin arkasında Osmanlı Devleti’nin yıkılma sürecinde Araplarla yaşanan ciddi sorunlar, Suriye ile PKK arasındaki uzun soluklu işbirliği ve savaş sonrası gittikçe daha sık karşılaştığımız terör saldırılarının da olduğu söylenebilir.

Sığınmacıların Türkiye’de kalmaları durumunda insan haklarının doğal sonucu olarak bu insanların eşleri, çocukları, anne-babaları gibi birinci dereceden aile fertlerini de kapsayacak aile birleşmelerinin de gerçekleşmesi beklenmektedir. Entegrasyon politikaları tasarlanırken bu gerçeğin de farkına varılarak hareket edilmesi, hedef kitlenin büyüklüğünün daha iyi anlaşılması için değerlidir.

Türkiye toplumu açısından entegrasyon süreci değerlendirildiği gibi, Suriyeliler açısından da bu sürecin değerlendirilmesi gerekmektedir. Sığınmacıları Türkiye’nin ekonomi politikalarını kötü yönde etkileyen, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerdeki kaliteyi düşüren, sokaklarda dilencilik yapan veya kayıt dışı işçiler olarak tanımlamak herhangi bir politika üretmeden bu insanların toplumdan dışlanmasına ve bir alt sınıfa dönüşmelerine neden olacaktır. Toplumun merkezinden uzaklaştırılan, eğitim alamayan ve düşük gelirli işlerde vahşi kapitalizm şartlarında çalışmak zorunda kalacak söz konusu kitle gelecekte Türkiye açısından ciddi bir soruna dönüşme potansiyeli taşımaktadır.

Yavçan’ın araştırmasında (2015:14) Türkiye’de bulunan sığınmacılara sorulan “*Başka bir ülkeye göç etmeyi isteyip istemedikleri*” sorusuna katılımcıların %78’i Türkiye’de kalmayı

istedikleri yönünde cevap vermektedir. Geriye kalan seçenekler arasında en fazla tercih edilen yer %16'lık oranla Almanya ve İsveç gibi Avrupa ülkeleridir.

AFAD'ın saha çalışmasına (2014:70-71) göre; sığınmacıların sadece %45'i anavatanlarına dönmeleri durumunda barınabilecek bir yerleri olduğunu ifade etmektedir. Suriye'ye dönmeleri durumunda herhangi bir işte çalışıp çalışamayacaklarına yönelik inançları üzerine kurulan önermeye, hem kadınlar hem de erkeklerin yaklaşık %60'ı olumsuz yönde cevap vermektedir. Savaş sona erse dahi, sığınmacıların barınma ve çalışma olanaklarının çok kısıtlı olduğu Suriye'ye dönmeleri pek makul görünmemektedir.

Suriyelilerin Türk topluma uyumu karşılaştıkları ekonomik, sosyal ve hukuki problemler ve çocuk sayısının artışına bağlı olarak azalırken, hak ve sorumlulukların mevzuatlar çerçevesinde bilinmesi, Türk hükümetinin sunduğu hizmetlerin sürekliliği ve eğitim seviyesinin yüksekliğine bağlı olarak artmaktadır (MDN, 2015:15). Sığınmacılar savaş nedeniyle gittikçe acı hale gelen durumları nedeniyle Türk toplumunda yaş aralığı arttıkça daha fazla kabul görürken, ekonomi ve hizmet sektörlerine menfi etkileri ve iki toplum arasında yaşanan sosyal ve kültürel anlaşmazlıklar nedeniyle ciddi uyum problemleri yaşamaktadır (MDN, 2015:27).

Suriyelilerin önemli bir kısmının savaş sona erse bile uzun bir süre daha Türkiye'de kalacağı gerçeği çerçevesinde, toplumsal tepkiyi önlemek ve mülteci hukukunun sonucu olarak sığınmacılara sunulan temel insan haklarını sağlayabilmek için farklı perspektiflerde sığınmacı politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Hem geçicilik hem de kalıcılığa yönelik eş zamanlı stratejilerin üretilmesi, söz konusu insanların sayısı düşünüldüğünde oldukça önemlidir. Bu insanların entegrasyonunun başarılı bir şekilde yönetilmesi Türkiye'nin toplumsal zenginliğinin artmasından çok kültürlülüğün gelişmesine, bölge ülkeleri ile ekonomik ve kültürel yeni bağlar kurabilme fırsatlarından Arap dünyasındaki bölünmüşlüğü değiştirebilecek yeni bir politik modelin sunulabilmesine kadar geniş bir perspektifte faydalı sonuçlar verecektir.

Sığınmacıların en azından yakın gelecekte Türkiye başta olmak üzere sığındıkları ülkelerde yaşamaya devam edecekleri gerçeği, bu insanların yaşadığı sorunları ve yerli halkın problemlerini çözebilecek bir entegrasyon politikasının geliştirilmesini gerektirmektedir. Türkiye'de yaşayan 2.7 milyonun üzerindeki sığınmacının ve yerel halkın yaşadığı

sorunlar bu çerçevede belirlenmeli ve çözüm önerileri sunulmalıdır. Entegrasyon politikaları geliştirilirken sorunu yönetmeye veya bu insanlarla ilgili bilgi vermeye çalışan kamu, sivil toplum kuruluşu ve medyanın rollerine vurgu yapılarak, her yapının üzerine düşen sorumluluklar politika önerileri ile tanımlanmaktadır.

3.1. SURIYELİ SİĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA KAMUNUN ROLÜ

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki durumu ve etkilerinin tartışıldığı bölümlerde karşılaşılan problemlere çözüm üretmek amacıyla tasarlanan entegrasyon politikalarında en önemli sorumluluk kamunun üzerindedir. Sahip olduğu ekonomik ve politik güç, yasaların verdiği sorumluluk ile birleştiğinde Suriyelilerin öncelikli muhatabı olarak devlet karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kayıtlama, eğitim, sağlık, barınma, kampların iyileştirilmesi, belediyelere verilen desteklerin artırılması, Türk ve Suriyeli halkın süreç ile ilgili bilgilendirilmesi gibi birçok alanda önlemler alması gereken kamu otoritesinin geliştirmesi önerilen politikalar temel başlıklar altında aşağıdaki gibidir.

İdari tedbirler ve sığınmacıların yönetimi,

1. Bir sosyal uyum sorunu olarak ele alınması gereken sığınmacılar, çalışma hayatı, eğitim, barınma, belediye hizmetleri ve sağlık gibi birçok alanı kapsayan bütüncül bir politikaya ihtiyaç duymaktadır.
2. Suriye'deki gelişmeler dikkate alındığında sığınmacıların en azından yakın gelecekte Türkiye'de yaşamaya devam edecekleri bir gerçektir. Bu gerçeklik, Türkiye toplumuna sebepleri ve muhtemel sonuçları ile ayrıntılı bir şekilde anlatılmalı ve birlikte yaşama kültürünü geliştirebilmek için çaba gösterilmelidir.
3. Kamplarda karşılaşılan sorunları gidermek için belirli bir süredir uygulanan kanaat önderleri veya Suriyeli kamp muhtarları uygulaması kamp dışına da yayılmalıdır. Karşılaşılması muhtemel toplumsal sorunlara çözüm bulabilmek ve sığınmacıların daha rahat kontrol edilmesini sağlamak için kanaat önderleri seçilmesi faydalı olacaktır. Suriyeliler arasından seçilebilecek kanaat önderleri, sığınmacıları yerel kültüre uyum sağlama, suça bulaşmama ve çalışma hayatına katılma gibi konularda telkin edebilecek ve bu insanların tutumlarını olumlu yönde değiştirebilecektir.

4. Kanaat önderleri, sığınmacılarla en temel düzeyde ilgilenme sorumluluğu olan muhtarlarla ortak hareket etmelidir. Bu şekilde sığınmacıların yaşadığı sorunlar ilgili mercilere ulaştırılabilecek ve takip edilebilecektir.
5. Türkiye’de yaşayan sığınmacı sayısı dikkate alındığında, bu insanların temel hizmetlere ve insani ihtiyaçlara erişebilmesi için merkezi bir koordinasyon birimine ihtiyaç duyulmaktadır. YUKK kapsamında kurulan ve mültecilerle ilgili tüm kamusal sorumluluğu üzerine alan GİGM’nin kurumsal yapısını oluşturma yönündeki çabalarını tamamlayamamış olması, söz konusu ihtiyacı daha da belirginleştirmektedir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde GİGM, AFAD, valilik, il ve ilçe belediyeleri, emniyet birimleri ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların bir araya gelerek *Suriyeli Sığınmacılara Temel Hizmetlerin Sağlanması için Koordinasyon Birimleri* kurulmalıdır.
6. Koordinasyon Birimleri vasıtasıyla ilgili bölgede yaşayan sığınmacıların sayısına, demografik bilgisine ve ihtiyaçlarına kolaylıkla ulaşılabilecek, mükerrer yardımlardan kaçınıldığı gibi ihtiyaçlar çerçevesinde yeni kampanyalar organize edilebilecektir.
7. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü çatısı altında yapılandırılması öngörülen Göç Danışma Kurulu ve Göç Politikaları Kurulu, Suriyeli sığınmacılar konusunda aktif bir şekilde görev almalıdır. Hem yerel halkın hem de sığınmacıların sorunları tespit edilmeli, bu sorunlar çerçevesinde çözüm önerileri daha aktif bir şekilde dile getirilmelidir.
8. Suriyeli sığınmacıların Türkiye toplumunda entegrasyonunda en önemli sorumluluklardan birisi mevcut siyasi aktörlere düşmektedir. Siyasi zeminde ortak bir irade geliştirilmesi ve konu ile ilgili politik düzlemde yapılacak tartışmaları şekillendirmek için TBMM içerisinde Mültecilere ve Geçici Koruma Statüsündeki insanlara yönelik bir komisyon kurulmalıdır.

Sığınmacıların hak ve sorumluluklarının tanımlanması,

1. Sığınmacılar, kamu yetkilileri ve toplumun önemli bir kesimi tarafından *misafir* olarak görüldüğünden herhangi bir hakka sahip olduğu düşünülmemektedir. Fakat bu insanlar 2014 yılı içerisinde yürürlüğe giren GKY kapsamında temel insan haklarına sahiptir. Sahip oldukları bu hakların sığınmacılarla ilgilenen

kamu yetkilileri başta olmak üzere, toplumun tamamına aktarılması gerekmektedir.

2. Suriyeli sığınmacılar genelde sadece Arapça ve Kürtçe bildikleri için kamu hizmetlerinden yararlanma, sosyal davranış kalıplarına uyma, kamu görevlileri ile iletişime geçme ve benzeri konularda sorun yaşamaktadır. Bu sorunları aşabilmek için sunulan hizmetleri açıklayan Arapça ve Kürtçe broşürlerin hazırlanması, internet sayfalarının açılması gibi enformasyon imkânlarına sivil toplum örgütlerinin de desteği ile başvurulmalıdır.
3. Türkiye’de yaşayan ve savaş sona erse dahi burada yaşamaya devam edecek insanların kendi aralarında konuştukları Arapça başta olmak üzere Kürtçe ve Farsça dillerinde teknik tercüme yapabilecek mütercimler yetiştirilmelidir. Ayrıca sığınmacıların yoğun olarak yerleştikleri şehirlerde toplumsal uyumu ve iletişimi arttırmak için, Halk Eğitim tarafından yerel halkın ve bu insanlara hizmet sunan kamu personelin katılabileceği Arapça kursları düzenlenmelidir.
4. Sığınmacıların Türkiye’de veya Suriye’de kazandıkları diploma ve belgelerin geçerliliği ile ilgili yaşanan sorunlar çözümlenmelidir. Evlilikler ve doğumlara ait belgeler başta olmak üzere, okul diplomaları ve öğretmenlik sertifikaları gibi resmi belgeler ciddi bir veri altyapısı kurularak tutulmalı ve uluslararası ölçekte kabul edilebilirliklerinin tanımlanması için BM ile ortak bir çalışma yürütülmelidir.

Uluslararası organizasyonlar ile ilişkiler,

1. 2014 yılından itibaren sığınmacıların Avrupa ülkelerine doğru yoğunlaşan göçü, mülteci sorununu bölgesel olmaktan çıkararak uluslararası bir boyuta taşımıştır. Bu nedenle sığınmacılar ile ilgili üretilecek politikalar konusunda Türkiye’nin de etkin katılımıyla, sorundan etkilenen ülkeleri kapsayan bir organizasyon kurulmalıdır. Karşılaşılan sorunlar için ortak çözüm önerilerinin üretilmesi ve sorumluluk paylaşımı bu organizasyon yardımıyla daha rahatlıkla çözümlenebilecektir.
2. 2014 yılından bu yana dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumunda olan Türkiye’nin yaşadığı sorunlar ve mülteci hukukunun ilkeleri doğrultusunda çalışmalar yürütmesine rağmen sorunun çözümü konusunda uluslararası desteğin çok düşük düzeyde kalması mülteci hukukuna dair uluslararası sözleşmelerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Daha fazla

sorumluluk paylaşımı üzerine temellendirilmesi gereken söz konusu yaklaşım, mülteci sorununu muhatabı olarak sadece savaşa komşu ülkeleri görmemelidir.

3. Türkiye’de yaşayan sığınmacı sayısı ve bölge ülkelerindeki istikrarsızlık göz önüne alındığında, İstanbul BMMYK başta olmak üzere uluslararası yardım kuruluşlarının önemli merkezlerinden birisine ev sahipliği yapmalıdır.
4. Suriyeli sığınmacıların ihtiyaç duyduğu insani yardımdan, eğitim ve sağlık yardımına kadar birçok alanda sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak çalışmaktadır. Bu çalışmalar, genellikle Türkiye içerisinde faaliyet gösteren STK’lar tarafından yapılmaktadır. Sığınmacıların boyutu düşünüldüğünde, çözüm üretmek için uluslararası sivil toplum kuruluşlarının da sorunlara yönelik projeler üretmesi önemlidir. Bu nedenle, söz konusu yapıların daha rahat çalışabilmesi için yasal kısıtlamaların yeniden düzenlenmesine ve resmi makamların izinler konusunda yaşanan gecikmelerin önüne geçmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
5. Uluslararası yardımların dağıtımında ve hizmet olarak sunumunda şeffaflık ve hesap verilebilirlik artırılmalıdır. Sığınmacılara yapılan yardımlarla ilgili politikaların daha açık ve kontrol edilebilir bir sistematığe oturtulması ulusal ve uluslararası yardımların çekincelerini ortadan kaldırarak, yardım miktarlarının artmasını sağlayabilir.

Kayıtlama ve güvenlik,

1. Türkiye’de yaşayan sığınmacıların kayıt altına alınması çalışmalarını, Emniyet Genel Müdürlüğü ve BMMYK’nın katkılarıyla GİGM yürütmektedir. Sığınmacıların kayıt altına girme ile ilgili kaygıları dikkate alınarak, kayıt sonrasında sahip olacakları haklar ve sorumluluklar her türlü iletişim kanalı kullanılarak açıklanmalıdır.
2. Suriyeliler iş bulabilmek ve bölgesel fırsatlardan faydalanabilmek amacıyla Türkiye’nin neredeyse tamamına yayılmış durumdadır. Bu hareketlilik kayıt merkezlerini yeni arayışlara itmektedir. BMMYK’nin desteği ile geliştirilen gezici kayıt merkezleri, söz konusu dağınık grupların sağlıklı bir şekilde kayıt altına alınması hususunda oldukça başarılı sonuçlar vermektedir. Kayıt sorunu olan büyükşehirler başta olmak üzere yoğun sığınmacı nüfusun yaşadığı merkezlerde kullanılan gezici kayıt merkezi araçlarının sayısı artırılmalıdır.

3. Kamp dışında yaşayan ve kayıt dışı yollarla Türkiye'ye giren sığınmacıların kayıtları yapılamadığı için sayıları ve ihtiyaçları bilinmemektedir. Kayıt yaptırmayan bu insanlar, sığınmacılara sağlanan sağlık ve diğer destek hizmetlerinden de yararlanamamaktadır. Suriyelilere sunulabilecek hizmetleri daha düzenli hale getirebilmek ve karşı kaşıya olunan sorunu daha iyi anlayabilmek için kayıt sorunu çözülmelidir.
4. Sığınmacıların kayıtları esnasında bu insanlara ait temel demografik bilgilerin yanı sıra, mesleki yeterliliği ve diğer nitelikleri ayrıntılı bir şekilde alınmalıdır. Bu insanlara sunulacak mesleki eğitimden tutalım da, sunulacak istihdam olanaklarının tespitine kadar birçok politika önerisi ancak bu bilgilerin sağlıklı bir şekilde elde edilmesiyle sağlanabilir.
5. Suriyelilerin kayıt verilerini, demografik yapısındaki değişimleri, geri veya üçüncü ülkelere göç istatistiklerini tutacak merkezi bir kayıt sistemi kurulmalıdır. Bu merkez kayıt ve sonrasında sığınmacılarla ilgili fiziki hareketlilik verilerini tutacağı gibi, geleceğe dönük kestirimler yapmalı ve bu insanların yerleştirilmesi ile ilgili planlar hazırlamalıdır.
6. Bölgedeki şehirler başta olmak üzere Türkiye'nin tamamında karşılaşılan güvenlik problemlerini aşabilmek için sınır kontrolleri arttırılmalı ve kayıt dışı geçişlere izin verilmemelidir. Sınır kapılarında geçişler sırasında kayıt işlemleri ayrıntılı formlar doldurularak alınmalı ve bu işlemler sonlanana kadar geçici barınma merkezlerinde kalmaları sağlanmalıdır.
7. Sınıra yakın bölgelerde yaşanan çatışmalar veya bazı güvenlik gerekçeleri ile sınır kapılarının kapatılması, sığınmacı akınının kayıt dışı yollarla gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu durumda hem insan kaçakçılarının fırsat sunulmakta hem de kayıt sorunlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu nedenle, *açık kapı* politikasının her halükarda uygulanması ve kitlesel göç durumlarında bu insanların sınıra yakın bölgelerde bir süre misafir edilebileceği merkezlerin kurulması gerekmektedir.
8. Sınıra yakın kamplar, sığınmacıların hareketliliği nedeniyle, sürekli kontrol altında tutulmalıdır. Güvenlik zafiyeti neticesinde Türkiye'de gerçekleşen her bir terör eylemi, sığınmacılara bakış açısını olumsuz yönde etkilemekte ve entegrasyon sürecini zayıflatmaktadır.

1. Kamplarda ve kamp dışında sığınmacılara hizmet sunan personel içerisinde kadın ve erkek personel dağılımı genelde homojen bir şekilde yapılamamaktadır (AFAD, 2014:50). Bu durum, cinsiyet ayrımının olduğu ve daha muhafazakâr Suriye toplumuna verilen hizmetleri kısıtlamaktadır. Bu sorunu aşabilmek için, Suriyeliler içerisinde gerekli yeteneklere sahip bireyler seçilmeli ve verilen hizmetlerde bu insanların da yardımına başvurulmalıdır.
2. Kültür, dil ve yaşam tarzından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle sığınmacılar birçok sosyal faaliyetten faydalanamamaktadır. Uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için öncelikle Suriyelilerin kendi aralarında bir araya gelebilecekleri sosyal alanlar inşa edilmeli ve bu alanlarda çeşitli hizmetlerin verilmelidir. Bu amaçla açılan sığınmacı merkezlerinin faaliyetleri arttırılmalı ve daha yaygın bir ağa sahip olması sağlanmalıdır.

Barınma,

1. Kamp dışında yaşayan Suriyeliler, ücretsiz sağlık hizmeti dışında herhangi bir destek almamaktadır. Bu nedenle, hayata tutunabilmek için ağır çalışma koşullarında ve çoğu zaman asgari ücretin altında çalışma hayatına katılmak zorunda kalmaktadır. Temel ihtiyaçları arasında öncelikli sorun ise, barınma problemidir. Yoğun göç alan illerde talebe bağlı olarak artan kiralar ve ev fiyatları, sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Bu sorunun çözümlenebilmesi için, TOKİ'nin de desteği ile sığınmacıların barınabileceği yerleşim birimleri yaptırılmalıdır.
2. Kamu kurumları, belediyeler ve sendikalar başta olmak üzere hem kamunun hem de sivil toplum örgütlerinin kontrolündeki misafirhaneler ve konuk evleri bu insanların faydalanabilmesi için düzenlenmelidir.
3. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar, çok yüksek kiralar ödeyerek çoğu zaman ev niteliği bile taşımayan sağlıksız barınma ortamlarında yaşamaktadır. Bu insanların ev sahipleri ile arasında herhangi bir hukuksal sözleşmenin olmaması, ev sahiplerinin keyfi davranışlarına ve sığınmacıların herhangi bir sorun karşısında çaresiz kalmasına neden olmaktadır. Barınma ile ilgili söz konusu sorunu aşabilmek amacıyla, sığınmacı ile ev sahibi arasında kira sözleşmesinin yapılabileceği bir prosedür geliştirilmeli ve bu evlerin mevcut durumu ile ilgili inceleme yetkisi belediyelere bırakılmalıdır. Belediyelerin

incelemesine bağlı olarak kullanılabilir durumdaki meskenlerin kira bedelleri meskenin değerine bağlı olarak bir tavan değerle sınırlandırılmalıdır.

Eğitim hizmetleri,

1. Suriyeli çocukların savaşın başladığı dönemden bu yana eğitim hayatından uzak kalması kayıp bir neslin yetişmesi riskini ortaya çıkarmaktadır. Bunu aşabilmek için MEB başta olmak üzere kamu kurumları özveri ile çalışmalı ve temel eğitim programları geliştirilmelidir. Eğitimci altyapısının giderilmesi için Suriyeli öğretmenlerden faydalanılabileceği gibi, altyapı sorunları giderebilmek için ise okulların yarı zamanlı veya yaz döneminde kullanımı tartışılabilir.
2. Kamplarda uygulanan temel eğitim programı, Suriye eğitim müfredatını kapsamaktadır. Fakat bu insanların en azından yakın gelecekte Türkiye’de yaşamaya devam edecekleri göz önünde bulundurulursa, Türkçe öğrenebilecekleri karma bir eğitim modelini oluşturmak elzemdir.
3. Mesleki eğitim kurslarının sayıları ve çeşitliliği arttırılmalıdır. Bu kurslar sadece yetişkinler için hobi edinme amaçlı kullanmak yerine, gençleri istihdam hayatına katılmasını sağlayacak temel bilgilerin verildiği bir yapıya dönüştürülmelidir. Bu kurslara katılımı arttırmak için çalışma hayatına katılan sığınmacıları da düşünerek, mesai saatleri dışında kurslar da organize edilmelidir.
4. Mesleki eğitim kurslarında, Suriyeli ğretmenlerin de çalışmasına izin verilmelidir.
5. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar içerisinde de mesleki eğitim kurslara katılım oranları arttırılmalıdır. Bunu başarabilmek için, kurslarla üretilen ürünlerin satılması ve elde edilen gelirlerin kursiyerlere dağıtılması veya meslek kursuna kaydolan kişilere eğitim sürecinde burs verilmesi gibi teşvik edici ödüller sunulabilir.

Sağlık hizmetleri,

1. Sığınmacılara sağlık hizmetinin verildiği aile hekimliklerinde Sağlık Bakanlığı kayıt sistemi üzerinden kayıt yaptırılmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için kayıt sistemi bu kişileri kapsayacak şekilde geliştirilmelidir.

2. Nüfus yoğunluğunun bulunduğu ve hizmete ulaşımın kolay olduğu yerlerde her 10.000 Suriyeli nüfus için bir göçmen sağlığı merkezi açılmalıdır (TTB, 2016:90).
3. Suriyelilerin yaşam koşulları ve anavatanlarındaki siyasi ortam nedeniyle karşılaşılabileceği çatışmalarda basit çözümler üretebilmesi için, ilk yardım eğitimi verilmelidir.
4. Sığınmacılar, Suriye’de karşılaştıkları savaş manzaraları ve çatışmalar nedeniyle genellikle ciddi psikolojik travmalar yaşamaktadır. İçer kapalı ve muhafazakar toplum yapısı bu sorunları çözebilmek için bazı durumlarda şans olsa da, herhangi bir psikolojik destek alınması yönünde aynı zamanda ciddi bir engeldir. Bu engeli aşabilmek için sığınmacıların evlerinde ziyaret edilmesi ve Suriyeli bir tercüman kullanılması gibi çabalar gösterilmelidir.
5. Suriyelilerin sağlık sektöründe neden olduğu kapasite sorununu dengeleyebilmek için yeni hastanelerin inşa edilmesi gerekmektedir. Böyle bir altyapı kurulsaydı bile ciddi bir nitelikli çalışan eksikliği ortaya çıkacağından, Suriyeli doktorların ve diğer sağlık çalışanlarının Türkiye’de çalışabilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.
6. Kamplarda yer alan sağlık merkezlerinde basit tahliller ve poliklinik hizmetleri verilebilmesine rağmen, ciddi bir personel sıkıntısı yaşanmaktadır. Zorlu çalışma şartlarında istihdam edilen bu personelin rahatlayabilmesi için yeni sağlık personelinin istihdam edilmesi gerekmektedir.
7. Doğurganlık çağında olan 15-49 yaş aralığındaki kadınların izlemleri yapılmalı, doğum kontrolü ile ilgili danışmanlık verilmelidir. 5 yaşının altındaki bebek ve çocukların periyodik muayeneleri ve izlemleri yapılmalı, anne sütüne teşvik edilerek dengeli ve sağlıklı beslenmeleri yapılmalıdır.
8. Sığınmacılar arasında engeli veya süregelen olup da evde sağlık hizmeti alması gerekenler tespit edilmeli ve bu sağlık hizmetlerini verebilecek gezici birimler oluşturulmalıdır.
9. Genellikle birinci dereceden sağlık hizmetleri ile sınırlı kalan uygulamaların yanı sıra psikososyal destek, ampute organlara yönelik rehabilitasyon ve donanım desteği de verilmelidir.
10. Tedavi için gerekli ilaçlara ulaşma yönündeki prosedür, sığınmacıların dil problemi nedeniyle ciddi bir soruna dönüşmektedir. Bu nedenle birçok hasta ilaçlarını kısıtlı imkânları ile temin etmeye çalışmaktadır. Bu sorunu

çözebilmek için kayıt yaptıran Suriyelilerin bilgileri, Sağlık Bakanlığı veri tabanına aktarılmalı ve Türkiye vatandaşlarının ilaç alım sürecinde uyguladığı prosedüre benzer bir prosedür tanımlanmalıdır.

Dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar,

1. Suriyeli kadınların başlık parası karşılığında belirli simsarlar aracılığıyla evliliğe zorlanmasının önüne geçilmelidir. Kadınların cinsel istismarının önüne geçebilmek için, sığınmacı nüfusunun yoğun olduğu şehirlerde il Emniyet Müdürlüğü çatısı altında bir birim kurulmalıdır.
2. Suriye'deki savaş şartlarından etkilenen, yalnız başına yaşam mücadelesi vermeye çalışan veya Türkiye'de cinsel istismara maruz kalmış sığınmacılar için sığınma evleri açılmalı veya mevcut sığınma evlerinde bu kadınların konaklaması için yasal prosedürler tanımlanmalıdır.
3. Suriye yasaları ve geleneklerine göre normal olarak görülen erken yaşta veya çokeşli evliliklerin yarattığı hukuki ve toplumsal sorunlar, sığınmacılara aktarılmalıdır. Bu uygulamalarla karşılaşılması durumunda, söz konusu durumun istismara dönüşmemesi için, gerekli cezalar verilmelidir.
4. Çatışmalar nedeniyle yaşanan sorunların tetiklediği şiddet eğiliminin aile içi şiddete dönüşmemesi için aileler bilgilendirilmeli ve takip edilmelidir. Uyarıcı önlemlere rağmen bu vakalarla karşılaşılması durumunda, şiddet gören kadının korunmasına yönelik mevzuat sığınmacı aileler için de uygulanmalıdır.
5. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölge şehirlerinde Suriyeli kadınların ikinci eş olarak alınması oldukça yaygın bir uygulamaya dönüşmüştür. Bu nedenle bölge kadınları, bu insanları kendilerine rakip olarak görebilmekte, hatta kendilerine baskı ve tehdit unsuru olarak kullanıldığı için psikolojik travmalar yaşayabilmektedir. Bölgede yaşayan kadınları psikolojik olarak rahatlatmak ve sahip oldukları hakları anlatacak organizasyonlar kurulmalıdır.

Sığınmacıların istihdam hayatına katılması,

1. Suriyelilerin kayıt dışı işçi olarak çalışmasının önüne geçebilmek için, bu işgücüne çalışma izni veren yasal bir çerçeve 2016 yılı Ocak ayında düzenlenmiştir. Fakat bu düzenlemenin sonuçları ile ilgili herhangi bir veri elimizde bulunmamaktadır. Yasal düzenlemenin etkin bir şekilde yürürlüğe girmesi kayıt dışı işçi çalıştıran ve çalıştırmayan şirketler arasındaki haksız

rekabeti engelleyecek, yerel halk ile sığınmacılar arasında istihdam imkânlarına erişim hususundaki mücadeleyi düzenleyecek ve bazı bölgelerde yaşanan vasıfsız işçi açığının kapatılmasına yardımcı olacaktır.

2. Bölge illerinde yoğun bir şekilde yaşayan sığınmacılar, istihdam fırsatları dikkate alınarak Türkiye'nin farklı şehirlerine dağıtılmalıdır. Bu şekilde sığınmacılara verilen hizmetlerin kalitesi yükselebileceği gibi, yoğun göç nedeniyle demografik yapısı bozulan ve temel hizmetleri bile vermekte zorlanan illerde kısmi bir rahatlama sağlanabilecektir.
3. Sığınmacılar arasında yer alan doktor, avukat, öğretmen, akademisyen ve mühendis gibi nitelikli insan gücü değerlendirilmelidir. Bu insanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için vasıfsız işlerde çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Oysa Suriyeler arasındaki kanaat önderleri bu grup arasından seçilebileceği gibi, bölgede ihtiyaç duyulan nitelikli işgücü açığı da bu insanlarla doldurulabilir.
4. Suriyeliler kendi ülkelerinde çoğunlukla tarım ve hayvancılık sektöründe istihdama katılmakta ve bu konuda oldukça mahir çiftçilerdir. Bu insanların şehirleşme veya terör olayları nedeniyle boşalmış köy ve kasabalara isteğe bağlı olarak yerleştirilmesi, kırsal üretimi arttıracak ve barınma ihtiyacını azaltacaktır.

Yerel yönetimler,

1. Sığınmacılar için geliştirilecek projelerde yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine ve konu ile ilgili çalışan kurumlara daha fazla inisiyatif verilerek, sorunların yerel çözümleri araştırılmalıdır. Hem soruna muhatap bölge halkının hem de Suriyelilerle birebir çalışma fırsatı olan yapıların deneyimlerini kullanmak, sorunun çözümü için daha faydalı olacaktır.
2. Belediyeler, İller Bankası tarafından dağıtılan Genel Bütçe Vergi Geliri payları hesaplanırken şehrin nüfusuna bağlı olarak bütçeden pay almaktadır. Yoğun Suriyeli nüfusuna sahip olan Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin gibi iller şehir nüfusundaki artış nedeniyle temel belediyeçilik hizmetlerini bile vermekte zorlanmaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için, sığınmacıları misafir eden şehirlere sığınmacı nüfusuna bağlı olarak ek bir ödeme yapılmalıdır.

Konu ile ilgili bilimsel çalışmalar,

1. Sığınmacılar ile ilgili çalışmalar sonucu elde edilen bilgiler, güvenlik ve kişisel verilerin paylaşılmaması gibi gerekçelerle kamuoyu ve araştırmacılarla paylaşılmamaktadır. Bu konudaki hassasiyetlere saygı duymak şartıyla, sorunun boyutlarının tespit edilebilmesi ve yeni çözüm önerileri getirilebilmesi için bu verilerin paylaşılması oldukça değerlidir.
2. Suriyelilerin ülke içerisindeki dağılımları ve sayıları dikkate alınırsa bu alanda çalışma yürüten akademisyen ve araştırmacıların arttırılması ve bu insanların teşvik edilmesi gerekmektedir.

Sığınmacı algısının değiştirilmesi,

1. Türkiye toplumundaki sığınmacı algısı düzeltilmelidir. Parklarda veya trafikte karşılaşılan dilenciler ile özdeşleştirilen bu insanların, sahip olduğu yetenekleri ve kültürel zenginlikleri ön plana çıkaracak çalışmalar yürütülmeli, yerel halka çok kültürlülüğün sunduğu fırsatlar anlatılmalıdır.
2. Toplumdaki genel algının tersine sığınmacıların suçlandığı hırsızlık, fuhuş ve kamu mallarına zarar verme gibi adi suçlara karışma oranlarının oldukça düşük olduğu resmi kayıtlarda görülmektedir (Erdoğan, 2014:22). Fakat bu gerçeğe rağmen yerel halkın söz konusu olumsuz algısını ortadan kaldıracı için, ilgili suç verilerinin belirli sıklıklarla açıklanması ve toplumun bu konuda ikna edilmesi gerekmektedir.
3. Sığınmacılar ile yerel halk arasında yaşanan gerginlikler esnasında Suriyelilere fiziki ve maddi zarar veren suçlular tespit edilmeli ve cezalandırılmalıdır. Gaziantep ve Kahramanmaraş örneklerinde yaşandığı gibi tek suçu sığınmacılara yükleyerek bu insanların yeniden sürgün edilmesi, bu davranışı toplum içerisinde normalleştirmekte ve yeni çatışmalara temel oluşturmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların neden olduğu sorunlara çözüm önerilerinin ifade edildiği yukarıdaki maddeler, sırasıyla sığınmacılarla ilgili yasal mevzuat ve genel işleyiş, toplumsal etkileşim ve kadın hakları, ekonomi, sınır güvenliği problemleri, barınma, sağlık ve eğitim alanlarındaki sorunlara karşı çözüm politikalarını içermektedir.

3.2. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Sığınmacılar ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiyi ve politika önerilerini açıklamadan önce, günümüz dünyasında bu örgütlenme biçiminin konumuna basit bir değerlendirme yapılmalıdır. 1980’li yıllardan itibaren Keysezyen politikaların ve refah devleti uygulamalarının ekonomik nedenlerle gücünü yitirmesi ile birlikte neoliberal politikalar gittikçe daha etkin olmaya başlamıştır. Devletin birincil amacı toplumsal refahın sağlanması yerine, piyasanın sağlığı ve güvenliğinin temin edilmesine kaymıştır. Bu çerçevede devletin boşalttığı alanda organizasyonların yeniden düzenlenebilmesi için sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin artması gerekmiş ve siyasetten bağımsız adem-i merkeziyetçi örgütlenme modeli ile söz konusu kuruluşlar yeni sisteme adapte edilmiştir.

Çatışmaların başladığı günden bu yana gittikçe artan ve öngörülemeyen boyutlara ulaşan sığınmacı sorunu sadece kamu tarafından çözülebilecek sınırların çok daha ötesine geçmiştir. Toplumsal geleneğimizin bir sonucu olarak, her türlü sorunun çözümünün devlet mekanizması ile aranması anlayışı sayıları 2.7 milyonu geçen sığınmacıların ihtiyaçları göz önüne alındığında geçerliliğini yitirmektedir. Bu nedenle, sığınmacı sorunu çözüm ortaklarına ihtiyaç duymaktadır. 2012 yılının ortalarından itibaren BM ile ortak çalışma yürüten Türkiye söz konusu sorunu ancak, yerel ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin katkıları ile çözebilecektir.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler başta olmak üzere tüm Türkiye’de sığınmacılarla ilgili çalışma yürüten birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Örneğin, sadece Gaziantep’te 100’ü aşkın STK, sığınmacılarla ilgili çalışma yürütmektedir (Kutlu, 2015:13). Sığınmacılarla ilgili çalışma yapan STK sayısı oldukça yüksek olmasına rağmen, bu örgütlenmeler arasında genel bir koordinasyon bulunmamaktadır. STK’ların hedef kitleleri, kapasiteleri, yürüttüğü projeler, gelir kaynakları, gönüllü sayıları, karşılaştıkları sıkıntılar, ihtiyaçları ve hangi alanda çalıştıkları gibi çok temel bilgilere bile toplu bir şekilde ulaşılamamaktadır. Bu nedenle söz konusu yapıların belirli periyotlarda bir araya gelmeli, sorumlulukları dâhilinde ihtiyaç analizi yaparak daha etkin çalışma yollarını aramalıdır. Aksi takdirde, bireysel çabaların ürünü olarak yapılan yardımlar belirli konulara veya belirli kişilere yoğunlaştığı için sorunun bütüncül bir çözümünü ortaya koymaktan çok uzakta kalmaktadır.

Suriye özelinde çalışan STK'lar politikalarını hukuki destek, sosyal danışmanlık, insani yardım, sağlık, eğitim, mesleki eğitim, kültür-sanat, araştırma ve konferans/atölye gibi çalışma alanlarına yoğunlaştırdıkları gözlenmektedir. STK'ların birden çok çalışma alanında proje üretmeye çabalaması kapasitesini sınırlamakta ve çoğu durumda yapılan işlerin kalitesini düşürmektedir. Bu nedenle, konu ile ilgili STK'lar belirli çalışma alanlarına yoğunlaşarak uzmanlaşmalı ve bu sayede bölgesel sorumluluk paylaşımı gerçekleştirilmelidir.

Sahada çalışan bu sivil toplum kurumları incelendiğinde verilen desteğin sürekli olmadığı ve gittikçe azaldığı, temel ihtiyaç malzemelerinin temini hususunda sorunlar yaşandığı, inanç temelli örgütlenmeler daha büyük projeleri destekleyebilecek kapasiteye sahipken sosyal demokrat gelenekten gelen örgütlerin bölgede daha atıl kaldığı, kadınlar ve engelliler konusunda hizmet üreten STK'ların bulunmadığı, bu kurumlar arasında merkezi bir planlamanın olmadığı, koordinasyon problemini aşabilmek için bir çatı örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğu ve çalışma alanının tüm sığınmacıları kapsamı gerektiği tespit edilmektedir (Kutlu, 2015:24-25).

Suriyelilerin Türkiye'deki hak ve statülerini tanımlayan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, ulusal ve uluslararası STK'lar devletin yürüttüğü çalışmalarda birlikte hareket etme ve hizmet sunma sorumluluğunu taşımaktadır. Hatta bu yönetmelik, Dışişleri Bakanlığı'na diğer ülkelerden, uluslararası örgütlerden ve STK'lardan uluslararası yardım talep edilmesine olanak vermektedir. Fakat rakamlara bakıldığında bu konuda ciddi uygulama sorunları olduğu görülmektedir. Örneğin, 2013 yılının ilk üç ayı içerisinde sadece 3 uluslararası yardım kuruluşu sığınmacılarla ilgili proje üretmek için kayıt yaptırırken, 2014 yılının aynı döneminde bu rakam 20'ye çıkmış ama aynı yılın ikinci yarısında herhangi bir kayıt yapılmamıştır (UAÖ, 2014:24). Uluslararası yardım kuruluşları ile Türkiye arasındaki en ciddi anlaşmazlık, sorumluluk paylaşımıdır. Yürütülecek projeler ve aktarılan fonlar ile ilgili Türkiye yönetimi söz sahibi olmak ve bunları yönetmek isterken, yardım kuruluşları ise bölgesel bağlantıları ile çözüm yolu aramayı tercih etmektedir. Bu sorunun çözümü için insani yardımı önceleyen ortak bir anlayışa, güncel bilgilerin kullanıldığı kayıt verileriyle ihtiyaç sahiplerinin hassas bir şekilde tespitine ve takibine ve karşılıklı şeffaflığa ihtiyaç duyulmaktadır.

Sığınmacıların entegrasyonunu amaçlayan konu başlıkları, kamunun üzerine düşen sorumluluklara benzer görevleri STK yapılanmalarına da vermektedir. Mükerrer olmaması açısından bir önceki bölümde önerilerin ve STK'ların da uygulaması gereken politikalar burada tekrarlanmamıştır. STK'lar özelinde tespit edilen sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

1. Sığınmacıların haklarını ve sorumluluklarını temel düzeyde tanımlayan YUKK ve GKY'ne ek olarak hazırlanması gereken mevzuatlar ile ilgili öneriler yapılmalı, kurumlar bu konuda teşvik edilmelidir.
2. STK'lar daha planlı hareket edebilmek için belirli periyotlarda bir araya gelmelidir. Bu koordinasyon toplantılarında karşılaşılan sorunlar, deneyimler ve yardım talepleri değerlendirilmeli ve buna bağlı olarak sorumluluk paylaşımı gerçekleştirilmelidir.
3. Sığınmacıların mevcut mevzuat dâhilinde sahip olduğu haklar, bu konuda birimler oluşturularak Suriyelilere aktarılmalıdır. Söz konusu insanlar, hakları konusunda bilinçlendirilmeli, sorunların çözümü için başvurabilecekleri kurum ve kuruluşlara yönlendirilmelidir.
4. Kitlemel göçlerin sürekliliği Suriyelilerin demografik özelliklerini sürekli araştırmayı gerektirmektedir. STK temsilcileri çalışma yaptıkları sahada bu verileri toplamalı kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere tüm kamuoyu ile bu bilgileri paylaşmalıdır.
5. Suriyeliler ile yerel halkın bir araya getirildiği ve çok kültürlülüğün kazanımlarını ön plana çıkaran kültürel ve sanatsal etkinlikler planlanmalıdır.
6. Sığınmacılar ile yerel halkın birbirini tanımaması toplumlar arasında farklılaşmaya ve ötekileşmeye doğru sürüklenen bir süreci tetikleme riski taşımaktadır. Bu sorunu aşmak için projeler hazırlanmalıdır. Örneğin Diyarbakır Bağlar belediyesi tarafından koordine edilen *kardeş aile projesi* bu alanda kısıtlı olsa da olumlu bir çalışma örneğidir (TTB, 2014:68).
7. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar temel ihtiyaç ve beslenme malzemelerine ulaşmakta sorun yaşamaktadır. Bu ihtiyaçlar dikkate alınarak, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, aşevleri kurulmalıdır.
8. Kayıt sistemi ile tutulan bilgilerin ve STK temsilcilerin sahada elde ettiği bulguların bir araya getirildiği ve sığınmacıların güncel ihtiyaçlarının belirlenerek yardım organizasyonunun yapıldığı koordinasyon merkezleri

kurulmalıdır. Bu merkezler, çalışma alanlarına bağlı olarak alt birimler kurularak STK'ların etkin bir şekilde söz konusu soruna müdahale etmesini sağlayan politikalar üretmelidir.

9. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara mensup sığınmacılara yönelik sosyal politika çabaları yoğunlaşmalıdır. Suriyelilerin tamamını kapsayan ve birçok farklı konu başlığında hizmet veren STK'ların bu gibi alanlarla ilgilenmesi, savaş nedeniyle mensup oldukları statünün dezavantajlarını daha derinden hisseden insanlar açısından önemlidir.
10. Sağlık hizmetleri açısından değerlendirildiğinde hamile ve doğum yapan kadın sığınmacıların takibinin yapılamaması, büyüme çağındaki nüfusun yeterli beslenememesi ve aşılama sorunları ile karşılaşmaktadır. Sığınmacı nüfusu dikkate alındığında bu sorunun çözümüne dönük sorumluluğu sadece kamusal idareye bırakmak, çözümü geleceğe ötelemekten başka bir işe yaramaz. Sağlık alanında çalışmalar yapan STK'lar belirlenin bu ve benzeri sorunları çözmek için projeler geliştirmeli, gerekiyorsa gezici ekipler kurmalıdır.
11. Kayıt dışı işgücünün önemli paydaşlarından biri olan çocuk işçiliği sığınmacılar arasında oldukça yaygındır. Bunun sebepleri arasında çocuk işçilerin aldığı ücretlerin düşüklüğü, temel ihtiyaçları karşılayabilmek için çalışmak zorunda kalmaları ve eğitim hayatına katılma yönünde yaşadığı sorunlar bulunmaktadır. Türkiye'de zorunlu sekiz yıllık eğitim ile bitme noktasına gelen bu sorunu çözebilmek için çocukların takibi yapılmalı ve eğitim hayatına katılmaları için uygun ortam oluşturulmalıdır.
12. Yaşama koşulları, yaşadıkları mahalleler, eğitim düzeyleri ve olanakları açısından gün geçtikçe birbirinden daha da ayrışan Suriyeli ve Türk çocuklar arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmak için eğitimler ve atölyeler gibi çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.
13. Sığınmacılar arasında kendini ifade etmekte zorlanan ve sınırlı imkânlarla evini ayakta tutmaya çabalayan kadınlarla ilgilenebilecek ve kültürel nedenlerle kadınlardan oluşması gereken organizasyonlar kurulmalıdır.

Suriyeliler ile ilgili karşılaşılan sorunun çözümüne yönelik ulusal çapta oldukça etkin ve özverili çalışmalar üreten STK'lar bulunmasına rağmen, yukarıdaki satırlarda ifade edilen tespitlerin ve eksikliklerin giderilmesi durumunda çözüme yönelik daha etkin bir ortam oluşturulabilecektir. Sivil toplum örgütleri kurulma amacı ve mensup olduğu toplumsal

demografik ortama bağlı olarak hareket etmeli, yardım çalışmaları esnasında herhangi bir etkin kökene veya mezhebe dönük çalışma yapılmamalıdır. STK'ların yürütecekleri çalışmalar öncelikle savaşın etkilerini üzerinden atmaya alışan Suriyelilerin yaşadıkları travmayı aşmalarına ve sonrasında da sığınmacılar ile yerel halk arasında ilişkilerin geliştirilmesine odaklanmalıdır.

3.3. SURIYELİ SİĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA MEDYANIN ROLÜ

Modern toplumların ortaya çıkması ile gittikçe gücünü arttıran ve ekonomi, politika ve din ile birlikte toplumu yönlendiren dört önemli toplumsal kuvvetten birisi olan medya, sığınmacıların entegrasyonu konusunda daha etkin bir rol almalıdır.

Çoğu zaman sundukları haberi çekici kılma çabasıyla konuyu dramatize eden, heyecan katan veya manipüle eden medya, Suriyeliler konusunda yaptığı çalışmalarda da benzer taktikler izlemeye devam etmektedir. Suriyelilerle ilgili verilen haberlerde olayı dramatize edebilmek için birçok durumda sığınmacıların veya yerel halkın sorunlarını abartma yoluna giden yayın organları, sığınmacılar konusunda ahlaki sorumlulukların ne kadarını yerine getirdiği ciddi bir tartışma konusudur. Suriyelilerin temel insan haklarından faydalanmaları ve yerel halk ile barış içerisinde yaşayabilmeleri için medyanın üzerine düşen yükümlülüklerden bazıları aşağıdaki gibidir:

1. Medyanın Suriyeliler için kullandığı manipüle edici, ayrımcı ve şiddete dayalı dil, toplumdaki Suriyeli imajını terörize etmekte ve toplumsal ilişkilerin olumsuz yönde inşa edilmesinde belirleyici olabilmektedir (Çekil vd., 2014:32). Bu ötekileştiren dil yerine, iki toplumu bir araya getirebilecek ve barışı sağlayabilecek bir dil geliştirilmelidir.
2. Sığınmacılar medya organlarında bir yandan zavallı, güçsüz, problemli ve yoksul; diğer yandan da suçlu, hırsız, katil, asi, tecavüzcü, suç işleme potansiyeli olan Türkiye'ye maddi yük ve sıkıntı veren insanlar olarak işlenmekte ve kamuoyu algısı da bu yönde şekillendirilmektedir (Erdoğan, 2014:46). Medya organları insani duyarlılığın bir gereği olarak sığınmacıları sadece bir yük veya misafir olarak algılamak yerine, iki toplumun kültürel yakınlıklarına ve sığınmacıların üretkenliğine vurgu yapmalıdır.
3. Sığınmacılar ile ilgili sahada çalışma yapan yetkililerle ortak projeler yapılmalı, yürütülen ve başarılı sonuçlar veren çalışmalar belirli bir plan dâhilinde kamuoyuna duyurulmalıdır.
4. Suriyelileri sadece bir sorun kaynağı olarak göstermek yerine, sığınmacılar ile yerel halk arasında gelişen başarılı entegrasyon örnekleri ön plana çıkarılmalıdır.

5. Sığınmacıların sahip olduğu sanatsal ve kültürel yetenekleri sergileyebilecekleri organizasyonlar planlanmalı, Suriyelilerin de başarılı işler yapabileceği hem Türk hem de sığınmacı toplumuna gösterilmelidir.
6. Medya organlarının kamu görevlileri tarafından daha sık bilgilendirilmesi için GİGM ve İçişleri Bakanlığı'nın ortak iştiraki ile sığınmacılar ile ilgili istatistiki bilgilerin ve uygulanan projelerin periyodik olarak aktarıldığı basın ile iletişim birimi kurulmalıdır.

Medyanın haber verme sorumluluğunun yanı sıra ahlaki ve toplumsal kaygılarının da olması gerçeği çerçevesinde, yerinden edilmiş yaklaşık 2.7 milyon insanın yeni bir kültür havzasında yaşama tutunmaya çalıştığı şartları anlayarak yayınlarındaki hassasiyeti arttırması gerekmektedir. Yerel halk ile sığınmacılar arasındaki çatışmalara veya sığınmacıların neden olduğu sorunlara odaklanan dilin, Suriyeliler ile ilgili sorunun çözümüne faydası olmayacağı gibi, ilerleyen süreçte iki toplum arasında daha büyük sorunların tohumlarını atma potansiyeli taşıdığı acı bir gerçektir.

4. BÖLÜM: BİR ENTEGRASYON ARACI OLARAK İSTİHDAM, İSTİHDAM POLİTİKALARI VE ÇÖZÜME DÖNÜK TEMEL PERSPEKTİF

Suriye'deki çatışmalardan etkilenerek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan sığınmacılar açısından bakıldığında, özellikle kamp dışında yaşayabilmek için, çalışma hayatına katılmak bir zorunluluktur. Çatışmaların geçici bir süre ile kısıtlı olduğu düşüncesinin gün geçtikçe hem yerel halk hem de Suriyeliler arasında geçerliliğini yitirmesi, bu insanların yaşamaya çalıştıkları yeni coğrafyada çalışma isteğini ve gerekliliğini arttırmaktadır. İç savaş nedeniyle yerinden edilmiş insanlar, savaş sona erse bile ülkenin fiziki altyapısı zarar gördüğü için Suriye'ye dönmeye gün geçtikçe daha da artan bir çekince ile yaklaşmaktadır. Bu yargıyı sadece barınma problemi ile açıklamak doğru değildir. Suriye'deki ekonomik sistemin çökmesi, tarım ve hayvancılık yapılan birçok bölgenin savaş nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi, özellikle şehirlerdeki altyapının bir savaş silahı olarak tahrip edilmesi ve yeniden ekonomik bir kalkınma için güven ortamının tesis edilmesi önündeki engeller diğer sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriyeliler arasında yapılan bir araştırmaya göre savaş sona erse bile Suriye'de yeniden çalışma hayatına katılıp katılamayacağına yönelik bir soruya sığınmacıları %30'u menfi cevap vermektedir. Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre, kamplarda yaşayan Suriyelilerin neredeyse yarısı, kamp dışında yaşayanların ise yaklaşık %80'i iş aramaktadır (AFAD, 2014:52-55). Bu insanların çalışma hayatına katılabilmesi için Türkçe öğrenme ve mesleki eğitim alma gerekliliği entegrasyon hissini gittikçe yaygınlaştırmaktadır.

Türkiye'de yaşayan sığınmacılar demografik olarak incelendiğinde, çalışma aralığında yani 19-54 yaş aralığındaki kadın erkeklerin toplam oranı %40, çocuk ve gençlerden oluşan yani çalışma hayatına katılma potansiyeli taşıyan sığınmacıların oranı ise %50'dir (BMMYK, 2016). Toplam sığınmacı nüfusunun resmi rakamlara göre 2.7 milyon kişiyi geçtiği günümüzde, bu rakamlara göre 1 milyonun üzerinde insan çalışma çağında yani "asal yaş grubu"ndadır.

Çalışma çağındaki sığınmacılar ile ilgili yapılan araştırmalar, söz konusu insanların yaklaşık %15'inin okuma yazma bilmediği, neredeyse yarısının ilköğretim ve altı seviyede

eğitim aldığı ve içlerinden ancak beşte birinin lise veya üniversite mezunu olduğunu göstermektedir (AFAD, 2013:26-27). Bu rakamlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için iş arayan insanların çoğunluğunun ancak vasıfsız işgücü piyasasını hedef olarak seçmesi sonucunu doğurmaktadır. Türkiye’de çalışma hayatına katılmak isteyen Suriyeliler bu altyapı ile birlikte, dil sorunu ve yasal olarak çalışamama gibi problemlerin de etkisiyle düzensiz, güvencesiz, uzun süreli, fazla mesaili, düşük ücretli, emek yoğun sektörlerde (inşaat, tekstil sektörü, tarım vb) çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu sektörlerde ücretler yaygın olarak, günlük veya haftalık olarak ödenmekle birlikte sığınmacılar herhangi bir yasal güvenceye sahip olmadıkları için genellikle Türkiye’deki ücret skalasının çok daha altında ve düzensiz bir şekilde gelir elde etmektedir.

Sığınmacı sayısının gittikçe artması ücret seviyelerini daha da düşürmektedir. Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin en büyük sorunu olan barınma giderleri, karın tokluğuna çalışmak zorunda kalan bu insanları yeni çözüm arayışlarına, yani ailede birden fazla bireyin çalışmasına itmektedir. İstihdam piyasasına katılan sığınmacılar ile ilgili birkaç örnek vermek ücret seviyelerini göstermesi açısından faydalı olacaktır. Örneğin TTB’nin araştırmasına (2014:46) göre, fiziki güce dayalı emek yoğun işlerde çalışan bu insanlar günlük 20-30 TL gibi ücretler kazanmaktadır. Temel ihtiyaçların giderilebilmesi için eğitim çağındaki çocukların da tekstil atölyeleri gibi sahalarda iş güvencesinden yoksun, öğlen yemeği verilmeden, aylık 300-400 TL civarında ücretlerle günde ortalama 12-14 saat çalıştıkları görülmektedir (TTB, 2014:64).

AFAD’ın (2014:30) verilerine göre, kadın sığınmacıların %97’si araştırmanın yapıldığı dönemde son bir ay içerisinde herhangi bir gelir elde etmemiştir. İstihdam olanaklarındaki kısıtlılığın neden olduğu bu sonuç, barınma ihtiyaçları başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olan kadınları çok daha düşük ücretlerde çalışmaya zorlamaktadır. Örneğin, normal piyasa ortamında gündelik ev hizmetlerini gören insanlar 75-100TL gelir elde ederken, Suriyeli kadınlar aynı iş için sadece 10-15 TL gibi düşük ücretleri ancak alabilmektedir. Örneğin, İzmir Kağıthane’de yaşayan Suriyeli bir ailede ise 15, 17 ve 22 yaşındaki üç kız çocuk, tekstil sektöründe haftanın altı günü 08:00-21:00 saatleri arasında haftada 100 TL’ye çalışmaktadır (Mazlumder, 2014:42).

Suriyeli aileler bu şartlarda yaşam mücadelesi verirken, çoğu durumda vahşi kapitalizm dönemini bile aratan koşullarla karşılaşmakta ve bu şartları kabul etmesine rağmen iş

bulamadığı durumda sokakta dilenmek zorunda kalmaktadır. Türkiye toplumunun hafızasına kazınan dilenen Suriyeli profili, maalesef böyle bir altyapının sonucudur. Bu insanların herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmaması, işverenler tarafından tehlikeli ve ağır şartları olan işlerde kullanılmalarına fırsat vermektedir. Örneğin, 30 Ocak 2013 tarihinde Gaziantep 4. Organize Sanayi Bölgesi'nde meydana gelen patlamada hayatını kaybeden 7 kişiden ikisinin Suriyeli olduğu belirlenmesine rağmen olay ile ilgili herhangi bir hak talebinde bulunulamamıştır (GÖÇ DER ve EŞHİD, 2013:10).

Suriyelilerin vasıfsız işgücü piyasasına haksız rekabet oluşturacak şekilde katılımı, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirlerde, yerel halk için de ciddi bir soruna dönüşmektedir. Özellikle vasıfsız işgücü piyasasında çalışan insanlar, sığınmacıların göçü ile birlikte, işverenler tarafından ya daha düşük ücretle çalışmak ya da işini kaybetmek seçeneklerinden birisini seçmek zorunda bırakılmaktadır. Türk halkının Suriyeli sığınmacıların etkilerine yönelik algısını inceleyen Erdoğan'ın (2014:30-32) verilerine göre; halkın %70.7'si Türk ekonomisinin sığınmacılardan etkilendiğine, %61.2'si Türkiye'de yoksullar varken Suriyelilere yardımların yapılmasına karşı olduğuna, Türkiye genelinde %56.1'i bölgede ise %68.9'u Suriyelilerinin işlerini ellerinden aldıklarına inanmakta ve %47.4'ü Suriyeli sığınmacıların çalışmaları hususuna karşı çıkmaktadır. Bu rakamlardan da anlaşılabileceği gibi, Türk halkı Suriyelilerin çalışma hayatına katılmalarını istememekte ve kayıt dışı işçi olarak çalışmaları nedeniyle işlerini kaybettiklerine inanmaktadır. Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş gibi illerde yaşanan gerginliklerin sebepleri incelendiğinde bu inancın çok önemli bir yer tuttuğu ve sığınmacıların istihdam piyasasına katılımı konusunda toplumu da tatmin edecek net kararlar alınmaması durumunda toplumsal çatışma riski taşıyan bir olguya dönüştüğü görülmektedir.

Çalışma hakkına ait uluslararası sözleşmeler arasında; en kapsamlı tanımların yer aldığı ESKHS, kadınlara yönelik ayrımcılığın kaldırıldığı CEDAW, engellilerin istihdama katılımda ayrımcılığa uğramalarını engelleyen BMEHS ve çocukların çalışmasını önleyici hükümler içeren ÇHS bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası "Çalışma Hakkı ve Ödevi" başlığı altında 49. maddede herkesin sahip olduğu bir hak ve ödev olarak tanımladığı çalışma hakkına ilişkin devletin sorumluluğunu "... çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri..." almak olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası sözleşmelere bağlı olarak sığınmacı veya mülteci statüsündeki insanlara yönelik çalışma hakkı, tüm bireylere tanınan ekonomik ve sosyal temel bir haktır. BM sözleşmelerinde ön görülen standartlara göre bu hak, asgari düzeyde o ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlanan haklara denk olmalıdır. Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların çalışma izni 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”a tabidir (GÖÇ DER ve EŞHİD, 2013:16).

Türkiye’de yabancıların çalışmasına dair genel hükümler 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği ve Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyraklı Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik tarafından düzenlenmektedir. 4817 Sayılı Kanuna göre Türkiye’de yabancılar üç şekilde çalışabilmektedir. Şensoy’a göre (2016:3-4) çalışma izinleri hakkındaki bu statüler:

Bunlardan birincisi belirli bir işyeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilen “sürelî çalışma izni”dir. Bu izin kapsamında çalışanlar başkasına ait bir işletme bünyesinde çalıştığı için “bağımlı çalışan” olarak adlandırılır. Bunlarla ilgili çalışma izni, çalıştıracak işletme sahibi veya şirketin müracaatı üzerine verilir ve belli şartlarda uzatılabilir. İkincisi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca uzun dönem ikamet iznine sahip olanlar veya Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izni ile kalmış olan veya en az sekiz yıl kanuni çalışması olan yabancılara verilen “süresiz çalışma izni” dir. Üçüncüsü ise bağımsız(kendi kuracağı işte) çalışacak yabancılara, Türkiye’de en az beş yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları koşuluyla verilen “bağımsız çalışma” iznidir. Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyraklı Personel İstihdamına İlişkin yönetmelikte ise bu işletmelerde çalıştırılacak kilit personelin istihdamı ve çalışma izinlerinin nasıl verileceğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Herhangi bir mültecinin 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”a kanuna göre yapacağı müracaatın değerlendirilmesi için yaklaşık üç aylık bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, çalışma izninin verilebilmesi için işverenin başvuruda bulunması ve taahhüt ettiği mali yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler arasında sadece çok küçük bir azınlık yukarıdaki kanun hükmüne tabi olabilmektedir. Türkiye’ye pasaportuyla, yani resmi yollarla giriş yapan ikamet izni ve buna bağlı olarak çalışma izni alabilecek sığınmacı sayısı sadece 80 bin kişidir ve bu rakam Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin %3’üne bile tekabül etmemektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015:41). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın verdiği sayılara göre 2014’e kadar Türkiye’deki Suriyeliler içinde çalışma izni alanların sayısı sadece 3.856’dır. Bunun içinde 2.328 ile en yüksek orandaki sektör (% 63,1) hizmet sektörüdür. Bakanlığın 2011’den bu yana çoğunluğu şirket ortağı olan 6 bin Suriyeliye, imalat ve ticaret sektöründe yeni bir işyeri açarak faaliyet göstermeleri için çalışma izni verildiği belirtilmiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015:43).

Türkiye’ye kitlesel göçün bir sonucu olarak gelen sığınmacılar Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu insanların çalışma hakkı 2016 yılı başına kadar net sınırlarla tanımlanmadığı için bölgesel ve Türkiye genelinde ciddi bir kayıt dışı işgücü piyasası ortaya çıkmıştır. Sığınmacılar mevzuata bağlı olarak kayıt dışı çalıştırılmamakta ve bu durum tespit edildiği hem işverene hem de çalışana ceza uygulanmaktadır. Bu durumda, bağımsız olarak(kendi işinde) kayıt dışı çalıştığı tespit edilen sığınmacıya 3.536 TL; çalışma izni bulunmayan sığınmacıyı çalıştıran işverenlere her bir sığınmacı için 8.848 TL; Çalışma izni olmaksızın bağımlı çalışan sığınmacıya ise 881 TL para cezası uygulanacaktır(Şensoy, 2016:10).

Kayıt dışı işçi çalıştırma ile ilgili söz konusu cezalara rağmen, sığınmacıların çalışmak zorunda kalmaları ve işverenlerin bunu bir fırsat olarak kullanması sonucu resmi olmayan rakamlara göre Türkiye’de ortalama 300-500 bin Suriyeli kayıt dışı yollarla çalışmaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015:45-46; Şensoy, 2016:11). Bu çalışanlar içerisinde çocuk işçiliğin oldukça yaygın olduğu da ne yazık ki bir gerçektir. Çocuk işçilere verilen ücretlerin daha düşük olması ve uyum problemini daha az yaşaması tercih sebepleri arasında gelmektedir.

Bu sorunu aşabilmek için YUKK kapsamında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile ana hatları belirlenen sığınmacıların çalışabilmesine ilişkin durum, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile 2016 yılı Ocak ayında düzenlenmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların Bakanlar Kurulunca belirlenecek iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilecekleri düzenlenmektedir (GKY, 2014:m.29/2). Bu tanımlamaya göre, söz konusu statüye tabi sığınmacılar sadece ÇSGB'nin belirlediği iş kollarında çalışabilmektedir. Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, söz konusu iş kolu ayrımı yapmak yerine sığınmacılar için maksimum bir kota uygulamasını yürürlüğe koymuştur. %10'luk bu uygulamaya göre, herhangi bir iş yerinde çalışanların %10'undan fazlası istisnai durumlar haricinde Suriyelilerden olamayacaktır. Bu kota uygulamasına tabi olmayan iki sektör; tarım ve hayvancılıktır. Yönetmeliğin aynı maddesinin üçüncü paragrafı ise, çalışma izninin süresini koruma süresinin geçerli olduğu dönemle sınırlandırılmaktadır.

Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik bu aşamada ayrıntılarıyla incelenmesi gerekmektedir. Bu yönetmelik öncelikle, Türkiye'de yaşayan geçici koruma statüsüne tabi yabancıları kapsamaktadır (GKKYCIY, 2016: m. 1/1). Çalışma kapsamındaki sığınmacılar çalışma izni olmadan çalıştırılmaz ve yasa dışı çalıştırılmaları durumunda 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun ilgili hükümleri uygulanır (GKKYCIY, 2016: m. 4/1-2). Geçici koruma kapsamındaki yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden en erken altı ay sonra çalışma izni almak için e-devlet kapısı üzerinden Bakanlığa başvurabilir. Mevsimlik tarım hayvancılık işlerinde çalışacak sığınmacılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Bu insanların, çalışma izni muafiyeti başvuruları ilgili valiliklerin sorumluluğundadır (GKKYCIY, 2016: m. 5/3). Kanunda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler dışında sağlık meslek grubundan olanlar Sağlık Bakanlığından, eğitim meslek grubundan olanlar Milli Eğitim Bakanlığından veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından ön izin alması durumunda çalışma izni başvuruları değerlendirilmektedir (GKKYCIY, 2016: m. 6/2-3). Bakanlığın aksi bir kararı olmaksızın, çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez ve toplam çalışan sayısı on kişiden az olan işyerinde çalışabilecek geçici koruma statüsündeki çalışan sayısı bir kişiyi geçemez (GKKYCIY, 2016: m. 8/1-2). Bu kota uygulaması söz konusu işi yapacak bir çalışanın Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü tarafından dört haftalık süre içerisinde bulunamaması durumunda uygulanmayabilir (GKKYCIY, 2016: m. 8/3). Çalışma kotası, Türkiye İş Kurumu tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlar kapsamında

mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi alan sığınmacılar için de farklı uygulanabilir (GKKYCIY, 2016: m. 12/2). Geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez (GKKYCIY, 2016: m. 10/1). Yönetmelik aynı zamanda dernek, vakıf ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarda da geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışmasına izin vermektedir (GKKYCIY, 2016: m. 11/1-2). Geçici koruma statüsü kapsamında çalışma izni alan sığınmacıların bu izinlerinin geçerlilik süresi, söz konusu statünün sonlandırılmasıyla son bulmaktadır (GKKYCIY, 2016: m. 13/3).

Sığınmacıların temel öncelikli ihtiyaçları arasında barınma ve gıda bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için, kamp dışında yaşayan insanların çalışması gerekmektedir. Çalışma hayatına katılma hususunda yasal düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde oturtulamaması düşük ücretlerle uzun saatler boyunca mesainin yapıldığı sosyal güvencenin olmadığı bir çalışma ortamını ortaya çıkarmaktadır. Yasal düzenlemeler sığınmacıların asgari ücretin altında ve sigortasız çalışmasının yasaklanması, çocuk işçiliğine yönelik sıkı denetimlerin yapılması, insani çalışma koşullarında yeterli ücret ve iş güvencesinin sağlandığı bir çalışma ortamının sağlanmasına yoğunlaşmaktadır (TTB, 2014:77).

Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için işgücü piyasasına katılmaları, bu insanların Türkiye'ye entegrasyonu sürecinde ciddi fırsatları da kaşımıza çıkarmaktadır. Suriye'deki çatışmaların geleceğine yönelik belirsizlik ve sığınmacıların Türkiye'de yaşama isteğinin gün geçtikçe daha da yaygınlaşması, çalışma hayatına katılımı temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra entegrasyon sürecinde de önemli bir argüman haline getirmektedir. Çalışmanın bu bölümü Türkiye'de yaşayan sığınmacı ve mültecilerin çalışma hakkı ile ilgili genel prosedürün ve Suriyeliler özelinde yapılan düzenlemelerin kronolojik dökümünün yer aldığı bu alt bölümü takip eden, sığınmacıların Türkiye ekonomisine olumlu ve olumsuz etkileri, istihdam politikaları önerileri ve entegrasyona yönelik temel bir perspektifin yer aldığı alt bölümleri içermektedir.

4.1. TÜRKİYE ÖZELİNDE EKONOMİK SORUNLAR VE FIRSATLAR

Suriye’de olayların çıkmasını takiben Türkiye’ye gelen ve 2012 yılı ortasından itibaren mevcut kampların kapasitesini oldukça aşan sığınmacılar, Türkiye’nin kısıtlı imkânları ve uluslararası kamuoyunun da duyarsızlığı nedeniyle kamp dışında kendi çabalarıyla yaşam mücadelesi vermeye devam etmektedir. Barınma, gıda ve eğitim gibi temel haklara kamunun ve sivil toplum kuruluşların katkısıyla sınırlı bir şekilde ulaşabilen söz konusu insanlar, yasal olarak henüz tanımlanmasa da çalışma hayatına katılmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı yerleşim birimlerinde ekonomiye olumlu ve olumsuz yönden iki taraflı bir etkide bulunmaktadır. Bu alt bölümün amacı ilgili etkinin anlaşılabilmesi için istatistiki altyapıyı sunmak ve genellikle medya kaynaklı olumsuz sığınmacı algısının gerçekliğini tartışmaktır.

Kamp dışında yaşayan sığınmacıların mevcut durumu hakkında bir örnek vermek gerekirse, kamp dışında yaşayan kadınların sadece %22’si önündeki yedi gün içerisinde yiyeceğe ve yiyecek temin edebilecek paraya sahiptir (AFAD, 2014:63). Bu rakam bile sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışma hayatına girmesi gerekliliğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Suriyeliler genellikle vasıfsız ve yüksek eğitim seviyesi gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Bu işlerde çalışma nedenleri arasında eğitim seviyeleri ve mesleki yeterliliklerinin düşük olması baskın oldukça baskındır. Türkiye’de çalışan söz konusu nüfusun çalışma hayatına üç farklı biçimde katıldığı görülmektedir:

- i. Bağımsız şirketler kurma yoluyla çalışma hayatına katılan sığınmacılar, genellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve ticari hareketliliğinin yüksek olduğu Gaziantep ve Mersin gibi illeri bu amaçla tercih etmektedir. Bu şirketlerde genellikle sığınmacıların istihdam edildiğine şahit olunmaktadır.
- ii. İkinci grup, küçük ölçekli bağımsız işyerleri açarak esnaf ve zanaatkârlık yapmaktadır. Perakende gıda sektörü, kahvehane, berber, lokanta, ayakkabıcı, lokanta ve kuyumcu gibi işletmeler bu alanda öne çıkmaktadır.
- iii. Çalışma hayatına katılan sığınmacılar içerisinde en büyük grubu bağımlı çalışanlar oluşturmaktadır. Bu insanlar genellikle vasıfsız ve kuvvete dayalı işlerin bulunduğu inşaat, tarım, ticaret ve sanayi sektörlerinde çalışmaktadır (TTB, 2016:42).

Suriyeliler içerisinde belirli bir birikime sahip olan ve işletme kurma yeteneği bulunan sığınmacılar, Mersin ve Gaziantep başta olmak üzere bölgede birçok ilde işletmeler kurmaktadır. Türkiye genelinde 2015 yılı sonu itibariyle bu işletme sayısı 3.500'ü geçmiştir. Ancak uzmanlar Türk ortakla yasal prosedürleri aşarak faaliyet gösteren ve kayıtdışı çalışan firmalarla birlikte bu rakamın 10 bini aştığını ifade etmektedir (Dünya Gazetesi, 3 Ekim 2015). Bu şirketler %60'ından fazlası İstanbul'da faaliyet göstermektedir. İstanbul'u Gaziantep, Mersin ve Hatay izlemektedir. Kurulan şirketlerin şehir ekonomilerine etkileri de oldukça çarpıcıdır. Örneğin, Mersin'de kurulan şirketler vasıtasıyla Suriye'ye yapılan ihracat 2013 ve 2014 yılları kıyaslandığında %331'lik bir artış göstermiştir. Mersin TSO Başkanı Aşut, "2013 yılında Mersin firmalarının Suriye'ye yapılan ihracatta geçen yıla göre yüzde 331'lik artışa en fazla katkı sağlayan fasıl grupları değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni, hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık ürünleri, hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlardır. Son günlerde sanayi mamulleri de ihraç edilmeye başlamıştır. Madeni yağ ihracatı son yıllarda hız kazanmıştır" dedi (Dünya Gazetesi, 26 Ağustos 2014).

Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, erkekler genellikle inşaat, tarım, sanayi ve hizmet iş kollarıyla, kadınlarda ise ev hizmetleri, temizlik işleri, gündelik bebek/çocuk bakımı, tekstil ve tarımda istihdam edilmektedir (Özkarslı, 2014:43). İnşaat ve tarım sektörlerinin, yoğun olarak dönemsel işlerden oluşması ve bu sektörlerde iş bulma şansının daha kolay olması nedeniyle bu iş kolları sığınmacılar tarafından yoğun olarak tercih edilmektedir. Sığınmacıların iş bulma yöntemleri arasında sosyal ağlar, işverenle yüz yüze görüşme, diğer Suriyelilerin aracılığı ve küçük ölçekli işletmeler kurma bulunmaktadır.

Çalışma hayatına katılan sığınmacıların hemen hemen tamamı herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. Kayıt dışı çalışan Suriyelilerin bölge içerisinde ne kadar önemli bir istihdam kaynağına dönüştüğü, dönemin Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin'in 2014 Şubat'ında verdiği bir röportajda görülmektedir. Bu röportajda Sayın Şahin, Gaziantep'teki 140 bin Suriyelinin fabrikalara ilaç gibi geldiğini ifade etmiştir (Kutlu, 2015:8).

Kayıt dışı ekonominin büyümesi ile birlikte orta ve büyük ölçekli işletmeler ciddi sorunlar yaşamaktadır. Yasal mevzuatlara uygun biçimde hareket eden ve eleman çalıştıran söz konusu şirketler, kayıt dışı işçi çalıştıran şirketlerin ekonomik olarak baskısı altındadır. Örneğin Denizli esnaf ve sanayicisi, geleneksel olarak rekabet içinde oldukları Gaziantep'in Suriyeliler sayesinde düşük maliyet imkanına kavuştuğunu ve artık Gaziantep'le rekabet edemediklerini ifade etmişlerdir (Erdoğan ve Ünver, 2015:78).

Türkiye'de yaşayan sığınmacılar, herhangi bir kitlesel göç olmamasını sentetik bir modelle kurgulayarak tasarlayan ve güncel durum ile karşılaştıran Öztürkler ve Göksel'in (2005) çalışmasına göre, bu insanlar ekonomiyi hem olumlu hem de olumsuz açıdan etkilemektedir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölge illerinde net göç oranı artmakta, şehirlere doğru gözlemlenen ülke içi göç azalmakta ve bu şehirlerden diğer şehirlere doğru göç artmaktadır. İthalat ve ihracat rakamları ise şehir ekonomisinin gücüne bağlı olarak değişmektedir. Güçlü sanayi ve ticari potansiyele sahip olan Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana ve Mardin ekonomisi süreçten olumlu etkilenirken, Hatay, Şanlıurfa ve Kilis şehirlerinin ekonomisi olumsuz etkilenmektedir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis gibi yoğun sığınmacı nüfusu misafir eden şehirlerde kira ve ev fiyatları artma eğilimdedir. Suriyeli göçmenler talep fazlası yarattığı için bölgede enflasyon oranını arttırmaktadır. Bu olumsuz etkilerinin yanı sıra işverenler açısından üretim maliyetlerinin azalması, hem bölge içerisinde hem de Suriye'deki insanlara yönelik temel ihtiyaç malzemelerinin temini için bölgesel talebin artması, Suriyeli yatırımcıların yanlarında getirdikleri sermayeleri ile küçük ve orta büyüklükte işletmeler kurması ve Arap dünyası ile ticaretin geliştirilmesi gibi olumlu etkileri de bulunmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye ekonomisine olumsuz etkileri arasında kayıt dışı işgücü piyasasını genişletmesi, asgari ücretle çalışan vasıfsız çalışanların iş imkânlarını ellerinden alması, gıda malzemeleri başta olmak üzere enflasyonun talebe bağlı olarak artması ve yoğun barınma ihtiyacının neden olduğu kira ve ev fiyatlarındaki artış bulunmaktadır. İşgücü piyasasında kayıt dışı sığınmacıların istihdam edilmesi, bölgede yaşayan vasıfsız işgücünü de göç yönünde hareket etmek zorunda bırakmaktadır. 10 göçmenin yerleştiği bölgede 2,5 yerli işgücünün başka bölgeye göç ettiği vurgulanmaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015:49).

Sığınmacıların çalışma hayatına kayıt dışı işgücü olarak katılması, işverenleri maddi ve hukuki birçok sorumluluktan kurtardığı için, savaş öncesi vasıfsız işgücü piyasasında resmi

şartlarda istihdam edilen yerel nüfusun işlerini kaybetmesine neden olmaktadır. Bu durum, işverenler açısından işgücü maliyetlerinin azaltılması konusunda avantajlı olsa da, vasıfsız işgücü piyasasında işlerini kaybeden yerel halkın Suriyelilere bakışını olumsuz yönde etkilemekte ve entegrasyon önünde engel teşkil etmektedir. Çalışma hayatına kayıt dışı işçi olarak katılan insanlar genellikle kamp dışında yaşamasına rağmen, kamplarda kalanlar da kamp önünde kurulan işçi pazarlarıyla inşaat ve tarım sektörü gibi gününbirlik işlerde çalışmaktadır (Çelik vd., 2012:24).

Kitlesel göçlerle birlikte sığınmacı nüfusunun artması, kayıt dışı işgücü piyasasını gittikçe daha da büyütmekte ve gündelik ücretleri kölelik koşullarına yaklaşan seviyelere düşürmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı araştırmaya göre, Suriyeli bir sığınmacının aldığı günlük ücret Akçakale'de Türkiye ortalamasının %80'i, Şanlıurfa'da yarısı ile %80'i arası, Hatay ve Kilis'te yarısı, İstanbul'da ise üçte biri seviyelerindedir (Kutlu, 2015:7-8). Bu ücretlerin düşüklüğü nedeniyle barınma ve gıda masraflarının karşılanabilmesi için her ailede birden fazla sığınmacı çalışmak zorunda kalmaktadır. Bazı durumlarda çalışma yaşı 10-12 yaş seviyelerine düşebilmektedir.

Ücretlerin seviyelerinin düşüklüğünün yanı sıra bu insanların herhangi bir hukuki güvencesinin olmaması bazı durumlarda hak ettikleri ücreti alamamalarına ve kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmalarına da neden olmaktadır. Sığınmacılar çalışma hayatında yaşadıkları bu sorunlar nedeniyle kendilerini haksızlığa uğramış ve ötekileşmiş olarak hissetmektedir. Bu öteki kültürünün Suriyeliler arasında genel bir algıya dönüşmesi, toplumsal huzuru tehdit etmekte ve haklarını zorla talep ettikleri çatışma ortamını yaratma riski taşımaktadır. Söz konusu çalışma ortamı ve ücretler ile ilgili Yılmaz'ın (2014:11) araştırmasında kullandığı aşağıdaki ifadeler oldukça çarpıcıdır:

Bazı mülteciler tekstil atölyelerinde çalışmaktadır. Örneğin, Halepli bir baba "Suriye'de iken iki kızım üniversiteye gidiyordu, burada yaklaşık iki aydır tekstil atölyesinde 11-12 saat ayakta çalışıyorlar. Daha önce Suriye'de hiç çalışmadılar, şimdi akşam ayakları şişmiş hâlde eve geliyorlar. Biri aylık 500 TL alıyor, diğeri 400 TL alıyor, üçüncüsü de yeni başladı." demiştir. Çalışma ücretleri sorulduğunda ise, "Pazarlık yapma şansımız yok, kaç para verirlerse razı olmak durumundayız." şeklinde cevap verilmektedir. İşverenlerin Suriyeli mültecileri ucuz işgücü olarak kullanmaya devam ettiği, örneğin geçen yıl 850 TL aylık alan

Suriyelilere bu yıl en fazla 600 TL ödendiği ifade edilmektedir. Çok sayıda Suriyelinin bu şartlar altında çalışmak zorunda kaldığı tespit edilmiştir.

Kitlesel göçlere maruz kalan ülkelerde çalışma koşullarının ve ücretlerin kötüleşmesi nedeniyle yerel halkın huzursuz olması ve bazı durumlarda sığınmacılara karşı yabancı düşmanlığına varan seviyelerde dışlayıcı tavır aldıkları bir gerçektir. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yerleştiği bölgelerde, yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi, vasıfsız işgücü piyasasında ücretler önce yarıya, daha sonrasında ise daha düşük seviyelere inmiştir. Ücretlerin düşmesine neden olan söz konusu baskının yanı sıra, herhangi bir kanuni mevzuata ve yükümlülüğe uymadan bakkal, fırın, ayakkabıcı, şekerçi gibi küçük ölçekli işletmeler açan Suriyelilerin bölgedeki küçük ve orta ölçekli işletmelere karşı haksız rekabet ile üstünlük sağlaması da huzursuzluğu tetikleyen bir diğer nedendir.

Sığınmacılar kayıt dışı işçi olarak çalışmasına rağmen, bölgesel talepleri artması ve işletmelerin büyüme eğilimleri nedeniyle gerçekte işsizlik yaratıp yaratmadıkları sorusuna cevap vermek kolay değildir. TÜİK'in verilerine göre, 2013 yılında kapasitesini arttırdığı halde işsizlik oranı düşen, yani hem sayısal olarak emekçi istihdamı artan hem de işsizlik oranı azalan ilk üç il Kilis, Gaziantep ve Adıyaman'dır (Erdoğan, 2014:18). Bu gelişmenin en önemli nedeni, sığınmacıların sebep olduğu yeni ekonomidir. Barınma ihtiyaçlarının inşaat sektörünün canlanması, gıda ve temel ihtiyaç malzemelerinin bölgede üretilmesi ve Suriyeli girişimcilerin Gaziantep, Mersin ve Hatay gibi sanayisi kısmen gelişmiş şehirlerde yeni işletmeler kurması ile birlikte yeni istihdam olanakları ortaya çıkmakta ve işsizlik rakamları azalmaktadır. Bu tespitler, kamp dışında yaşayan nüfusun yavaş ve sancılı da olsa ekonomik hayata entegre olduğunu göstermektedir. Ekonomik durumu görece iyi olan sığınmacılar, yerleştikleri şehirde akrabaları veya Türk arkadaşları ile ortak kahvehane, lokanta ve fırın gibi işletmeler açarak da ekonomik hayata katılabilmektedir (AFAD, 2014:41).

Suriye vatandaşlarının Türkiye'de kayıtlı ekonomiye katılmaları için hem kamu yetkililerinin hem de sivil toplum kuruluşlarının çabaları bulunmaktadır. Gaziantep Ticaret Odası, Suriyelilere mesleki eğitim ve kısa dönemli çalışma izni verilmesini ve sosyal güvenlik sisteminden muafiyetin sağlanmasını önermiştir. Bu öneri ayrıca sığınmacıları istihdam edecek yerel iş kolları için kota konulması, Suriyeli işçilerin yeteneklerinin değerlendirilmesi için planlama yapılması ve Suriye piyasasını hedefleyen sınırda

kurulmuş sanayi bölgelerinin oluşturulması gibi maddeleri de içermektedir (Kirişçi, 2014:30-31). Söz konusu çabaların kamusal idaredeki en önemli muhataplardan birisi olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da bu sorumluluk çerçevesinde, 2014 Nisan'ında Suriyelilerin çalışma izni alabilmesi için hızlandırılmış bir prosedür uygulamaya koymuştur. Normal şartlar altında bir mültecinin çalışma izni alabilmesi için geçerli bir pasaporta sahip olması, oturma izni alması ve istihdam edileceği alandaki pozisyonu doldurabilecek herhangi bir Türk vatandaşının olmadığına işveren tarafından belgelenmesi gerekmektedir. Bu karmaşık ve oldukça yavaş işleyen süreci kısaltmak için yapılan çalışmalar Suriyelilerin sayısı göz önünde bulundurulduğunda oldukça değerli olmakla birlikte çözümün kısa vadede gerçekleşeceğini düşünmek pek mümkün değildir.

Suriyeli sığınmacıların bölge ekonomisine etkileri incelendiğinde, savaş öncesinde de kayıt dışı istihdam edilen Suriyeliler bulunmasına rağmen, bu sayının savaş sonrasında ücretleri ve çalışma koşullarını değiştirecek seviyelere ulaştığı rahatlıkla görülebilmektedir. Savaş öncesi Türkiye'de istihdam edilen göçmenlerin %24.5'i tarım, %17.3'ü düzensiz vasıfsız işlerde ve %10.9'u kendi kurdukları işletmelerde çalışmaktaydı (Dicle Kalkınma Ajansı, 2011:243). Kitlesel göçün olmadığı, oldukça sınırlı sayıda göçmenin çalışma hayatına katıldığı söz konusu dönemde bile istihdam edilen insanların yarısından çoğunun sosyal güvenlik sistemine dahil olmaması, günümüzdeki sorunların kapsamının büyüklüğünü daha açık göstermektedir.

Sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkisinin incelendiği bu alt bölümde, bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz tarafları olduğu veriler ve araştırmalarla daha açık olarak ifade edilmektedir. Kamp dışında yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışma hayatına kayıt dışı işçi olarak katılması, hem mikro hem de makro anlamda sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu insanların yasal mevzuatlara uygun bir şekilde belirli bir plan dahilinde istihdam edilmesi entegrasyon politikalarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için oldukça elzemdir.

4.2. SURİYELİ SİĞINMACILARA YÖNELİK İSTİHDAM POLİTİKALARI

Türkiye’ye resmi rakamlara göre 8 milyar doların üzerinde bir ekonomik yük getiren sığınmacı sorunu, Suriye’nin geleceği ile ilgili belirsizlik sürerken, sadece tek taraflı yardım üzerinden planlanamayacağı açıktır. Bugüne kadar yapılan insani yardımların önemli bir kısmı kamp içi harcamalar teşkil ettiği ve kamplarda bu insanların sadece %10’unun barındığı göz önünde bulundurulursa, sorunu kamplar kurarak çözmek de imkân dâhilinde görülmemektedir. Özetlemek gerekirse; Suriye’de istikrarlı bir yönetimin ne zaman kurulacağı yönündeki belirsizlik, sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamak için Türkiye ekonomisini aşan tutarlara ihtiyaç duyulması ve kamp dışında yaşayan insanların Türkiye toplumuna uyum sağlama istekleri birleştiğinde etkin bir istihdam politikasının geliştirilmesi bir zorunluluk halinde karşımıza çıkmaktadır.

Sığınmacıların sahip olduğu yetenekleri belirlemek için, savaş öncesi Suriye ekonomisi incelenmelidir. Suriye’de yaşayan insanlar savaş öncesinde tekstil, tarım, hayvancılık, kaportacılık, demircilik, araba tamirciliği, sıvacılık ve boyacılık gibi hizmet sektörü yoğunluklu işlerde çalışmaktaydı (Özkarlı, 2014:38). İstihdam politikaları oluşturulurken bu altyapı dikkate alınmalı, eğer farklı alanlarda istihdam edilmeleri planlanıyorsa bu hedefe yönelik mesleki eğitim politikaları belirlenmelidir. Suriyeli kadınlar arasında yapılan bir araştırmaya göre, meslek edinmek için açılacak bir kursa veya okula devam etme isteği %55 seviyesindedir (AFAD, 2014:65). Kadınların Suriye toplumundaki statüsü ve sahip oldukları eğitim seviyesi dikkate alındığında söz konusu oran oldukça yüksektir.

Sığınmacıların çalışma hayatına kayıtlı olarak katılabilmesi için yabancılarla aynı hukuki prosedüre tabi olma zorunluluğunun Geçici Koruma Yönetmeliği ile ortadan kaldırılması önemli bir gelişmedir. 2014 Ekim’inde yürürlüğe giren bu yönetmelik, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne kayıt olan ve kimlik kartını alan sığınmacıyı önceden ikamet izni almış olma şartı olmaksızın ayrı bir hukuki rejime tabi tutarak, Bakanlar kurulu tarafından belirlenecek sektör ve bölgelerde çalışma izni alabilmek için doğrudan başvuruda bulunma hakkı vermektedir (UAÖ, 2014:25).

Birçok uluslararası sözleşmeye konu olan *çalışma hakkı* kavramı, insanların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ayırım gösterilmeksizin tüm insanlara sunulması gereken bir haktır. Fakat bu hakkın düzenlenmesi sürecinde yerel halkın da haklarının korunmasına

hassasiyet gösterilmelidir. Aksi takdirde, Türk toplumu ile Suriyeliler arasında ciddi bir sorun yaşanmadan beşinci yılına giren ilişkilerde gerginliklerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu insanların toplumsal kabulü için *misafirlik* özelinde yapılan tanımlama artık değişmeli, sığınmacıların kendi kendilerine yetebilmesi için istihdam ve eğitimin ön planda tutulduğu entegrasyon politikaları geliştirilmelidir. Entegrasyonun en önemli iki ayağından birisi olan istihdam politikaları için yapılabilecek bazı öneriler aşağıdaki gibidir:

1. Sığınmacıların ve yerel halkın ortak bir yaşam kültürü geliştirebilecekleri refah ve geçim şartlarının ön planda tutulduğu bir istihdam stratejisi hedeflenmelidir.
2. Düşük ücretlerle ve herhangi bir sosyal güvencesi olmadan işverenler tarafından *ilkel işgücü* olarak kullanılan Suriyeliler, yerel halkın istihdam fırsatlarını ellerinden aldıkları algısı nedeniyle önemli bir risk altındadır. Bu insanların resmi çalışma koşullarının belirlenmesi gerektiği gibi, bunun yanı sıra, Suriyelilerin varlığı nedeniyle kendisini hak kaybına uğramış insanlarla görüşecek birimler kurulmalı ve her iki kesimin de eşit şartlarda istihdam hayatına katılabileceği teminat altına alınmalıdır. Aksi takdirde, sığınmacıların etkisiyle artan enflasyon ve barınma giderlerine verilen tepkiler istihdam piyasasından dışlanma ile birleştiğinde toplumsal çatışma ihtimali karşımıza çıkmaktadır.
3. Suriyelilerin hakları hem yerel halka hem de sığınmacılara ayrıntılı bir şekilde anlatılmalıdır. Bu insanların bulunduğu durumun yerel halk tarafından anlaşılabilmesi için iletişim kanallarının açık tutulmasına özen gösterilmelidir.
4. Sığınmacılar kendilerini ifade edebilmek, sahip olduğu hakları öğrenebilmek ve işvereni ile daha sağlıklı ilişki kurabilmesi için öncelikle Türkçe eğitimi almalıdır. Hem kamplarda hem kamp dışında yaşayan ve kayıt altına alınan Suriyeliler, temel düzeyde Türkçe eğitimi almak için teşvik edilmeli ve bu eğitim süreci burslarla desteklenmelidir.
5. Suriyelilerin Türkiye’de hangi sektörlerde ve hangi bölgelerde çalışabileceği ve hangi eğitimleri alması gerektiğini belirlemek için kayıt esnasında bu insanların mesleki yeteneklerini de kapsayan ayrıntılı mesleki bilgisi de alınmalıdır. Bu bilgiler GİGM tarafından tasnif edilmeli, istihdam politikaları bu mesleki altyapıya bağlı olarak kurgulanmalıdır.
6. Sığınmacılar arasında çok fazla yoğun olmamakla birlikte nitelikli işgücünün öznesi olabilecek mesleki yeterliliği olan bireyler belirlenmeli ve Türkiye ekonomisine katkı vermeleri sağlanmalıdır. Bu insanların söz konusu etkisi,

entegrasyon politikalarının başarısında yararlı olabileceği gibi üstlenecekleri sosyal roller vasıtasıyla Suriyelilerin mevcut durumunun iyileşmesine de katkı sağlayabilir.

7. İstihdam politikaları oluşturulurken kararların tamamını kamusal idarenin sorumluluğuna bırakılmamalıdır. Ticaret ve sanayi odaları başta olmak üzere işveren temsilcilerinin ve sığınmacılarla ilgili projeler yürüten STK'ların da fikirleri alınmalıdır.
8. Sığınmacıların Türkiye'de çalışma koşullarını belirleyen yönetmeliğin sonuçlarının değerlendirilmesi ve eksikliklerin giderilerek karşılaşılan sorunu çözebilecek bir politika belirlenmelidir.
9. GKY kapsamındaki sığınmacıların çalışmasına dair yönetmeliğe bağlı olarak işyerlerinde çalışabilecek sığınmacı sayısı %10'luk bir kotayla sınırlandırılmıştır. Söz konusu madde istihdam piyasasında yerel işgücünü koruma amacı taşımakla birlikte, Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirlerde gerçekçi değildir. Sığınmacıların Türkiye'de kurduğu birçok işletmede çalışanların hemen hemen tamamını Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu tarz işletmeler ile ilgili yasal düzenlemenin gözden geçirilmesi gerekmektedir.
10. Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatına katılmasına dair mevcut yönetmelik incelendiğinde, söz konusu insanlara yönelik herhangi bir pozitif ayrımcılık maddesinin uygulanmadığı görülmektedir. Birçok açıdan dezavantajlı gruplar arasında değerlendirilebilecek bu insanların istihdamını kolaylaştırabilmek için, vergi indirimleri ve sigorta primlerinde muafiyet gibi bazı teşvik edici uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.
11. Savaşta etkilenen ve yeni bir ülkede yaşama tutunmaya çalışan insanlar, sosyal politika uygulamaları gereği dezavantajlı gruplar arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle yasal düzenleme esnasında göz ardı edilen pozitif ayrımcılığın yeni bir düzenleme ile sağlanması elzemdir.
12. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, tarım ve hayvancılık alanında %10'luk kota uygulamasını kaldırmaktadır. Bu sektörlerde çalışabilecek sığınmacıların Çalışma İzni Muafiyeti'ni verme yetkisini ilgili ilin valisine bırakmaktadır. Fakat bu kapsamda olan mevsimlik işçilerin alacağı ücretler ve sosyal güvenlik hakları konusunda herhangi bir planlama bulunmamaktadır. Söz konusu sektörlerde çalışacak sığınmacıların,

çok düşük ücretlerde ve uzun saatler boyunca çalıştırılmaması için valilikler, alt bir ücret tabanı ve çalışma saati sınırlandırması getirmelidir.

13. Yerel halk için vasıfsız işgücü piyasasında ücretleri düşüren ve istihdam imkânlarının azalmasına neden olan kayıt dışı işgücü piyasasını ortadan kaldırmak için sığınmacıların çalışma hakkına ilişkin yasal düzenleme yürürlüğe girmesine rağmen, söz konusu çalışanları istihdam eden işletmelere gerekli cezai müeyyideler uygulanmadığı için sorun çözülmemiştir. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı illerde daha yoğun olmak koşuluyla gerekli denetlemeler yapılmalıdır.
14. Türkiye’de yaşayan sığınmacı nüfusunun büyüklüğü dikkate alındığında Suriyelilerin sadece belirli bir bölgeye veya şehre yoğunlaşmasının önüne geçilmelidir. Belirli bir plan dâhilinde bu insanlar için sunulacak iş imkânları tüm şehirleri kapsmalı, şehir nüfusu ile orantılı bir şekilde sığınmacılar yerleştirilmelidir.
15. Şehirlerin sanayileri ve ekonomik özellikleri incelenerek, işverenlerin talepleri doğrultusunda şekillendirilen mesleki eğitimler verilmelidir. Bu şekilde sığınmacılar, ihtiyaç duyulan uygun sektörlerle kolayca yönlendirilebilecektir.
16. Kamplarda ve kamp dışında meslek eğitim verilirken, söz konusu alanda tecrübeli sığınmacıların da eğitim sürecine katılması sağlanmalıdır. Bu insanların varlığı eğitime katılma isteğini arttırmakta ve iki toplum arasındaki uyum sürecini hızlandırmaktadır.
17. İstihdamın teşvik edilmesi tedbirler alınması sürecinde mesleki eğitim, bilgi altyapısı ve organizasyonların oluşturulması için ihtiyaç duyulan finansman için milli kaynaklardan kullanılması yerine uluslararası fonlar harekete geçirilmelidir.

Savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan, farklı bir kültür içerisinde temel ihtiyaçlarını karşımaya çalışan sığınmacıların istihdam piyasasına ulaşması uyum sürecinin başarısı açısından oldukça değerlidir. Bu insanlar kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir işe sahip olduğunda çocuklarının eğitimi, daha insani koşullarda yaşama ve meslek edinme gibi yeni çabaların içerisine girecektir. Suriyelilerle ilgili Türkiye toplumunda karşılaşılan ve dilencilik kültürü üzerinde yoğunlaşan eleştiriler bu şekilde ortadan kaldırılabilecektir. Bu insanların Türk ekonomisine katkı verdiğinin görülmesi, vasıfsız işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan işgücünün temin edilmesi ve Ortadoğu ülkeleri başta

olmak üzere Arap coğrafyası ile gelişmesi muhtemel ekonomik ilişkilerde köprü vazifesi görmesi gibi sonuçlar iki toplumu birbirine yaklaştırarak entegrasyon sürecinin başarılı sonuçlanmasını sağlayabilir.

4.3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONUNDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TEMEL PERSPEKTİF

Çalışmanın genel bir özeti niteliğini de taşıyan bu bölüm, sığınmacıların entegrasyon sürecinde izlenmesi gereken genel temel perspektifi aktarmayı amaçlamaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası dünyanın karşılaştığı en büyük insani felakete sahne olan Ortadoğu coğrafyası, uluslararası örgütlerin ve küresel güçlerin ilgisizliği içerisinde ciddi insani dramlara sahne olmaktadır. Bu insanlık dramlarına göz yumamayan ve savaşın başladığı günden bu yana Suriye halkının yanında hareket etmeye çalışan Türkiye'nin sığınmacılar nedeniyle yaşadığı problemler her geçen gün artmakta ve ekonomik olarak taşınabilir düzeyin ötesine geçmektedir.

Sığınmacıların Türkiye'ye girmeye başladığı 2011 yılının ikinci yarısından bu yana geçicilik söylemi üzerinden politikalar üretilmeye çalışılsa da, Türkiye'de yaşayan ve resmi rakamlara göre 2.7 milyonun üzerindeki sığınmacıların kalıcılığı üzerinde tartışmaların başlatılması gerekmektedir. Savaşın sona ermesi yönündeki engeller, Suriye'deki fiziki altyapının ortadan kalkması ve beşinci yılına giren sığınmacılık süresi içerisinde Türkiye'de kendi düzenlerini kuran insanların savaş sona erse dahi ne kadarının geri döneceği tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana toplamda 2.5 milyon mülteciye kapılarını açtığı dikkate alınırsa, bu gelişmenin Türkiye'ye etkilerinin tartışılmasının değeri daha iyi anlaşılacaktır.

Söz konusu nüfusun yarısının bile Türkiye'de kalacağını kabul edersek, bu durum ciddi bir entegrasyon politikasının geliştirilmesini zorunlu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Entegrasyon politikaları çerçevesinde şekillenen elinizdeki çalışmaya göre izlenmesi gereken temel perspektif aşağıdaki adımları kapsamaktadır:

- i. Entegrasyon politikaları tartışılmadan ve yürürlüğe girmeden önce ilk yapılması gereken şey, misafirlik söyleminin terk edilerek yeni politikaların üretilmesi gerektiği zorunluluğunu kabul etmektir. Bunu başarabilmek öncelikli olarak siyasilerin sorumluluğundadır. Politika geliştiricilerin söz konusu durumu siyasi bir tartışma malzemesi haline getirmeden, topluma aktarması ve ortak bir eylem planının hazırlanmasına yardımcı olması gerekmektedir. Bu çerçevede, sığınmacıların sayısının artması ile mülteciler hukuku nezdinde yapılan

değişiklikler alt mevzuatları da kapsayacak şekilde ve Suriyelilerin yaşadığı sorunları çözebilmek amacıyla daha dinamik bir süreçte değerlendirilmelidir.

- ii. Gerekli altyapı ve mevzuat düzenlemeleri yürürlüğe girdikten sonra, öncelikli olarak yapılması gereken ayrıntılı bir kayıtlama sürecidir. BMMYK ve GİGM tarafından ortak bir çabayla yapılan kayıtlama çalışmaları oldukça başarılı olmakla birlikte, sığınmacılar hakkında demografik temel veriler dışında elimizde bir argüman bulunmamaktadır. Bu insanların sahip olduğu niteliklerin ayrıntılı bir şekilde elde edildiği bir veri tabanı kurulmalı, geliştirilecek entegrasyon politikaları bu verilerden elde edilen çıktılar kullanılarak tasarlanmalıdır. Entegrasyon süreçlerinde geliştirilecek politikalara muhatap olan kişilerin özelliği bilinmeden, sağlıklı bir entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir.
- iii. Sığınmacıların niteliklerini ve mevcut durumlarını sürekli güncel tutan söz konusu kayıtlama prosedürü kurulduktan sonra, bu insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir ihtiyaç analizi yapılmalı ve ihtiyaçlar doğrultusunda organizasyonlar şekillendirilmelidir. Sığınmacıların mevcut durumu ve saha araştırmaları dikkate alındığında çözüm bulunması gereken öncelikli sorunlar barınma, beslenme ve temizlik malzemelerinin temin edilmesi başlıklarına yoğunlaşmaktadır.
- iv. Türkiye’de yaşayan sığınmacıların sayısı dikkate alındığında barınma sorununun hem bölge, hem de ülke çapında ne kadar büyük olduğu rahatlıkla görülebilir. Fakat söz konusu insani koşullarda, çoğu zaman ev olarak bile adlandırılmayacak, derme çatma yerlerde yaşamak zorunda kaldıklarına dikkat edilirse, bu alanda üretilebilecek politikaların değeri daha iyi anlaşılabilir.
- v. Suriyelilerin barınma sorunu ile birlikte temel insan hakları çerçevesinde karşılaştıkları en büyük problem beslenme ve temizlik malzemelerine ulaşma sorunudur. Kamp dışında yaşayan sığınmacılar çoğu durumda günde sadece bir kere karbonhidrat ağırlıklı beslenmek zorunda kalmakta ve bu durum temizlik sorunlarıyla birleşince ciddi bir sağlık sorununa dönüşmektedir. Bunu aşabilmek için kamu ile birlikte, ulusal ve uluslararası STK’ların ve uluslararası kuruluşların koordine edilmesine ihtiyaç vardır. Temel ihtiyaçlarının karşılanamaması durumunda eğitim veya istihdam politikalarında yapılacak değişikliklerin çözüme katkı sağlama olasılığı oldukça düşüktür.
- vi. Sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması sonrası öncelikle üzerinde durulması gereken husus karşılıklı iletişim sorununun aşılmasıdır. Sığınmacıların yerel halk ve kamusal iktidar ile yaşadığı sorunun birinci kaynağı olarak karşımıza

çıkan iletişim problemini aşabilmek için ikili bir eğitim sürecine girilmelidir. Sığınmacılar arasında hızlı bir şekilde Türkçe'nin öğretilmesini sağlayacak kursların açılmasının yanı sıra, Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla Suriyeliler ile iletişime geçme potansiyeli olan Türk vatandaşlarına da Arapça başta olmak üzere bölge dilleri öğretilmelidir.

- vii. İstihdam politikaları ile ilgili sorunların tespiti ve öneriler bir önceki bölümde ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu alanla ilgili çıkarılan yönetmelik sorunu yasal düzlemde çözmeye çabalasa da, yönetmeliğin uygulama alanında nasıl sonuçlar verdiği ile ilgili herhangi bir güncel araştırma elimizde bulunmamaktadır. Yeterli denetleme olmaması durumunda düzenleme öncesi yaygın olarak karşılaşılan kayıt dışı işçi örneklerinin devam edeceği ne yazık ki gerçektir. Bunu aşabilmek için denetimlerin daha da sıklaştırılmasına, nitelikli kayıt sürecinin bir sonucu olarak mesleki yeterliliği tespit edilen sığınmacıların işgücü açığı olan bölgelere yönlendirilmesine ve savaştan kaçan bu insanlara pozitif ayrımcılık yapacak politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- viii. İstihdam politikaları ile birlikte entegrasyon süreçlerinin başarılı olabilmesi için kritik öneme sahip diğer husus eğitim politikalarına yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmanın kapsamı içerisinde bulunmamakla birlikte, savaşın başladığı günden bu yana sağlık bir eğitim alma fırsatı bulamayan sığınmacı çocuklar kayıp bir nesil görüntüsü vermektedir. Bu çocukların temel eğitimi ile ilgili düzenlemeler, Türkiye müfredatı çerçevesinde geliştirilmelidir.

Yetenekleri dâhilinde sosyal güvenlik sistemine bağlı olarak resmi statüde çalışacak sığınmacıların, kendi ihtiyaçlarını karşılaması ve temel eğitim başta olmak üzere mesleki eğitim süreçlerine dâhil olmaları her iki toplum arasındaki gerginlikleri azaltacak ve uyum sürecini tetikleyecektir. Başarılı bir uyum sürecinin kurulması Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasındaki etkinliğini arttırabileceği gibi, çok kültürlüğün birçok alanda pozitif etkilerinin de hissedilmesini sağlama potansiyeli taşımaktadır.

Entegrasyon süreçleri ile ilgili politikaların sorumluluğunu sadece kamuya yüklemek hem Türkiye Cumhuriyeti, hem de sığınmacılar için haksızlık olacaktır. Bu sorunu aşmak için geliştirilecek politikalarda uluslararası örgütlerin, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının, sorunun bir tarafı olarak etkin bir şekilde politika zemininde hareket eden ülkelerin ve medyanın da üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

Soğuk Savaş sürecinin bitmesi süreci ve sonrasında Afganistan’la başlayan, İran-Irak Savaşı, Körfez Hareketleri ve Suriye iç savaşı ile devam eden Ortadoğu coğrafyasındaki insani dramların yakın gelecekte bitmeyeceğini göz önüne alarak, gerçekleşmesi muhtemel yeni göçlerin ortaya çıkaracağı talepleri de karşılayacak bir göçmen/sığınmacı politikasının geliştirilmesi tarihsel bir sorumluluktur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanoğlunun tarih sahnesine çıktığı günden bu yana farklı nedenlerle ortaya çıksa da toplumu, insanı ve tarihi değiştiren bir kavram olarak göç, modern insanı doğuran en önemli yapıtaşlarından birisidir. Emek piyasasında paranın veya hammaddenin yer değiştirmesini takip eden insanın daha iyi koşullarda yaşayabilmek için bir yerden diğerine hareketi isteğe bağlı; bölgesel veya küresel çatışmalar, çevre felaketleri ve etnik çatışmalar gibi bireysel kararlarla değişmeyen durumlarda yapılan göç ise zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. Modern sanayi üretimi ile birlikte meydan savaşlarının yerini şehir savaşlarına bırakması ve savaşlardan etkilenen insanların kitlesel göçlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalması, II. Dünya Savaşı sonrası BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasını sağlamıştır. Bu yapı vasıtasıyla mülteci sorunu sadece taraf ülkeleri ilgilendiren bir sorun olarak değil, temel bir insan hakkı problemi olarak tanımlanmış ve sözleşmeye taraf ülkelere sorumluluklar yüklemiştir.

Modern toplumlarda savaşların ortadan kalkacağı, insanların daha iyi şartlarda ve “barış” içerisinde yaşayacağına olan inancımız gün geçtikçe azalırken, ekonomik güçleri ile küresel siyasete yön vermeye çalışan ülkeler arasındaki soğuk savaşın Asya ve Ortadoğu’da bir vekâlet savaşına dönüştüğü acı bir şekilde görülmektedir. Modern kapitalist geleneğin bir sonucu olarak, kâr maksimizasyonu ve siyasi iktidar mücadelesi yeni çatışma alanları yaratmaya devam etmektedir. Bu çatışmaları görmezden gelmenin sonuçta çok daha büyük soykırımlara ve acılara sebep olduğu 20. Yüzyıl boyunca yaşadığımız birçok örnekte karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Kızıl Kmerler tarafından 1970’de veya devrik Irak yönetimi tarafından 1988’de yapılan Halepçe katliamları... Bu ve benzeri insan hakları ihlallerine göz yumarak veya sınırları kapatıp tüm insanoğlunun sorumlu olduğu sorunları görmezden gelerek, ancak yeni Afganistanlar yaratabiliriz.

İnsan haklarının çiğnendiği 50 yılı aşan Baas rejimi döneminde istihbarat örgütleri tarafından sürekli gözetim altında tutulan insanların, 2000’li yılların başından beri demokratikleşme ve siyasal katılım açısından tüm istekleri ne yazık ki işkence veya sürgünlerle ödüllendirildi. Mart 2011’de barışçı gösteriler ile başlayan ve günümüzde de bir vekâlet savaşı halinde devam eden Suriye’deki çatışmalar tüm çevre ülkelerini olduğu gibi Türkiye’yi de ekonomik ve toplumsal olarak derinden etkilemektedir. Bu çatışmalara

göz yumulması veya sınırların kapatılması gerektiği düşüncesi, dört asırdan uzun bir süre birlikte yaşadığımız, sınırın bölemediği akraba ilişkileri ile birbirine bağlı iki ülkenin arasındaki ilişkiyi anlayamamanın sonucundaki çarpık bir inanıştır. Bu sorumluluk çerçevesinde demokratik protestoların yaşandığı 2011 yılının ilk yarısında hem rejim hem de muhalefet ile görüşen Türkiye, rejimin iktidar erkini bırakmak istememesi ve savunmasız insanlarla çatışmaya girmesi sonucu rejim ile siyasi bağlarını koparmış ve muhalif yapılara siyasi ve insani destek vermeye başlamıştır. Türkiye bu çabasına günümüzde de devam etmektedir.

Türkiye’de yaşayan sığınmacılar BMMYK’nin resmi rakamlarına göre 2016 yılı ilk ayı itibarıyla 2.7 milyon kişinin üzerine çıkmıştır. Türk hükümetinin ifadesiyle bu insanlara resmi rakamlara göre 8 milyar doların üzerinde insani yardım sunulmuştur. Beşinci yılına girmek üzere olan savaşın, söz konusu toplumsal ve ekonomik etkilerini paylaşma konusunda Batılı ülkeler oldukça gönülsüz hareket etmektedir. AFAD’ın konu ile ilgili verilerine göre, Türkiye’ye yapılan uluslararası yardımlar sadece 455 milyon dolar seviyesindedir. Bu rakam, toplam harcamalar içerisinde sadece %5’e karşılık gelmekte ve uluslararası siyaset malzemesi olarak kullanılmasına rağmen söz konusu durum ile ilgili insani kaygıların ne kadar önde tutulduğunu açıkça ispat etmektedir. Bu çerçevede Türkiye’nin sığınmacılar konusundaki hassasiyeti ve yardım çabaları sadece ülke içerisinde değil, ülke dışında da birçok kurum veya kuruluş tarafından takdirle karşılanmaktadır.

Suriye’deki savaşın ortaya çıkardığı insani tablo incelendiğinde; savaş sona erse bile ülkedeki barınma olanaklarının ve temel altyapının büyük zarar gördüğü, ekonomik sistemin çöktüğü, birçok küresel terörist örgütün savaş ile birlikte ülkeye yayıldığı gerçeği sığınmacı sorununun birçok ülke için daha uzun zaman gündemden düşmeyeceğini kanıtlamaktadır. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve birçok AB ülkesinde sığınmacı olarak yaşam mücadelesi veren Suriyeliler, bu nedenlerle geri dönme hayallerini bir kenara bırakarak bulundukları toplum içerisinde yeni bir hayat inşa etme çabasıdadır. İsrail-Filistin çatışması nedeniyle Filistin’den ayrılmak zorunda kalan insanlara benzer şekilde, Suriyeliler de yeni bir diaspora oluşturma potansiyelini taşımaktadır. Bu insanların önemli bir kısmının savaş sonrasında geri dönme isteği taşımayacağı, yeni bir hayat kurdukları coğrafyalarda yaşamak isteyecekleri gerçeği Suriyelilerin entegrasyonu üzerine tartışmaların yapılması zorunlu kılmaktadır. Türkiye’deki rakamlar dikkate alındığında,

sığınmacıların sadece %10'unun ülkede yaşamaya devam etmesi durumunda bile bu rakamın yaklaşık 250 bin kişiye tekabül edeceği gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye'nin sığınmacılar özelinde karşı karşıya olduğu sorun öncelikle siyasi ve toplumsal bir kabulü gerekli kılmaktadır. Sığınmacıların belirli bir kısmının Türkiye'deki kalıcılığı üzerinden şekillenmesi gereken bu kabul, entegrasyon sürecini ve dolayısıyla bu alanda politika üretilmesini zorunlu kılacaktır. Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılığı çalışma içerisinde birçok farklı argümana dayanarak vurgulanmakta ve bu kabul ekseninde politik öneriler şekillendirilmektedir. Bu öneriler sadece kamu politikalarını kapsamadığı gibi, söz konusu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya da önemli sorumluluklar vermektedir. Entegrasyon konusunda politik öneriler genel çerçevede idari tedbirlerin alınması, sığınmacıların yönetilmesi için organizasyonların kurulması, kayıtlama problemlerinin aşılması, sınır güvenliği başta olmak üzere güvenlik problemleri ile ilgili önlemlerin alınması, temel hizmetlerin barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri ön planda tutularak gerçekleştirilmesi, dezavantajlı gruplara yönelik özel çalışmaların yürütülmesi, istihdam hayatına yasal yollarla katılımın sağlanması, yerel yönetimlerin konu ile ilgili sorumluluğunun artırılması, sığınmacıları kapsayan bilimsel çalışmaların sayısının artırılması ve sığınmacı algısının değiştirilmesi gibi başlıkları içermektedir.

Entegrasyon politikalarının önemli bir parçası olan istihdam politikaları ise kayıtlama sonrası sığınmacıların mesleki yeterlilikleri çerçevesinde ayrıntılı bir nitelik analizi yapılmasını, sığınmacıların çalışma hayatına katılmasına yönelik temel bir politikanın belirlenmesini, iletişim problemlerini aşmak için kursların açılmasını, mesleki eğitim faaliyetlerinin yerel işbirlikçiler (işverenler, sanayi ve ticaret odaları) ile birlikte artırılmasını ve mevcut durumları nedeniyle dezavantajlı grup içerisinde yer alan bu insanların çalışma hayatına katılması için pozitif ayrımcılığın uygulanması gibi öneri başlıklarını içermektedir.

Siyasi ve insani çözüm arayışları ve yardımlar konusunda çatışmaların başladığı ilk günden bu yana hiçbir sorumluluk almaktan kaçınmayan Türkiye, sığınmacılar ile ilgili bu gerçeği görerek 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu 2014 yılında da bu kanuna bağlı olarak Geçici Koruma Yönetmeliği'ni çıkararak karşılaşılan sorunların çözümü için uluslararası mevzuata uygun bir şekilde kendi mevzuatını düzenlemiştir.

Fakat bu çaba, sadece belirli bir kuruma veya politikacılara bırakılmamalıdır. Konu ile ilgili yapılan literatür çalışmasında, Türkiye’de Suriyeliler ile ilgili yeterli akademik çabanın gösterilmediği ve bu alandaki boşluğun doldurulmak zorunda olduğu kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Söz konusu çalışma bu çerçevede, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin genel hukuki statülerine, sorunlarına, Türkiye’ye etkilerine, sorunlarının çözümü için önerilen entegrasyon ve istihdam politikalarına vurgu yapmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acun, C. (2015). *Kuzey Suriye’de PYD Kuşağı*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Acun, C. (2014). *Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (2013). *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013*. Ankara: AFAD.
- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (2014). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. Ankara: AFAD.
- Akdeniz, E. (2014). *Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler*. İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı, 33, 81, 125.
- Ay, K. Braucke T. vom, Tokcan, I. Öztürk M. ve Alp, Ç. (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı* (Çev. S. Baykal, E. Demircioğlu ve M. Karatoprak). Ankara: BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı.
- Ayhan, V., Basılgan, M. ve Algan, Ü. (2012). *Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Gaziantep ve Hatay Bölgesi Ekonomileri Üzerindeki Etkiler*. Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi, Rapor No:12.
- Bakeer, A.H. (2013). *Suriye’de Kâbusa Doğru? Suriye’nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Rapor No: 13-01.
- Cleveland, W.L. *Modern Ortadoğu Tarihi* (Çev. M. Harmancı). İstanbul: Agora Kitaplığı. (Eserin orijinali 2004’de yayımlandı), 360-363, 440-452.
- Çelik, A., Alkış, M., Sayan S. ve Ekinci, Y. (2014). *Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırı ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor*. MAZLUMDER Gaziantep Şubesi.
- Dicle Kalkınma Ajansı (2011). *Dicle Kalkınma Ajansı TR3 Mevcut Durum Analizi “Mardin, Batman, Siirt, Şırnak”*. Mardin: DİKA.
- Dinçer, O.B. (2012). *Kapıdaki Kriz Suriye: Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye için Öneriler*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), 1-35.
- Dinçer, O.B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E.Ö. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Brookings Enstitüsü ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).

- Erdoğan, M.M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması (Yönetici Raporu ve Özet)*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M.M. ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 353, Ankara.
- Erkmen, S. (2013). *Suriye’nin Kuzeyindeki Çatışmalar ve Olası Etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 164.
- Erkmen, S. (2012). *Suriye’de Kürtler Arası Dengeler, Rejim Muhafızları ve Türkiye: Çatışma-İstikrar Ayrımındaki İlişkiler Örneği*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 139.
- Gaziantep Kent Konseyi (2014). *Gaziantep’te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Gaziantep: Gaziantep Kent Konseyi Yürütme Kurulu.
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016). T.C. Resmi Gazete, 15 Ocak 2016.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). T.C. Resmi Gazete, 22 Ocak 2014.
- Gençtürk, Y. (2014). *İnsanlığın Kaybı Suriye’deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği ve Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (2013). *Göz Ardı Edilenler İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar*. İstanbul: GÖÇ DER ve EŞİD.
- İltica ve Sığınmacı Yönetmeliği (1994). T.C. Resmi Gazete, 22127, 30 Kasım 1994.
- İskân Kanunu (2006). T.C. Resmi Gazete, 26301, 26 Ekim 2006.
- İstanbul Sığınmacı Platformu (2013). *Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği*. İstanbul: Eşit Haklar için İzleme Derneği, Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma Kültür Derneği, Hayata Destek Derneği, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, İnsan Hakları Vakfı İstanbul Şubesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, Kadınlar Dayanışma Vakfı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul Şubesi, Sosyal ve Kültürel Hayatı Geliştirme Derneği, Toplumsal Hukuk Araştırmaları Vakfı.
- Kap, D. (2014). *Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları*. Akademik Perspektif, Aralık 2014, 30-35.

- Kaya, İ. ve Eren, E.Y. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı*. Brookings Enstitüsü ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), 7-53.
- Kurt, V. (2015). *Türkiye’nin Suriye Politikası ve Şah Fırat Operasyonu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kurt, V. (2014). *Tunus, Mısır, Libya ve Suriye Ordularının “Arap Baharı”na Etkisi*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kuş, Ö. (2014). *Suriye Muhalefetine Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:15, 1-16.
- Kutlay, M. ve Akcalı, Ö. (2015). *Mülteci Krizi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Eksen Kayması Riski*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No: 29.
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışma Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa bir Değerlendirme*. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı, 1-27.
- Küçükkeleş, M. (2012). *Arap Birliği’nin Suriye Politikası*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Lordoğlu, K. (2015). *Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarındaki Değişim*. G. Şeker, A. Tilbe, M. Ökmen, P.Y. Hepgül, D. Eroğlu ve İ. Sirkeci, Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings. London: Transnational Press London, s. 421-429.
- Middle East Development Network (2015). *Suriyeli-Türk Uyumu – Gaziantep’teki Suriyelilerin ve Türklerin Uyumu Araştırması*. İstanbul: Middle East Development Network (MDN) ve SABR İstatistik Araştırmaları ve Kamu Politikası Merkezi.
- Mustafa, A. (2015). *Suriye’de Türkmen Gerçeği*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:27, 1-14.
- Orhan, O. (2015). *Suriye’de Kürt Kuşağı Mümkün mü?* Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:33, 1-14.
- Orhan, O. (2014). *İŞİD ile Mücadele, Sınır Geçişleri ve Türkiye*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:11, 1-12.

- Orhan, O. (2014b). *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 189.
- Orhan, O. (2013). *Suriye Türkmenleri: Siyasal Hareketler ve Askeri Yapılanma*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 150.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S.S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Yayınları, Rapor No: 195, 5-39.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (2013a). *2011 Suriye Söyleşileri*. Rapor No:184, Ankara: ORSAM.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (2013b). *Reyhanlı'da Suriyeliler ile Söyleşiler VI*. Rapor No:179, Ankara: ORSAM.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (2013c). *ORSAM Reyhanlı Raporu "11 Mayıs"*. Rapor No:156, Ankara: ORSAM.
- Özkarlı, F. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Öztürkler, H. ve Göksel, T. (2015). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Yayınları, Rapor No: 196, 7-35.
- Öztürkmen, A., Duman, B. ve Orhan, O. (2011). *Suriye'de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 83.
- Pasaport Kanunu (1950). T.C. Resmi Gazete, 7654, 24 Temmuz 1950.
- Pirinççi, F. (2015). *Avrupa'nın Suriyelilerle İmtihanı*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:30, 1-20.
- Seydi, A.R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, 31, 267-305.
- Şen, A. (2015). *Suriye Askeri Muhalefeti*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 202.
- Şensoy, T. (2016). *Sığınmacıların İş Piyasasına Erişimleri*. Ankara: Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi (GÜSAM).
- Toplu, R. (2014). *TOHAV Göç Analiz Raporu 2014*. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı.

- Türk Tabipler Birliği (2016). *Savaş, Göç ve Sağlık*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Türk Tabipler Birliği (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Ankara: TTB Sağlık ve Politika Çalışma Grubu ve TTB Sağlık Kolu.
- Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009). T.C. Resmi Gazete, 27256, 12 Haziran 2009.
- Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994). Bakanlar Kurulu, Karar No: 94/6169, 14109/1994.
- Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) (2014). *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler*. Londra: Uluslararası Af Örgütü.
- Ulutaş, U., Kanat, K.B., Acun, C. (2015). *Sınırları Aşan Kriz Suriye*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Ulutaş, U. ve Hoca, H. (2014). *Suriye: Devrim mi, Bölünme mi?*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Ulutaş, U. ve Bölme, S.M. (2012). *Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Wilgenburg, W., Tanır, İ. ve Hossino, Ö. (2012). *Birlik mi, PYD'nin Güç Göstergesi mi? Erbil Anlaşmasından Sonra Suriye Kürt Dinamikleri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 138.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). T.C. Resmi Gazete, 28615, 4 Nisan 2013.
- Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun (1950). T.C. Resmi Gazete, 7564, 24 Temmuz 1950.
- Yavcan, B. (2015). *Türk Kızılayı Toplum Merkezi Projesi İhtiyaç Tespiti Raporu*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No:200.
- Yavuz, C. (2005). *Geçmişten Geleceğe Suriye Türkiye İlişkileri*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları, 335-339, 360-372.
- Yeşiltaş, M. (2015). *İç Savaş Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Yılmaz, H. (2014). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler – İstanbul Örneği – Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER).
- Yılmaz, H. (2013). *Suriye İç Savaşı, Küresel Aktörler ve Kosova Modeli*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No:166.

Yüksel, U., Bolat, M.N. ve Mor, Z. (2014). *Türkiye’de Bulunan Mülteciler*. International Middle East Peace Research Center (IMPR), 1-14.

İnternet: Altun, Y. ve Genç, M. (17 Kasım 2015). Türkiye’deki Suriyeliler, *Zaman Gazetesi*, Web: <http://www.zaman.com.tr/interaktif/suriye/index.html> adresinden 17 Kasım 2015’te alınmıştır.

İnternet: Ceylan, H.S. (3 Ekim 2015). Suriyeli Firma Sayısı 10 Bini Aştı, *Dünya Gazetesi*, Web: <http://www.dunya.com/dis-iliskiler/suriyeli-firma-sayisi-10-bini-asti-273623h.htm> adresinden 4 Mayıs 2016’da alınmıştır.

İnternet: Cop, B. (7 Aralık 2011). Suriye’yi Anlamak: Hafız Esad’ın Mirası, NTV, Web: http://www.ntv.com.tr/dunya/suriyeyi-anlamak-hafiz-esadin-mirasi,oe_5C4lUi0eRb1aWSgO5sQ adresinden 09 Mayıs 2016’da alınmıştır.

İnternet: Darke, D. (11 Temmuz 2014). Suriyenin Yok Olan Tarihi Eserleri, *BBC Türkçe*, Web: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140710_suriye_tarihi_eserler adresinden 16 Mart 2016’da alınmıştır.

İnternet: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri: Düzensiz Göç (Aralık, 2015). GİGM .Web: http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 adresinden 21.12.2015 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Haziran, 2016). Geçici Koruma İstatistikleri, GİGM. Web: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden 10.06.2016 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Kilis’e Düşen Roketatar Mermileri Ne Anlama Geliyor? (19 Nisan 2016). *Hürriyet*, Web: <http://www.hurriyet.com.tr/kilise-dusen-roketatar-mermileri-ne-anlama-geliyor-40091393> adresinden 6 Mayıs 2016’da alınmıştır.

İnternet: Numan Kurtulmuş’tan Önemli Açıklamalar (23 Eylül 2015). *Hürriyet*, Web: <http://www.hurriyet.com.tr/numan-kurtulmustan-onemli-aciklamalar-30142371> adresinden 8 Mayıs 2016’da alınmıştır.

İnternet: Suriyeli Kürtler Federal Sistemi Onayladı (17 Mart 2016). *Hürriyet*, Web: <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-kurtler-federal-sistemi-onayladi-40070969> adresinden 7 Mayıs 2016’da alınmıştır.

İnternet: Suriye İhlalleri Belgeleme Merkezi (Aralık, 2015). SİBM. Web: <http://www.vdc-sy.info/index.php/en/> adresinden 26.12.2015 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: Suriyeli Şirketler Mersin'i Üs Yaptı (26 Ağustos 2014). Dünya Gazetesi, Web: <http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomik-meslek-kuruluslari/suriyeli-sirketler-mersini-us-yapti-237103h.htm> adresinden 5 Mayıs 2016'da alınmıştır.
- İnternet: Syrian Revolution Martyrs Database (Aralık, 2015). SRDM. Web: <http://syrianshuhada.com/> adresinden 26.12.2015 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The UN Refugee Agency (October, 2015). Stories from Syrian Regugees UNHCR. Web: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/syria.php> adresinden 16.10.2015 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The UN Refugee Agency: History of UNHCR (December, 2015). UNHCR. Web: <http://www.unhcr.org.tr/?page=53> adresinden 10.03.2016 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri, 31.12.2015 Tarihi İtibariyle Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi (Mart, 2016). TCEB. Web: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/uluslararasiYatirim/uluslararasiDogrudanyatirim?_adf.ctrltate=uay7h1gzp_55&_afLoop=1223691086681843&_afWindowMode=0&_afWindowId=uay7h1gzp_52#! adresinden 14.03.2016 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler (Ocak, 2016). TÜİK. Web: <https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr> adresinden 05.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye'deki Mültecilerin Dağılım Haritası (17 Aralık. 2015). *En Son Haber*, Web: <http://www.ensonhaber.com/turkiyedeki-multecilerin-dagilim-haritasi-2015-12-07.html> adresinden 10.05.2016'da alınmıştır.
- İnternet: UNICEF Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Aralık, 2015). UNICEF. Web: http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html adresinden 23.12.2015 tarihinde alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Düzkaya, Hıdır
 Uyuğu : Türkiye Cumhuriyeti
 Doğum tarihi ve yeri : 29/10/1983, Elazığ
 Medeni hali : Bekâr
 Telefon : 0(505) 892 02 07
 Telefon (iş) : 0(312) 582 33 52
 e-posta : hduzkaya@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal Çalışma ABD	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği	2005
Lise	Elazığ Balakgazi Lisesi	2000

İş Deneyimi, Yıl Çalıştığı Yer Görev

2005-2006 Özansan A.Ş. / Kalite Kontrol Mühendisi
 2006-devam ediyor Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Araştırma Görevlisi

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

1. Düzkaya, H. (2015). Post-Modern Süreçte İş Kavramının Değişimi ve Yeni İşgücü Politikaları. E. Yazıcı (Editör). *Klasikten Küresele Endüstri İlişkileri*. Birinci Baskı. Orion Kitabevi, s. 329-349.
2. Yazıcı, E. ve Düzkaya, H. (Baskıda). Dünya Kalkınma Raporu 2015 Perspektifinden Yoksulluk, Çocuk Gelişimi, Ev İdaresi ve Verimliliğe Yeniden Bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Dergisi*.

Hobiler

Fotoğrafçılık:

1. 7-15 Şubat 2015 tarihleri arasında AFSAD Şeref Salonunda Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği (AFSAD) tarafından organize edilen Kabuk Fotoğraf Grubunun “Gece” Konulu Fotoğraf Sergisinde katılımcı.
2. 1-14 Haziran 2015 tarihleri arasında Çankaya Çağdaş Sanatlar Merkezi’nde Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği (AFSAD) tarafından organize edilen sergide AFSAD 2015-16 Dönemi Fotoğrafın F’leri Atölyesi “Işıkla Gelen” Konulu Fotoğraf Sergisinde katılımcı.
3. 23-31 Mayıs 2016 tarihleri arasında Çankaya Çağdaş Sanatlar Merkezi’nde Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği (AFSAD) tarafından organize edilen sergide AFSAD 2015-16 Dönemi Fotoğrafın F’leri Çalışma Grubu “Az-Çok” Konulu Fotoğraf Sergisinde katılımcı.

Doğa:

1. 3-31 Mayıs 2014 tarihleri arasında düzenlenen Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği tarafından düzenlenen Dendroloji (Ağaç Bilimi) Okulu’nda Katılımcı.
2. 16-26 Kasım 2015 tarihleri arasında düzenlenen Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği tarafından düzenlenen Orman Ekolojisi ve Ormancılık Okulu’nda katılımcı.
3. 16-29 Mayıs 2016 tarihleri arasında düzenlenen Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği tarafından düzenlenen 5. Bozkır Ekolojisi Okulu’nda katılımcı.

Gazi Gelecektir...